

КАРИЋИ - СНАГА ПОРОДИЦЕ

КАРИЋИ

СНАГА ПОРОДИЦЕ

Приредио
Миломир Марић

КАРИЋ ФОНДАЦИЈА

Београд, 2019

Пролог

Ако је веровати писцима, публицистима, мемоаристима... често их више мучи питање да ли је њиховим књигама потребан предговор, него да ли су саме књиге потребне. Мене је мучило више ово друго питање: да ли је моја књига америчком читаоцу уопште потребна?

Закључивши да јесте, знао сам да за њу морам написати подробан предговор, будући да га уводим у један, њему слабо познат свет, свет о коме је током кризе кроз коју је пролазио минуле деценије стицао, углавном, поједностављене, пристрасне, па и погрешне представе које су о Балкану махом пласирали западни медији.

Бити капиталиста у капитализму нормално је, тј. капиталистички. У земљама либераланог капитализма не представља никакво „чудо“ кад способни људи успеју у пуној мери свог талента. Сам систем стимулише позитивну селекцију. Идеал је да способнији, раднији, упорнији, капиталишу своје вредности (без обзира што се као сваки идеал и овај у пракси остварује само до извесне мере). Основни регулатив свих вредности је тржиште, а само у изузетним приликама држава. Но, ни у капитализму није лако бити капиталиста. То што тржишна економија, бар теоретски, сваком омогућава да постане Вандербилт, Форд, Рокфелер, Гејтс, не значи да ће и постати.

Бити капиталиста у држави која капитализам сматра својим највећим историјским непријатељем, створити богатство у земљи која богаћење законски и на сваки други начин спутава, мало је више од подвига.

Ова књига посвећена је једном таквом подвигу, колико је аутору познато, јединственом у своме времену. На простору читавог комунистичког дела Европе породица Карић створила је прву приватну породичну, а потом и прву транснационалну компанију - и то пре пада Берлинског зида и распада комунизма!

Док су у земљама социјализма многи бојажљиво опипавали пулс будућности и опрезно теоретисали о глобалним тенденцијама, постиндустријском друштву, информатичкој револуцији - Карићи су на тој будућности практично радили.

Били су претече приватног предузетништва не само у локалним југословнеским размерама, постали су феномен читаве југоисточне Европе, били су први приватници у комунистичком делу света који су се бавили металопрерађивачком индустријом, грађевинарством, банкарством, осигурањем, мобилном телефонијом, телевизијом, интернетом, високим школством... читау деценију пре пада комунизма.

Кроз породичну хронику Карићевих, настанак и развој њихових компанија, прелама се новија историја не само њиховог завичаја - Косова и Метохије, већ и екс-Југославије у целини.

Постали су милионери у држави у којој је било „часно“ бити сиромашан, у једном од културно и економски најзаосталијих делова Југославије и читаве Европе, јужној покрајини Републике Србије - Косову и Метохији.

Развојни пут компаније „Браћа Карић“, од фабричице у гаражи до пословног система чија се делатност непрестано ширила (банкарство, осигурање, инвестиције, грађевинарство, мобилна телефонија, интернет, телевизија, издаваштво, универзитети, институти, фондација...), одвијао се у једном изузетно узбудљивом времену, на простору који је постао последње европско жариште етничких криза, криза које још трају и које по својим могућим последицама далеко превазилазе локалне оквири у којима су настале.

Њихове фабрике биле су убедљив доказ да је мултиетнички суживот Албанаца и Срба на Косову и Метохији могућ. Да је могућ федерализам Срба, Хрвата, Словенаца, Црногораца, Македонаца и Бошњака. Али било је много оних којима није било у интересу да то не буде могуће, који су с великом острашћеношћу радили на кидању свих веза и изласку из заједничке државе.

Безуспешно су убеђивали власт да на Косову и Метохији сваки неискоришћени, запуштени објекат претвори у мини фабрику, карику у ланцу који ће обновити покидане етничке везе. Власт се оглушила о њихов лични пример решавања социјалних и националних тензија. Предуго није хтела да их види. Када је, најзад, отворила очи - било је прекасно.

Економски проблеми решавани су идеолошким и репресивним средствима. Лоша политика ишла је науку екстремистима свих боја. Послужила је као наводни доказ да је коначни историјски обрачун између два народа неизбежан.

Последице су познате: сецесија Словеније, Хрватске, БиХ и Македоније, грађански рат, бомбардовање Југославије, војни и цивилни протекторат УН на територији Косова и Метохије, отимање Косова и Метохије као независне државе.¹

Карићи су својим примером показивали комунистичким властима да треба да се мења власт и њена идеологија, а не народ. Власт, са своје стране, све до свог колапса, била је убеђена да, уместо себе, треба да мења народ.

Док се свет убрзано мењао (у супротном смеру од оног у који су проповедали ортодоксни комунисти) и његови идеолошки зидови рушили, власт екс-Југославије све више је заостајала за догађајима, замршена у клупку својих идеолошких светиња, „оригиналних” теоријских концепата, предрасуда, парцијалних интереса и националних анимозитета. И како то у историји бива, што је држава постајала слабија и немоћнија, чвршће се држала Догме и била одлучнија да ништа не мења.

Тридесетогодишњи успон браће Карић одвијао се у све безизлазнијој економској и политичкој ситуацији у земљи - започет последњих година Титове владавине, настављен је током десетогодишње агоније и распада поститовске Југославије. Створивши на време своје компаније у СССР-у, Кини, Африци, САД-у, Канади и Европи, БК група успешно је одолевала ригорозним економским и политичким санкцијама које је Савет безбедности УН од 1992. године увео према Србији и Црној Гори.

С обзиром да је медијско интересовање српске, југословенске и светске штампе за Компанију БК, а нарочито за њеног челног човека Богољуба Карића, протеклих деценија непрестано расло, први пут сам из професионалних разлога посетио, њихову породичину фабрику у Пећи, давне 1985. године.

Богољуба Карића познајем годинама. На десетине пута сам био у прилици да с њим разговарам „у четири ока” и да му постављам провокативна питања о деликатним пословним и политичким темама. Нарочито оним политичким. Некад би се само намрштио и рекао: „Још није време да се о томе говори, боље је за вас да не знате, верујте ми.” Исто тако знао је и да ме изненади. На питање за које сам био сигуран да нећу добити одговор - знао је да одговора шокирајућом искреношћу. Некад

¹ Током рада на књизи овај статус се мењао и до њеног окончања он је и даље споран.

су се ти одговори претварали у дуге аналитичке монологе. Имао сам привилегију да ми повери своја размишљања о политичкој ситуацији у Србији, о политици великих сила према Србији, као и о томе како се његова компанија у том сукобу нашла између чекића и наковња две лоше политике. О тајним понудама и уценама завађених страна. О цени коју мора да плати како би компанија опстала остајући по страни од две политике са којима се не слаже (како Милошевићеве, тако и великих западних сила), чуо сам ствари које људи често ни најбољим пријатељима не говоре, а поготово не новинару који би могао да их публикује.

Чиме сам то поверење заслужио? Дискрецијом? Упркос непосредном, срдачном понашању и жестоком темпераменту, Богољуб Карић је промишљен, опрезан човек. Људи који живе у опасном окружењу и баве се пословима високог ризика, под великим су психолошким притиском и пословишно неповерљиви, непредвидљиви, али никад - лакомислени. Поготово не, брбљиви. Зашто је баш мени говорио неке ствари о којима би престао да прича кад би у собу ушао неко од његових сарадника? Немам одговор. Могу само да нагађам.

Да ли је могуће да је већ тада знао да ћу једног дана написати ову књигу? Читаве две деценије пре мене! Из данашње перспективе, не би ме чудило. Током нашег дугогодишњег познанства био сам довољно пута у прилици да се уверим колико потеза унапред размишља његов комбинаторички ум. Сведок сам да су се његове процене будућих догађаја (пре)често остваривале.

Мој професионални и животни пут често се укрштао са трагичним распадом Југославије, грађанским ратовима који су из тог распада проистекли, дугом агонијом комунистичке владавине, мучним реформским променама у Србији и Црној Гори након пада Милошевићеве власти. Гледано из мог угла, и данашње перспективе, у позадини свих тих догађаја, а неодвојиво од њих, одвијала се и лична историја која је почела као породична хроника, да би постала модерна српска сага.

Пословни успон породице Карић пратим дуго и с временом сам научио да је политички и медијски третман Карићевих једна врста огледала укупних политичких прилика у Србији и Југославији. И ако су били и остали честа медијска тема, како у земљи тако и у иностранству, убеђен сам да је дубљи значај њихове појаве промакао и једнима и другима. Кад се данас осврнем на последње две деценије, видим да су ми многобројни испреплетани догађаји годинама, мало помало, обезбедили материјал и „приводили” одлуци да ову књигу напишем. Да се, дакле, вратимо у прошлост. Место радње: Београд, година 1985.

* * *

Београд, престоница бивше југословенске федерације, политички и културни центар земље, постајао је од почетка шездесетих година космополитски град. Могло би се рећи да је био у моди. За Западне политичаре и медије Југославија је била најинтересантнија земља југоисточне Европе. Све велике светске информативне агенције имале су своја представништва у Београду. Страни дописници нису на Београд гледали као на „казну”. Ако нисте могли добити Лондон, Париз, Рим, Бон, Москву, Пекинг - Београд је био утешна награда. Исто је важило и за дипломатске кругове. Западне земље, готово по правилу, за амбасадоре у Београду постављале су перспективне кадрове као неку врсту испита дипломатске зрелости. Геополитички положај допринео је да Београд буде информативна централа Балкана. Граничио се са четири комунистичке земље (Мађарском, Бугарском, Румунијом и Албанијом) и три капиталистичке (Италијом, Аустријом и Грчком). Јавни и тајни интереси два хладноратовска блока чинили су Београд, професионално гледано, узбудљивим местом.

Београд никад није био велика туристичка Мека. За туристе са Запада био је транзитно место, одмориште ка прелепим летовалиштима Јадранског мора и Медитерана. За професионалце свих фела био је нешто сасвим друго. Новинари и дипломате чинили су једну велику шаролику колонију. Но, та колонија није живела гетоизирано, изоловано од локалног становништва, под будном полицијском паском, како је то било уобичајено иза „гвоздене завесе”, у Москви или Пекингу. Напротив, странци су били „инфилтрирани” у јавни (и онај мање јавни) живот града. Клубови београдских интелектуалаца, боема, ноћобдија били су и омиљена састајалишта страних дописника, дипломата. Није било чудно да испред „Клуба књижевника Србије”, у Француској улици бр. 7, видите бели ролс-ројс британског амбасадора, или да се у тесној, слабо осветљеној Шафариковој улици, у којој се налазио чувени клуб „Шаца”, сударите са паркираном „лађом” с америчким заставицама. Новинари чине свет за себе, и ако нису пропуштали ниједан дипломатски пријем у многобројним амбасадама или прилику да се „ушуњају” у неко од ексклузивних састајалишта политичког цет-сета, њихово право „радно место” биле су кафане у центру града, лоциране око великих новинских кућа „Политике” и „Борбе”. Нимало ексклузивни локали у којима је тешко било наћи слободну столицу. Конобари су се знали по именима. За истим столом често су седели гости који се међусобно нису познавали: таксисти, професори, директори државних предузећа, књижевници, новинари, људи који су право са железничке станице допутовали из недођије да нађу своје место у велеграду.

Кафана је у српској традицији „институција” од посебног значаја. „Најдемократскија институција”, како су волели да кажу. У кафани се сазнавало све оно о чему се није могло прочитати у новинама. Била је неисцрпан рудник информација, трачева, као и намерно пласираних дезинформација. Кафана је, по својој природи, била „опозиција” власти. У њој су људи себи давали одушак. Међу кафанским људима владала је нека врста братства и априорног поверења. После пар чаша често би прешли на ти и страсно се удубили у „бистрење” домаће и светске политике, с лежерним, духовитим ниподаштавањем сваког институционализованог или апологетизованог личног ауторитета. Кафанска ћаскања била су идеолошки богохулна, и свака власт у Србији, од њеног модерног обнављања у 19. веку, увек је у њима имала „своје уво”.

Зато, током својих боравака у Београду, нисам траћио време на званичне конференције за штампу, или извештаје једине државне информативне агенције Танјуг. Већину информација добијао сам у кафани. Јер људи, који који су састављали досадна идеолошки испеглана саопштења, и сами су били редовни кафански гости. Уз неколико „тура пића” човек је могао сазнати више „привилегованих информација” него да прочита целокупну строго контролисану југословенску штампу.

За браћу Карић, људе који су основали прво приватно предузеће у социјалистичкој Југославији, први пут сам чуо од београдских колега средином осамдесетих. Од самог почетка бављења приватним бизнисом, њихово име почело је побуђивати медијски публицитет.

Публицитет који се око Карићевих стварао од самих почетака показивао је знаке изразите поларизације. Једни су им се дивили, други их оптуживали (углавном за погодности које су наводно уживали на основу присних односа са влашћу). Тај доста противуречан медијски публицитет из године у годину је растао и, чини се, да почетком трећег миленијума интересовање за Кариће доживљава кулминацију. О природи тог публицитета биће у књизи доста речи; он заслужује посебну пажњу, јер одражава противуречности српске политичке сцене и позадину унутарњих сукоба, од чијег исхода зависи не само будућност демократије у Србији, већ и будућност Балкана у целини.

Кариће је на југословенску медијску сцену увела „Борба”, незванични орган Савеза комуниста Југославије, који је на опште изненађење 1983. г. објавио један афирмативан чланак о приватном породичном предузећу „Браћа Карић” из Пећи. Пола стране „Борбиног” великог формата

посвећена је причи о четворици сложене браће и њиховој сестри Оливери који су у Пећи основали успешну металопрерађивачку фабрику (уговорној организацији удруженог рада, како се званично називао овај тип „сувласничког” односа приватника и државе) у којој „117 радника сложено ради и зарађује далеко изнад покрајинског просека”. „Борба” је посебно истицала да ова приватна фирма послује на социјалистичким принципима: има раднички савет, самоуправну радничку контролу, партијску (комунистичку) и синдикалну организацију. Нарочито је наглашена мешовита национална структура запослених, међу којима је било Албанца, Црногорца, Срба, Рома, чак и неколико Руса.

Чланак је изазвао медијски бум. Да би се схватио његов значај потребно је предзнање о идеолошко-политичкој ситуацији у Југославији почетком осамдесетих година 20. века. „Борба” је, уз „Комунист” била најтиражније и најнечитаније гласило, обавезна дневна лектира чланова Комунистичке партије (око 1,7 милиона чланова). Те новине биле су идеолошко-кадровски бароматар за комунисте професионалце. Распоред текстова, величина наслова, дужина чланака, фреквентност појављивања имена политичара, њихових фотографија, цитата - били су прецизни показатељ свега онога што се далеко од очију јавности дешавало у кухињама држано-партијске врхушке. Између редова могло се сазнати како се тренутно котирају поједине политичке личности.

Имајући то у виду, похвала малим приватним предузетницима из забити најсиромашније југословенске покрајине, Косова и Метохије, била је прворазредна вест! У пола века владавине, Партија никад о приватном сектору није говорила другачије него као о нужном злу, рецидиву прошлости. Први пут приватни бизнис (тзв. мала привреда), промовисан је као један од алтернативних путева развоја. Први пут приватни бизнис приказан је као пожељан партнер друштвеном сектору. Није то био никакав радикалан заокрет ка капитализму, већ само опрезан експеримент. Али, и то је било нешто дотад нечувено. Разлога за ово идеолошко омекшавања било је више него довољно. Оно је било изнуђено лошим економским стањем земље.

Све југословенске новине, као реакција на овај текст, почеле су да пишу о „црвеним капиталистима” из Пећи. За многобројне новинарске и телевизијске екипе фабрика „Браћа Карић” у Пећи постала је место „ходочашћа”.

О Карићима сам подробно информисан од тадашњег новинара београдског недељника НИН, Југа Гризеља, једног од најугледнијих новинара бивше Југославије, човека нескривене југословенске оријентације који је две недеље после текста у „Борби” и сам кренуо трагом „чуда из Пећи”, и о својој посети погонима „Браћа Карић” написао изразито

афирмативан чланак. Фасциниран оним што је видео није пропуштао прилику да нама, страним новинарима, увек жељних правих тема, препоручи да обиђемо Пећ. По националности Хрват, по опредељењу искрен Југословен, радовао се сваком и најмањем успеху југословенске привреде, културе, спорта.

„Браћа Карић” су за њега симболисала позитиву алтернативу национализму коју је снажно подржавао. Радовао се њиховим пословним успесима и више пута о њима писао. И касније, кад су почели да дувају сепаратистички ветрови, Грizeљ је остао доследан. У хрватској штампи оштро је критиковао албанске терористе кад су каменовали куће Карићевих и извели неколико оружаних напада на фабрику.

Грађански ратови који су почетком деведесетих година избили у Босни и Хрватској, утицали су да с појачаном пажњом пратим вести које су се тицале овог дела Балкана. Повремена виђања, разговори с Богољубом Карићем и члановима његове породице, у таквим околностима деловали су надреално. Породица се због проширења посла раселила у: Београд, Беч и Москву, касније у Лондон, Торонто, Пекинг, Мајами... Парадоксално, трагедија је само убрзала њихову пословну експанзију. Ниједан губитак их није могао зауставити, а пословно искуство стечено у Пећи био је њихов највећи капитал, капитал који им нико није могао конфисковати. По ко зна који пут доказало се да новац (бизнис) говори све језике света. Њихов породични бизнис, и у таквим околностима, из године у годину попримао је све спектакуларније размере. Још пре распада Југославије, мала породична фирма, прерасла је у једну од најпрофитаблијих компанија у земљи, и прву приватну компанију у читавој Источној Европи.

Ни затворска изолација, у којој се нашла привреда земље након увођења међународних санкција према Србији и Црној Гори 1992. г., банкротирана привреда, као и највећа инфлација у историји света - нису могле зауставити Кариће. Увек су били корак испред догађаја.

* * *

Богољуба Карића, једног од четворице браће Карић и неприкосновеног лидера породичне компаније, упознао сам током једног од својих краћих боравака у Београду. Случајно је у пословној посети Београду у исто време био и господин Карић. Нимало случајно - замолио сам свог београдског колегу, Југа Грizeља да ме упозна с њим. У његовом друштву, и друштву неколицине његових пријатеља, провело сам пријатно вече у сепареу „Клуба привредника”, на Теразијима. Вече које се, у ђаскању, продужило до пред зору.

Богољуб Карић је тада био црномањаст тридесетогодишњак, бујне нешто дуже црне косе и бркова који су падали преко наусница, снажне, стамените грађе, испршених груди, енергичан, сигурних лаквих покрета. За разлику од једнообразно обучених социјалистичких директора које сам до тада виђао (обавезно тамно конфекцијско одело, бела кошуља, кравата), Богољуб Карић је био одевен пре као естрадна звезда. Одело, кошуља, кравата, све је било ту, само нешто екстравагантнијег кроја, живљих боја и квалитета, који су вероватно били дело неког италијанског мајстора мушке моде; кад се томе дода крупан златан прстен и скупопцени „ролекс” на руци, као статусни симбол, добијамо заокружену слику младог, успешног „јапија”, каквог сте могли срести у Лондону, Паризу, Њујорку.

Током вечери, имао сам прилику да се уверим да је он сам већ постајао „статусни симбол”. Више по начину на који су се многобројни познаници, који су често прилазили столу да га поздрве и проговоре коју реч, опходили према њему, него по његовом понашању. Држао се природно, љубазно, одмерено. Пио је искључиов безалкохолна пића и јео умерено, за разлику од нас осталих, а по благом мрштењу видео сам да му смета и дувански дим. Господин Карић био је оличење младог, успешног бизнисмена, који ће на Западу неку годину доцније постати распрострањен друштвени феномен познат као „јапи”. Заштитни знаци јапи имица биће: негован изглед, скупа гардероба, здраве навике (тада још нисам знао да се редовно бави и спортом) и, изнад свега, потпуна посвећеност прављењу новца.

Памтим да је у његовом понашању већ била развијена једна дистанца, једно ненападно одстојање, једна рано стечена самосвест човека иза кога стоји дело. С временом ћу имати прилике да боље упознам ову, нимало једноставну личности (верујем да он сам не воли да оставља утисак „компликованог” човека, да су једноставност, снага, монолитност и извесна мушка, сирова непосредност, особине које цени, како код себе, тако и код других). Из те самоконтроле, робусне, супрегнуте снаге, избија један експлозиван ауторитаран темперамент који и у најближим сарадницима изазива страхопоштовање које повремено „омекшава” духовитошћу. Зна да каже како не цени сараднике који на једноставна, директна питања одговарају изокола, увијено, академски распричано, да га иритира „учена брбљивост”. („Увек постављам јасна питања, на која тражим кратке и јасне одговоре; љути ме кад ми уместо одговора неко упорно нуди причу. Човек који има одговор, не околиши и не треба му прича, прича је замајавање.”) Често бих се у разговору с њим сетио Сема Пекинпоа, односно његовог одговора на питања - зашто прави само акционе филмове: „Сматрам да је интелектуалност која није оличена у акцији, само ментална онанија.” Никад нисам питао Богољуба Карића да

ли би се сложио са Пекинпоом, али ретко сам имао прилику да упознам неког код кога је између речи и дела - тако кратко одстојање.

Познаваоци српског језика с подсмехом су ми говорили о његовом „јужњачком” нагласку. О томе нисам могао да судим, јер је моје знање српског било и остало више него скромно. Знатно касније, кад смо се боље упознали, често је и сам збијао шалу на рачун тог свог недостатка: „Могу да погрешим у падежу, али не у ономе што радим.”

Кад кажем да смо вече провели у ћаскању, то треба схватити сасвим условно, јер Богољуб Карић најрађе ћаска о послу; имао сам утисак да „посао” све време лебди у ваздуху, чак и када су се причали вицеди и уобичајени трачеви из политичког и јавног живота. Позвао ме да дођем у Пећ и обиђем њихову фабрику. „Дођите, видите, пишите!” Куртоазно сам захвалио и рекао да ће ми бити част. На растанку је изгледао исто онако свеже као кад је ушао у ресторан, што за нас не бих могао да тврдим.

Сутрадан, током позног доручка, из новчаника ми је испала посетница Богољуба Карића. Сујеверна сам ни мање ни више од већине новинара. Понекад ситне знаке свакодневице читам као „поруку”, путоказ. Овог пута порука је била недовосмислена - јави се! Окренуо сам број телефона и зачуо љубазан женски глас. Представио сам се. Реклао сам да имам позив господина Богољуба Карића, али да не знам да ли је још у Београду или се вратио у Пећ. „Будите љубазни, сачекајте”, речено ми је.

- Хало, господине, шта могу да урадим за вас? - зачуо сам познати глас.

- Продужио сам боравак, радо бих искористио ваш позив, наравно, ако још увек важи.

- У ком сте хотелу? „Москва”? Колико вам треба да се спакујете? Будите у хотелу, возач ће доћи по вас.

Био сам већ спакован. Остало ми је само да уваљен у удобну фотељу, пијуцкајући бурбон, уживам у живописној гужви београдске „жиле куцавице”, улице „Теразије”.

Пећ, први утисци

Стигли смо у Пећ касно поподне. Одвезли су ме у хотел „Метохија”, где је била резервисна соба. Само што сам се истуширао, са рецепције су ми јавили да ме чека господин Сретен Карић. Сишао сам, упознао се са човеком густе црне косе и неговане браде који ми је љубазно пожелео добродошлицу и извинио се што ме Богољуб није лично дочекао, јер је хитно послом отпутовао у Никшић. „Током ноћи се враћа, фабрику ћете обићи пре подне, а после тога бићете наш гост. Неће вам бити досадно. Осим што умемо да радимо, умемо и да се забавимо.”

Мада сам био уморан, по старом обичају, имао сам жељу да прво мало протумарам варошицом и стекнем утисак о месту у ком се налазим, пре него што почнем да успостављам личније контакте. На рецепцији хотела узео сам брошуре о Пећи и упутио се у обилазак Пећи.

Пола сата хода било је довољно да обиђем целу варошицу. Пећ је стара варош, с одликама оријенталне касабе. Албанци, нарочито старији, на глави носе традиционално „кече”, белу капицу од сукна. Малобројне Албанке иду забрађене и носе „шалваре”. Србе који нису носили шајкачу, и Албанце без „кечета” на глави, теже сам могао разликовати, иако припадају не само различитим националностима, већ и различитим расним коренима, нису се битно разликовали.

Сиротиња уједначује, она је интернационална, а касније ћу научити да разликујем неке карактеристичне одлике физиономије припадника ова два народа.

На корзоу, као било где у Европи, младеж је претежно у цинсу, али средином корзоа као да пролази невидљива етничка линија која се ретко прелази. Приземне уџерице са дућанима, понеко здање, или боље рећи остаци, сведоче о богатијој прошлости. Породичне куће с ограђеним двориштима у нескладу су са јефтином соцреалистичком, безличном „лего” архитектуром, каква је практикована у свим земљама социјализма, а могла се видети и у радничким предграђима Француске и Енглеске. Ту су и обавезна нешто квалитетније грађена „репрезентативна” јавна здања: општина, обласно седиште партије, банка, пошта, дом културе, као симболи и гаранتي Новог поретка.

У двадесетом веку доста је учињено да се овај убоги, оријентални изглед, не само Пећи, већ и читавог Косова, европеизује, а животни стандард поправи. Па, ипак, и у старој и у новој Југославији, Косово и Метохија, остало је нејнеразвијенији део земље, а знатна помоћ коју је примало од државе, нарочитио у СФРЈ, из „Фонда за неразвијене”, није дала очекиване резултате.

Косово и Метохија у том погледу не представља изузетак: светско искуство указује да кад развијени помажу неразвијене, а не одлучују како ће средства бити утрошена, већ одлуку препусте локалним властима, готово по правилу, новац се нерационално троши или злоупотребљава, па се уместо у производњу инвестира у репрезентативне друштвене објекте који још више оптерећују дефицитарни буџет, и ствара се зачарани круг. Свуда се гради, а већина становништва живи у беди; што је економија болеснија, јавни објекти су луксузнији, као и приватне куће оних који су близу власти.

Историјска дигресија

Необавештени гост, данас ни по чему не би могао закључити, да је Пећ током четири века (1389-1766), имала непроцењиву улогу за опстанак српског народа, нарочито након пропасти српске средњовековне државе и њеног пада под турско ропство. Због значаја Пећи за нашу причу, дајем кратак преглед њене бурне историје с којом сам се упознао из поменутих брошура, а много детаљније, касније, из различитих историјских извора.

Пећ (на албанском и турском Ипек) стара је варош с бурном историјом. Уз Призрен и Ђаковицу, Пећ је највеће и најзначајније место у Метохији. Први писани документ о Пећи, потиче из 1202. године, где се помиње као село у жупанији Хвосно (стари назив за Метохију). Сто тридесет година после првог помињања (1346. године) постала је седиште српске православне цркве, с чим је Пећ добила „престонички” значај за цео српски православни живаљ, ма где живео.

Варош се налази у подножју планинског масива Проклетије, и надомак Руговске клисуре, смештена у долини коју затварају две велике планине: Копривник и Паклен, на простору где се из клисуре улази у поље. Кроз долину протиче живописна река Бистрица, притока Белог Дрима.

Пећ је од давнина био регионално трговачко и занатско средиште са великом колонијом дубровачких трговаца. Још од 14. века походили су је дубровачки и которски трговци. Домаћи трговци и занатлије своју робу продавали су у Котору и Дубровнику, трговали су и са Млещима. Половином 19. века у вароши је живело око 400 албанских и 1.800 српских породица. Пећка чаршија имала је чак 960 дућана.

У северозападном делу Пећи, уз саму клисуру, лежи манастирски комплекс од четири цркве, ограђен високим зидом, и окружен врто-

Занайтски део Пећи

вима и виноградима кроз које протиче река Бистрица. То је Пећка патријаршија.

Патријаршија је од 1253. године средиште Српске православне цркве, које је имало велики утицај на српски народ под турском влашћу: била је једина институција српског народа и његовог самоорганизовања, његов духовни и политички предводник и побуњеничко средиште под турском окупацијом. Због тога је цариградска Porta 1766. године Пећкој патријаршији забранила рад.

Много пута током турске владавине Патријаршија је паљена и пљачкана. Последњи пут горела је 1981. године. Од тад је честа мета албанских екстремиста. Данас опстаје само захваљујући даноноћној стражи припадника КФОР-а.

После ове историјске дигресије вратимо се мојој првој посети Пећи. Сутрадан сам поранио да обиђем најстарији и најживљи део вароши „чаршију”: тесне, живописне уличице са многобројним радњама, којима се тискају људи; на улици се продаје све и свашта, углавном ручно израђени занатско-уметнички производи за практичне и декоративне потребе, народна ношња, ћилими, теписи, бижутерија, филигрански накит од сребра и злата. Минијатурна, сиротињска верзија чувеног истамбулског базара, или било ког великог града Блиског истока.

После обиласка вароши, у договорено време испред хотела чекао ме возач. За неколико минута нашли смо се у кругу фабрике.

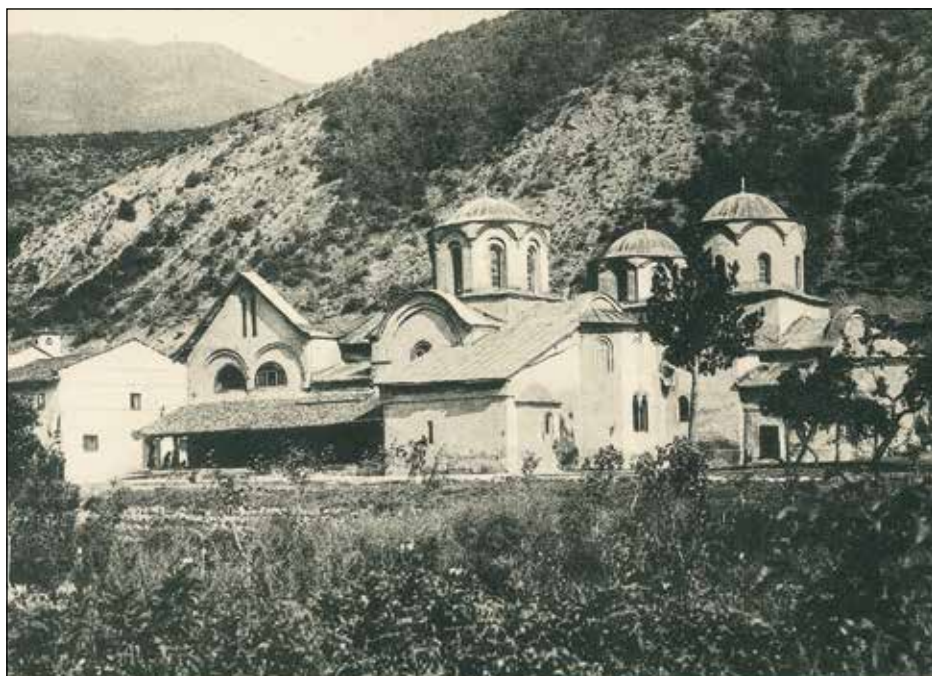
Званични назив породичног металопрерађивачког предузећа био је „Косовоуниверзум” (приватно предузеће није могло да носи лично име власника; а државне фирме претежно су називане именима палих народних хероја или живих, „заслужних синова” СФРЈ), међутим, у широј јавности предузеће је било познато као „Браћа Карић”. И на производним машинама писало је крупним словима „Браћа Карић”, а „Косовоуниверзум” се користило само где се мора: на печату, меморандуму, уговорима.

У оквиру Компаније, деловало је више предузећа: „Косовоуниверзум”, „Металац”, „Инокс” и „Кооператива”. Свако од њих је било специјализовано за одређене послове и међусобно су се допуњавала.

„Косовоуниверзум” је производио пољопривредне алате и машине; „Металац” металне носеће конструкције, а „Инокс” је била фабрика за обраду лима, са погоном у Београду. „Кооператива” је повезивала стоти-

Паџријаријска улица у Пећи

Пећка паџријарија

*Руїовска клисура
кроз ову живојисну клисуру води ђућ до Црне Горе*

Хошел „Меџохија”

Хошел „Корзо” у центру ірада

не ситних произвођача широм Југославије, и за њих уговарала послове са индустријским гигантима.

Прозводња се обављала у две фабричке хале смештене у великом ограђеном дворишту. Ту је била и управна зграда, породични „директорат“, из кога су се водили и надгледали послови. На улазу у фабрички круг, ћирилицом у полулуку, писало је „Браћа Карић“.

Ништа спектакуларно, чак врло скромно. Да сам, оно што сам видео овде, видео у Италији, Грчкој или Француској, земљама у којима су породичне мини-фабрике традиционално бројне, утисак не би био нарочит. Али, ово је била социјалистичка Југославија, њена јужна - најсиромашнија покрајина. А то је контраст већи него између Менхетна и Харлема.

На спрату, у дрвеним панелима преграђним канцеларијама, декорисаним сликама Лењина, Тита, али и Џимија Хендрикса и Мерлин Монро, не седе „кадровици“ постављени од Партије, него једини приватни фабриканти у Југославији, на ризик спремни, бивши поп-музичари, који су од почетне гараже направили фирму, чији је годишњи обрт 20 милиона долара.

Кроз хале, којима смо пролазили, чуло се завијање стругова, глодалица, бушилица, бучни ударци преса и машина за закивање. Ваздух је био презасићен „мирисом“ метала. Људи су били у заштитним оделима сличним скафандерима, лица прекривена маскама са заштитиним наочарима. На нас нико није обраћао пажњу. Сви су били заокупљени оним што раде. Ћутке смо разгледали, разговор због буке не би имао смисла. Када сам напољу осетио олакшање, схватио сам колика је бука унутра.

У дворишту су били уредно поређани црвени плугови и друге прикључне алатке за обраду земље спремне за испоруку. На свима је писало „Браћа Карић“. Зоран Карић, један од четири брата, директор производње, организациони мозак предузећа, објашњава ми:

„Ово је тежак посао. Тражи целог човека, пуну концентрацију. Да бисмо имали право то да тражимо од ових људи, морамо их мотивисати, наградити, да код куће буду без материјалних брига, да се опусте и сутра буду одморни и орни за рад.“

Перфектна организација и гвоздена радна дисциплина, беспрекорни радни услови, строга субординација, уз јако осећање припадности Компанији и снажну материјалну мотивацију брзо су дали резултате. Радници су прихватили и брзо се прилагодили оваквим пропозицијама рада.

„Код нас се мора радити. Нема забушавања, хватања зјала по фабричком кругу, бесконачног кафенисања и цигарет-пауза. Машине не смеју да чекају, кад стоји једна, стоје све, и пауза важи за све.“

Кад се машине укључе нико не сме да напусти своје радно место. Код нас плате нису лимитиране: радник за стругом може зарадити више од свог руководиоца. Ако желиш да зарадиш - ради! Све зависи од учинка. Најниже плате су далеко изнад најбољих плата у друштвеним предузећима. Поред плате ту су и бројне материјалне стимулације којима се радник везује за предузеће као за своју породицу. Награде за најбоље раднике, иноваторе. Овде се не исплати не радити. То је луксуз који ниједан запослени себи не може приуштити.

Идеја је да радник осам сати буде растерећен свих других брига, и да мисли само на посао. Ако има неких проблема које не може сам да реши, природно је да се за помоћ обрати прво Компанији. Колико може, предузеће ће да му помогне.

Ми смо породична фабрика. Изузетно нам је стало до породице. Не само наше. Волимо да наш радник буде породичан човек. Да он и његова породица доживљавају компанију као ослонац у животу, своју другу породицу. Проблемима наших радника који нису у директној вези с послом (породични, лични) бави се Социјални савет који воде наша сестра и супруге. Што се тиче посла, сваки радник може да ми се обрати писмено или лично, али пре или после радног времена, било да је у питању нека жалба, сугестија, спреман сам да разговарам са сваким о свакој теми која се тиче посла. Пуно тражимо, али пуно и дајемо.” (Зоран Ј. Карић)

По обиласку фабрике, Богољуб Карић и ја сели смо у мерцедес.

„Показаћу вам погон у месној заједници Добруша, који ћемо ускоро пустити у рад. Ништа нарочито. Али нико се није сетио, или није хтео да се сети”, рекао ми је успут.

На још увек неуређеној, запуштеној ледини коју су преоравали булдожери, стајала је „нова фабрика”.

„Ово је био стари, руинирани објект, каквих на Косову и Метохији има на хиљаде, адаптирали смо га у малу фабрику која ће запошљавати четрдесетак радника. Овај смо погон направили својим новцем. Штета је што се не отварају овакве мини-фабрике, за њих нису потребне велике инвестиције. Идеја нам је да се широм Покрајине - у првом таласу - отвори 50 сличних погона, и изграде радничка насеља око њих. Израдили смо детаљан елаборат о економској исплативости и многострукој социјалној оправданости. Да Србе и Албанце окупимо око посла и зараде. Ништа не релаксира тензију као заједнички интерес. Да зауставимо иселјавање, и оно економско, и оно под притиском албанског сепаратизма.

Држава је формално подржала пројекат. И на томе стала. Каква корист од празних речи: такве подухвате није могуће извести без кредита. Ни највећи пословни системи не могу да инвестирају без кредита, а како онда то могу „Браћа Карић”? Политичари само причају, обећавају и ништа не чине. Године пролазе, ситуација се у Покрајни погоршава. Уместо да се из фонда солидарности за не-развијена подручја финансирају овакви пројекти и запошљавају људи, паре одлазе ко зна на какве мегаломанске лудости.

Мала привреда у приватном власништву кључ је за решавање југословенске економске кризе. Била економија комунистичка или не, мора бити слободна, тржишна, потпуно ослобођена туторстава политике. Уз стимулацију, приватна предузећа би у року од три године могла да преузму 30 одсто националне економије.” (Богољуб Ј. Карић)

Браћа су имала своје куће, али родитељски дом био је и остао место окупљања и дружења. Дочекали су ме неформално. Кућа је и без мене била пуна: одрасли чланови породице и деца. Једино што се од госта, изгледа, обавезно очекивало је да се прво упозна и поздрави са родитељима.

У челу стола седео је „патријарх” породице - отац Јанићије, крај њега супруга Даница. Причало се да им „деца” још увек исказују поштовање љубећи им руку. Било је то тачно. Медитерански бучни, упадали су једни другима у реч, више њих је истовремено разговарало; једино кад би родитељи говорили одрасли би заћутали и децу ућуткивали.

Господин Јанићије Карић, човек је онијег раста. Лица изразито муљевног, четвртастог, густе косе, унатраг почешљане. Говорио је одрешито, реч је претицала реч, нарочито кад би се узбудио. У његовом гласу било је неког необичног споја крутости и мекоте. Премда је говорио тихо, на граници чујности с мноштво прелива у гласу, очи које су светлуцале и ведар израз лица природно су везивали пажњу. Док је говорио, руке су му мирно почивале у крилу.

Госпођа Даница Кузмановић Карић, остала ми је у сећању као љубазна, једноставна жена, непосредног опхођења, оштрих, правилних црта лица. Саговорника је слушала пажљиво, гледајући га право у очи; одговарала је природно, без оклевања и премишљања. Премда у понашању није испољавала ничег заповедничког, поседовала је природан ауторитет, својствен људима чврстих животних уверења. Тешко сам је могао замислити сломљену или резигнирану. Док се присећала властитог живота и породичних предања, филмском брзином, као у каквом временоплову, смењивале су се деценије и векови, оживљавала историја, преплитали Турци, Аустријанци, Немци, партизани. Албуми породичних

фотографија низали су се у причу, која је, колико хроника породице, толико и хроника минулих времена. И кад је говорила о дубоко личним стварима, и кад се присећала ране младости, као и младости своје деце, чинила је то са извесном дистанцом као да је причала о неком другом, а не о себи и својима - и чврстином у којој није било места болећивој сентименталности.

„Ми смо православни комунисти”, у шали су говорили за себе. „Најправославнији и највећи „комуниста” је отац Јанићије. То се код њега не коси једно с другим. И наши преци су били хришћани. Религија је сачувала српски народ од потурчења. Сви смо ми васпитавани у православном духу”. А господин Јанићије Карић, био је и остао нешто посебно. Могло би се рећи да је одрастао у цркви. Од свих мештана, као председник црквеног одбора, најактивнији је члан црквене заједнице.

Увече, кад су се сви вратили с посла, и комплетна породица била на окупу, задржали су ме на вечери. Вечера се одужила до касно у ноћ, уз свирку која је у кући Карићевих обавезан део дружења. Свирале су се и певале домаће народне песме, грчке уз бузуки, италијанске, али и роке-нрол, највише Битлси. Певали су и свирали сви, чак и деца. Заборавио сам да су некад били професионални музичари. Био је то доживљај који је у Европи био могућ још само у медитеранским земљама: Шпанији, Италији, Грчкој. И овде, у Пећи.

Разумео сам зашто ме је Богољуб Карић позвао у родитељски дом не да би довршили започети разговор, уосталом, током посете најмање сам речи изменио с њим. Више сам одговарао на питања него што сам их постављао. На ком језику смо разговарали? Интернационалном. На језику гостољубља, какав је на Западу поприлично заборављен. Било је међу домаћинима и добровољних преводилаца, неопходних за моје слабо познавање српског језика, али како је време одмицало, све мање је било потребе да свака изговорена реч буде преведена. И кад нешто нисам разумео, било ми је јасно.

Више им је било важно да ми се свиде домаћи специјалитети који су се ређали један за другим током читаве посете, него да сазнају нешто више о мени, и којим сам послом међу њима. Тог дана сам, као ретко кад, имао прилику да схватим пуно значење речи „гост”. Непознат, апсолутни странац, далеко од свега што ми је иначе блиско, осећао сам се као да сам кроз неку временску машину избачен у један ванвремени свет, у коме сам, зачудо, био добродошао, у коме сам се, зачудо, добро осећао. У коме сам пронашао нешто што нисам ни знао да ми недостаје. Нешто важно. Открио сам у себи незадовољену чежњу да „припадам” људима, свету уопште. У тренутку кад сам приметио да и сам певам, сусрео сам поглед Богољуба Карића. Очи су му сијале. Видео сам човека који се „прелио”, од среће изашао из себе. Човек човеку је вечита загонетка.

То вече сам поставио само једно „озбиљно” питање. Морао сам да га поставим јер су искусни новинарски лешинари већ „типовали” Косово и Метохију као попрште првог следећег рата. Питао сам „чика Јанићија” да ли су односи између Срба и Албанаца у Пећи баш толико лоши.

„Ма какви! Све се то кува у политичким кујнама Приштине, Београда, Загреба, Љубљане... далеко од нас, обичног света. Раде да нас заваде. Додуше, народ уме да буде велика будала и да се поведе за онима који се претварају да заступају његове интересе. Нико не заступа народни интерес. Власт заступа интересе власти. Онај ко ти гура пушку у руке да њоме решиш заваду коју векови нису решили, која је старија и од тебе и од њега, тај има користи од тога. Само га гледај: или се пење у власти, или згрће паре, најчешће обоје. Умрећу а нећу сазнати којим то путем паметан човек оде у будале: до јуче пријазан, до јуче домаћин, комшија, данас мрзи, више му је стало до твоје штете него до сопствене користи.”

„Ми Пећанци живимо нормалано. Не од јуче, вековима. И Срби и Шиптари и Горанци. Ни у послу, ни у пријатељству не пита се за веру, него за поштење. Могу то да тврдим бар за пећки округ. Пећанци су одвајкада били занатлије: обућари, кројачи, пекари, колари, ковачи. А занатлије су свет који се међусобно добро разуме. Без поштења и поверења нема имена у послу, па ни посла, ни пријатеља. Барабе су увек барабе, ма које вере да су. Албаници долазе на наше православне славе, ми на њихове муслиманске. Не пушим и никад нисам пушио, смета ми дукан, то сви знају. Код муслимана је обичај да се крај умрлог попуши цигарета. Кажу ми: „Чика Нићо, немојте, ви не пушите, шкоди вам.” Хоћу и морам кад је за душу.”

Деца су од оца научили да поштују веру. Не само своју. Нема муслиманског празника а да не заређају по кућама познаника муслимана да им честитају. За хришћанске празнике и породичну славу, њима долазе муслимани. Уосталом, нису сви Карићи православци. Пећки јесу. Али, неки у расејању променили су веру. Има их католика, али и муслимана.

На растанку, кад су ме после више покушаја напокон „пустили” да пођем, не размишљајући, потпуно спонтано, пољубио сам руку госпођи и господину Карићу. Настао је кратак тајац, а онда врева и грљење. Изненађен својим поступком, збуњено сам се са свима опростио.

Чика Јанићије и тетка Даница ме отпратише до врата, обичајно молећи да не замерим ако ми нешто није било по вољи.²

² Касније сам имао много пута прилике да се уверим да је гост, поготово издалека, светиња; велики познавалац обичаја код Срба В. Чајкановић тумачи то древним веровањем да Бог куша човекољубље својих верника нарочито њиховим односом према госту, и да у ту сврху често узима на себе баш лик неугледног странца, како би срданост била у већем искушењу.

Богољубу Карићу сам обећала да ћу му текст послати на ауторизацију. „Пошаљите га добром Богу, ако га он одобри, од мене вам је одобрен”, одговорио је.

Тако сам упознао породицу Карић. Сретена, Драгомира, Зорана и сестру Оливеру овог пута имао сам прилику да упознам као добре домаћине. Нисам ни помишљао да ће нам се животи још безброј пута укрстити, да ћу и за њих једног дана моћи да кажем: добро их познајем.

* * *

Прескочићу начас деценије у којима су браћа Карић стварала велики интернационални пословни систем и моје бројне сусрете с њима и осврнути се на три посебно важна сусрета с Богољубом Карићем, два у Њујорку и један у Београду. Ако ти сусрети нису пресудно утицали да се ова књига нађе пред читаоцем, били су она грудва која је покренула лавину.

Први сусрет

Свега пар недеља пре НАТО бомбародања Југославије, марта 1999. године, Богољуб Карић је допутовао у Вашингтон, у незваничну, тачније рећи приватну дипломатску мисију, да преко својих јаких веза покуша да продре до врхова администрације и учини последњи покушај да се нађе мирно решење. Било је касно. Огромна ратна машинерија већ је била стављена у погон, нико је више није могао зауставити. Кратко, пре повратка у Београд, задржао се у Њујорку. Још пре него што је полетео за Вашингтон, договорили смо се да ћемо се, по његовом повратку у Њујорк видети. Никад га нисам видео у таквом расположењу. Док смо вечерали у апартману на 13. спрату хотела „Плаза” одсутно је зурео у панораму Њујорка. Конобар је послужио вечеру. Богољуб Карић послужење није ни погледао. У једном тренутку нагнуо се према мени и импулсивно рекао:

„Замислите, они у Београду још увек верују да је све ово игра, некакав НАТО блеф, симулација рата, тек да нас заплаше, да нам покажу мишиће. Како човек да остане паметан?”

Онда се невесело насмејао:

„А по београдским медијима шире фаму да сам издајица, амерички шпијун и ко зна шта не.”

Питао сам га да ли сме да се врати у земљу, боји ли се хапшења?

„Када би ви само знали шта је у ових двадесетак година писано о мени, читава једна библиотека монструозних подметачина. Да је делић тога тачан, не бих излазио из затвора. И то човек научи, мирно прочитам и одложим у архиву. Ко зна, једног дана ће можда затребати.”

Зашто не демантујете?

„Новинар сте, познајете азбуку пропагандног рата. Најтеже је демантовати неистину засновану на послуистинама. Нарочито ако је пласирана са тако ауторитативног места као што је Држава. Моје искуство са демантијама је генерално лоше. Што се више браните, то сте сумњивији: „Да у томе нема истине, мисле људи, не би се овај толико бранио.” Не само што сто пута поновљена лаж постаје истина, већ је на сензационално пласирану неистину тешко адекватно одговорити. Деманти никад нема ударну снагу сензације. Примењено у овом случају, сценарио издаје прати следећу „логику”: „Да ли је путовао за Вашингтон”? - Јесте. (Ту се одмах упакују фотоси с председником Клинтоном, сенаторима итд.) - Шта друго ради у непријатељској земљи него продаје своју! И то му није први пут. Годинама он то ради (лако је доказати колико пута сам био у Америци). Тобоже, путовао је послом а, у ствари, својим менторима испоручивао државне тајне. Зар Богољуб Карић, уосталом, није и доказани „капиталистички шпијун”: комуниста-капиталиста, милионер кога је створио Милошевић, тобожњи српски патриота, православца који шурује са Шиптарима итд. - да не ширим сценарио и не учим вас вашем занату. Све је то против мене толико пута примењено, имам утисак да непрестано гледам један исти филм.”

По повратку у Београд, Богољуб Карић није ухапшен. Седамдесет осам дана Југославија је бомбардована, све док није пристала на услове НАТО-а. Седамдесет осам дана Богољуб и Драгомир Карић водили су жестоку антиратну кампању и „приватну” дипломатију: Богољуб у Западној Европи и Америци, Драгомир у Русији и земљама бишег Совјетског Савеза. Цензурисани медији потпуно су прећутали ове напоре. Пораз у рату са НАТО-ом, Вођа је прославио као велику личну победу (једино се, у корист војске, одрекао части да потпише капитулацију). И током бомбардовања имао сам прилике да разговарам са Богољубом Карићем и пратим његову мировну активност. Током бомбардовања дао је преко 60 интервјуа страним медијима (од америчких издвајам интервјуе „Њусвику” и „Вашингтон посту”, од европских најтиражнијем европском магазину „Штерну”).

Други сусрет

Други важан разговор водили смо у Београду, непосредно након 5. октобра 2000. године, након спектакуларних народних демонстрација с којим је оборен Милошевић. Југославија је, први пут после дугог, дугог времена, постала „добра вест” за свет - вест број један. Светски медији су информативне емисије почињали вестима из Југославије. Политички лидери су се просто утркивали ко ће пре да исказе срдачнију подршку новим властима. Југославија, овај пут скраћена (у њој су остале само две републике: Србија и Црна Гора), поново је била „ин”.

Разговарали смо о будућности Југославије и Србије. Богољуб Карић је био оптимистично расположен, али ни приближно еуфоричан колико већина мојих београдских саговорника. Ево шта ми је о ситуацији у земљи, као и њеној будућности, у години која дели два миленијума, говорио Богољуб Карић.

„Посао политичара је да шире оптимизам, а мој да правим што тачније процене. За грешке политичара, бар овде на Балкану, увек је крив неко други, ја немам на кога да пребацим кривицу. У бизнису тачност процена, питање је живота и смрти. Послован човек нема „право” на грешку, једна погрешна процена може упропастити све што се деценијама градило. Кад је у питању држава, онда је све то још сложеније. Држава је врло осетљив организам.”

„Кад је у питању Југославија, односно Србија и Црна Гора, то значи један тешко оболели организам, који је деценијама погрешно лечен, а од тачне дијагнозе зависи и прогноза, и терапија и вероватноћа излечења. У тако алармантној ситуацији нису довољни обични политичари, неопходни су државници. Имамо много политичара, не видим државнике. Политичари увек манипулишу, између популарности и истине увек бирају популарност. Зато политичари нису довољни. Потребни су нам људи од интегритета, који ће се усудити да народ лече истином, ничим другим до истином. Подразумева се да ти људи морају имати ону ретку способност за сагледавање „целе слике”, крупних догађаја у њиховој временској перспективи. Без зреле визије будућности, свака данашња жртва биће неподношљива. Она горак лек чини сношљивијим.”

„Наравно, народ то не воли да чује, истина боли, то му звучи понижавајуће, то је ударац националном поносу у нас изузетно развијеном, и зато још увек политичку прођу имају „патриотски демагози” који говоре народу оно што народ воли да чује, а не сурову истину. Сурова истина је да морамо поћи од нуле. Да нам данас мора бити горе да би сутра било боље. И то под условом

да на најбољи начин „чинимо све што можемо, и више него што можемо.”

„Налазимо се на почетку такозваног „транзиционог процеса” кроз који пролазе све бивше социјалистичке земље. Тај процес је болан, али нужен. Од земље до земље он се одвија различитом брзином и успехом. У тај процес ушли смо са више од десет година закашњења. Крајем осамдесетих били смо економски далеко испред Румуније, Бугарске, па и Чешке и Пољске. Данас остварујемо тек половину бруто-националног дохотка који смо остваривали 1990. године!”

„Транзција Србије и Црне Горе много подсећа на период првобитне акумулације капитала у САД. То је нека врста дивљег капитализма уз много локалних зачина. Да ствар буде компликованија, ни наша коалициона власт (18 странака) нема консензус о стратешким приоритетима и редоследу корака. Унутар демократских снага, грубо говорећи, постоје две струје које се начелно не разликују кад су у питању дугорочни циљеви наше унутрашње и спољне политике, али се оштро разликују у практичној стратегији: једна је реформистичка, проевропска с премијером Ћинђићем као њеним главним протагонистом, и друга конзервативнија, опрезнија, националнија, коју ауторитативно репрезентује председник Коштуница. Ту су и многи мањи играчи који лавирају између две најјаче политичке снаге, са својом ситном комбинаториком, управо они онемогућавају да два истинска протогониста, под притиском јавности седну за сто и нађу заједнички језик. Наравно, иза принципијелних разлика често стоје истоветни непринципијелни партијски и лични интереси.”

„Живели смо и пословали у економски ненормалном, анархичном систему. Зато стално понављам да нам је највише потребна кадровска, едукативна помоћ. Новац сам од себе не решава ништа. Потребно је колективно преваспитавање. На послу, на улици, у кући. Тамо где нема елементарне културе, немате темељ на коме бисте градили мултикултурално, мултиетничко, мултиконфесионално друштво.”

„Посао државе није да усређује људе. Све оне несрећене државе које су се бавиле људском срећом, завршавале су у тоталитаризму и личној диктатури. Пола века смо живели у друштву које је идеолошки програмирало људе да издају своје најбоље интересе и постану медиокритети, у друштву које насилно упросечује човека. Чак и од врло интелигентних људи могли сте чути: ја сам војник партије. Тамо где постоји „војник партије”, не постоји „ја”. Индивидуализам је, нажалост, био грех, и то један од највећих.”

„Сваки покушај у историји људске врсте да се људи ставе у један калуп, супротно природном поретку, завршио је као и наш социјализам. Али, последице остају и трају. Једном деформисана свест, споро се мења. Наш човек нерадо узима властити живот у своје руке. Одучио се. Радије се одриче слободе (и ако су му уста пуна слободе и права) и препушта да га као дете води неко други, одговорност за властиту егзистенцију радије препушта неком ауторитету оличеном у Вођи, Држави, Партији, Вери, слепој судбини, само је не узима у сопствене руке. За пола века Титове владавине једино је било важно да си морално и политички подобан. Ако си био подобан, могао си да будеш директор предузећа или министар ресора о коме појма немаш. Познавање посла била је споредна ствар.”

„Све ово говорим - не да бих судио сопственом народу (ко сам ја да судим?), само нудим дијагнозу. Као што сам рекао, без тачне дијагнозе - нема излечења. А наше друштво, и наш човек, болесни су, и треба им лекар. Од празне приче нема излечења, а најефикаснији је лични пример.”

„Просто урадите оно што други тврде да није могуће. Нема делотворнијег одговора на малодушност и дефетизам од конкретних, опипљивих резултата. Без чврсте стратегије да се улаже само у оно што ће паре вратити, и то са каматом, наша економија ће и даље бити бунар без дна. И даље ћемо, попут малолетника, бити зависни од добре воље богатих, да нам ту и тамо уделе социјалну помоћ, тек толико да не скапамо од глади. Здрава економска политика, могућа је само у земљи у којој је корупција у границама подношљивости (још увек спадамо у најкорумпираније земље света). Власт којом доминира корупција никад не улаже новац на здрав начин. Не улаже га тамо где је то најпрофитабилније, већ тамо где је подмићена да га уложи. Тако се појединци из власти богате, а земља сирوماши. Две трећине света функционише тако. То су по правилу земље са slabим демократским институцијама и танком демократском традицијом.”

„Што се тиче велике политике, под хитно морамо напустити фикс-идеју да смо интересни центар света, да се велика политика учворује баш на нашем кућном прагу. Ако је у томе било зрно истине у време хладноратовске поделе света, кад је линија разграничења ишла преко нас, падом Берлинског зида, Балкан је изгубио некадашњи стратешки значај. Дакако, пацификовање региона јесте европски интерес, али само утолико што Европа себи не може приуштити луксуз да на ма ком делу своје територије има латентно жариште рата. Ако је растурање Југославије и било у ин-

тересу неких земаља које Балкан традиционално сматрају својом интересном сфером, мислим да би даље распарчавање региона и стварање нових држава угрозило и међународни правни поредак и европску безбедност.”

„Исто тако, морамо напустити штетну идеју о „братским народима” или „историјским савезништвима”. Досадно је понављати да у политици нема љубави већ само интереса, али Срби су пре-
дуго имали проблем да то схвате. Два пута су нас у једном веку бомбардовали савезници, браћа то нису спречила, али су зато браћа у протеклих пола века више пута размишљала о инвазији. У светским пословима нема места за сентименталне разочаране љубавнике. Постоје само политички бракови из интереса. Што пре почнемо своја опредељења мерити кантаром, то боље по нас.”

„Ако заиста желимо, као што тврдимо, да уђемо у пуноправно партнерство с Европом и светом, морамо темељито реконструирати све своје институције. Без тога бићемо маргинална „банана држава” у којој се не зна где престаје власт а почиње криминал. С таквом земљом пословаће само криминалци.”

Из разговора са господином Карићем, чинило се да је превише уздржан, да не кажем песимистичан. Вероватно и сам помало захваћена општом еуфоријом, понео сам се за општим уверењем да је суштински преокрет, ипак, учињен. И да Србија, са разложним оптимизмом може да очекује боље дане. Да је за опрез имао и те како ваљаних разлога, показале се непуну годину дана након доласка коалиције ДОС-а на власт.

Трећи сусрет

Трећи сусрет, вероватно и пресудан што пред собом имате ову књигу, десио се децембра 2002. године, у јеку кампање против „Астра банке” и „Мобтела” (компаније за мобилну телефонију), чији је већински власник породица Карић.

Богољуб Карић је већ био у поодмаклим преговорима са неким водећим америчким и европским компанијама за мобилну телефонију и телекомуникације. „Мобтелу” је за даљи развој био неопходан стратешки партнер, из круга највећих, попут „Водафона”. Да уведе трећу генерацију мобилне телефоније и одржи корак са великима, „Мобтел” није могао ни финансијски, ни технолошки, да изведе самостално. Извесни кругови у Србији, блиски влади, започели су кампању да се преговори минирају. Кампања је прецизно темпирана. Богољуб Карић је допутовао у Америку како би неутралисао могућу штету за преговоре.

Седели смо у истом хотелском апартману. Једнако незаинтересовано гледао је у храну и испијао минералну воду. Богољуб Карић је човек бурног темперамента, који нарочито долази до израза ако говори о нечем што га се дубоко лично тиче. Говор обично почиње лежерно, без премишљања, као неко ко је о теми размишљао и разговарао безброј пута. Како разговор одмиче, „захуктава” се, стичете готово опипљив осећај суспрегнуте, контролисане снаге, као да му је од животне важности да вас увери у своје становиште. Можда није однеговани говорник, али неспорно има велику моћ убеђивања. На слушаоца, који би хтео да задржи критичку дистанцу, неосетно се преноси његова убеђеност у оно што говори. Разговарали смо. Није било потребе да му постављам питања, говорио је о темама које су га окупирале. Био је то више монолог човека који се гласно преиспитује. Ево извода његових размишљања.

Зашто пливам с ајкулама?

„Да ли сте некад гледали како ајкуле прождиру рањену ајкулу? До голих костију. За ајкуле то је природно, оне су машине за прождирање које само следе инстинкт. Колико знам, само још једна животиња прождири припаднике исте врсте. Али та врста има разум, моралне вредности. Ту врсту много је теже разумети. Ја читавог радног века пливам с ајкулама. Ајкулама титоистичког комунизма, ајкулама милошевићевског социјализма, ајкулама транзиције... залуд им бацаш комаде крвавог меса да те не прогутају, ајкуле никад нису сите.”

„Зашто, упркос свему, радим оно што радим, и баш у земљи у којој радим? Бог ми је дао таленат да правим новац, не новац - новца ради, он је само средство, ради се о визијама, о идејама, о пословима којима се отварају радна места, којима се мења постојећа стварност. Ради се о креирању будућности државе. Нисам никакав месија, још мање неки идеолошки фанатик. Још као дете научио сам да пара прави пару, да економија мења свет. Један земљорадник важнији је од гомиле уштирकаних кабинетских бирократа.”

„Уместо да се искључиво бавим оним штао најбоље знам да радим, чиме ја морам да се бавим? Две трећине времена проводим да бих их спречио да ме поједу. Од малена сам желео да се бавим бизнисом. Почео сам са шест година. У осмој сам зарађивао више од оца. Али нисам замишљао да бизнис подразумева уметност ратовања. Рат до истребљења.”

„Одавно смо већи део послова преселили на тржишта на којима се нормално може радити. А, ипак, упркос свему, укључујући, без икакве патетике, директну опасност по живот чланова моје породице и мој, ја остајем и радим у овој земљи. И гледам се очи у очи с ајкулама. Зашто? Могао бих вам понудити бројне дирљиве разлоге, од сентименталних, до патриотских, а да вас при том не слажем. Можда је најкраћи и најтачнији разлог: „Зато што хоћу! Зато што не дам да ме истерају!” Нарочито кад сам љут осетим колико је и у мени изражен инат, не баш хвале вредна менталитетска особина Срба. То је мој одговор на питање зашто упркос свему пливам с ајкулама, зашто се не повучем у неки миринији кутак Планете и са десет одсто енергије постижем оно што овде не могу ни са двеста одсто.”

Рекао сам му да се у Америци доста позитивно пише о његовој земљи, као и о њему лично.

„Новинари пишу, а не знају шта пишу, тако је тамо, тако је овде; а и онда кад знају, не пишу својом, већ туђом главом. Прочитам пар редака и знам с које стране ветар дува, из чије руке падају цекини. Изненада се од срца насмејао. Кад смо пре тридесет година почели посао, исецали смо сваки чланак који би се појављивао о нама као какву драгоценост и пажљиво га одлагали у албум. Касније, кад смо постали редовна медијска тема, тај посао је за нас наставила да обавља професионална „прес-клипинг” служба. Данас је то повећа „библиотека”. Ту је све. Домаћа, страна штампа. Позитивно - негативно, истине - лажи. Интервјуи које сам дао, и интервјуи које нисам дао, који су ми подметани. Дуго сам се заносио мишљу да ћу једног дана наћи времена и нерава да напишем своју истину о Карићима. Чинило ми се, чак, и важнијим да пре тога публикујемо неку врсту „беле књиге” која би садржала све што је о нама писано, онако хронолошки, без икаквог коментара. Али! Увек то „али”.”

„Без лажне скромности, мој радни дан траје двадесет и више сати. И он кошта! Ја себи не могу приуштити луксуз да се месецима одвојим од редовног посла и бавим аутобиографским медитацијама, „правдањем” властитог живота. У напону сам снаге. Човек сам од акције, а такви људи, као што вам је познато, ако уопште пишу о себи, чине то само у изузетним околности, кад су спречени да се баве оним за шта су превасходно рођени, или у поодмаклим годинама, кад су најбоље године рада већ далеко иза њих.”

„Надали смо се, како је и обећано, да ће сви тајни полицијски архиви грађана постати доступни, а поготово досијеи јавних личности које су својим нечасним хушкачким работама тровали јавност

више од десет година који су давали свој, немали допринос рату, потхрањују атмосферу етничке и верске мржње; који су, напokon, јавном линчу излагали сваког појединца, који је на овај или онај начин сметао режиму. Такве кампање често су биле увертира у физичке ликвидације. Понадао сам се да ћемо напokon сазнати ко је ко у Србији. Ко је за кога, и зашто радио. Јавност би се изненадила колико је „људи од интегритета” било на платном списку неке од „служби”, неког од центара политичке, или „пословне” моћи.

Замишљао сам да једини коментар наше „беле књиге” на њеном крају дам индекс имена људи с њиховом „пословном” биографијом. Оном тајном. Напokon, кад су „законске препреке” да се то учини уклоњене, одлучено је да комплетног обелодањивања досијеа уопште не буде, све се свело на право грађана да у присуству службеног лица погледају у свој досије. Многи су погледали. И, где чуда, досијеи су већ били кастрирани. Делови досијеа избачени или маркерима прецртани. Шифрована имена доушника остала су недоступна. То је од читаве ствари направило фарсу. Власт је то правдала „националним интересом”, „помирењем”. Тобож „није време”. Све у свему, „време истине” није дошло. Мудрији од мене кажу да неће ни доћи, да за истину ниједно време није погодно. Тако смо, бар у догледно време одустали од своје „беле књиге”.

„Јавно сам поставио питање зашто се не обелодане досијеи ратних профитера, државне и пословне елите, као и имена људи из сенке који су, у име „националних интереса”, извршили једну од највећих пљачки народа у историји цивилизованог света: држава је опљачкала девизну штедњу грађана (око 3,5 милијарди долара), „зајам за препород Србије” који је добила од личне уштеђевине грађана (око 1,5 милијарди долара); покрадени су улози грађана преко пирамидалних банака (укупна вредност тако покраденог новца тешко да ће икад бити дефинитивно утврђена, ради се о милијардама долара); покрадени су државни фондови за здравство, образовање, пензије, социјална давања, војни буџет итд.; нелегални, шверцерски увозно-извозни послови (оружје, енергенти: нафта, гас, електрична енергија); лекови, роба широке потрошње: од чоколада и средстава за одржавање хигијене, преко цигарета, кафе, алкохола, шећера, соли, уља итд. Где је завршио сав тај новац? Очекивали смо да ћемо од нових власти добити одговор на то питање! Очекивали смо свеобухватну истрагу, примерене казне и макар делимичан повраћај новца. Ниједан судски поступак по том основу није покренут. Ниједан! А ја, не ја, било ко у Србији, могао би као од шале да вам изрецитије стотинак имена госпoде којима је место у затвору, који су учествовали у овој пљачки,

који су сопствену земљу довели до просјачког штапа, тако да је данас препуштена милостињи богатих држава! Ништа! Неколицина је приведена на „инфорамтивни разговор”, и то је све! У неколико случајева покренут је судски поступак због „прекорачење овлашћења” приликом доделе станова. Читавих месец дана смо свакодневно преко БК телевизије јавно постављали питање надлежним државним органима - које су то банке, компаније, институције финансирањем подржавале бивши режим, које су пљачкале грађане Србије? Тражили смо да се обелодане имена, суме, изнесу докази. Нико, баш нико се није осетио позваним да понуди какав-такав одговор! На наш позив одговорено је муклом тишином. Зашто?”

Незадовољни сте новим властима?

„Непосредно после петог октобра 2000. године, сви смо хтели да верујемо да ће се нешто суштински променити. Међутим, толико је наслеђеног муља, различитих центара моћи, интересних група, и формалних и неформалних. Политика је, нажалост, још увек најкраћи пут до стицања незарађеног богатства. Софистицирано рекетирање се наставља. Поједини људи из власти уместо да се баве сервисирањем јавног интереса, преокупирани су увећавањем личне моћи. Тежња за апсолутном влашћу овде је традиционално укорењена, и то је тешко мењати. Тешко је искоренити навику да се људи богате преко политике.”

„Дуго овде, не без разлога, влада једно опште убеђење да се богатство може стећи само стицањем и злоупотребом власти. То је историјско искуство нашег човека. Зато је један од важних задатака политике да властитом праксом докаже обичном човеку да то више није тако. Да је томе дошао крај. Да се у нормалном поретку стварни новац може стећи поштеним радом. Да је бизнис, ма како мали био, најсигурнији пут до благостања.”

Није ли ваше незадовољство, бар делом, изазвано великим порезом који сте по Закону о екстрапрофиту, морали да платите држави?

„Закон о екстрапрофиту”? Немам ја проблем са законима већ са појединцима из власти. Није био потребан никакав нови закон да би се лопови кривично гонили и по већ постојећим законима послали на дугогодишње робије, како је и ред. Зашто не Закон о конфискацији сваког нелегално стеченог богатства, питао сам? На хиљаде људи створило је богатство противзаконитим пословањем.”

„Шта је, бар у тумачењу министра финансија и гувернера Народне банке, била сврха „Закона о екстрапрофиту”? Да се опорезује до-

бит остварена по основу привилегованог положаја у претходном режиму? На први поглед одлично! Гувернер је обећао да ће само по том основу држава „убрати” 4 милијарде долара. Лепо. Али, од почетка ствар је изгледала сумњиво. Кад се након силне финансијске истраге све завршило, испоставило се да 90% укупне суме треба да плате Карићи, а 10% остали. Да човек занеми. Астра банка која је из примарне емисије укупно добила 114 милиона немачких марака (0,39% од укупне суме од 37 милијарди немачких марака колико је емитовала Народна банка) да буде прва на мети „екстрапрофитера” са разрезаним порезом од 67,8 милиона немачких марака. Није проблем у 40 милиона долара. Уложићу десет пута више у препород Србије, али нећу да будем „рекетиран” законом који је створен за једну компанију. И претходна, социјалистичка власт нас је рекетирала, али није правила фарсу да то „озакоњује”. Знао сам да морам да платим ако хоћемо као фирма да преживимо. Каква спрдња с народом, како тежак смрад шири та маглуштина око „екстапрофита”!”

Кажете да сте хтели да објавите своје (документовано) виђење истине о Карићима, као и о времену у коме сте стварали своје име и богатство. Да ли бисте ми уступили документарну грађу да је прочитам?

„Зашто не? Све је скенирано и „спаковано” на дисковима, по годинама, темама, медијима. Већина тога је преведена на енглески језик, или је изворно енглеска верзија, много наших новинара је радило за стране информативне агенције, требаће вам месеци да све то прочитате.”

Радом бих прочитао.

Извадио је мобилни телефон из џепа, обавио кратак разговор и рекао: „Добићете их за неколико дана.”

Недељу дана након нашег разговора из Београда ми је стигао велики пакет. Распаковао сам га. То је био материјал о коме је Богољуб Карић говорио. У пластичним кутијама били су сортирани дискови, као што је рекао. По часописима у којима су текстови објављени, по темама, по годинама. Затим су пакети сличне садржине, само кабастији, почели стицати периодично. У њима су били часописи, књиге, нешто штампано у Југославији, нешто у иностранству. Ту и тамо, нешто је било подвучено да ми скрене пажњу. То су били јавно публиковани материјали од 1980. до 2001. године. Ако сам потајно очекивао да ћу добити и неки ексклузивни материјал са ознаком „строго пов.”, преварио сам се.

Скоро два месеца „детективског рада” требало је да се у томе снађем. Био сам релативно добро информисан о догађајима на тлу экс-Југославије. Оно што сам до тада знао био је само врх леденог брега. Никакви

тајни документи нису ми били потребни да бих прилично прецизно могао да реконструишем тринаестогодишњу историју тоталитарног режима, као и технологију којом је опстајао на власти.

То је била богата архива која је комплетирала слику о „великој пљачки народа” о којој ми је говорио Богољуб Карић. Како су међународне економске санкције допринеле да људи из власти и око власти постану доларски милионери? Зашто је дошло до највеће хиперинфлације у историји света и како се из ње извлачила фантастична добит? Како се у ратовима на тлу экс-Југославије потврдила стара истина да су ратови најбољи бизнис? Како је међународни фактор (нехотице?) допринео Милошевићевом опстанку на власти (1991, 1996. године) упркос побуњеном народу? Зашто су стваране и како су пословале „пирамидалне банке”? Како је било могуће да су од месечне банкарске камате на уложених хиљаду-две хиљаде долара, грађани преживљавали, а да се главница не дира? Како су се преко ноћи пирамидалне банке угасиле, а маца појела главницу штедње? Колико је милијарди долара на тај начин „исисано” из народа? - Како је „Карић банка” (уласком страног капитала преименована у „Астра банку”), а БК група у целини у таквим условима пословала, опстала и напредовала? Које и зашто то није одговарало? Како су Карићи у маратонским судским споровима с државом и након 2000. године спорове добијали, али при том губили драгоцено време и новац да докажу своју невиност? Како је упркос бројним добијеним судским споровима, и бројним контролама пословања њихових компанија од финасијске полиције, великих западних ревизорских кућа (који нису пронашли ниједну велику неправилност), систематски вршен покушај њихове ликвидације? Како су медији доприносили да се на ту државану отимачину гледа као на „спору али достижну руку правде”?

Тема ме је потпуно обузела. Имао сам у рукама причу, велику причу. Први пут у животу зажалио сам што сам „само” новинар, што немам балзаковског талента да напишем своју верзију „људске комедије”, или таленат једног Џона ле Кареа да напишем политички трилер од кога застаје дах. Материјал је пружао више него довољно елемената да се његовој обради приђе са најразличитијих страна. Ту су били протагонисти једне породичне приче, протагонисти политичког и пословног живота земље, узбудљиви социјални миље и, на крају, у причу су уплетени и традиционални центри светске политичке моћи. Та прича има своју „дубину”, своје дубоке корене, своје сложене узроке, своју кулминацију, „антиклимакс”. То је прича која, штавише, има своју будућност. Оно што причи у драматуршком смислу недостаје јесте расплет.

* * *

Кад сам, након дугог премишљања, понудио Богољубу Карићу да књигу о „Браћи Карић” напишем ја, није био изненађен, и одмах је одговорио да има само два услова. Први, да се прича о Карићима исприча хронолошки, од почетка: „Без разумевања наших породичних корена, као и средине у којој смо се формирали и радили, не верујем да ће амерички читалац разумети природу и домете нашег пословног успеха.” Други услов је био личне природе: „Ако се упустите у овај посао, не рачунајте да ћу моћи да вам посветим неограничено времена. Време је једино што не могу да вам обећам, све друго - да. Имате документацију, имате хиљаде чланака о нама, стотине интервјуа. Одговорићу на свако ваше питање на које већ нисам негде дао одговор, али не могу обећати да будем на располагању увек кад је то вама потребно, да активно учествујем у писању. Као што знате, и моја браћа су расута по свету. Ни они често не знају данас где ће осванути и шта ће радити сутра. То ће све, вероватно, отежати и успорити ваш рад, али то је реалност на коју вас одмах морам упозорити како сутра не би било неспоразума. Мораћете из коцкица сами да сложите мозаик. С друге стране, нећемо вам се мешати у посао. Као што видите, пристала сам.

Почнимо од почетка.

У овој згради била је смештена ствара библиотека „Њејос”

МЕАНЦИСКИ
11/IV

ка задруга
лет 1914

I

КОРЕНИ

Панорама Пећи

Преци

Пећ је највећа варош Метохије.³ Метохијска котлина, окружена планинским веницима Проклетије и Шара, највећа је котлина у југозападном Балкану, природно је заштићена од хладних континенталних струја. Долином Белог Дрима у котлину продире топла струја од стотинак километара удаљеног Јадранског мора.

Метохија има угодну, готово медитеранску климу. Плодно тле, мноштво планинских речица које се сливају с околних планина и доста падавина током године - идеални су услови за земљорадњу. Ипак, Пећ је сиромашна као и читава Косовско метохијска регија (једна од најсиромашнијих у Европи).

Памти Пећ и боља времена: некада је била регионално трговачко и занатско средиште са великом колонијом дубровачких трговаца. Још од 14. века походили су је дубровачки и которски трговци, што је овом оријеталном крају донело дах Запада; домаћи трговци и занатлије своју робу продавали су у Котору и Дубровнику, а трговали су и са Млещима. Половином 19. века пећка чаршија имала је чак 960 дућана.

Пећ је такође била вековно средиште Српске православне цркве. Ако је Косовско поље симбол пораза српске средњовековне државе, Пећка патријаршија симбол је опстанка и трајања не само српске духовности, већ и националне самосвести коју је Патријаршија пронела током вековног ропства.

Данашњи изданци породице Карић порекло воде од једне од најстаријих српских пећких породица. Вековима су се бавили занатством, винарством, трговином; међу њима је било војника, свештеника, просветитеља. Највитаљнија линија је предузетничка.

Администрација османлијске империје није правила прецизне по-

³ Метохија је југозападна област српске Аутономне Покрајине Косово и Метохија. Како је у свету постало уобичајено да се под термином Косово подразумева ова читава административна област, термин Метохија биће коришћен кад се изричито мисли на ову ужу регију Покрајине, а Косово када се мисли на целу Покрајину.

писе немуслиманског становништва на освојеним територијама, па ни у Србији. То знатно отежава истраживање породичних родослова у Срба у деловима у којима су живели под турском управом. Запис о нечијем рођењу и смрти чуван је једино у црквеним књигама. Изгубивши своју државу, све српске институције вековима су биле сабране у једној - Цркви. То је главни разлог зашто су цркве и манастири увек били први на удару освајача. Опљачкано је, уништено или изгубљено много драгоцених историјских документа. Архиви Беча, Москве, Будимпеште, Истамбула поседују данас богатије писане историјске изворе о појединим периодима српске историје, него српски.

Током пет векова турске окупације, српски народ са Косова и других окупираних територија у страху од турске одмазде, два пута се масовно исељавао, у „великим сеобама Срба” (обе су биле након неуспелих народних буна), а „тихо” исељавање трајало је непрекидно, вековима. Миграције су настављене и након ослобођења од Турака, јер то ослобођење није донело ослобођење од ратова и немаштине. Вероватно најдужи период релативног мира у протекло пола миленијума на овим просторима, трајао је нешто више од педесет година (1945-1991). Само током овог полувековног мира, по грубим проценама, око три милиона људи је из политичких или економских разлога трајно напустило земљу.

Овим миграцијама су били захваћени и поједини огранци породице Карић, који су се током векова отискивали све даље и даље од своје матице - Пећи. Један правац њиховог исељавања је ишао према црногорским врлетима које Турци никад нису сасвим освојили. Други - ка Босни и Херцеговини, где је суживот хришћана и муслимана био подношљивији. Трећи - преко Дубровника, Медитераном ка западној Европи, и преко океана у Америку. „Траг” сеобе најбројнијег породичног огранка Карића лако се може пратити: од Метохије води према северу - ка хришћанској Аустро-угарској царевини (данас: Војводина, Мађарска, Чешка, Словачка), а преко ње даље на исток: у Украјину, Белорусију, Придњестровје, у Молдавију и у Русију (посебно око река Дњепар и Дон).

Где су се насељавали, Карићи су наставили да живе под својим презименом; неки од њих су већ у петом или шестом колену „домаћи”, тако да порекло слабо памте (или је оно већ заборављено). Као што је познато, у историји су бројни примери етничке и верске асимилације, како присилне, тако и добровољне (то је процес који се и данас спонтано одвија широм света). У мање срећним историјским периодима, асимилација је најчешће била присилна. Зато, нису сви Карићи сачували своје српске и православне корене. Многи су, прилагођавајући се срединама у којима су се насељавали, прихватили већинско и етничко и конфесионално опредељење. Тако данас међу Карићима има припадника четири народа и три вере, расејаних на више континента.

Јефимија Шћекић Карић, баба браће Карић

Карићи из Пећи

Карићи који су рођени и одрасли у Пећи дубоко поштују своје корене, и то изражавају на начин као да је у питању неко непризнато племство. За Пећ је везано, не само целокупно предачко предање и материјално наслеђе (више пута стицана и у невременима губљена имовина), већ и карактеристичан робустан, жилав и дрзовит менталитет, облагорођен православном традицијом и духовношћу, што даје живописан спој.

Како је Пећка патријаршија више пута страдала у пожарима, књиге рођених само су делимично сачуване, и зато је породични родослов немогуће потпуно реконструисати. Најстарији запис о Карићима у Пећи датира из 1578. године (односи се на Алексу Карића), али у континуитету се породични корени могу пратити тек од 1763. године. Из те године датира запис турских пореских власти („дефтер“) из којег се види да је Трајко Карић поседовао прву пекару (симитџиницу). Од те године траје непрекинуто приватно предузетништво Карићевих (зато у породичном грбу Карићевих стоји „Пећ, 1763“).

Трајков син, Глигорије Карић (1836 - 1905) са супругом Јованком (1859 - 1915) имао је два сина: Стојана (1877 - 1928) и Михаила (1866 - 1918). Синови су наставили традицију и у Пећи отворили још две пекаре. Породица Карић, поред пекара, поседовала је млин и неколико кућа, и за то време располагала знатном личном имовином.

„Стојан Карић, угледни пећки газда, два пута се женио. У браку са првом женом Дарком Ајданић (1878-1918) имао је четворо деце. Остао је удовац 1918. године. Стојанова жена, Дарка, са сестром, двогодишњим сином Трајком пошла је на свадбу. У својој запрези возио их је познаник, Шиптар. На путу Пећ - Косовска Митровица, у селу Кеч-поток (Зли поток), између Рудника и Србице, сачекала их је банда „качака“ која је побили њих и кочијаша. Убице нису ухваћене. Био је то дан туге за Пећ, све радње биле су затворене, а у центру Пећи изложени су отворени ковчези четворо убијених. Сахрањени су на пећком гробљу. Споменик Трајку Карићу, убијеном дечаку, постојао је до пре петнаестак година. Покољ су преживеле девојчице Тодорка и Даница.” (Драгомир Ј. Карић)

Након смрти прве жене, Стојан се оженио младом удовицом Јефимијом. Јефимија Карић (1894 - 1975), девојачко Шћекић, рођена је у Пећи. Отац јој је био пећки протојереј, Константин Коста Шћекић, а мајка, Милица Костић, једна од најугледнијих жена у свом крају.

Јефимијиног оца Косту, угледног пећког проту, убили су Турци на Светог Луку⁴ 1903. године. У центру Пећи, усред дана, када је ишао од куће до куће да сече славски колач. Пришао му је шеснаестогодишњи дечак Шабан Пљевљанин, и пуцао му из кубуре у леђа. Убијен је због освете: протин млади ђакон погазио је дату реч и побегао од венчања са младом Туркињом. Свештеник који је наследио проту замолио је Гаврила Дожића, каснијег српског патријарха, који је с Костом Шћекићем студирао богословију у Призрену, да издејствује помоћ за протину породицу. Дожић се обратио руском конзулу у Митровици с молбом да се „удови друга, и брата по вери” помогне. Конзул је познавао проту Шћекића, и преко руског цара Николаја издејствовао је да Цариград протиној удовици Милици, која је остала с четворо деце, додели породичну пензију од турске државе. Јефимија је у то време имала осам година. Убрзо после очеве погибије, умрла јој је и мајка. Јефимија остаје без родитеља. Рано јој умире и сестра Оливера. Јефимија је примала породичну пензију од турске власти до своје смрти, 1975. године.

За првог мужа Андрију Ђорђевића, познатог трговца из околине Пећи, Јефимија се млада удала, у осамнаестој години живота. У браку је била непуне три године. Муж јој је рано умро, ратне 1915. године, када су добили ћерку Надежду.

После три године, удовица Јефимија удала се за газду Стојана Карића, и с њим родила сина Јанићија, и ћерке: Росу и Цвету, које су убрзо умрле.

Септембра месеца 1927. године, после катастрофалне непогоде, река Бистрица се излила и поплавила Пећ. У тој поплави уништена је имовина Карића стицана поколењима, век и по.

Господин Јанићије Карић, у детињству је од своје мајке Јефимије о тој несрећи често слушао:

„Седам кућа Карић подигнуте на песковитом тлу, у Бистрицу је отишло, уз то ударио гром, запалило се сено, дувао је јак ветар и три нам пекаре изгореле.”

Непосредно након ове велике породичне несреће, Стојан Карић умро је од инфаркта. Оставио је удовицу Јефимију, с којом је у браку проживео непуних шест година, сина Ђорђа и кћерке: Даницу и Тодорку, из брака са супругом Дарком; Јанићија, из брака са Јефимијом и Надежду, ћерку Јефимијину из првог брака.

4 Свети Лука - српска слава. „Православни српски црквено-народни обичај православља једног свеца као кућног и породичног заштитника. По неким историчарима религије тај култ код Срба потиче из паганства, али је од времена Светог Саве несумњив његов чисто хришћански, литургијско-манастирски садржај: прослављање светитеља Божијих кроз молитвени чин освећења и ломљења колача (печеног хлеба) и благосиљања кољива (пшеничног куваног жита), уз свећу и вино и трпезу љубави.” (Енциклопедија живих религија, „Нолит”, 1981. године)

Када је сахранила другог мужа, Јефимија је била млада жена. По други пут удовица, овог пута са петоро деце, самохрано их је подизала пензијом наслеђеном од своје мајке. Овакав живот сломио би многе, али не и Јефимију која је уз помоћ дубоке вере и чврстине карактера сачувала дух и ведрину. Васпитана у свештеничкој породици, и децу је васпитала у духу строгог православља, што су они пренели и на своје потомке. На сваки ударац судбине одговарала је: „Даће Бог свима, па и мени.”

„Наша баба Јефимија, имала је изузетно тежак живот. Била је храбра, поносна жена, ретко интелигентна и за оно време образована. Разумљиво, била је ћерка свештеника, и већи део младости провела је у Патријаршији. Била ми је идол, много лепих прича чуо сам о њој. Увек нас је храбрила, говорила нам: „Моји соколови, јунаци моји, племићи.” Па, и кад се с неким побијемо, волела је да будемо прави мушкарци: „Не бојте се, храбро само! Нико вам ништа не може!” Увек нас је уздизала, без мере делећи хвале нашој памети, храбрости, успеху. Али, то нас није размазило. Само је деловало подстицајно. Умела је са нама, свако се осећао привелегован код ње. Срета пође у школу, баба га позове у страну: „Има баба нешто за тебе, завуци руку у џамадан.” Срета завуче најдубље што може, извуче једну банку и отрчи срећан. Али, и за мене, и за остале увек је имала неки мали поклон, бонбон, кекс и слично. Ујутру полазим у школу, баба каже - блед си ми, узми успут нешто да поједеш, и тутне ми ситниш, доста за черек (пет ћевапа и четвртина сомунa).” (Драгомир Ј. Карић)

„Баба Јефимија била је достојанствена, сталожена жена. Увек весела, насмејана, за сваког је лепу реч имала. Цео крај ју је знао. Никад се ником није замерила. Поштовали су је и Срби, и Црногорци и Албанци, поздрављали су је са: „Поштовање бака Јефо. Како је бака Јефо?” Када се ко завади, или у својој кући или са комшијама, увек су је звали да их мири. Била је веома религиозна, то је пренела и на нашег оца, а он на нас.” (Сретен Ј. Карић)

Јанићије Карић једини је Стојанов и Јефимијин син. Рођен је 1922. године у Пећи. Без оца је остао у петој години, слабо га је упамтио. Како мајка Јефимија није имала прихода, осим нешто обрадиве земље, виноград и пензију наслеђену од своје мајке с којом је децу прехрањивала, тако је Јанићије рано пошао да учи трговачки занат. Дечије игре није упамтио, заменили су их дани рада као шегрт. Три године је био шегрт без плате, само је имао храну. Јанићије је радио и у пољу, и у породичном винограду. Вешт је био и у транжирању свиња, па је у време свињокоља редовно помагао комшијама. Када би се указала прилика радио је и друге физичке послове. А, онда је дошао рат.

Породица под окупацијом

Током Другог светског рата Косово је било окупациона зона Италије. По сведочењу Јефимије и Јанићија, захваљујући Италијанима окупација је била подношљива, све до 1943. године. Италијани су поштовали породицу, верске обичаје и били дарежљиви према деци. Није било шикарирања становништва преко нужне мере одржавања реда. Нису правили разлику између Албанаца и Срба. Тако је било све до капитулације Италије и доласка Немаца на Косово, када су власт преузели Алабанци - екстремно националистичког опредељења. Немци су применили већ добро проверен рецепт. У свим окупираним земљама постављали су марионетску власт које су чинили домаћи шовинисти или десни екстремисти.

Код Карића било је припадника ослободилачког покрета. Али, као у сваком рату, највише жртава било је међу цивилима. Као цивил страдао је и Ђорђе Карић, Стојанов син из првог брака, који се пре рата одселио из Пећи и живео у Новом Саду, где га је затекао рат. Породица све до 1999. године ништа поуздано није знала о његовој судбини, када су у фељтону објављеном у „Новостима” прочитали да је 1941. године ухапшен, одведен у Јасеновац и погубљен. Јефимијин старији брат, Гаврило Поповић Шћекић,⁵ адвокат, образован човек, полиглота говорио је пет језика, 1941. године, одведен је у логор Матхаузен. У логору је био до доласка савезника. Логораши га памте као човека који је затвореницима помогао, нарочито Јеврејима. Одлично је говорио немачки језик и користио се својим професионалним умећем да посредује код логорских власти у корист логораша. Имао је срећу да преживи. После ослобођења логора, 1945. године, није се вратио у домовину у којој су на власт дошли комунисти. Са руском емигранткињом Галином, коју је упознао у логору, венчао се у Паризу и преселио у Венецуелу, у Каракас, где је живео до краја живота. Имао је ћерку Веру, из првог брака са Достаном, која је живела у Скопљу. Са Јефимијом, Јанићијем и његовом децом одржавао је контакт до смрти.

Током окупације Јефимија је с децом, у трошном двособном кућерку крила партизане. На самохрану мајку, свештеничку ћерку, нико није сумњао. Партизани су претежно били комунисти, не само атеисти, већ и антиклерикали. Јефимија на људски живот није гледала идеолошки. Као патриота, помагала је свакога ко се борио против окупатора. По ослобођењу земље њен допринос је признат; одликована је и од државе је примала ратну инвалидину.

⁵ Гаврило је свом презимену додао Поповић из пијетета према свом убијеном оцу - попу.

Јанићије је 1941. године био ухапшен у великој италијанској рацији због атентата на војног команданта Пећи (убили су га скојевци прерушени у албанске народне ношње). Италијански официр, који је познавао и мајку му Јефимију и њега, ослободио је Јанићија.

Официр није могао веровати да тај доброћудни младић илегално ради за партизанае, а радио је. У илегалу, Јанићије је остао до ослобођења Пећи, 17. новембра 1944. године, а онда се прикључио ослободилачкој војсци и у партизанима остао до краја рата. У партизанима је примљен и у Партију.

„У Партију сам примљен још док сам био у партизанима. Звали су ме „Поп”, јер сам сваком погинулом борцу вернику одржао опело. Партијском секретару, при нашој борбеној јединици, отворено кажем да потичем из религиозне породице, да ми је деда био свештеник, да сам религиозан и да нећу Бога да напуштам. Све ћу партијске задатке да извршавам, на све састанке редовно да долазим, плаћаћу чланарину, све што захтевају, извршаваћу, али веру да ми не дирају. Недељом и празницима ићи ћу у цркву! Рекао сам им да славим Божић и Васкрс, крсну славу св. Јована Крститеља. Не умет и нећу да лажем никога, па ни Партију. „Не може Јанићије тако”, каже ми он. Ако не може, онда не рачунајте на мене. „Млад си, поправићеш се ти”, додаде, и приме ме у Партију, на силу.” (Јанићије Карић)

Јанићије Карић

Убрзо по одласку Јанићија у партизане, јавили су Јефимији да јој је на фронту погинуо син. Јефимија ниједног тренутка није поверовала у синовљеву смрт, дубоко у себи је осећала да је жив. Стално се распитивала преко Црвеног крста и, напokon, сазнала да је лакше рањен, али жив.

Јануара 1945. године Јанићије се накратко вратио кући. Ослобођен је учешћа у пробоју Сремског фронта, јер је био једини хранилац породице. Али, кад је 1945 - 1946. године у Нашицама избила побуна, позван је на дослужење војног рока.

Када је скинуо униформу, похађао је допунске курсеве и запослио се у државној фирми „17. новембар”.

Поратна Југославија

Карићи потичу из земље у којој је доскоро постојала само једна верзија историје - званична. И само један тип историјски важних личности - партијских вођа, револуционара. И, у мањој мери, научника, уметника, спортиста.

Земља која је једина у свету увела „радничко самоуправљање” и „друштвену својину” - логично да није славила своје богаташе. Није их ни имала. Између 1945. и 1950. године она их је истребила. Њихова предузећа су конфискована, често и породични домови, уколико су били довољно добри за „нову класу”⁶ - партијску елиту. Грађанска класа је сасвим разбијена. Од стварања социјалистичке Југославије 1945. године, па до њеног распада, богатих људи у западном смислу није ни било. Карићи су представљали редак изузетак. Приватно власништво било је ограничено, све значајније сфере економског живота подржављене. Приватни сектор сведен је на уситњено сељаштво, занатство, услуге и тзв. слободне професије (естрада, уметници...). Како би онемогућила да се развијају, законом је на 10 хектара ограничена површина обрадиве земље којом је могао располагати појединац, као и број радника које је занатлија могао запослити, уз ригорозну пореску политику која је обесхрабривала сваку приватну иницијативу и водила ка гашењу традиционалних заната.

⁶ Формирање и функционисање „нове класе” убедљиво је приказао највећи отпадник КПЈ Милован Ђилас, у истоименој књизи, која је у миленијумској анкети спроведеној на америчким универзитетима, проглашена за једну од сто најутицајнијих књига двадесетог века.

Југословенски социјализам

Теоријски концепт самоуправљања био је заиста, и у светским размерама, нешто радикално ново. Изгледало је да се први пут у пракси успешно спроводи Марксова идеја о раднику као власнику средстава за производњу. Југословенски експеримент будно је праћен од стручне јавности и Истока и Запада. Друштвена својина, руковођење „одоздо“, синдикална права и многи други аспекти самоуправљања, побуђивали су опрезан респект и код највећих поборника либералног капитализма. Марксова поставка да ће у радничкој држави доћи до спонтаног одумирања и државе, као отуђеног центра моћи, и саме Комунистичке партије као радничке авангарде, у пракси се није потврдила: држава је само привидно слабила, преносећи своје ингеренције на Партију, Социјалистички савез, Синдикат и друге парадржавне институције. Резултат тог процеса био је да је грађанску правну државу заменила слаба држава са моћном, централизованом партијском контролом; Партија је из позадине управљала свим друштвеним процесима; била је изнад државе и изнад закона. Изнад партије био је само Јосип Броз Тито! Изнад њега нико није био!

У Југославији је створен концепт власничких односа какав није постојао никад и нигде у свету. Већина капиталних вредности у земљи није припадала ни приватницима, ни држави, већ „друштву“. Власништво је било друштвено. Сви су, идеално гледано, били власници свега (конкретно, мало ко је био власник знатније имовине), јер су кроз пореска и друга давања сви доприносили стварању друштвеног богатства.

Данас, кад знамо какву је судбину доживео концепт друштвене својине и самоуправљања, није тешко уочити његову теоријску наивност, практичну неспроводивост, као и раскринкати демагогију помоћу које је „експеримент“ тако дуго изгледао успешан. Али, не могу се потценити чињенице да је три деценије југословенски рецепт успевао да окупира знатну пажњу светских економских експерата.

Комунистичка елита

Партијски и државни руководиоци (док су били на положајима) уживали су „привилегије“ о каквим је већина западних политичара могла само да сања. Цинизам је био у томе што су њихове плате биле симболичне, тек неколико пута веће од радничких. Али, за разлику од радника, они нису живели од својих плата, а често нису ни знали колика

су им примања. Живели су о „друштвеном” трошку. Нису морали да купују своје луксузне виле, мерцедесе, да плаћају послугу, школовање деце на престижним универзитетима у иностранству, лечење у Америци или Швајцарској. Луксузан стил живота руководећих кадрова плаћало је „друштво” (које није волело да се назива државом, јер је историјски процес закономерно водио нестајању државе). Јосип Броз Тито, доживотни председник Југославије и први човек КПЈ, уживао је привилегије на којима би му позавиделе и крунисане главе.

Тито

Сахрана „највећег сина југословенских народа” Јосипа Броза Тита (1980. године) била је један од највећих неформалних самита најмоћнијих људи у историји света: председници држава (актуелни и бивши), шефови дипломатија, крунисане главе, принчеви, највиши представници ОУН-а и организација под њеним покровитељством, амбасадори, војне делегације земаља победница у Другом светском рату, партијски лидери. Био је то скуп - данас незамислив, уз мајку председника Картера стајали су: Моамер ел Гадафи, Јасер Арафат, а светским медијима кружио је снимак најдуже колоне мерцедеса икада виђен. Окупио их је један човек: харизматични лидер „трећег света” (покрета несврстаних), велики играч, еквилибрист између Истока и Запада, бравар краљевских манира и стила живота, професионални револуционар, плишани диктатор, Стаљинов „најбољи ученик”, агент Коминтерне, ослободилац од Хитлерове окупације, творац „радничког самоуправљања”. Једини комунистички лидер који се отворено супротставио Стаљину.

За време Титовог живота, стандард Југословена био је далеко изнад стандарда у земљама источног блока („Варшавског пакта” или „реалног социјализма”). За све комунистичке земље, Југославија је била „мала Америка”. Куповна моћ, отворене границе, релативне грађанске слободе - све је одударало од совјетског сивила.

На Западу, Југославија је била у моди. И то не у левичарским политичким и интелектуалним круговима (парадокс је да је упрво европска интелектуална левица била жестоко инфицирна стаљинизмом и маоизмом). Председник Јосип Броз Тито био је радо виђен гост у: Белој кући, Кремљу, Пекингу, Бакинџемској палати, на дворовима Резе Пахлавиија и Хаил Селасија. Држава коју је створио била је по мери једног човека и његовог биолошког трајања. Систем је функционисао - не због своје економске успешности, колико захваљујући његовој неоспорној државничкој умешности. Био је, можда, највећи профитер хладноратовске

конфротације Истока и Запада. Југословени су живели изнад својих могућности. Југославија је била потребна и Истоку и Западу.

Седамдестих година, Југославија је неформално била придружени члан ЕЕЗ-а. Америка јој је дала статус „најповлашћеније нације”. Бројне санкције и ограничења која су САД примењивале према комунистичким земљама, за Југославију нису важиле (укључујући кредите за куповину оружја). И на спољњем и на унутрашњем плану Југославија је била стално презадужена. Али то никог није бринуло. Ни кредиторе ни дужника. Дугови су због геополитичког положаја, Југославији увек репрограмирани и давани нови кредити. Целокупна руководећа пирамида, од врха до дна, „кадрована” је по партијском кључу (с обзиром на вишенационални карактер Федерације), а поштовани су још и републички и национални кључеви. То је у пракси дало катастрофалне резултате. Руководили су политички и национално подобни, а не способни људи. Способност и подобност ретко су се налазили у једној личности. Радник је свега овога и те како био свестан. Знао је да његовим предузећем не руководи „раднички савет”, па ни сам директор, већ невидљива рука Партије. Знао је да његов положај у послу не зависи толико од његовог рада, колико од „политичке подобности”. Имао је две могућности: или да приступи Партији (и покуша да се успне у њеној хијерархији), или да се дистанцира од ње (тј. професионално и материјално стагнира). У оваквој организацији власти и привређивања, здрава економија није била могућа.

II

ОТАЦ И МАТИ

Даница и Јанићије Карић

Даница и Јанићије Карић

Када је Јанићије Карић 1947. године дефинитивно скинуо униформу, оженио се Даницом Кузмановић. Даница је рођена 1920. године у Ђаковици, у угледној породици која се бавила трговином и винарством.

„Пре рата имали смо продавнице мешовите робе и велике винограде. У родним годинама нисмо имали где с грожђем за вино. Све бачве пуне, они шта ће, градили базене да вино не пропадне.”
(Даница Кузмановић Карић)

Даничини родитељи имали су и старију ћерку Ратомирку, и сина Владимира. После рата Даничином оцу затворена је радња и национализована готово целокупна имовина. Нова власт наплатила је немилосрдан данак од оних које је сматрала класним непријатељима.

„Брат Владимир тешко је рањен као официр југословенске краљевске војске, избегао је немачко заробљавање и после четворомесечног потуцања преко Албаније, Проклетија и Пећи успео је да се врати кући у Ђаковицу. После рата морао је да ради као службеник у катастру, а отац је седео код куће и повремено радио - кад му неко нешто донесе да сашије.” (Даница Кузмановић Карић)

★ ★ ★

Јефимијин брат од стрица, Игњатије Ига Шћекић, испричао је Јефимији да његова сестра Поца, у Ђаковици у свом комшилуку познаје предивну девојку, као створену за Нићу (како су од милоште звали Јанићија). - „Није лоше да оде да је види.” И тако је Нића с Игњатијем отишао за Ђаковицу да виде будућу младу, али не у њеној кући, него у кући њене тетке. У просторији у којој су седели, Даница је само ушла да послужи кафу. Допала се свима, поготово Нићи. Тако је Даница, уз допуштење две породице, упознала свог будућег мужа Јанићију.

„Први пут сам свог будућег мужа видела у пролеће 1947. године, у кући моје тетке. У то време момак и девојка нису сами стварали познанство и везу, све је ишло преко посредника, породице.” (Даница Ђ. Карић)

Већ следеће недеље Карићи су, с Јефимијом на челу, дошли и испросили младу. Јанићије је до свадбе, уз дозволу породице, посећивао Даницу. По тадашњим строгим правилима, било је то увек у присуству неког од старијих из породице.

На Малу Госпојину (српска слава), месеца септембра 1947. године, направљена је велика свадба. Четрдесетак Карића аутобусом је дошло у Ђаковицу по младу, где је обављено и венчање (такав је био обичај - где је девојка ту се и обавља венчање). Баба Јефимија, продала је две њиве и направила богату свадбу. Свадба је била у време велике кризе у односима између Југославије и СССР-а. Присталице Информбироа („стаљинисте”) масовно су хапсили. Весеље у таквим временима изазвало је подозрење „службе”. Чему толико народно весеље због обичне свадбе? - „Женим јединог сина, па пара не жалим, а ви радите шта хоћете”, одговорила им је Јефимија.

Даница, Јефимија и Нића
са Драјаном и Срејеном Карић,
Велики њарк на Карајачу
изнад Пећи, 1950. године

Јанићије и Даница Карић,
1970. године, Пећ

Даница се након свадбе преселила у Јанићијеву родитељску кућу, обичај је био такав. Међусобно допадање на први поглед, које је прерасло у љубав био је скоро сав капитал с којим су Даница и Јанићије ушли у брак. Морали су да почну од нуле.

„Наш брак био је испуњен слогом. О свему смо се договарали, како на почетку, тако и данас. Залуду богатство, макар и највеће, ако нема слоге. Настојали смо да деци пренесемо домаће и духовно васпитање у коме смо и ми одрастали, да им улијемо патриотски дух који је негован у нашим породицама, да постану добри и поштени људи. Бог је наградио наше напоре и захвални смо му.” (Јанићије С. Карић)

Јефимија је снаху радосно дочекала. Да уз себе има дружбеницу, а кад време дође - наследницу (-„Домаћинство држи женска рука, на мушкој је да паре доноси”, говорила је). Иако је у то време већ била тежак астматични болесник, Јефимија је радила за двоје, а кад је Даница хтела да се запосли одговарала ју је све док у томе није успела. (-„Биће пара, неће бити дома.”)

„Јефимија и Даница слагале су се као мајка и ћерка, то може бити пример како могу да се сложе свекрва и снаја.” (Јанићије С. Карић)

Године 1948. Јанићије је поново, као резервиста, био у војсци. Истог дана кад му је кум, покојни Младен Шотић, јавио да је добио сина Сретена, ухапсили су Сретена Жујовића, високог партијског руководиоца, зато је и Јанићије имао великих проблема због имена детета.

„Када се Сретен родио био сам на дослужењу војног рока у Славонској Пожеги, баш у време највеће напетости око Информбироа. Добијем писмо да ми се родио син и да је добио име Сретен. Писма су се, наравно, цензурисала, па ме позвао поручник да се јавим и пита ме који је то „глупак” дао име Сретен. „Извините”, одговорим ја, „није глупак, него наш кум; да је дао име Трн - био би Трн, јер кад кум да име тако има и да буде”. Каже он мени да напишем свом куму да је будала, јер се ми боримо против Сретена Жујовића, а он даје детету то име. И, ја писмо куму заиста и напишем, али на шиптарском „да нису требали да ставе име детета у писмо”. Сви су се смејали кад су добили моје писмо. Тај дан сам поделио војницима 500 паклица цигарета које сам добио као следовање, и оних које су ми слали. Пошто нисам пушио, крио сам их на дну војничког сандука, испод веша. То вече сам их поделио. Било је и печених кокошки, пића, био је ту и поручник, ослободио ме десет дана занимања.” (Јанићије С. Карић)

По завршетку рата Јанићије је радио на слабо плаћеном радном месту, али се његов положај постепено поправљао а с њим и материјална ситуација породице. Једно време био је управник шумског газдинства; био је и председник окружног Црвеног крста, што је била одговорна функција у то време.

„Југославија је са Запада, нарочито од Америке, добијала помоћ у храни, одећи. Помоћ се делила преко Црвеног крста. Мајка Јефимија му каже: „Дете, одвој и за своју децу нешто, види кол'ко деце имаш, убоги голаћи”. - „Ништа не сме да се дира! Овде је списак ко шта има да прими. Моји ништа неће добити, макар и без гаћа ишли” - одговорио би јој Јанићије.” (Даница Ћ. Карић)

Деца

Најстарији син, Сретен, рођен је 20. јула 1948. године, Драгомир 21. октобра 1949. године (после рата деца су често добијала имена са коре-ном „мир”: Љубомир, Славомир, Братомир); Зоран, 27. децембра 1950. године (рођен у зору); Богољуб, 17. јануара 1954. године (рођен уочи Богојављења)⁷ „па је сам себи донео име” (како каже мајка Даница) и једина кћи Оливера, 22. априла 1959. године. Тако су Јанићије и Даница, како у шали кажу, остварили „план прве петолетке” (израз из партијског вокабулара за први послератни петогодишњи привредни план развоја).

Знамење или црвени песак Африке

Богољубово рођење упамћено је и по једном куриозитету. Зима 1954. године била је у Пећи незапамћено хладна. У старој кући Карићевих, 17. јануара 1954. године владала је велика ужурбаност. Ситан снег који је падао читаве ноћи, као и претходних дана, ношен ветровитим ковит-лацима, вртложио се изнад вароши, правећи непрозирну завесу пре него што би пао на тло. Као и комшијске куће, и кућу Карићевих снег је затрпао до крова. Била је то кућа „приземљуша”, грађена у турском стилу, коју је баба Јефимија саградила после смрти мужа. Уз државну помоћ и помоћ родбине, Јефимија је успела да деци и себи изгради „кров

⁷ „Хришћански празник који се слави 6. (по Грегоријанском календару) и 19. јануара (по Јулијанском календару). У источној цркви празнује се сећање на крштење Христово, док се на Западу под тим називом врши поклоњење три мудраца. Јерменска црква тога дана слави и рођење и крштење Христово.” (Т. Ј. Talleu)

над главом”, кућу с две просторије, која је одавно постала премалена за бројну породицу. Прозори су били ниски, ни метар од земље. Одмах изнад прозора почињао је кров.

Када је тог јутра снег мало омекшао, већ одрасли, снажни момци, синови Хамзе и Усе Калача, кроз снег су прокрчили пут до улице и очистили снег око куће како би хладна сунчева светлост обасјала дом Карићевих. Жене су спремале кућу као уочи празника. И, заиста био је то за породицу свечан дан. Очекивали су из породилишта Јанићијеву супругу Даницу са четврторођеним сином. Сретен је имао шест година, Драгомир пет, Зоран четири.

Баба Јефимија је зором свечано обукла Сретена и Драгомира да с Јанићијем пођу у породилиште. Било је већ 11 сати. Укућани су нестрпљиво очекивали фијакер којим је принова требало да стигне кући. Фијакер никако да стигне. Изнајмљеним фијакером Јанићије је успео да породицу превезе само до пекаре „Чакор”, код шумског газдинства, на путу према Пећкој патријаршији, даље се није могло, кроз узани снежни „тунел” морали су да се пробијају пешке. Јанићије је узео новорођенче у наручје, а Сретен и Драгомир придржавали су мајку.

Јанићије је строго водио рачуна да његов венчани кум, Младен Шотић, даје деци имена. Кумство две продице било је старо преко трис-та година. Кум је предложио неколико имена и рекао Јанићију да одабере које му се највише свиђа, али да пази, времена се мењају, да име сутра не донесе невоље њему или детету, поготово што су већ имали лоше искуство са крштењем најстаријег сина Јанићија Карића. Међу кумовим предлозима била су имена Божо - Божић је 7. јануара (по Јулијанском календару); Василије - Св. Василије Велики је 14. јануар; Јован - Јован-дан је 20. јануара; Сава⁸ - Савиндан је 27. јануара. Како се родио уочи Богојављења (19. јануар), једно од предложених имена било је и Богољуб. Баби Јефимији највише се допало име Богољуб. Крштен је у Пећкој патријаршији, у којој је Јанићије крстио и старију децу, у којој је крштен и он, и сви његови преци које памти.

Зима 1954. године међу Пећанцима није упамћена по рођењу Богољуба, најмлађег сина Јанићија Карића, већ као једна од најхладнијих и најснежнијих које мештани памте. И још по нечем: снег није био уобичајене боје, био је неке чудне црвенкасте нијансе. Метеоролози су објашњавали да су олује нанеле пустињски песак из северне Африке који се над Метохијом помешао са снегом. Народ је имао своја објашњења, нарочито старији свет који за науку и онако никад није пуно марио: то је било неко знамење.

⁸ Св. Василије Велики, Св. Јован и Св. Сава, српски светитељи.

Последице моралног избора

Једноставан, природног понашања, невине душе, Јанићије Карић припадао је оном ретком соју људи који мисли и дела срцем. Таквих људи, сачињених од једног комада у модерном свету, нажалост, све је мање. У свету у коме су противречност између јавног и приватног Ја - уобичајена појава, у коме је отуђеност од себе готово услов друштвеног успеха, људи попут господина Јанићија Карића у нама изазивају грижу савести, коју потискујемо цинизмом, неумесним покровитељским тоном, лажном супериорношћу, као да имамо посла са непоправиво наивном дитињастом личношћу.

Код Јанићија није било никаквог „унутрашњег” сукоба између исто-времене опредељености и за Цркву и за Партију. Без злобе, осетљив за свачију патњу, увек се солидарисао са позивом на једнакост и братство међу људима, с било које стране долазио.

Подједнако незаинтересован како за теологију, тако и за идеологију, комунизам је доживљавао као неку модерну форму хришћанства. То што комунисти нису признавали Бога, праштао им је (човек је грешан). Они њему нису. И то им је праштао. Али како се обрачун Партије с Црквом заоштравао, постајало му је све јасније да се ту ради о две сасвим различите столице, а он није хтео, нити умео да седи на обе.

„Кад је дошла „наша”, комунистичка власт, мислио сам да међу нама, члановима Партије, јавна реч може имати само још већу тежину него што је има у народу. Али, Партија је имала свој језик, а иза њега многа нејасна значења. Постојали су велики племенити циљеви, пароле о братству, јединству, равноправности. Но, путеви којима се ишло често су водили кроз лаж. Говорили су ми: Не разумеш ти то Јанићије, друг Тито и Партија знају шта раде. Велика је то политика за тебе. Окружени смо непријатељима, а непријатељи роваре и изнутра, чак и у самој Партији. Зато нама обичним члановима не може све да се каже. Зашто се говори оно што се говори (и кад се тако не мисли) и ради оно што се ради (и кад је наизглед противно прокламованим циљевима), али Партија зна, а комуниста верује Партији, он је војник Партије.”

„Ја се у такву „политику” нисам разумевао. А оно што сам видео, није ми се увек свиђало. Научио сам да говорим оно што мислим да је исправно и радим онако како говорим. Прво су ми толерисали Цркву. Касније, после ослобођења, Партија је постепено мењала курс према Цркви. Исто онако као што је Стаљин позвао свештенство кад је требало одбранити „мајчицу Русију”. У одбрани Москве, Стаљинграда, свештеници су били у првим борбеним

редовима да дижу морал војсци. После рата, кад му црква више није била потребна, порушио је на десетине хиљада цркава. Наше власти нису ишле тако далеко, али су Цркву изоловале као вирус, поставиле око ње невидљиву бодљикаву жицу са неизговореним „забрањен приступ”. Ако се нисам разумео у високу политику, разумео сам се боље од њих у свету, херојску службу коју је наша црква вршила у народу. И није било те памети која ме је могла уверити да је црква прикривени народни непријатељ. И међу партијским и привредним функционерима било је верника који су се држали обичаја, али криомице, да се не зна. Зашто да се не зна? Као да сам криминалац! Нисам могао тако. Идем на партијске сас-танке, идем у цркву, потајно крштавам децу. Кад се родио најмлађи син, Богољуб, кажем: „Нећу више децу кришом да крштавам, нити кришом да идем у цркву. Ако сте против тога, ево књижице на-зад.” И, вратим партијску књижицу.” (Јанићије С. Карић)

Никад није постао антикоминиста. Напротив, чим су деца поодрас-ла, говорио им је:

„Децо, не угледајте се на мене, ја сам човек старог кова, неприла-годљив; ново је време, млади сте, паметни, амбициозни. Што је било, било је, ви идите напред, не туђите се од вршњака, укључуј-те се, дружите. Што се Партије тиче, ако ја нисам био за Партију, не значи да и ви нисте.”

Ова одлука на више начина била је прекретница у животу породице Карић. Од управника шумског газдинства преко ноћи постао је портир. Примио је то без огорчења. Последице су деца осетила одмах.

„Нас пуно деце. Пред Божић тата нам је у „Бати” увек куповао нове чизме за зиму, те зиме није. За Ускрс су изостале нове сан-дале... Знали смо да не ваља, није требало ништа да нам каже.” (Драгомир Ј. Карић)

„У односу на оно што су неки други имали, наша породица била је сиромашна. Али ми, деца, то никад као терет или срамоту нисмо осетили. Отац то није дозволио. Био је у стању да позајми, само да не осетимо колико смо стварно сиромашни. Тек касније смо то схватили, кад смо и сами почели да зарађујемо. Чим би дошао с посла, одмах би питао: „Данице, да ли су деца ручала?” У нашој кући увек су прво деца ручала. Зашто? Па зато што се деци давало све најбоље, старији једу оно што остане. Кад се једе пиле, ми бата-ке, бело месо, они шију, главе, ноге. Касније, и кад се имало пара, требало је времена да се од тога одвикну.” (Сретен Ј. Карић)

Породица је трпела не само у материјалном смислу. А у школи су била обележена као деца из „мантијашке породице” и на разне начине шиканирана, не од друге деце, већ од појединих професора.

„Био сам у трећем или четвртом разреду. Одлични ђаци су на крају године добијали књигу. За мене није било књиге. Плачем. Тата пита учитеља: „Како то да за мог Драгомира нема књиге?“ „Нема школа пара, други пут ће“, каже он. „Што нисте рекли, ја бих вам дао паре, него повређујете дете.“

„Та дискриминација нас је научила да морамо да се докажемо не пред професорима, него пред децом. Председника разредне заједнице не бирају професори већ деца. Код деце нема бојкота, друг се воли више од родитеља, треба заслужити да те вршњаци признају за најбољег. Ми смо много више морали да дамо од других, отуда смо били први у свим спортским и другим активностима.“

Ваш отац је частан човек

„Кад сам већ био ученик завршних разреда основне школе, учитељица Јулка Павличевић (сестра народног хероја Василија Ђуровића, и сама првоборац, позвала ме у страну: „Драгомире, добро знам кроз шта као Јанићијева деца све пролазите, то је срамота. Нисмо се ми за то борили. Можда сте премлади да данас то схватите. Упамти добро ово што ћу ти рећи. Ти и твоја браћа треба да сте поносни на свог оца. Кад је требало бранити земљу, ваш отац је бранио. Касније, кад је требало - бранио је своје уверење и лично поштење. Часно је рекао да је мислио да може бити и верник и комуниста, а да види да се не може припадати и Богу и Партији. Верник је и неће то да скрива. Хоће јавно да иде у цркву, да крсти децу и слави славу. Многе барабе у нашим редовима не верују ни у Бога ни у Партију, само у своје себичне интересе, али умеју да се бусају и гурају ка врху. Твој отац је човек од карактера и, на жалост, то је платио, а плаћате и ви.“ (Драгомир Ј. Карић)

Однос комунистичке власти према религији, био је непријатељски: Партија је водила притајен рат против Цркве, а отворен - против верника. Било је то време када су се по шумама још вијале различите наоружане групе непријатеља нових власти, када су главе летеле за ситницу, за погрешно изговорену реч, нечију лажну дојаву.

Рећи отворено НЕ - Партији, био је неуобичајено храбар чин. Усред Партије, демонстрирати веру у Христа, могло се протумачити као субверзија, контрареволуционарни чин, а онда се не би све завршило само искључењем из Партије. Упркос томе, Јанићије се одрекао Партије, а не православља. Васпитавао је децу на темељима православља. Шездесет година Јанићије Карић певао је у црквеном хору, тридесет година био је председник црквеног одбора и диригент црквеног хора. Поштовали су се црквени празници и славила крсна слава. Стављен пред ултиматум - црква или Партија, Јанићије се није двоумио.

II

ДЕТИЊСТВО

Године одрастања

„Наша улица”

Данас се Балкан, па и читав свет, по ко зна који пут у историји поново учи етничкој и верској толеранцији, мултикултуралности и сл., као да се ради о неком нарочитом цивилизацијском открићу које Запад воли да присваја као „свој изум”. Истина је да су људи у свим временима и на свим просторима показивали спонтану склоност ка толерантном суживоту, ако не из љубави, оно из практичних разлога, изузев кад се на њих систематски утицало „одозго”, кад су били изложени индоктринацији „вишим разлозима”. Национални и верски анимозитети се производе (производе их друштвене елите), и нема ниједног примера који би доказивао супротно. Почетак сваке међуетничке мржње историјски је увек могуће прецизно лоцирати. Она има своје пророке и апостоле. Она има своју драматургију: експозицију, заплет, кулминацију, али и епилог. Мржња се храни мржњом. Скоро да нема народа који једни другима нису чинили зло. Али, сви не живе у непријатељству. Само тамо где то зло није раскринкано, где није обављено искрено колективно духовно прочишћење, мржња живи као неексплодирана бомба заривена дубоко у колективној психи и чека.

У Пећи данас нема Срба. Протерани су. Пећку патријаршију чувају војници КФОР-а, да је Албанци не би запалили или разнели бомбама. Односи између Албанаца и Срба никад нису били гори. Није јасно како се могу поправити. А пре само тридесет година није било тако. Изгледало је да су ова два народа била на путу да своје историјске размирице превазиђу. Ево како је то изгледало на примеру једне улице, улице „Владимира Раичевића” бр. 58, у којој су браћа Карић рођена, у којој су провела своје детињство и младост. Прошетавши у сећању још једном улицом у којој су он и његова браћа рођена, Драгомир Карић то сликовито описује:

„Кад кренете од пекаре на почетку улице „Владимир Раичевић”⁹, прво наиђете на кућу породице Вуковић, Црногораца, мислим да

⁹ Владимир Раичевић, народни херој; после ослобођења Југославије борио се у Грчкој с Маркосовим партизанима; свирепо уморен на граници Грчке и Југославије тако што је бачен у кречану. Његова мајка Гордана живела је све до 1970. године три куће од Карића.

су били даљи рођаци моје снахе Марјане, Зоранове супруге. Одмах до њих била је кућа Дервишевића, Муслимана. Дружио сам се с њиховом ћерком, и сином Ђамилом. Био је одличан друг, паметан момак, чини ми се да је завршио правни факултет. До њих су живели Михајловићи, Црногорци, сећам се мог школског друга Буда Михајловића, мислим да је још увек генерални директор рудника боксита у Мојковцу. Затим кућа Влада Радовића, познатог сликара и професора у Уметничкој школи. Богољуб и Зоран су често ишли код њега, имају неколико његових слика. Дружили смо се с његовим сином Вељком. Мало даље је стара, позната беговска породица Круевију. Један од њих је био наставник, други познати филмски редитељ Екрем. Њихов млађи брат био је мој школски друг, касније представник Југославије у УН; добре комшије с којима смо се редовно дружили. До њих је била кућа Велизара Никића, Србина, професора географије и историје, касније директора учитељске школе „Али Келменди”, коју сам завршио, мајка му се звала Милева. До њихове била је кућа њиховог брата од стрица Милорада Никића. Затим бошњачка породица Халим (име сам заборавио). До њих су живели Вучевићи, стара црногорска породица. Па кућа породице албанских католика, не могу да се сетим презимена. Памтим дечака из те породице, са мојим сином је ишао у школу, звао се Леши. До њих су живели Радоњићи, Црногорци, до њих Гојковићи, Срби, па породица Џевата Бехљуџија, Турака с деветоро деце, с којима смо и данас у одличним односима. Затим кућа албанске породице Ахма Зеџира са четворо деце. До њих је живела једна бошњачка породица - Калачи, Усо и Мејра Калач. Посебно сам везан за Србезу Калач. Србеза се родила кад и ја. Мајка јој се звала Адиља, отац Хамза Калач. Како моја мајка није имала млека, а покојна тетка Адиља га је имала више него довољно, истовремено је дојила и Србезу и мене. Тако смо Себреза и ја постали побратим и посестрима. Ишли смо заједно и у основну школу. Онда је она отишла код брата у Суботицу и тамо завршила економски факултет. Вратила се у Пећ и удала за адвоката Адема Горанија. Сада живе у мојој породичној кући у Пећи, нормално с дозволом моје супруге и мојом, јер њихова кућа је изгорела за време рата 1999. године. До њих је живела једна српска породица, Станковићи. До куће Станковића живео је Драго Јанковић са супругом, сином и три ћерке. Син Величко био је генерал и последњи југословенски командант касарне „М. Поповић” у Пећи. До њих је живео Бранко Раичевић са мајком Гордом и сином Владимиром-Вањком. Иначе, Бранков брат је народни херој СФРЈ, по њему је улица и добила име. Следећа је била кућа Ђорђија Ивановића који је имао шест синова и једну ћерку, поред њих био је

Милорад Станишић који је имао деветоро деце, Пуниша Радоњић и жена Коса са шесторо деце. Одмах до Станковића кућа хрватске породице Анте Радаља, који је био способан, тих човек, супруга му се звала Винка (њихова унука сада ради у нашој компанији). У сећању су ми остале и породице херцеговца Боже Јакшића. У бараке које су некад сазидане за избеглице из Албаније - касније су се уселиле породице војних лица, било их је из свих крајева.”

„Набројао сам све куће којих могу да се сетим, да покажем да је то била заиста космополитска улица. Већина породица које су у њој живеle биле су не само у комшијским - него и у пријатељским односима. О нама, деци, не треба ни говорити, деца се друже и кад су старији у завади. Свака улица је имала свој фудбалски клуб, па и наша. Ми клиници из улице увек смо се држали заједно, и свуда ишли заједно. Нарочито смо се утркивали кад нас позову жене официра да им купимо нешто. Мужеви на служби, ко зна где, а домаћинство треба стално снабдевати. Бакшиш који смо добијали за услуге које би учинили комшијама - делили смо, скупљали за сладолед, биоскоп, лопту итд.”

„Сећам се, кад смо били сасвим мали, а родитељи хоће да разговарају о нечем што не желе да ми чујемо, говорили су на албанском. Касније, кад смо научили албански, прешли су на турски, али ми смо научили и турски. Албански смо касније учили и у школи. Ја сам, рецимо, учитељску школу почео на албанском језику. У основној школи пола одељења је учило на албанском, пола на српском. Било је пуно албанских професора који су предавали српским одељењима, и обрнуто. Нисмо учени да правимо разлике између Срба, Албанаца, Хрвата, Турака...”

Какви су, у њиховом детињству, били односи Албанаца и Срба у Пећи сећа се и Сретен Карић:

„Затегнути односи између Алабанаца и Срба не датирају од јуче, имају дугу историју. Али, ми млађи, генерација рођена у социјализму, нисмо држали до тога, дружили смо се. У школама се учило двојезично, Албанцима је српски био обавезан, а нама Србима албански је био факултативан. То једино није било добро. Оба су језика морала бити обавезна. Наравно, сви Срби на Косову знају албански, али то је морало да се спроведе и кроз школу. Наши другари Албанци долазили су нам у кућу, ми смо одлазили у њихове, расли смо заједно, дружили се. Наша улица била је национално мешовита. Владали су добросуседски односи. Не сећам се да је у нашем комшилuku икад дошло до сукоба на националној основи. Ни кад смо касније, као момци, почели да свирамо, нисмо имали проблема. Гостовали смо у местима насељеним искључиво

Албанцима и свирали им српске песме. У алабанским срединама почињали би и завршавали свирку „Маршом на Дрину“, (српски војнички марш), и никад није било проблема. Неки Срби су нам говорили да смо луди, да то неће проћи. Али, све зависи од приступа. Ако ви у репертоару имате и неке изразито националне песме, а слушаоци осећају да их свирате зато што су заиста лепе, а не да би провоцирали, и с истим задовољством свирате и њихове песме-симболе, публика то препозна и цени. И ако се нађе неко да провоцира, остали га ућуткају.”

„Национализам није представљао проблем ни кад смо почињали посао. Директори највећих фирми на Косову били су Албанци. Многи су били наши лични пријатељи. Неволје су почеле тек после Титове смрти, кад је дошло до погоршања односа између Словеније, Хрватске и Србије. Многи Албанци су били инструментализовани у овим сукобима, а да тога нису били свесни. Док је нетрпељивост тињала само међу релативно малобројним старијим светом, она није могла да поприми опасне размере. Да су ствари ишле другим током, њих би биолошки прегазило време, не би се десило оно што се касније десило. Они који су имали интерес да направе заваду, знали су како: требало је међу младе унети раздор, млади дижу револуције, гину за „идеје“. Оживљени су историјски митови, потхрањивана прича о Србима као окупаторима. У томе су нарочито предњачили млади који су одлазили на студије у Загреб и Љубљану. Враћали су се као други људи. Имао сам много другова Албанаца.”

Велика деца

За разлику од већине друге деце, мали Карићи су у кући васпитавани у духу строгог православља, у свему другом, деца Данице и Јанићија Карића ни, по чему се нису разликовала од својих вршњака. У школи су их учили да буду Титови пионири. На часовима музичког, најчешће су певали партизанске песме, а код куће су их учили старим народним и црквеним песмама. Најрадије су, ипак, слушали и певали неку другу музику и неке друге песме: домаћу - забавну, али и „декадентну” музику која је шездесетих година почела продирати са Запада. Прву плочу „Битлса” добили су од свог брата од тетке, др Живка Николића, који је тих година био на специјализацији у Паризу („Love, love, me do”). Кад су касније оформили своју музичку групу, важили су за први косовски састав који свира Битлсе. А, први су и добили батина због дуге косе и одевања, и то од директора гимназије.

У кући - највећу слободу деца су уживали код бабе Јефимије, она им никад ништа није бранила. Нису се плашили ни маме, али - отац је био закон. С друге стране, Јефимију су, и Јанићије и Даница изузетно поштовали, и ако би она нешто рекла, то је био закон у кући, не само за децу, него и за њих. Не зато што је хтела да „господари”, већ што је имала природни ауторитет - огромно животно искуство и, што је најважније - и велику љубав за све. Себе никад није истицала, није познавала себичност и самољубље, сви су јој били важнији, себи је била на последњем месту.

Дисциплиновањем деце највише се бавио отац Јанићије.

„Кад нам је у игри било најслађе, појави се на тераси и само викне: „Сретене, Драгане, Зоране, Богољубе - кући!” К’о беле лале. Нема расправљања. Кући нас чека вечера, а после вечере, зна се, учење. Тата нас поређа, и крене пропитивање: таблица множења, географија: купи нам по једну цртанку, ишпартамо је, а он каже: „Хајде сада да учимо Европу”. Ми уписујемо у табелу: име државе, површина, главни град, државно уређење, председник, природна блага, привреда. Онда Америка, Африка, цео свет. Пуно нам је времена посвећивао. Цркви и породици. Свако вече је обавезно било купање. Вода се грејала на шпорету - „смедеревцу”, а купали смо се у кориту. Мајка ме окупа и каже: „Вода доле, Драган горе”, јер смо стално запиткивали кад ћемо да порастемо, затим обавезно пољубимо руку оцу, баби, и мами, вечерамо, па на спавање. До данас је тако остало, увек пољубимо руку родитељима, и наше супруге, и сва наша деца.” (Драгомир Ј. Карић)

Поштујте дату реч

Јанићију Карићу је најважније било да децу одмалена научи да поштују дату реч.

„Били су послушна деца, разумели су, знали су да је моја плата мала, па нису много тражили. Рекао сам им да немам много тога да им пружим, али им могу дати домаће васпитање. Молио сам их да не псују, ја никада нисам псовао, и да буду добри, да сваког поздраве и поштују. А када постану своји људи, кад заврше школе и занате, да се држе дате речи.”

„Изговорена реч у нашем народу имала је високу вредност. Човек се ценио онолико колико је поштовао дату реч. Људи који нису поштовали реч, били су презрени, нису могли стећи углед - ни као трговци, занатлије, сељаци, нити приватно, као комшије, рођаци. Предачко непоштење је трајно остављало белег на поколења. Зато

се код нас редовно питало: „Чији си, из које куће?” И по томе се ценило да ли си вредан поштовања. Колико је великих послова склапано на „часну реч” и стисак руке! Мању вредност је имао писани уговор, него пред сведоцима „оверена” реч. За писани уговор, човек је увек могао наћи изговор: нешто је погрешно уписано, нешто у тој њему страној правничкој терминологији није разумео. За дату реч није било изговора. Била је јача од закона. Генерацијама смо тако васпитавани. И децу сам тако васпитао. Не обећавајте олако, три пута размислите, а кад једном обећате, предомишљања више нема. Остаје само да се изврши речено.”

„И, када су у питању девојке, молио сам их да буду верни и тачни, да се држе онога што наша књига каже - „цркву срушите, девојку не преварите”. Већег греха нема него девојци нажао учинити. То двоје сам их молио и, Богу хвала, испунили су моју жељу. Усвојили су и домаће и духовно васпитање, оженили су девојке које су волели, све је било како је Господ рекао и како сам им ја то пренео. У избор им се нисам мешао. Нисам питао ни које су народности, ни које вере. Када је Драган довео Хафу били смо срећни што је млада и лепа, што је друге вере ником није сметало.”

„А, међу децом никада разлику нисам правио. Не могу се деца раздвајати, једно ти је милије од другог, то деца осете. Ништа жалосније нема него кад дете осети да га родитељ мање воли од другог. То никада нисам дозвољавао. Једнако према свима. Као и касније према снајама. У питању су људи. Тако и сада поступамо према унуцима, пилићима нашим и анђелима Божијим. Како волети више једно од другог?”

Боље цабе радити, него цабе седети

Једно време Јанићије је радио у продавници с рифузном робом („гранату”, како се тада називало). Имао је обичај да петком и суботом позове синове у радњу да му помогну да прашкасту робу пакују на тачну меру у папирне кесе. Радили би док падне мрак. А кад се врате кући, Јефимија би питала: „Нићо, сине, јеси ли се уморио”? „Нисам мама, и деца су помогла”. На то би она додала: - „Звали су те Јокшићи да им кољеш свињу (Јанићије је још као дете постао мајстор за транжирање и прављење кобасица и других специјалтета). Хајде, помоћи ће и деца.” (Сретен и Богољуб и данас знају да праве врхунску кобасицу). Бабина омиљена изрека била је: „Боље цабе радити, него цабе седети”.

„Наша деца рано су почела да раде. Нису бирали: продавали су сокове по улицама Пећи, копали канале, пекли ћерпић, носили

циглу, продавали туђу робу на пијаци. Од почетка су делили све: одећу, уџбенике, паре. Имало се, истина, за храну, али не и за много више од тога. Зато су деца од малих ногу и почела зарађивати - за нови капут, обућу, књиге, џепарац. Најстарији брат имао је привилегију да први користи одећу и књиге, а они млађи су „наслеђивали” од њега, тако да је до најмлађег, Богољуба, капут, књига или нешто слично - стизало већ похабано.” (Даница Ђ. Карић)

Кућни биоскоп

Нису сви њихови послови били тако тешки. У Пећи је (сећа се Зоран Карић) владало велико интересовање за филмове. Када су се приказивали популарни филмови испред једина два биоскопа: „Рад” и „Славица” - биле су неописиве гужве. Скоро све пројекције су редовно биле распродате.

„Попут осталих клинаца у Пећи, обожавао сам биоскоп. Телевизија још није постојала. Мало се путовало у иностранство, свакodneвица сиротињски оскудна. Биоскоп је задовољавао већину онога што је опседало детињу машту: егзотична путовања кроз време и простор, авантуризам, јунаштво, романтика. Ништа као филм није могло тако жестоко да распали машту и деце и одраслих у поратној, осиромашеној и свега жељној вароши. Као сасвим мала деца, гледали смо углавном цртаће, претежно Дизнијеве. Касније су дошли на ред авантуристички филмови: вестерни, гусарски филмови, историјски спектакли, а кад сам почео да тренирам карате, заволео сам и филмове Брус Лија.”

„Рано сам се заљубио у фотографију, још у шестом разреду основне школе, када ми је отац купио јефтини руски фото-апарат - „смену-8”. Фотографија је постала моја животна страст. И данас где-год да путујем, фото-апарат је увек уз мене. Знао сам како настаје фотографија, знао сам и да их у својој лабораторији правим, али нисам разумео како функционишу „покретне слике”. Видим оптику пројектора како вири иза прозорчета пројекционе кабине, левкасти сноп светала како треперећи ствара покретну слику на платну. Невероватно! Потрудим се да се зближим са кино-оператором, био је то „чика Ђопо”, како смо га ми деца звала. Он би ме пустио у кабину да дуго разгледам пројектор: лампа, сочива, сектор пројектора који „ломи” покрет на 24 сличице у секунди, ролне филмске траке. Схватим да се филм заправо састоји од безброј фотографских сличица (фотограма) на којима су забележене све фазе покрета са помацима (цртани филм настаје на истом прин-

ципу, само што је уместо фотографија сачињен од мноштва цртежа). Тако ја кући направим свој пројектор. У кући се обавезно куповала „Политика” и „Политикин забавник”. Ја сам стрипове из новина анимирао доцртавањем сличица. Од мог „изума” направили смо „бизнис”.

Дечаци су у подруму куће направили „биоскоп”. Разапет чаршав служио им је као пројекционо платно, а уместо пројекторске сијалице користили су петролејску лампу. И, представа је могла да почне! Деце спремне да плате јефтину улазницу, било је више него довољно. Публика је на располагању имала неколико обележених редова на празном поду. Током једне од пројекција, неко од деце је гурнуло лампу, петролеј се пролио и избио је пожар. Пожар је угашен, али се с тим пожаром угашило и „прво предузеће” малих Карића.

Овако сам почео

И Богољуб Карић се у животу често присећа „пословних подухвата” из раног детињства. Био је председник БК групе, када је шетајући улицама Пећи с групом америчких пословних људи, срео малишана који продаје сокове. Богољуб је почастио госте флашицама разнобојних газираних напитака.

„Овако сам и ја почео - рекао им је - можда ће и од овог малог нешто бити. Нисам још ни пошао у основну школу, када сам заједно са браћом и групом клинаца из краја, по улицама Пећи продавао флашице соде, оранжаде и клакера. Пробијали смо се кроз гужву са својим дрвеним колицима, и на сав глас нудили освежење. Једном ми се десило да се колица изврну и флашице поломе по калдрми. Збуњен и уплашен вратим целе флашице у колица, одем газди, локалном содацији, за чији сам рачун развозио флашице по чаршији. Очекујем грдњу и вику, али газда ми само хладно рече да од моје дневне зараде, тадашњих 30 динара, нема ништа, јер отприлике толику сам штету направио.”

„Газдина жена молила је мужа да ми опрости: „То је Нићин син, знаш кол’ко су сиромашни”. Он је прекине: „Ако му опростим, то ће му се поново десити”. Говори жени, а речи су упућене мени. И ја сам их запамтио за цео живот.”

У то време у Пећи, и пољима око Пећи, масовно су се градиле нове породичне куће. На тим градилиштима редовно су радили и мали Карићи. Ако су зидале комшије или рођаци, ишло се на мобу, само храна и пиће; а ако су зидали досељеници, радили су за дневницу. Нису

бирали посао. Носили су ћерпич у калупима од дасака, по два, по три, колико је ко могао; мешали бетон (тада није било моторних мешалица); копали темеље. Често су увече кући долазили крвавих дланова. Мајка је плакала: „Не дам више да радите, макар хлеба немали”. Али, кад дете из невоље прерано постане човек, и једном се дохвати мушког посла, а постане човек кад схвати да се за живот крваво зарађује, повратка нема. Схвативши да ћерпич и сами могу да праве, у дворишту гимназије направили су своју прву „фабрику.” Сиров ћерпич мајстори су пекли, а они готову циглу продавали, био је то њихов први производ, на коме не само да су зарађивали, већ су закорачили и у свет одраслих.

То не значи да детињства нису имали. Имали су га и те како. Само, за разлику од већине деце, разумели су да и за играчку треба зарадити новац. И да је некад лакше зарадити за пуко преживљавање, него за испуњење неког дечијег сна. А мали Карићи кроз овакво сурове лекције, стицали су прва искуства и калили карактере.

Летњи и зимски распусти

Лета су најчешће проводили у Ђаковици, код ујака и ујне, Владе и Љубице Кузмановић. И летовња су била радна. Ујак је имао деветоро деце. Гајио је дуван. У бербу су ишле целе породице Кузмановић, Карић и Николић (породица мајчине сестре). Брали су листове дувана и слагали их у корпу. Кад се дуван обере, листове су по величини низали на конопац да се суше.

„Научили смо да радимо са дуваном. Ујак нас је добро чашћавао. Кући смо се враћали обучени, обувени, с парама за школске књиге, спремни за нову школску годину.” (Драгомир Ј. Карић)

Тетка Мила и теча Драго Николић деци су остала дубоко урезана у сећању због изузетне нежности и пажње.

„Наша покојна баба Милица, мајчина мајка, знала је да плете лепе џемпере, чарапе, рукавице, капе. Њене рукотворине смо носили на пијацу и продавали их сељацима из околних села. Извештили смо се и у ценкању, прави трговци: на српском, албанском, турском. Продавали смо и кокошке, пилиће, како је кад чега било.”

„Ујак би нас увече водио до реке Лукавац или Евеник - на јегуље. Запалимо ватру, бацимо удице, и целу ноћ чекамо да јегуља загризе. Реке су биле чисте, незагађене, пуне рибе. Кад би нас било доста, нисмо пецали на удицу, окружили би је и хватали рибу голим рукама. Уђемо у воду нас двадесетак - Карићи, Кузмановићи и Николићи. Неколико одраслих терају рибу низводно, а ми клинци

*Зоран Карић са друјом Гораном
за време сйудија*

Оливера са брајном Драјаном

Панорама Пећи

Бели Дрим

Пећка Бистѐрица

на њихов знак скочимо у воду, раширимо ноге, риба нема куд да побегене. Хватамо је голим рукама и бацамо на обалу. Највише је било клена. После тога вадимо дрва из реке, ставимо да се суше, и возимо их за Ђаковицу.” (Драгомир Ј. Карић)

Лети су Карићи ишли у Ђаковицу, а зими су Кузмановићи и Николићи долазили у Пећ. У Ђаковици није било терена за скијање и санкање, а око Пећи јесте: Јериња, Црни врх, Слане пољане, Копривник, Губавац, Ђеравица, Паклен, Папраћани.

Недеља породице Карић

Недељом, у зору, пред кућу Карићевих долазио је фијакер да вози целу породицу у Пећку патријаршију на службу (радним даном ишло се у Митрополију). У литургијском појању учествовали су сви чланови породице. После службе би у порти Патријаршије на гробу проте Костантина Шћекића, Јефијиног оца, променили цвеће и упалили свећу.

За недељни ручак најчешће су имали супу и печену пилетину са кромпиром. За празнике, знало се: печено прасе. Јанићијево место било је у челу стола. Док би читао молитву - „Оче наш”, сви су стајали, а када заврши читање, ручак је могао да почне. Спавало се деци или не, после ручка су ишла на обавезан одмор. Даница би положила душеке по поду, и деца би се по њима разместила, једно до другог.

После поподневног одмора, на реду је био биоскоп. У Пећи су постојала два биоскопа: „Рад” и „Славица”. Деца су волела вестерн филмове, које би отац већи део одремао. Деца су се чудила како може да преспава најужбудљивије сцене. После биоскопа, одлазили би до куће по мајку Даницу, и с њом одлазили у „велики парк” на Карагачу, брдо изнад Пећи, с јужне стране града и десне стране реке Бистрице. Био је то велики и лепо уређен парк; у средини парка налазило се језеро, а на обали су биле поређане сандолине за изнајмљивање. За децу је то био прави рај. Недеља је била круна у седмици, а игра у великом парку круна недељног светковања.

Браћа - сличности и разлике

Сретен

Сретен је био прво мушко дете у целој улици. У породици се сви слажу, укључујући и њега, да је у детињству био најнесташније дете Карић; пргаве ћуди, спреман да пркоси и старијима. Ипак, био је миљеник комшилука.

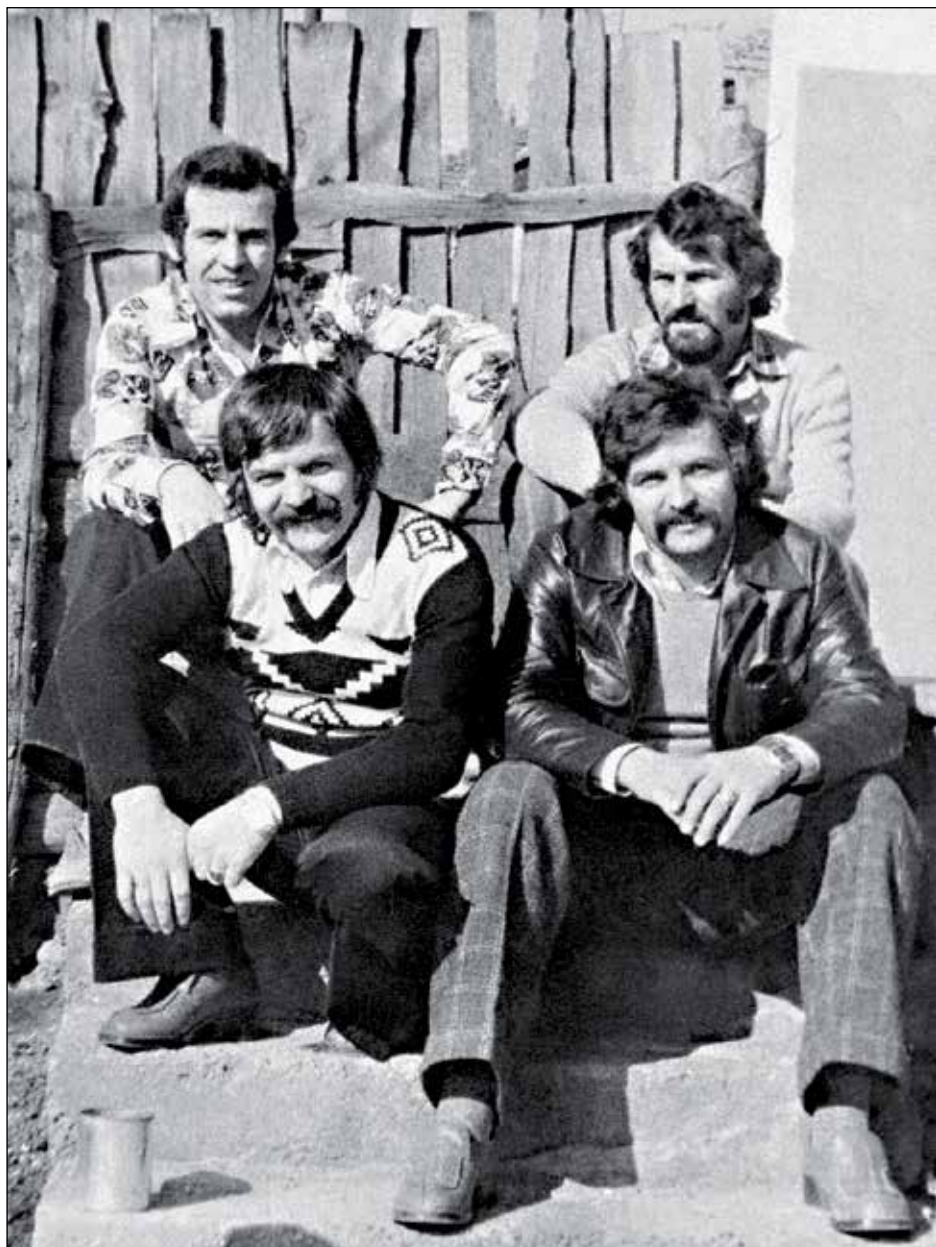
„Био сам много несташан, за разлику од моје браће. Један комшија, Црногорац, прозвао ме је „црногорски кабадахија”. Не знам зашто баш „црногорски”, ваљда од тога ништа страшније није могао да замисли. Али, истина је да су ме комшије волеле, и Црногорци, и Албанци и Срби.”

Када је пошао у школу - променио се. Омиљен је остао и даље, али се уозбиљио. И другари и професори имали су поверења у њега. Био је вођа и добар организатор. Када би наставник негде морао да оде, обично би њему препуштао да води час, и Сретен би одржао дисциплину без проблема. После основне школе, уписао се у средњу економску школу, завршио два разреда, а затим прешао у средњу техничку школу, ту је дипломирао (касније им је то помогло да региструју прецизно-механичарску радњу „Техничар”). Касније је ванредно завршио и економску школу. Ванредно је дипломирао и на Вишој педагошкој школи. Занимљиво је да је радећи једно време у кланици с оцем, стекао и диплому висококвалификованог месара.

Браћа се једногласно слажу да нема човека боље душе од Сретена. Волео је друштво и њега су волели: поклоници музике, боеме, пословни људи. Нарочито девојке.

У опхођењу је непосредан, лежеран, с лакоћом заобилази етикетирање, и с непознатим човеком успоставља присну комуникацију као да су стари пријатељи, а све то на начин који ничим не вређа.

Зрео, луцидан човек, који с осталом браћом и сам мора да „плива с ајкулама”, не ретко присиљен на „грубу игру”, хумором покушава да прогута горчину. Брз на шали, незлобног смисла за хумор, широког осмеха и светлуцавих очију, покушава да живот учини сношљивијим у поквареном свету. Преко лица му често пређе облак нечег - налик сети.

Изразито је витак, средњег раста, правилних црта лица којима извесну тврдоћу даје јака црна брада. Да је Јанићије Карић својевремено послушао наговоре црквених отаца у Пећи и дао једног сина у свештенство, можда би избор пао баш на Сретена.

Драгомир

Драгомир је у основну школу кренуо 1956. године. Волео је школу. Био је одличан ђак. По завршетку основне школе уписао се у учитељску школу. После учитељске школе завршава и вишу педагошку, фон и Правни факултет у Москви. Једно време је радио као учитељ. Као учитељ је био неконвенционалан и умео да окупира децу пажњу. Од ране младости је испољавао смисао за организацију, дисциплину и упорност. Да није било Драгомира, браћа Карић вероватно никад не би основала свој музички састав, или би се све завршило као пролазна страст. Драгомир је био оснивач музичког састава и учитељ свирања млађој браћи, и најозбиљније посвећен шеф састава. У музицирање је уносио озбиљност и дисциплину, коју је испољавао и у свим другим стварима којима се бавио. Тако 1965. године настају „Плаве звезде”. Јануара 1966. године такмиче се на југословенској гитаријади у Београду. Инструменте им позајмљују тада популарне „Силуете”. Освајају тридесето место и снимају своју прву плочу.

„Сретен и Зоран били су страсни млади људи који су имали разна интересовања, од којих је музика била само једно. Богољуб је од детињства био својеглав и тешко га је било трајно заинтересовати за нешто што он сам није „измозгао”. Трајно су га окупирали само његови, и једино њему знани планови којима је непрестано изненађивао, и нас браћу, и родитеље.”

„Били смо такмичарског духа. У свему смо хтели да учествујемо, у свему да се докажемо, предњачимо, надмећемо. Учествовали смо у свим добровољним акцијама: истицали смо се међу извиђачима, феријалцима, младим горанима. Ниједна радна акција савезног значаја није прошла без нас. За разлику од браће која су слабо марила за политику, а према комунизму имала изванредан наслеђени „породични” отпор, ја сам био члан Савеза омладине, касније и Савеза комуниста. У Партију су ме примили пре него што сам постао пунолетан. Кажем својима, отац ћути, па ће: „Нек’ ти је са срећом. Само ви гурајте својим путем, не осврћите се на мене, ја сам старинских назора.” (Драгомир Ј. Карић)

Зоран

Зоран Карић, по сведочењу браће, одмалена је био озбиљан, ћутљив и повучен дечак. Узоран ђак, никад није имао проблем са школом. Одмалена, имао је и мноштво ваншколских интересовања: као мали почео је сам да учи стране језике, поред школе учио је италијански и енглески језик. Заинтересовао се и за историју уметности. Осим за уметност и фотографију, касније је показао велико интересовање и таленат за проналаске у машинској индустрији.

„Имао сам бројна интересовања. Прва моја велика љубав била је сликарство, затим карате, стрељаштво и на крају - музика. Из времена бављења спортом, остало ми је неколико медаља из стрељаштва, неколико из каратеа. Волим и језике, говорим више језика. Фотографију волим више од свега.”

„Када смо кренули у металопрерађивачку производњу, заинтересовао сам се за технологију и организацију производње. Нисам имао формално инжењерско образовање, али без лажне скромности, био сам главни за технолошке иновације које су нам донеле и више међународних признања.”

„Музика ми је била хоби, једно време и професија, али читав живот љубав. Као да имам циганску душу, не могу без ње. Сав затреперим, волим да заиграм, да запевам, засвирам. И то не неку посебну, било коју. Волим „етно” музику. Волим шпански, грчки, италијански мелос. Волим и албански, често сам га и свирао.”

„У младости сам доста лутао. Имао сам снажу потребу да се изразим, проблем је био што је постојало толико пуно начина да се то постигне. Можда је моје „проклетство” што сам био „сваштар”, нисам се могао одлучити да се потпуно посветим једном од мојих интересовања, и у њему досегнем врх. Моја природа је таква, надвладала је радозналост да се огледам у много различитих ствари. Да сам од почетка развијао само један таленат вероватно бих професионално више постигао, али питање је да ли бих више уживао у животу и свему оном чиме сам се бавио.”

Зоран Карић се сећа кад је схватио да „знати направити” и „знати зарадити” није исто, као и да су ти таленти међу браћом различити.

„Реч је о догађају који се збио непосредно пре мог одласка на одслужење војног рока. За новоизграђену основну школу у Ораховцу, са директором школе уговорио сам да празне школске зидове попутим великим тематским фотосима. Направио сам фантастичне фотосе. У Пећи тад то није могао нико други да ура-

ди. Он се у међувремену предомислио, неће да плати договорену цену од 60.000 динара. Даје 50.000 и ни динар више, а мене је само материјал коштао 50.000. - „Не дам испод 60.000, макар их све запалио.” - „Запали” - каже. Вратио сам се кући љут и разочаран, пртећи сав материјал. Боги ми каже: „Знаш да радиш, не знаш и да наплатиш. Каквих 60.000!? Ја би му их продао duplo скупље!” Наљути ме, ако можеш да продаш за више, ти продај. - „Колико ја теби да платим?” - „Плати ми 55.000, остало је твоје”. - „Договорено”, каже. Отпућујем у војску. Шта је урадио Боги? Узео је мој пројектор и отишао код истог оног директора, укључио пројектор, пројектовао му слајдове мојих фотоса. Кад је овај видео себе на филмском платну, одушевљен не пита шта кошта - 120.000 динара! Duplo више од оног што мени није хтео да плати. Боги ми мој део зараде пошаље у војску. Тада сам схватио да је мој таленат производња, а да уговарање послова моја браћа раде боље.”

Богољуб

Задужења су међу члановима породице и децом увек била јасно подељена. Знало се ко зарађује, ко кува, ко чисти, ко купује намирнице, а ко доноси воду. Једно од задужења које је Богољуб као мали имао, било је да укућанима обућа буде чиста и уредна. Био је вредан. Нико није могао да га тера да помогне или уради нешто.

„Покојни Глигорије хаџи-Ристић, редовно је звао Јанићија да му транжира свиње. Једном Јанићије поведе и синове са собом. Хаџи-Ристић показује на Богољуба - „Нићо, што си довео овог малог по овој зими?” - „Да учи.” - „Шта да учи, па он још није научио ни да говори?” - „Не брини, не говори, али ради.” - И заиста је радио, окретао је машину за млевење mesa. Касније су Сретен и он постали велики мајстори за транжирање и прављење свињских специјалитета.” (Даница Ђ. Карић)

Бојољуб Карић

Дрва за огрев довожена су из села Црни врх, из Руговске клисуре, испод Проклетија. Није се чекало да захладни, дрва су се спремала лети. Старији синови би стабла ручно тестерисали на облице, а Богољуб их цепао секиром и слагао. Баба Јефимија им каже: „Одморите соколови мало.” Богољуб ни да чује: „Хоћу сва дрва да насложимо, па да се одмарамо.” Комшија Усо Калач их гледа преко оgrade: „Е, баба Јефо, ово ће дијете изаћи на добро, вредан је. Гледам га, док остала чељад спава како зором свињама доноси сплачине.” Јефимија је делила мишљење комшије Калача.

Јанићије је највећи део дана проводио на послу: у предузећу, или радећи приватно. Пуно је радила и мајка Даница: у кући, пољу, винограду. А луцидна бака Јефимија, највише времена проводила је уз децу, знала је њихове врлине и мане, од ње се ништа није могло сакрити, сваки несташлук унучади би дознала на само њој знани начин, познавала их је „у душу”. - „Ово ће нам дете Дано (говорила је мислећи на Богољуба) нешто велико направити. Високо ће тај догурати, пази шта ти кажем.”

„Богољуб је у свему био другачији од остале деце. Спавао је увек мало, сва деца су ишла на спавање у осам, он у једанаест. Устајао је у четири сата ујутро. Баба га је научила да устаје рано, он би устао, заложио ватру, скувао чај, узео машице, наређао кобасице и пекао их на жару. Кад би се ми укућани разбудили, доручак је већ био спреман. Био је вредно и послушно дете, али и својеглаво. Кад се устврдоглави и нешто неће, никакве претње нису помагале.” (Даница Ђ. Карић)

Рођени лидер

Богољуб је одмалена био рођени лидер и организатор. Није имао више од седам, осам година кад је мобилисао клинце из краја да помажу самохраним мајкама палих бораца: да се насеку и донесу дрва, купе мирнице...

Године 1963, када се догодио катастрофални земљотрес у Скопљу, било му је само девет година. Одмах је организовао прикупљање помоћи за жртве земљотреса које су биле привремено смештене у Пећи.

„Од малена је био предузимљив. Једне године изгорела је сва шума изнад Пећке патријаршије. Преко шумског газдинства добио је саднице, окупио друштво из улице да пошумљавамо голети изнад Патријаршије. Саднице су расле споро, чинило нам се да никада неће израсти, изгледало ми је као узалудан труд. Данас је тамо прелепа шума.”

„Још као дете научио је да сам нађе посао, одради га и наплати у „кешу“. Али никад се није задовољавао оним што већ има, или оним што већ зна. Ако је радозналост знак интелигенције, а јесте, онда је Богољуб најинтелигентнији човек кога сам упознао. Његова радозналост је била незајажљива. Оно што га је интересовало није могао наћи у дечијем свету вршњака, већ у свету одраслих. Пуно је читао, али још више запиткивао, посматрао. Волео је да се дружи са старијима од себе. Увек је имао неку идеју којом би нас затекао. Радио је сваки посао који би му дошао до руке, и често у организацији или технологији посла одмах уносио неку малу иновацију. Док смо били клинци, он би направио дрвена колица са точковима изрезаним од даске како џакове с цементом не би носили на леђима.”

„Имао је урођени таленат да прави уносне послове. Имао је дрску машту, ничији ауторитет га није могао импресионирати. Просто, осећао се дораслим сваком послу, и сваком човеку. Већ са петнаестак година правио је послове са људима два-три пута старијим од себе. За њега није било ништа необично да уђе у неко државно предузеће и тражи директора да би му предложио неки посао.” (Бане Ђорђевић, кум Богољуба Ј. Карић)

За тај период карактеристична је, можда, ова анегдота:

- „Драгане, данас сам био у Дечанима” - значајно ми каже Богољуб.
- „Био сам и ја сто пута.”
- „Знам да си био. Али, јеси ли си видео економску школу?”
- „Видео сам!”
- „И?”
- „Шта ‘и’.”
- „А зид око школског дворишта?”
- „Зид? Нема никаквог зида.”
- „А зашто нема? Двориште је велико, могло би бити лепо, а запуштено је, најмање је ђачко. Више га користе залудници него ђаци. Ко ће сваки дан да чисти све те пикавце и остатке хране? Двориште треба оградити, направити капију, кључ у капију, и унутра само ђаци. Ми ћемо то урадити. Даћемо школи понуду за посао.”

„Тако и урадисмо. Кад посао добисмо, куписмо две мешалице, нађосмо раднике, пројектовасмо и направисмо лепу ограду.”

„Богољуб је тај посао уговорио 1969. године као средњошколац. Ми смо већ тада за једну ноћ свирања зарађивали очеву годишњу плату. На зиду смо зарадили колико службеник није могао за две-три године.” (Драгомир Ј. Карић)

Школа на Богољубов начин

„Често мислим да је за Богољуба школовање било само губљење времена. Начин на који је он сазревао, сазнавао и самообразовао се, премда се познајемо од малена - остао ми је недокучив. Рано стекавши независан, индивидуалистички дух, никад није помишљао да се запосли у друштвеном предузећу и ради за плату. Диплома му за запослење није била потребна. Имам утисак да се школовао више зато што је такав био ред.” (Бане Ђорђевић)

Редовно је завршио средњу економску школу, а паралелно ванредно ишао у школу ликовних техничара. Имао је прекид у трећем разреду. Због посла, некако узгред, завршио је занат прецизне механике. Кад је завршио занат, отворио је радионицу и ванредно завршио ликовно-техничку школу. Имао је седамнаест година.

Тако је било и са студијама. Радио је, студирао, прекидао, настављао, све је ишло хаотично, али је све и стигао.

На „равној нози”

Студије географије, по наговору професора Радоша Контића, уписао је 1976/1977. године на Природно-математичком факултету у Приштини. По завршетку студија уписао је магистратуру у Нишу. Професор Гојко Бојовић желео је да Богољуба задржи на факултету као асистента. То је за Богољуба било „преуско”, није могло трајно да привуче његову немирну природу. Уместо да себе веже за факултет, предложио је да Универзитет отвори своје одељење у Пећи и био је спреман да финансијски подржи такву иницијативу. Међутим, предлог нико није узео за озбиљно. Зар отварати факултет у малој Пећи поред великих универзитетских центара - Београда, Новог Сада, Приштине? Било је прерано за такву идеју. Али, чим је закон дозволио отварање приватних високошколских институција, Карићи су основали Универзитет. Један од његових центара постала је и Академија за трговину и банкарство „Јанићије и Даница Карић” у родној Пећи!

„Када је хтео, испите на факултету полагао је лако. Дође елегантно одевен, самоуверен, дуга коса, бркови, зулуфи, све по последњој моди. Одговарао је непосредно. Гађао је право у тему. А бивало је да кад нешто не зна, неосетно скрене тему на оно што зна. С професорима је више разговарао, него одговарао. Сећам се, на једном испиту питање је било о некој птици, чини ми се фазанима. Каже

професору да га пита нешто друго, јер као ловац о фазанима зна више од њега. Био је једини студент кога сам икад упознао који се према професорима понашао на равној нози, као да су колеге или другари.” (Бане Ђорђевић)

Као најмлађи мушкарац у кући, Богољуб је навикао на окружење старијих. Можда је зато рано почео да другује са знатно старијима од себе, а све мање са вршњацима. Раде Лабан, један од најстаријих Богољубових кумова, сећа се тог другарства:

Сретен и Богољуб Карић

„Био је испред своје генерације, куражан, самопоуздан, зрео, увек у акцији и пун планова. Красила га је дружељубивост. Увек је био на страни слабијег, није се плашио ни јачих, ни старијих од себе. Дешавало се да га виђам изубијаног, крвавог, и ако он сам никад није изазивао тучу, често је добијао батине бранећи другог. Никада није тражио заштиту, нити ми је поверавао с ким се потукао. За разлику од својих вршњака који су такође маштарили, већину планова успео је да оствари. Осећао сам да је овај својеглави момак „обележен”, предодређен да буде лидер не само међу својим вршњацима, већ да ће и у животу увек бити испред осталих. Дружење с њим било је и остало авантура. Пријатељство није ослабило ни кад сам прешао да живим у Москву, Богољуб је крштени кум мојој деци.”

И данас, кад хоће саговорнику да укаже да је његов млађи брат Богољуб одмалена био „обележен”, предодређен, али и својеглав, Драгомир Карић исприча две анегдоте које спаја у једну. Прва је из Богољубовог раног детињства, друга из младићких дана, кад је био сувласник и директор фабрике „Косовоуниверзум” у Пећи:

„Сретен је био најстарији, у његово друштво ја као „клинац” нисам имао приступа. Кад се старосна разлика мало истопила, исто друштво смо имали и Сретен и ја. Али, сад бежимо од Зорана. А Богољуба, као најмлађег, избегавали смо сва тројица. Једном ја, Рајко Радоњић, покојни Марко Станковић и Џафер Калач, кренемо у бископ. Богољуб, имао је можда четири године, почне да се дерња: „Оћу и ја. Оћу и ја”. Поведемо га. Био је буцкаст, окретан, немиран, мало ме мој син Симон подсећао на њега. Тражим да ми

Ускрс у Пећи, 1997. година

Патријарх Иринеј љруино је крстио унчад Карића

обећа да ће у биоскопу бити миран. Он обећа, и заиста буде добар. Али, на повратку из биоскопа, негде на пола пута до куће седе на улицу: „Уморан сам, носите ме”. Кажем му: „Богољубе, тежак си”. Он ни да макне, виче: „Немој да ме бијеш, казаћу те оцу”. Попустим. Носим га мало, уморим се. Носе га Рајко, Марко и Џафер, уморе се и они, спусте га. Он опет легне на улицу. Оставићу те, кажем му. Ми као кренемо, одмакнемо стотинак метара, окренемо се, Боги лежи посред главне улице. Тада су аутомобили били ретки, ипак. Шта да радимо, вратимо се, гледамо га, а он виче: „Бог на небу а Боги на Земљи.” Шта ћемо, ухватимо га за ноге и руке, па носи.”

„Био је невероватно својеглав и упоран. Да касније није урадио све што је урадио, била би то само још једна анегдота о размаженом детету. Уз њу ми се природно намеће још једна. Година је 1974. г., седимо испред хотела „Москва” у Београду, Богољуб, мој кум - Милош Вучинић и ја. Гледамо велике рекламе на зградама преко пута: на хотелу „Балкан”, Робној кући „Београд”, палати „Албанија”. „Тамо ће да стоји велики грб браће Карић. Ту ће да буде наша фирма”, каже Богољуб. Шетамо према Кнез Михаиловој улици. „Куме, овде ће да буде наша зграда. Пиши, овде да зидамо (улазак у Призренску), види како зврји празно!” И тако редом. Иде и инвентарише зграде по центру Београда као да се ради о легу коцкицама. Но, све што је тада изговорио, уз незнатне изузетке, касније се и остварило, и то баш на локацијама које је тада „маркирао”. Наравно, направили смо ми далеко више него што је у тој шетњи Богољуб „видео”.

„Брат сам му, понекад је и мени чудно кад говори о будућности, говори као да је види. Увек гледа унапред. И на радним састанцима он говори само о ономе шта ће бити. С таквом слободом, с тако крупним замислима, да нехотице устукнете, помислите - што је много, много је, чак и за Богољуба. Онда се сетим колико је „немогућих” ствари урадио. Ко би други усред ригорозних економских санкција којима је Србија годинама била одвојена од остатка света, успео да створи модерну телевизију, интернет мрежу, мобилну телефонију. У време кад су све државне границе Србије биле херметички затворене, успео је да уведе Србију у 21. век, увозећи најмодернију западну технологију која у то време није постојала у земљама Источне Европе.”

Нова кућа

Стара кућа коју је баба Јефимија купила након мужевљеве смрти постала је тесна. Имала је само две спаваће собе. Сви су спавали у једној соби а баба Јефимија, која је била тежак астматичар, с најстаријим унуком Сретенком, спавала је у другој соби.

„Ноћу, кад је гуши, будио сам се, имала је тешке нападе. Пила је неке америчке лекове, слао јој их је брат Гаврило. Временом сам научио да предосетим напад, пробудим се, дам јој лек и убрзо јој буде боље.” (Сретен Ј. Карић)

У тој старој кући рођена су сва четири брата, само је сестра Оливера рођена у новој. Кревета није било за све. Спавало се и по душецима простртим по поду. После рођења четвртог сина, Богољуба, Јанићије је почео да зида нову кућу. Да би добио кредит од „Штедионице”, у којој је тада био запослен, морао је да прода виноград и радио „Орион”. Не зна се да ли је деци било жалије винограда или радија. Нова кућа Карић, са подрумом имала је око 220 квадрата. Требало је издржавати осам чланова домаћинства. Како су деца расла, расле су им и потребе. Уз то, морао се отплаћивати и кредит. Зато су део куће издавали све док синови нису почели зарађивати и женити се. Издавали су и стару кућу. Када се у њу уселила десеточлана породица Џевата и Мурадије Бехљуљи, која се вратила из Турске, Јефимија им је рекла: „Ко год је код нас становао, окућио се”. Тако је и било. Подстанари су с временом купили кућу у комшилуку, и остали велики породични пријатељи Карићевих.

Пионири каратеа

Браћа су се успешно бавила и спортом. Сретен и Драгомир бавили су се атлетиком (били су омладински покрајински шампиони на 1.500 метара), а Зоран и Богољуб - каратеом. На једном од својих гостовања у Иванграду, Зоран и Богољуб упознали су једног од пионира каратеа у экс-Југославији тадашњег државног репрезентативца - Рају Цемовића. Редовно су код њега тренирали. У Пећи су основали први карате клуб. Вежбали су у Дому ЈНА. Клуб је имао толико чланова да није могао да прими све који су желели да се учлане. Зоран и Богољуб су највише волели да вежбају поред реке Бистрице, изнад Пећке патријаршије, где су, иначе, и у детињству највише волели да се играју.

За време студија у Београду, Зоран је упознао Марка Ницовића који им је много помогао да популаризују и развију карате спорт у Пећи. Зоран и Богољуб основали су још два карате клуба, а затим и Карате савез Косова. Каратеом су се активно бавили све до 1978. године, када су их пословне обавезе у томе онемогућиле. Носиоци су црног појаса.

„Да није било каратеа, не би било ни овога што смо данас створили. Наравно, карате нам није помогао у материјалном смислу, али сам ја лично научио да се борим, и да се хватам у коштац са свим тешкоћама и проблемима на које сам касније у раду наилазио. Мислим да је тај психофизички моменат веома важан у каратеу, и да снагу духа и тела човеку не може улити ни један спорт тако добро као карате.” (Богољуб Ј. Карић)

Богољуб и Зоран Карић, медитација њред борбу

IV

МЛАДОСТ

(одозіо надоле: Драїомир, Хивзи Зека-Зеи, Среїшен, Баїно - Драїољуб Вукашиновић), хоїшел „Суїїјеска”, Пеїтровоац на мору 1967. їодине

„Плаве звезде”

Сањали су што и већина деце њиховог узраста, да једног дана постану рок звезде - попут Битлса. Прву гитару, Јанићије је синовима купио 1962. године.

„Кад је Драгомир завршио други разред Учитељске школе и показао ми оцне, питао ме шта ћу да му купим за награду. Ја онако из пуних уста - чоколаду! „У, бре ћале, какву чоколаду, нисам више мали да ми купујеш чоколаду, хоћу гитару.” „Откуд паре за гитару? И шта ће ти гитара кад не знаш да свираш?” Не слуша он, запео гитару и бог. И, тако, у кућу стигне гитара, а после гитаре и други инструменти.” (Јанићије С. Карић)

Била је то половна гитара, мало су је залепили и на њој се учили свирању. Сачували су је до данас. Драгомир је први почео да учи да свира гитару. Учио га је Албанац Зија Дрешај, друг и познати планинар. Драгомир је донео и прву електричну гитару на Косово, и данас је чува. Научио је Зорана и Богољуба да свирају, једино Сретен није показивао афинитет за овај инструмент, имао је отпор. На крају, браћа су га убедила да учи бубњеве. Кажу да је имао феноменалан осећај за ритам.

„Никад нећу заборавити како су стваране „Плаве звезде” - наш породични музички састав. У нашој кући, у улици „Владимир Раичевић” бр. 58, у соби на другом спрату, у којој је био само један метални кревет са разваљеним федерима, који су тата и мама добили за свадбу, одржавали смо пробе. У првој постави, пре него што су се браћа научила да свирају, са мном су наступали Вељко Гојковић, покојни Екрем Тараку (бродвејски глумац), Мајо Мирковић и Љуба Гојковић, затим Бесим Тигањи, који је личио на Џорџа Харисона, а први певачи су били Хивзи Зека, Рефик Ђаколи (нажалост, обојица су умрли млади, од рака) и Башким Шеху, данас познати музички педагог у Загребу.” (Драгомир Ј. Карић)

И Сретен Карић се сећа почетака „Плавих звезда”:

(слева на десно: Ранко Баљошевић, Зоран, Хафа, Срејен,
Драјан, Машан Мирковић), „Плаве звезде”,
ТВ снимак за Нову 1979. годину

(слева на десно Драјомир, Зоран, Срејен),
„Плаве звезде”, хојел „Мејхохија”, Пећ

„Шездесете смо почели да свирамо, шездесет прве, друге имали смо оркестар и наступали. Групу је оформио Драган. Ја сам задњи приступио оркестру, као бубњар. Први сам се заинтересовао за гитару, није ми ишло, сва три брата су научила да свирају, осим мене; али све што они одсвирају ја из прве „одлупам”. Тако сам постао бубњар. Касније, кад нам је отац купио појачала, почели смо да набављамо електричне инструменте, озвучење... Вежбамо, цео крај одјекује. Комшије се љуте. Баба нас брани: „Пусти децу, шта се љутиш. Теби смета, види колико сам ја стара, а не смета ми. Много добра музика”. Бака Јефимија је била наш најватренији обожаваалац. Она је волела све што смо ми свирали, морали смо да јој обећамо да нећемо престајати са свирањем. Обећавали смо јој да ћемо свирати све док је жива. „И кад умрем има да свирате!” Кад је бака 1975. године умрла, случај је хтео да смо баш имали уговорене наступе у Зворнику. Били су у питању велики хонорари и још већи пенали у случају отказивања свирке. Нама стигне вест о бабиној смрти. Директор хотела каже: „Мени је жао, али посао је посао.” Одбрусим му: „Носи се. Платићемо ти пенале и збогом.”

Драган је певао и свирао гитару, Зоран соло-гитару и бузуки, Сретен је био бубњар. Био је то један од првих оркестара забавне музике у Пећи, а браћа су, поред музичког, брзо почела да испољавају и менаџерски таленат: организују прве игранке, касније и прво велико такмичење у свирању - популарну „гитаријаду”, што је за Пећ било равно сензацији. Била је то прва „гитаријада” на Косову и Метохији.

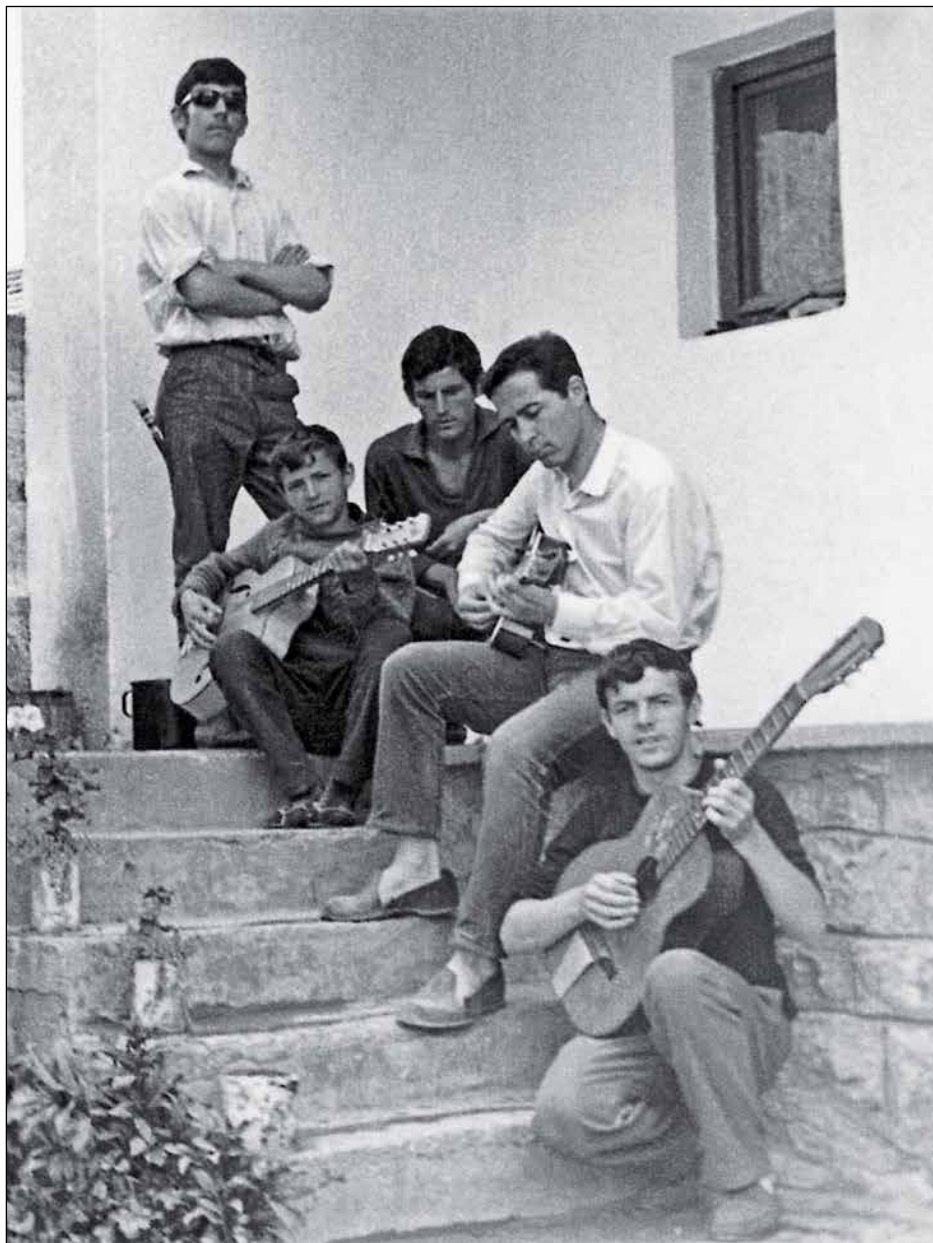
„Свирали смо у почетку и по мање ексклузивним местима: Дечани, Сига, Будисавци, Захаћ. Једном смо свирали у Витомирици, немамо превоз, пешачимо седам километара до Пећи. Носимо инструменте и поврх свега гломазан, тежак амерички радио-апарат „Орион” (користили смо га као појачало). Зауоставимо се под уличном светиљком да пребројимо паре. Сећам се, било ми је четрнаест година када сам зарадио први већи хонорар свирајући у Витомирици. Пожурим кући, и с врата, срећан бацим паре на сто - „Ево пара, кажем!” А, мајка с благим прекором у гласу: „Сине, паре се не бацају.” То сам запамтио за цео живот.” (Зоран Ј. Карић)

У Београду је 1965. године одржана прва „гитаријада”. На њој су учествовале и „Плаве звезде”.

„Допутовали ми возом, без иједног инструмента, потпуни анонимуси, што се Београда тиче. А на гитаријади су учествовали најпознатији састави тадашње Југославије: „Силуете”, „Елипсе”, „Пламених пет”, „Луталице”, „Динамити”... И, природно, сви имају своју опрему: озвучења, појачала, гитаре, органе. Само ми

*(одозіо надоле: Зоран, Боїољуб, Среїшен, Живко Николић и Драїомир),
йрви акорди исїред йородичне куће у Пећи*

немамо, а нико неће да нам позајми. Тек кад су „Луталице” после наступа изашле са сцене, кажу: „Ево инструмената, да видимо шта знате”. Ми почнемо, а у публици доста Пећанаца, Метохијаца, кад су почели да навијају настаде лудница. Кад нас је чуо покојни Зоран Мишчевић, легенда ју-рока, каже: „Од ових ће нешто бити.” (Сретен Ј. Карић)

„Отац је одлучио да у залог да кућу како би добио зајам за куповину наших инструмената! Колико би родитеља учинило тако нешто? А и наши другови су се сналазили, узимали кредите, зајмили, тако да смо 1967 - 68. године већ имали озбиљан састав, технички добро опремљен. Новац за прве професионалне, врхунске бубњеве „Пионир”, Сретену је дао италијански индустријалац Ђан Карло Поцо, који нас је доста слушао, а посебно волео Сретену, па му је дао и музички надимак „Серђони”, тако смо почели и сви да га зовемо. Новац за бубњеве Сретен је, наравно, вратио. Од самих почетака људи су нас узимали за озбиљно. Поверење у нас нису имали само родитељи већ и пријатељи, познаници.” (Драгомир Ј. Карић)

Оркестар је све чешће одлазио на гостовања: свирају по хотелима у Зеници, Тузли, Сарајеву, широм бивше Југославије. Преко лета су свирали у популарним летовалиштима на Јадранском мору, али ретко сви. Богољуб је имао већ озбиљан посао у Пећи. Био је менаџер оркестра, најмање је свирао.

„Имали смо ангажман у Тивту, у хотелу „Мимоза”, мислим 1965. године. Директору хотела су сметале наше дуге косе. Ошишамо се до главе. То га наљути и „за казну” нас пошаље да свирамо у француски туристички комплекс „Медитеран”. Ту смо три месеца свирали, и лепо зарадили.” (Сретен Ј. Карић)

Статус професионалних музичара стекли су почетком седамдесетих година. Музичари су имали своје удружење, београдску „Естраду”. За чланство у удружењу се конкурисало. Постојале су ранг-листе. Карићи су стартовали као 57. на листи. Само годину дана касније дошли су на четврто место.

„За нас је то било важно, могли смо сами да уговарамо своја гостовања и постављамо услове. Уместо да менаџери узму 30-40%, дајеш им 5-10%. Имали смо и менаџера, нашег пријатеља Станка Брковића. Али од 1972. године послове смо сами уговарали, посао је преузео Богољуб. И тада нам је кренуло.” (Сретен Ј. Карић)

„Кад смо већ добро зарађивали, одлучили смо да у нашу улицу уведемо водовод. Требало је ископати триста метара канала до наше куће. У кући смо имали бунар, бетонирали смо га. Наша чесма у дворишту била је јавна, користили су је сви. Наши сусе-

ди муслимани, у дворишту су држали козе и краве, а ми свиње. Нико ником није приговарао. Касније, како смо сви напредовали, нестало је и свиња и крава. Промена менталитета не иде само из главе, него и из џепа.” (Драгомир Ј. Карић)

Када су стекли популарност у локалним оквирима, променили су име оркестра, „Плаве звезде” настављају да наступају под именом „Браћа Карић”, ионако су их сви тако звали. Име које никад више неће мењати.

„Хафа је нашег другог сина Симона родила 28. децембра 1974, само три дана пре дочека Нове године, а Богољуб је уговорио ангажман у Дому армије, да свирамо три ноћи за редом: За Нову годину, 1. и 2. јануара (прерачунали смо се, мислили смо да ће се породити раније). Боги је доведе аутом да један сат пева, па је врати кући да подоји дете, и тако три вечери! Свирали смо по турнејама, а децу остављали родитељима на чување, и данас ми је жао. Морало се. Кад је дошло време да деца крену у школу, рекли смо - доста је било, сад морамо бити уз њих. Али, и нови посао кога смо се прихватили, оснивање фабрике, захтевао је путовања.” (Драгомир Ј. Карић)

Средином седамдесетих година оркестар је већ био афирмисан, стизале су и прве понуде из иностранства. Наравно, нису имали илузија да на Западу, балкански оркестар има шансу да направи интернационалну каријеру. Али су услови рада били професионалнији, а хонорари неупоредиво већи него у земљи. Западне земље, нарочито Немачка, већ су биле преплављене југо-гастарбајтерима. Карићи су међу првима постали наши „музички гастарбајтери”.

„По природи сам изразито друштвен човек, рекао бих да имам урођени смисао за естраду, од почетка сам уживао у наступима и у свему што уз то иде. Нисам био тремарош, узбуђење пред важан наступ то да, али не и трему. Знам даровите људе који због велике треме никад нису направили каријеру. Ја сам се на сцени осећао природно, био сам у свом елементу. Волео сам да сваки наступ буде у правом смислу „шоу”. Као дружеван, боемски тип, волео сам после „свирке” да поседим с гостима, упознам људе, са њима попијем, попричам. Касније, кад смо кренули у метало-прерађивачку производњу - то ми је помогло. Познавао сам многе људе на положајима, у индустрији, политици. Многи директори предузећа, чије су нам наруџбине значиле, били су моји стари знанци или пријатељи, нисам имао проблема да допрем до њих. Браћа су била суздржанија. Наступ су схватили сувише професионално. Дођи, одсвирај, пакуј инструменте, иди. Ако нас је неко ангажовао на месец дана, тражио је да продужимо уговор на три-четри месе-

ца. Било је лепо. А најлепше је када осетиш популарност у родном граду, која је дошла тек кад смо је напољу стекли. Кад смо се пред крај каријере мало смирили у Пећи, и ту свирали, постали смо толико популарни - не дају да платим у кафани, станем у ред - одмах ме услуже, одем на пијацу - неће да ми наплате. Ситне ствари, али значе. Имао сам више пара од свих својих суграђана, али био је то њихов начин да ти укажу поштовање.” (Сретен Ј. Карић)

Свирање и студирање

Што је бављење музиком постајало професионалније, то је више утицало на све друге изборе младих људи.

Зоран Карић покушао је уз музику, паралелно, да студира историју уметности на Филозофском факултету у Београду. У Београд је 1970. године дошао као двадесетогодишњак. Студије су му лепо кренуле. Прве године имао је просек оцена 9,7. Био је посвећен факултету. С временом, како је често после неке свирке у Новом Саду или Кикинди, долазио неиспаван на предавања, просек оцена почео је да пада.

„Нисам разумео марксизам, политичку економију и сличне предмете. На другој години сам пао из социологије. Социологија уметности! Каква социологија уметности? Све идеолошке приче око уметности су ми биле неразумљиве. А кад према нечем имаш отпор, то не учиш. За мене је уметност увек била конкретна, материјализована у делу, свеједно да ли је у питању музика, сликарство, фотографија. Руководим се осећајем. Цео процес је спонтан, без теорије. Поготово су ми биле одбојне идеолошке поделе на социјалистичку (прогресивну) и грађанску (декадентну) уметност. Нешто јесте или није уметност, и крај. Можда ме то несхватљиво уплитање идеологије у најтананију сферу људског стваралаштва трајно одбило за свако интересовање за политику. Можда тим стварима имам непопраљиво наиван, детињаст приступ.”

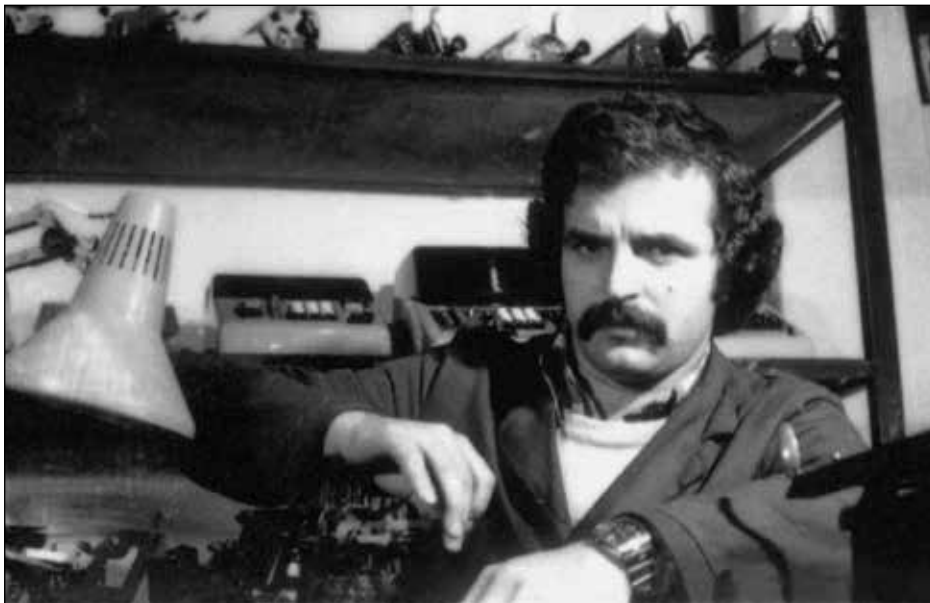
„Чињеница је да сам зреле године дочекао као политички неписмен човек. Како се политика већ дуго уплиће у пословање наших компанија на штеточински, кабадахијски начин, оставаљујући за собом озбиљне последице, чак и ја сам разумео просту чињеницу да се политка бави нама, и онда кад се ми не бавимо њоме. Да живимо у једном крајње исполитизованом свету (у чему Србија предњачи као друштво тоталне исполитизованости, загађено њоме до мере да ништа друго осим политике и не остаје, тј. све

је политика). И тако, како је постало немогуће разумети догађаје ако не разумете њихову политичку позадину, почео сам под старе дане против своје воље да се „приучавам” политичком размишљању, па ми неке ствари постају јасније.”

„Завршим трећу годину, треба да упишем четврту. Отац каже да ми је већ нашао посао. Или да будем кустос Патријаршијског музеја, или техничар у Заводу за урбанизам. Питам га колика је плата. Каже: „Срам те било, питаш за плату, а толико људи без посла. Овде људи не питају за плату, само да раде”. Ја сам већ тада, захваљујући Богољубу који је био заиста класан менаџер, имао ангажман вредан 1,2 милиона динара месечно (три наступа недељно: петак, субота, недеља). Тата је у то време имао месечну плату 46 хиљада динара! Моја студентска стипендија 26.000 динара. Мој месечни хонорар од свирања као његова трогодишња плата, или моја шестогодишња стипендија.”

„Годишње сам зарађивао далеко више него што сам у државној служби могао да зарадим за цео живот. И, сада је преда мном избор. Шта ћу одабрати? Бити службеник у некој културној институцији? Свирати? Или нешто треће.”

„Превагнуло је треће. С браћом сам се договорио да ћемо по окончању музичке каријере уложити паре у неки заједнички посао.” (Зоран Ј. Карић)

Богољуб Карић

„Техничар”

Једину сервисну радионицу за прецизну механику у Пећи водио је мајстор Душан Кажих. Прво као помоћник, код њега је радио Сретен, али због школе и професионалног бављења музиком, посао је препустио Богољубу, који је имао 12-13 година. Богољуб је почео да ради једноставније послове, да прима поруџбине, чисти машине од прашине, води касу. Мајстор га је „тестирао”, као случајно, оставио би по 5 динара да провери да ли ће да их узме. Богољуб је неко време ћутао, а једног дана му одбруси - „да то више никад не ради, неке друге може, а њему не”. Кажих је брзо стекао поверење у свог помоћника (кога је у шали звао „мајсторе”). Када је дошло време годишњих одмора, газда му је рекао: „‘Мајсторе’, знаш да читаш, пишеш, ја ћу јул и август да проведем у Подгорици, зидам кућу, а ти води евиденцију ко је донео машину и шта треба поправити”.

Доносили су људи машине, Богољуб их прво отвори - из њих су испадали остаци хране, опрао их је, подмазао, и већина машина је про-радила. Постојао је ценовник, и за чишћење машина. Ако је чишћење машина било 10 динара, Богољуб је говорио 100. Нико се није бунио, машине су радиле, плаћали су, и сви су били задовољни. Када се мајстор вратио, каса је била пуна пара, Богољуб ни динар није ставио у џеп. Али, заузврат тражио да га мајстор прими да има сталну плату.

„Душан Кажих касније је причао: „Дошао ми Богољуб и тражи да ради за плату, скромну, али месечну. Рекао сам му - не може. Кад се добро заради частићу те, али за плату - не може. За „част”, каже ми он, више неће да ради, а пошто нећу да га плаћам, мораће да отвори сопствену радњу. Мислим, дечко се уобразио. „Само ти, господине, отвори, немам ништа против.” (кум Богољуба Карића, Бане Ђорђевић)

„Богољуб је одувек знао да цени и прода свој рад. Тек напунио осамнаесту, али чврсто решио да радионицу отвори. Био је

Сретен и Богољуб Карић

заљубљен у тај посао. Питамо га шта ти треба за радионицу, новчано да му помогнемо. - Од алата ништа, имам све што ми треба (испод његовог кревета, па и јастука увек је било алата, делова бог зна каквих справа, опруга, шрафова, стварно је био чудан). Оно што ми треба, то је локал какав Пећ није видела. Показаћу им ја како се то у свету ради."

„Изнајмио је најбољи локал, на крају корзо-а. Богољуб је почео да прави радионицу. Саветовао се са чика Гавром Гојковићем коме је тада било 70 година. Све је промењено, од излога до ентеријера. Радило се у мантилима, кад неко уђе одмах се устајало да се послужи. Радионица је више личила на апотеку. Људи су долазили, загледали кроз излог. Неуобичајен луксуз за то време. Био је претеча у свему. Одмах смо купили и комби јарконаранцасте боје. Богољуб га дизајнирао да изгледа што упадљивије, и на њему крупним словима написао је БК „Техничар”."

„Сервис је отворен 1972. године, Богољуб га је назвао „Техничар”. Бавио се сервисирањем писаћих машина, фотокопир-апарата, разних рачунских машина. Богољуб је посао озбиљно схватао. Од почетка је знао да је овај сервис само први корак у нечем много крупнијем. Али да би се ушло у крупније послове, морала се стећи беспрекорна репутација у оним мањим. „Техничар” је био претница на много начина. Богољуб се трудио да његова радња што мање личи на уобичајене сервисе у које људи доносе покварене машине."

„Одмах је схватио важност рекламе. У то време је било неуобичајено да се и веће фирме рекламирају. Богољуб не само да је фирму неуморно рекламирао, већ је и за различите категорије корисника смислио различите „пакете услуга”. Ишао је од куће до куће, од фирме до фирме. Домаћинствима је нудио комплетно сервисирање свих кућних апарата: телевизора, машина за прање веша, пегли, машина за куцање... за скромну паушалну суму; ишао је од врата до врата и нудио уговор. Отишао је и код председника општине, Рада Звицер-а, начелника СУП-а Сретена Шантић-а, код Сулејмана Укај-а, председника општинског комитета, тадашњег заменика савезног министра за унутрашње послове Ђулафић-а. Објаснио им је шта нуди, да се плаћа одржавање месечно или годишње, по договору. И друштвеним предузћима и институцијама услуге је нудио у пакету: редовно сервисирање и поправку свих рачунарских и писаћих машина за фиксну, разумну цену. Године 1972. било је то исто као да је нудио полису осигурања за све уређаје у домаћинству. Био је испред времена. У Покрајини није било овлашћених сервиса за производе „Олимпије”, „Оливетија”, „Ремингтона”, „Би-

сера” и сл. Постао је овлашћени сервисер за Македонију, Косово и Метохију и Црну Гору. Била је то читава мала револуција. А извео ју је један почетник, клинац.” (Драгомир Ј. Карић)

Ни браћи, већ популарним музичарима, није сметало да увече свирају а преко дана обуку плаве радничке комбинезоне и са Богољубом, као помоћници, обилазе фирме. Нису се стидели ниједног посла, нису пропуштали ниједну прилику да зараде.

„Кад бих имао времена радио бих и друге послове, између осталих и аквизитерске. Продавао сам књиге, и то на велико: сабрана дела Тита, Кардеља... Током двадесетак година свирања упознали смо многе директоре предузећа. Сви су они за своја предузећа куповали репрезентативне комплете Маркса, Лењина, Тита. Повремено сам и ја помагао Богољубу.” (Драгомир Ј. Карић)

Из „Техничара” ће касније настати Уговорна организација удруженог рада „Косовоуниверзум”. И у оквиру „Косовоуниверзума” задржан је један огранак који се бавио сервисним делатностима.

„Колкос”

Још један од браће Карић рано је испољио смисао за приватну иницијативу и жељу да у послу буде свој газда. Зоран Карић се од најраније младости, поред музике, пасионирано бавио и фотографијом. Младог човека фотографија је, пре свега, интересовала у креативном смислу, као медиј преко којег је могао да изрази свој набујали доживљај света. Године 1974. отворио је прву колор-фотографску радњу у Пећи, под именом „Колкос” (Колор-Косово).

„Локал за фотографску радњу изнајмио сам од Хасим Бега, Турчина из Ђаковице, врло коректног човека. Виђали бисмо се једном месечно кад је свраћао по кирију, попили би бозу, пружио бих му коверат, није било пуно приче. Адаптирао сам простор у фотографској радњи и опремио га техником: од излога, пријемног дела за муштерије, до атељеа и лабораторије, био је то велики посао. Помогли су ми и пријатељи. Ипак, понестало ми је пара. Позајмио сам их од даље рођаке, Милице. Такав човек ретко се среће, водила је фризерску радњу у Чачку, знала је шта значи приватан посао. На силу ми је на зајам дала дупло више новца него што сам тражио: „Локал гута паре. Ако, вратиће ти се,” рекла је.”

„Деветнаест фотографа било је у малој Пећи. Кад сам отварао радњу, дошли су сви да ми пожеле срећан посао. Дошао је и Ибро, најстарији фотограф, учитељ свим осталим. Казао ми је: „Дете,

сви су ти донели по нешто. Ова пића што су то денели попићеш, и као да их није било, а ово што ћу ја да ти кажем то ће да остане. Кад отвориш радњу мораш да одлучиш: или паре или жене, не може и једно и друго. Шта одабереш - имаћеш. Ако хоћеш жене не тражи паре, ако хоћеш паре, са женама строго званично. Нигде нема и јаре и паре.” Био је то добар савет.”

„Радња се сијала, техника је била најмодернија, али нико у радњу да уђе. Питам мајку шта да радим? Зарада је никаква. Она искусна, мудра, некад је у једној реченици знала да ти нацрта и проблем и решење, а некад би рекла: „Сачекај дете да размислим”. Каже ми: „Држи радњу.” - Како да је држим, откако је отворена зјапи празна? „Дете, ако не цури има да капље. Иди у радњу и клати врата. Немој да седиш кући, посао неће да ти дође на ноге, од шест ујутро да си у радњи. Да те људи виде.” Послушам, седим, седим, председне ми седење, кренем у биоскоп, кад ево једног Албанца: „Чуо сам да радиш колор-фотографију, хоћеш у недељу да сликаш моју свадбу. Ево ти капара 300 марака да не одеш другом, за остало без бриге, ја плаћам. Била је то велика пара.”

Марјана Карић израђује фотографије

Посао је ишао одлично, прве колор-фотографије не само у Пећи него и у Покрајни израђене су у Зорановој радњи.

„Направио сам неколико добрих фотографских послова. Уговорио ми је Богољуб да снимим панораму Ораховца (6x1,2 метара), највећу слику коју сам дотад направио. Направио сам велики фотос неког албанског књижевника, радио је као наставник. После ми је он био промотер. Свуда је показивао мој фотос. По школама је почео да уговора на проценат. Много посла, добра зарада. И он је лепо зарађивао.”

Када се оженио и отишао на одслужење војног рока, фотографску радњу наставила је да води његова супруга Марјана. Успевала је да заради и за порезе, и за породицу и за Зоранов војнички џепарац.

„Марјана је правила фотографије кући, а ја сам водио радњу. И у војсци сам их правио. Пошаљем филмове Марјани, она направи фотосе, а ја их продам.”

Мајка Даница са поносом каже:

„Као што смо имали среће са децом, имали смо и са снајама. Када је Зоран отишао у војску, фотографску радњу је наставила да води његова Марјана. Она му је слала паре, ми ни динара.”

„Зоран је са фотографском радњом направио добар бизнис. Радио је за цело Косово. Сећам се, ми свирамо за Нову годину у Дому ЈНА у Пећи, а у радњи Марјана одмах развија фотографије. Поделите их гостима.” (Сретен Ј. Карић)

И кад је престао да држи фотографску радњу страст према фотографији била је и до данас остала једна од најважнијих „споредних” ствари у животу Зорана Карића. Има на стотине апарата. Користи сваку прилику да фотографише. Увек је уз њега неки фотографски апарат, макар онај минијатурни. Пословни простори компанија „БК Групе” декорисани су његовим фотосима, као и зидови породичних кућа Карићевих.

„Стало ми је да остане упамћено да сам са 20 година, пре било ког другог у Пећи, радио колор-фотографију. Касније кад су и други купили машине (оне су биле аутоматизоване), нису упознали технологију. Зато сам хтео и у „мајсторском писму” да ми стоји мајстор за колор-фотографију.” (Зоран Ј. Карић)

Браћа се жене

Зоран и Богољуб су се оженили девојкама из Пећи, Драгомир и Сре-тен девојкама које су упознали на музичким турнејама.

Драгомир и Хафа

Први се оженио Драгомир. Своју будућу супругу, Хафу Мулић, упознао је 1970. године, на гостовању „Плавих звезда” у Ливну, Хафином родном месту. Њени родитељи, Дервиш и Наза Мулић, имали су петоро деце: три кћери и два сина.

„На крају игранке отпратио сам је кући. Било ми је 20, а њој 17 година. Кажем јој: „Ти ћеш бити моја жена.” Она: „Никада!” И Хафин отац, првоборац, угледан човек, јавни тужилац у Сарајеву, покушао је да ме одговори од женидбе, говорећи да смо млади, није још време. Како сам остао упоран, схватио је и попустио. Тако смо се Хафа и ја, после краћег забављања, венчали. Претходно, није пропустио да преко СУП-а провери нашу породицу. Касније сам уживао његово велико поверење и подршку, на чему сам му и данас захвалан.” (Драгомир Ј. Карић)

„Био је 14. фебруар. Нисам сањала да ће тај дан за мене бити судбоносан. У паузи ми је пришао вођа „Плавих звезда”, композитор и певач - Драган Карић. Још исте вечери ми је рекао да ме воли и да ћу постати његова супруга. После само месец и по дана познанства, 28. марта удала сам се за Драгана, не слутећи да ће тиме почети и моја певачка каријера.” (Хафа Карић)

Драгомир и Хафа имају четворо деце, три сина: Саша (1971), Симон (1974) и Југослав (1979), и кћер Данијела (1984).

Сретен и Славица

Сретенкова прва супруга, Дубравка, била је из Сарајева. Године 1974. добили су сина Горана. Колико је Сретен био везан за родитеље, браћу и Пећ, толико је Дубравка била везана за Сарајево и своје родитеље. Како ниједна страна није хтела да попусти, разишли су се. Горан је наставио да живи са мајком у Сарајеву. Али везе нису покидане. Касније, кад се Драгомир са својом супругом и децом одселио за СССР, са њима је на школовање отишао и Горан Карић.

Своју другу супругу, Славицу, Сретен је упознао у Ђаковици 1978. године, где су браћа Карић имала музички ангажман. Славица је рођена у Ђаковици. Отац Живко и мајка Цица имају четворо деце: сина и три кћери.

„У Ђаковици смо били врло популарни. Запазио сам је у сали док смо свирали. Седела је са другарицама, оцем, братом. Свирамо ми и сутра. Они опет ту. Распитам се ко је, чија је, кажу ми - отац јој је познати суповац Живко Грбовић (није ми било лако при срцу), пореклом из Сјенице, заправо из Штавља, горе постоји цело село Грбовића. Почнемо да се забављамо. Доста посла имали смо у Ђаковици, сваки час сам долазио.”

„Славичин отац ми је пред Нову 1978. годину категорично рекао: „Можемо да будемо пријатељи, али од венчања ништа”. Четвртог јануара ујутру, закуцам на прозор њене собе. Она је била спремила ствари. Снег је падао, Ранко Бабић, брат моје снаје Маре, чекао нас у колима. Ускочили смо у кола и одвезли смо је нашој кући. Практично, украдем је. Само што смо стигли, чуле су се полицијске сирене. Кућа је била опкољена. Њен отац је викао: „Одмах да ми ћерку пустите”. - „Уђи, пријатељу, да разговарамо”. „Нисмо ми пријатељи, одмах је пустите.” - Пунолетна је, сама је одлучила. Не можеш је силом вратити. Он се окренуо и демонстративно отишао.” (Сретен Ј. Карић)

Сретен и Славица имају троје деце, синове: Бојан (1979) и Стефан (1985), и кћер Гордана (1981).

Зоран и Марјана

Зоран Карић оженио се 1975. године Марјаном, рођеном у Пећи. Марјанини родитељи (отац Милорад Вуковић био је правник, а мајка Милка била је службеник), имали су троје деце: сина и две кћери. Марјана је правник по струци.

„Забављали смо се пет година. Марјанини родитељи су за њу имали друге планове, да је удају за директора фабрике пива. Мали, дебео, ћелав. Разумем њену мајку, није хтела да уда ћерку за музичара, музичари су „чергари“, а овај је био директор. Њени не попуштају, не попуштамо ни ми. Договорили смо се да је „украдемо“. Богољуб ју је довезао. „Ти мене волиш, ја тебе волим, нећу више да те враћам кући.“ Марјана је побегла од родитеља крајем јануара 1975. године, одмах смо се венчали. Њени су дуго били љути на мене, али и ја на њих. Касније, кад смо отворили своју фабрику обичајавао сам да се шалим са таштом: „Ево, испунила ти се жеља, хтела си да имаш за зета неког дебелог, ћелавог директора. Ем сам дебео, ем сам ћелав, ем сам директор.“

„Сенку на овај срећан догађај бацила је смрт баке Јефимије. Умрла је на „младенце“ 22. марта исте године. Гости су долазили истовремено да честитају и изјаве саучешће.“

Зоран и Марјана имају четворо деце, две кћери: Јефимија (1976) и Ана (1980), и два сина: Владан (1983) и Душан (1987).

Богољуб и Миланка

Богољуб Карић оженио се Миланком Бабић (Маром, како ју је отац из милоште звао). Миланка Карић рођена је у Пећи, у патријархалној породици. Родитељи, Милан и Боса Бабић, имају четворо деце, два сина и две кћери: старији син Ранко и млађи Владан, старија ћерка Миланка и млађа Мирјана. Деца су одгајана у духу строгог хришћанског правослађа, везаности за породицу и традиционалне вредности.

Отац Милан, радио је у Служби друштвеног књиговодства при Народној банци у Пећи, а мајка Боса као главни благајник Централне апотеке, и била је врло посвећена послу. Милан Бабић је човек благе нарави, цењен у струци и међу суграђанима. Иако конзервативних схватања, према деци је био благ и попустљив, нарочито према ћеркама. Мајка је према деци била сушта супротност. Строга, снажног карактера, на њој је почивала кућа. Ћерке је васпитавала гвозденом дисциплином, а нешто попустљивија је била према синовима.

„Свог будућег мужа Богољуба упознала сам када сам била у првом разреду гимназије, преко другарице Лидије Вуковић, са којом сам живела у истој згради. То су били станови од банке, наши очеви заједно су радили. Лидијини су, пре него што су добили стан, живели код Богољубових родитеља као подстанари, родила се у кући Карићевих, тако да је с Богијем друговала од малих ногу. Кад ју је

почео посећивати у новом стану већ је имао фирму „Техничар“, а био је и менаџер „Плавих звезда“, и као басиста повремено „упадао“ у оркестар, тако да сам га виђала пре него што смо се „званично“ упознали.”

„Званично упознавање” изгледало је овако: Лидија и ја смо отишле до Дома ЈНА да купимо карте за концерт „Плавих звезда”. Све је било распродато. Били су југословенске звезде. Интересовање је било велико јер су дуго боравили по турнејама и нису свирали у Пећи. Боги, као менаџер, држао је све под контролом, па и продају карата. И, ту ме види... Приђе нам, поприча и да нам карте. Било ми је петнаест, а њему осамнаест година. Три године старији од мене а већ „име”, музичар. Касније сам сазнала да ме је запазио још од раније.”

„Када смо се упознали, била сам изразито повучена, стидљива. Временом сам се уз њега отварала. Гурао ме је, говорио ми је: „Не смеш тако да радиш, мораш да се бориш, сама да решаваш проблеме, не од њих да се скриваш”. Тек уз њега сам схватила колико сам незрела, дете. Богољуб је у осамнаестој већ био потпуно свој човек. Ја сам се животу учила уз њега.”

„Премда су моји били веома конзервативни, Богију су допуштали да ме у кући посећује. Сећам се, после прве године студија, летњи распуст, једног дана Боги је ушао у кућу и рекао: „Идемо на море”. А моја мајка њему: „Може, ако хоћеш да је жениш”. „Него шта ћу него да је женим.” И, тако смо се ми пре поласка на летовање прстенovali, а по повратку венчали.” (Миланка Карић)

Миланка ће, по завршетку студија имати важну улогу и у породичном предузећу.

Богољуб и Миланка имају четворо деце, син Небојша (1979) и кћери: Надежда Неда (1981), Јелена (1982) и Даница (1985).

Оливера и Новица

Оливера Карић Недељковић, најмлађе дете, и једина ћерка Јанићија и Данице Карић, одрасла је међу браћом и у свему желела да буде равна с њима, и у игри, и у школи, и на послу. Изузетак је био у пажњи и нежности којом је била окружена: „Пазили су ме као мало воде на длану и родитељи и браћа”, Оливера има обичај да каже: „Премда су браћа била строжа од родитеља (изузев Зорана).” Патријархално васпитање је чинило своје. Браћа су путовала по турнејама, упознавали су се с девојкама, али сестри Оливери нису дозвољавали ни део те слободе. Основну

школу и гимназију завршила је у Пећи, а студије у Лесковцу и Нишу, докторирала је економију и бави се сликарством. Од самог оснивања компаније „Браћа Карић”, активно учествује у послу.

Удала се 1978. године за Новицу Недељковића, за кога каже да јој је највећи ослонац и узданица.

Новица и Оливера имају троје деце, кћери: Александра (1979) и Горица (1984), и син Александар (1982).

Исте године петоро деце

„Рекао сам снајкама кад кући дођем да ме сачекају ведре и насмејане, и ја ћу на послу оставити све проблеме и нерасположење. Увек сам кући весео долазио. Таква ми је нарав. Шалио сам се са њима, да их ослободим, а и оне са мном. Знало се да по распореду понедељком једна кува, друга чисти, трећа пере, а четврта је слободна да се посвети себи. Знало се шта се којим даном спрема за јело, по јеловнику који је Сретен саставио. И, тако је у кући било мира и весеља. Не сећам се да сам икад видео и једну снаху намргођену,

Породица Карић

љуту. Свака је насмејано госте дочекивала. Једино им нисам дозвољавао у кући да пуше, јер ни жена ни ја никада нисмо пушили. И деци сам бранио. Једино се Сретен отргао и пропушио. Ни данас у породици нико не пуши осим њега.” (Јанићије С. Карић)

Кућну „касу” је водио отац Јанићије: имао је на десетине коверата, на сваком је писало чему је намењен новац који се у њему налазио. Ако је неко одлазио у куповину хране, Јанићије би из одговорајућег коверта дао новац, а трошак би прибележио.

У истој години, 1979, без икаквог договора, Карићима се родило петоро деце: у јануару Ана - Зоранова; у фебруару Небојша - Богољубов; у априлу Александра - Оливерина; у септембру Бојан - Сретен и у децембру Југослав - Драгомиров.

„Без кума, из велике љубави према Југославији, Тито је био болестан, умреће, - неће, Југославија ће опстати, - неће, демонстративно сам сину дао име Југослав. Када се родио био сам на војној вежби. На Косову су биле ужасне мећаве, снег. Пустио ме командант. Када сам дошао у болницу. Кажу ми: „Добио си сина”. Отишао сам код таште Назе. „Син, мајко”, рекох. „Како си му дао име?” „Јусо!” „Ајде болан, какав Јусо!” (Хафиног деду звали су Јусо, Јусуф.) „Ви га у Босни зовите Јусо, ми у Пећи ћемо Југо, и мир у кући”, кажем ја.” (Драгомир Ј. Карић)

У основну школу, коју су похађали родитељи, уписана су и деца. Исти разред, исто одељење: четворо Карића и пета, Оливерина ћерка. Ту су још два Србина, четворо су Албанци католици и четворо Алабанци муслимани.

Касније, кад су браћа и сестра почели да живе у иностранству, децу су „потпуно помешали”, како каже Драгомир Карић:

„Југослава сам, после завршеног четвртог разреда основне школе у Москви, послао у Аустрију са Богољубовом децом. Кад је тамо завршио школу, заједно су отишли у Лондон, тамо су била Зоранова деца, а код нас у Москви био је Сретен син Горан.”

Шта даље?

Естрадни живот ближио се свом природном крају. Као професионални музичари брзо су увидели да естрада има два лица. С једне стране, било је заводљиво зарађивати на оном што и приватно, у доколици, највише волиш да радиш (и то „за једно вече колико радник не заради за месец дана”), као и задовољити младалачки порив да се експонираш,

стекнеш „име”, будеш у центру пажње. С друге стране, такав начин живота било је тешко спојити са браком, породицом, децом: вредностима којима су одмалена васпитавани. Искусили су да је живот музичара живот номада, којима је дом где и тренутни ангажман. А младићи су од предака „наследили” више различитих порива које је међусобно тешко било измирити: као што су сви чланови породице по природи били немирног, трагачког и индивидуалистичког духа, исто тако били су страсно везани за породицу и домаћински живот.

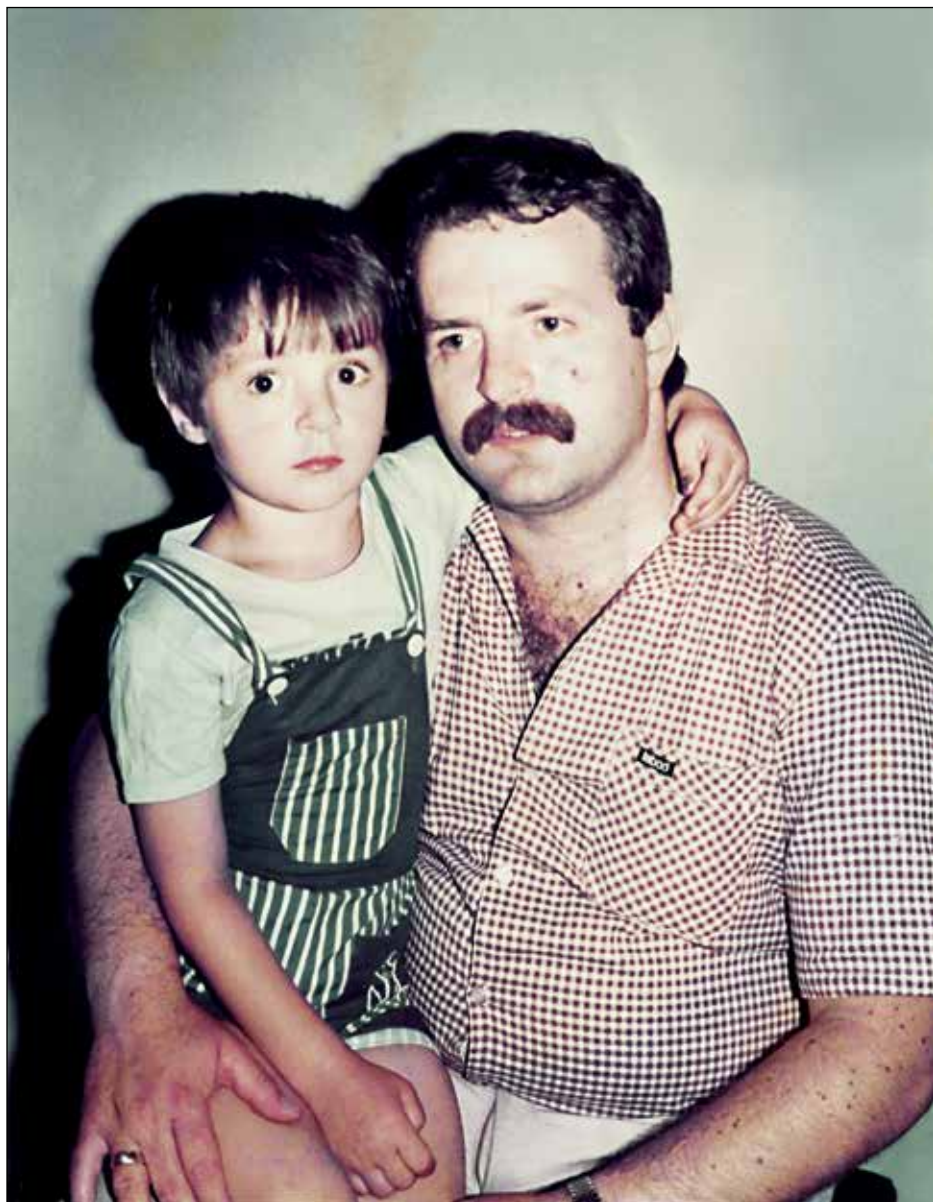
Било је ту још нечега. Музика јесте била породична страст Карићевих, али кроз њу нису могли да испоје све своје таленте и амбиције, а имали су и других талената и других амбиција. Свирали су и штедели, штедели и размишљали: - Шта после? Уштеђени новац остављали су у једну касу, јер иако још нису одлучили шта ће по окончању музичке каријере радити, браћа Карић су знала да ће то урадити заједно, укључујући и сестру Оливеру!

„У свему је било најважније да будемо заједно и нико није постављао питање колико је ко уложио. Мене су браћа прихватила и ја сам у свему равноправна са њима, с тим што су они имали великог разумевања за мене и штедели ме кад-год је било могуће. Мислим да је кључ нашег успеха у братској слози, истрајности, упорности и нашој неизмерној љубави.” (Оливера Карић-Недељковић)

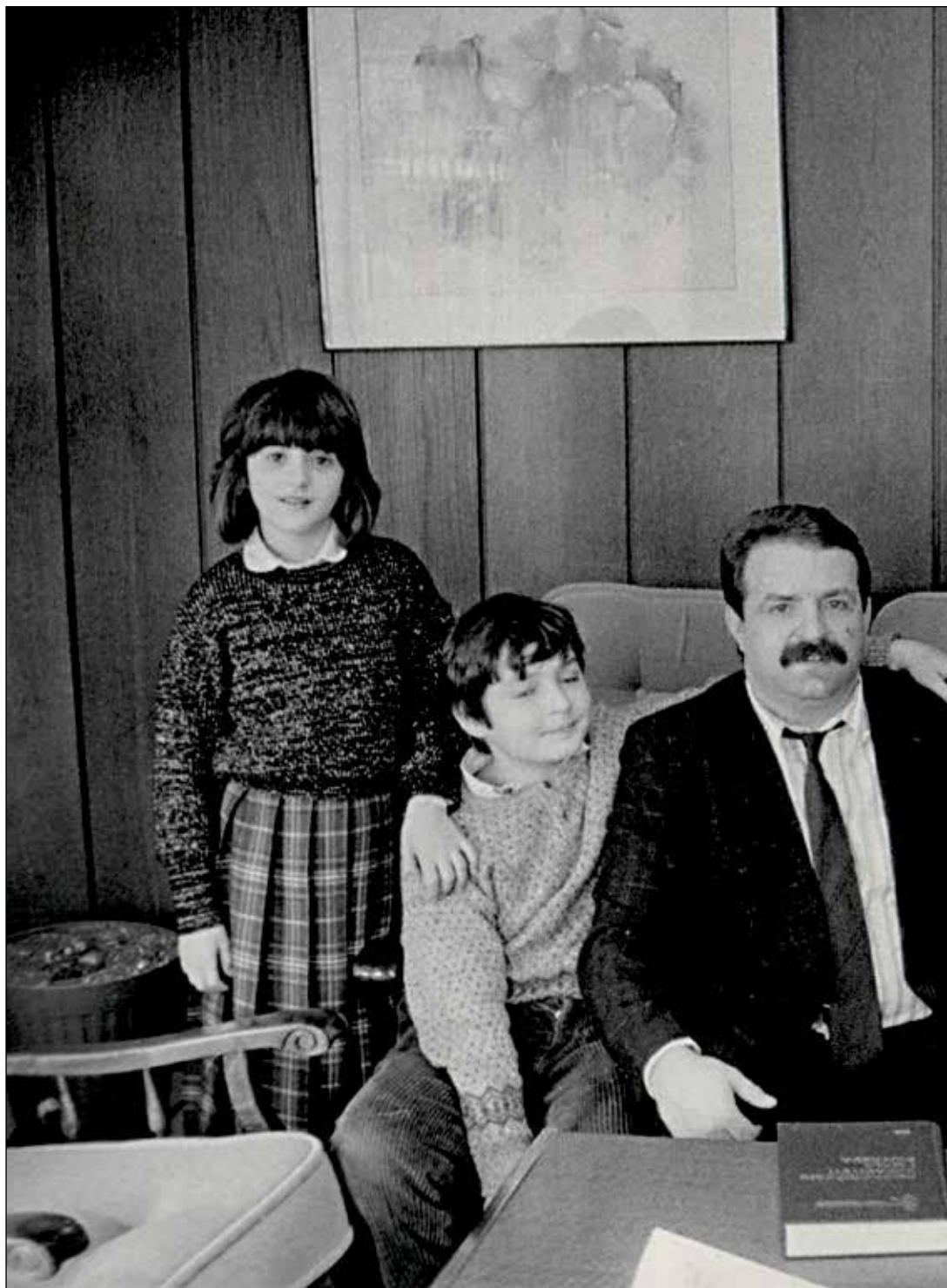
До 1978. године уштеђевина од многобројних турнеја већ је била знатна. Довољна да се отвори неки приватни угоститељски објект, што би, с обзиром на стечено искуство, било и логично да су учинили. Али, нису! Зашто?

„Кад смо одлучивали шта ћемо даље, било је различитих мишљења. Једна од идеја је била да се бавимо угоститељством. Имали смо велико искуство. Рекао сам браћи - ако наставимо заједно, све друго само не кафана, знао сам шта је кафана.” (Зоран Карић)

„Богољуб је рекао: „Зарадили сте велике паре, шта мислите да радите са њима? Што да стоје на штедној књижици? Сад имате оволико пара, па ко зна кад. Дајте да их уложимо у нешто озбиљно, да отворимо производну фирму, да се бавимо производњом дефицитарних машина и другим озбиљним пословима.” (Драгомир Ј. Карић)

Даница и Јанићије Карић

Даница са снахама: Миланком (Маром), Марјаном, Хафом и Славицом

Хоџел „Корзо” у центру града

Сџари гео Пећи

V
„БРАЋА КАРИЋ”

Hiljadu radnika »Braće Karić«

Bogoljub Karić, predsjednik Složene organizacije udruženog rada »Braća Karić« iz Peći: »Želimo u svim zainteresovanim mjesnim zajednicama i područjima da otvorimo svoje pogone u kojima bi radilo po pedesetak radnika«

Složena organizacija udruženog rada »Braća Karić« formirana je 1978. godine a zvanično je počela rad 20. januara 1979. godine. Osnivači, nas četiri brata i sestra tada smo udružili 130 hiljada dolara. U našem SOUR-u danas imamo tri ugovorne organizacije udruženog rada: »Kosovo-Univerzum«, »Braća Karić« i »Metalac«. Prva ugovorna organizacija brojala je sedam radnika, a rad se obavljao u garaži na veoma skućenom prostoru od 32 kvadratna metra.

Formiranjem prve ugovorne organizacije »Kosovo-Univerzum« počeo je da funkcioniše program za izradu rezervnih dijelova i priključaka oruđa za poljoprivredne mašine. Druga ugovorna organizacija »Braća Karić« formirana je 1985. godine i počela je proizvodnju rezervnih dijelova za industrijske mašine. Treća ugovorna organizacija »Metalac« formirana je 1986. godine i ona se bavi proizvodnjom rezervnih dijelova za rudarsku opremu.

U skladu sa zakonom o ugovornim organizacijama udruženog rada u svim ugovornim organizacijama usvojena su samouprava opšta akta.

U SOUR-u zaposlen je jedan blagajnik, jedan šef računovodstva, jedan pravnik. Ukupno imamo 320 zaposlenih radnika, od čega 12 u administraciji. Trenutno uvodimo kompjuterski sistem koji je poručen od »Iskre Delte« i očekujemo da i tih 12 radnika u administraciji bolje organizujemo, jer smo primijetili da imaju više vremena za priču, šetnju i nerad.

Naši kapaciteti su maksimalno iskorišteni. Radimo u dvije smjene, prema potrebi uključuje se i treća. Poslove marketinga obavlja služba za marketing kao poseban sektor sa direktorom u zvanju magistra marketinga na čelu.

Pozitivni poslovni rezultati odraz su domaćinskog odnosa prema sredstvima za proizvodnju, dobre organizacije tehnološkog rada, ekonomske motivacije i roditeljskog odnosa prema radnicima, dobrih i rentabilnih pro-

Bogoljub Karić: Značajno koristimo nauku i znanje, a marketing organizovan i tijesno povezan sa velikim sistemima omogućava nam da na izvoznim poslovima zaradimo pet miliona dolara

izvodnih programa, visokog stepena korištenja radnog vremena

i postojećih kapaciteta i malog broja neproizvodnih radnika.

Naš SOUR je potpisao sporazum sa »Minelom« iz Beograda o korištenju razvojno-istraživačkog biroa i marketing inženjeringa, preko koga će se obezbijediti izvoz rezervnih dijelova u iznosu pet miliona dolara. Dakle, razvoj male privrede ne može se zamisliti bez povezivanja sa velikom privredom – govori nam Bogoljub Karić, predsjednik Poslovnog odbora SOUR-a »Braća Karić« iz Peći,

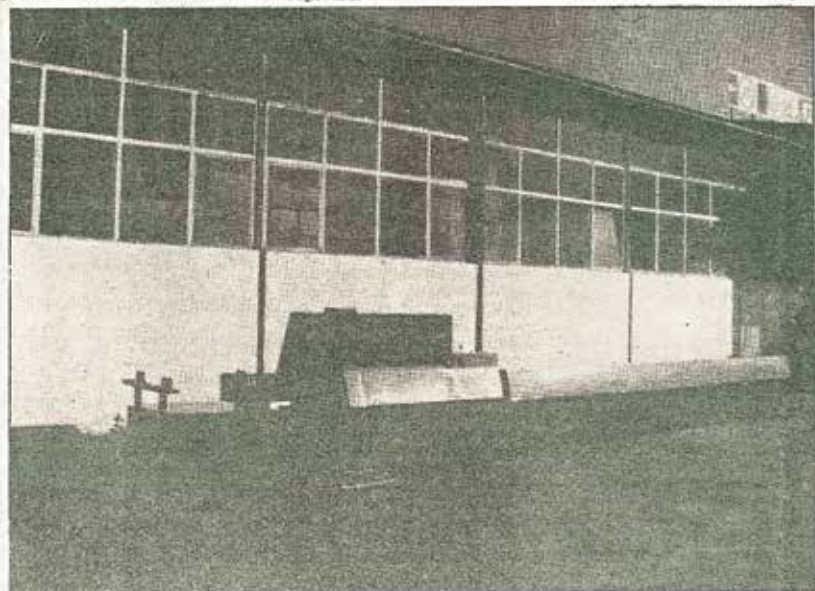
– Ispada, da niste nailazili na teškoće u ostvarivanju takvog razvojnog zamaha?

– Iskreno da kažem, nismo! U domaćinoj opštini Peć shvatili su naše namjere, naše želje, mogućnosti, i proizvodne i kada je u pitanju zapošljavanje.

No, na žalost moramo reći da nije to u svim opštinama tako. Ne zavisi sve od opštine kao društveno-političke zajednice, nego u velikoj mjeri i od pojedinaca koji dozvoljavaju sebi da tumače Ustav i ZUR kako njima odgovara.

– Prijedlog dogovora o razvoju male privrede koji je SIV uputio Skupštini SFRJ i skupštinama republika i pokrajina na raspravu, u velikoj mjeri riješio, prvi put, na jedinstven način probleme poreske politike, djelatnosti kojima se može baviti mala privreda. Naša primjedba se odnosi na broj radnika koje može zaposliti samostalni privrednik i na sigurnost uloženi sredstava osnivača UOUR-a.

– Kredite ne koristimo. Korištili smo samo jedan od 12.000.000. Sada se javlja potreba za korištenje kredita, jer drugačije ne možemo realizovati koncepciju hiljadu radnika u SOUR-u »Braća Karić«. Kad to kažemo, ne mislimo da u jednoj organizaciji imamo više stotina radnika, nego da u više pogona po mjesnim zajednicama SO Peći i drugim opštinama u Jugoslaviji zaposlimo najviše do 50 radnika u jednom pogonu. Naša ideja se već počela sprovoditi u djelo, tako da smo otvorili prvi pogon u SO Istok-Mjesna zajed-

Jedan od pogona »Braće Karić«

Политичка ситуација крајем седамдесетих

Идеолошко „омекшавање”

Да би боље разумели природу проблема и дилема с којима се морао суочити свако ко је крајем седамдесетих година хтео да закорачи непостојећим стазама приватног предузетништва, морамо се накратко вратити у оно време и идеолошко-политичке прилике у Југославији.

Идеологија је апсолутно доминирала свим сферама друштвеног живота земље: привредом, културом, науком. За Титовог живота, не само да је свака јавна критика самоуправљања била незамислива, већ није била дозвољена ни најмања сумња, песимизам, издвојено мишљење. Упркос уочљивој мањкавости система, свака, чак и добронамерно изречена критика самоуправљања, била је богохулна, чак и опасна.

Запад је одавао признање Југославији као најлибералнијој од свих комунистичких земаља, и то с правом, јер су грађанске и стваралачке слободе биле далеко изнад слобода у земљама „реалног социјализма”. Али, како се Титов живот ближио крају, Држава и Партија осећале су се све угроженије, тако да се почело са гушењем и неких већ стечених слобода. Чуvari његовог „имена и дела” све чешће су прибегавали репресивним мерама из једног, чинило се, давно прошлог времена. Кад је, ради дисциплиновања републичких лидера, повремено вршио чистке, Тито се увек руководио начелом „симетрије”: ако кажњава хрватско руководство, морао је и српско, били криви или не. Током једне од таквих чистки, урадио је нешто неуобичајено, што је имало тешке последице за српску привреду: под оптужбом за „техноменаџерство” - из најуспешнијих српских фабрика удаљено је више хиљада најспособнијих руководилаца!

Ово последње важно је за нашу тему, јер се није радило о оптужбама за малверзацију и крађу, већ за „стил руковођења” који је наводно био неспојив са социјалистичким самоуправљањем - нагињао је „ка-

питалистичком” вођењу послова. Реч је била о људима који су годинама послујући са западним партнерима схватили да је компликована самоуправљачка процедура одлучивања често велика препрека, а још већа препрека је неизвршавање уговорених обавеза у погледу рока или квалитета. Зато су руководиоци неких од највећих домаћих пословних система, делимично занемарујући идеологију, прихватили неке критеријуме уобичајене на Западу: брзо доношење одлука, персонализовану одговорност, награђивање према учинку. А то је био „смртни грех”. Руководилац који би партијски био осуђен као „техноменаџер” могао се опростити са каријером. Успешно пословање није се могло оправдати занемаривањем идеолошке суштине економије.

Политичке фабрике

Упркос бројним привредним гигантима који су запошљавали на десетине хиљада људи, и искреној бризи власти да отвори што више радних места (предузећа су била „пребукирана”, запошљавала су од 20 до 40 посто прекобројне радне снаге), незапосленост је расла. Премда су свакодневно ницале нове фабрике, посла за све није било. Уосталом, фабрике су слабо пословале, па су и радничке плате биле ниске. Економијом су се бавили политичари. Фабрике (народ их је називао „политичким фабрикама”) зидане су тамо где им није место, по „кључу”: републичком, регионалном, националном - само не економском; да производе оно што се не може продати, технологијом која је била застарела.

Партија се уочљиво трудила да програмски, декларативно „догради” идеологију увођењем неких форми „малог капитализма”. Тој либерализацији дат је велики публицитет у јавности. Наизглед, дошло је до извесног идеолошког омекшавања. Подстицање приватног предузетништва није било искрено (нити је могло бити), била је то више маркетиншка симулација, куповина времена и симпатија Запада.

Тако се стидљиво помолила идеја о „малој привреди”. Идеја није била оригинална: у земљама попут Италије и Француске, мала и средња предузећа су већ тада остваривала знатан део националног дохотка. Најчешће се радило о фабрикама (често баш породичним), са неколико десетина запослених, са малом администрацијом и великом производном флексибилношћу: пословна логика оваквих предузећа била је да се што мање везују за одређени производ, и лако преоријентишу на било који други, који је у датом тренутку потребан тржишту. И у врховима југословенске власти почело се размишљати како да се овај рецепт примени на домаћу привреду, а да се не угрози систем. Учињени су, или боље рећи симулирани, и неки први кораци. Али, на тим се корацима и стало.

Изгледало је да је јаз између друштвеног и приватног власништа непрестив. О „малој привреди” више се причало као о неискоришћеној могућности, него што је на њеном подстицању практично чињено. Уосталом, и само поимање мале привреде било је скучено: под њом су се, углавном, подразумевале приватне занатлије с неколико запослених. Иделошка машта се није усуђивала да иде даље од тога и замисли модерно, технолошки напредно предузеће с аутоматизованом производњом, неограниченим бројем запослених и већинским приватним власништвом. Био је то идеолошки неиспитан терен, право „минско поље” с

мноштвом потенцијалних опасности. (Проблем мешовитог власништва у Србији до данас је остао камен спотицања; мањкавост правне регулативе отвара простор директном уплитању државе, а за последицу има неповерење приватног капитала у крупније инвестиције.)

Постојао је још један важан разлог за актуелизовање идеје мале привреде и проширивање простора за приватно предузетништво кроз неку врсту стварања предузећа са „мешовитим“, приватно-државним власништвом. Више од два милиона Југословена је по званичним проценама пошло у свет „трбухом за крухом“, на „привремени рад у иностранство“ (укупна југословенска дијаспора била је бар двоструко бројнија). Највише их је било у Немачкој, па се за ове економске емигранте одомаћио израз -„гастарбајтери“. Гастарбајтери из Европе, Америке, Аустралије постајали су све већи потенцијални извор девиза. За разлику од исељеника, гастарбајтери су били људи који су у иностранство одлазили на десет, двадесет година тешког рада и великог одрицања, да би се једног дана, с уштеђевином, вратили у Југославију. Земља није имала никакав програм за повратнике који су располагали новцем, о којем је просечан Југословен само могао да сања. Шта су могли да ураде с тешко стеченим капиталом? Како да обезбеде себи старост? Да га уложе у акције успешних компанија? Берза није постојала. Да га улажу у властити бизнис? Закони су били рестриктивни, компликовани, обесхрабрујући. Ризик исувише велик. Држава није охрабривала и кредитирала малу привреду. Новац који би им остао када би сазидали кућу, купили кола, намештај и апарате за домаћинство, евентуално помогли сиромашнијим рођацима, остављан је у банкама или сламарицама. Чешће у сламарицама. Милијарде долара мртвог капитала. А држава је била презадужена иностраним кредитима, и били су јој потребни нови кредити. Државна политика сводила се на то да се новац из сламарица пресели у банке. Упркос традиционалном неповерењу према државним институцијама, разним „погодностима“, тј. мамцима, у томе се делимично и успело. Орочена девизна уштеђевина гастарбајтера, чинила је значајну ставку за ликвидност државе. Али и даље је знатна сума девиза остала ван дохвата државе. Уместо потпуне либерализације приватног сектора, држава је „повратницима“, који су располагали знатном уштеђевином, а имали знања и амбиције да се баве производњом, понудила „оригиналну“ могућност: дозвољено им је стварање „уговорних организација“. То су биле фирме у мешовитом власништву, у којима је оснивачки капитал био приватан, али је „друштво“, односно држава, учествовало у пословном одлучивању (преко радничких савета), и деоби добити. То није био нарочито атрактиван модел који би имао масовни одзив и привукао знатнија новчана средства. Али био је једини законит пут за приватника који је одлучио да прерасте занатско-радионичке оквире, и уђе у индустријску производњу.

„Косовоуниверзум”

За породицу Карић, 1979. година била је на више начина прекретничка и симоблична. Породица Карић добила је петоро деце, а 20. јануара, у рад званично су пустили породично предузеће „Косовоуниверзум”.

После испитивања ситуације у привреди, Богољуб је предложио браћи да новац инвестирају у „производњу” свега што је великим друштвеним фирмама било неисплативо, а за чим је постојала потражња. Богољуб је приметио да у металопрерађивачкој индустрији постоји велики празан простор јер се бавио прецизном механиком. Због гломазности, инертности, компликованог начина одлучивања, технолошке неприлагодљивости, велика предузећа готово да и нису пратила

Пајријарх Герман у њосеји „Браћи Карић”, Пећ 1986.

U drevnom gradu Peč koji leži u podnožju gorastasnih planina nikada nije nedostajalo velikih neimara koji su gradili i koji će graditi. Ta tradicija je utkana u bit mnogih porodica koje svoju moć za stvaranjem prenose s kolena na koleno, a uvijek onako kako to treba da bude u duhu svog vremena. Tako je i stara i ponosita porodica Karića svoje decenijama negovano graditeljstvo prethodila u SOUR BRACA KARIC – rezultat preduzimljivosti, samopregornog rada i poslovnog poštenja. Steći poverenje u onoj meri u kojoj ga je stekla ova organizacija širom Jugoslavije i u inostranstvu, značilo je predhodnu višestranu, neprekidnu i rigoroznu proveru kvaliteta svakog proizvoda, svake pružene usluge i svakog obećanog termina.

SLOŽNA BRACA – ZA BRŽI RAZVOJ MALE PRIVREDE

В древнем городе Печ, лежащем у подножья громадных гор, никогда не недоставало больших строителей, которые создавали и будут создавать. Эта традиция введена в суть многих семей, которые свое могущество передают с поколения на поколение, а всегда так, как это должно быть в духе своего времени. Так старая и гордая семья Карић свое строительство, десятилетиями культивировано, перешла в СОР „БРАТЯ КАРИЧ“ – результат предприимчивости, самоотверженной работы и пословичной порядочности. Приобрести доверие в той мере приобрела эта организация по всей Югославии и за границей, значило предыдущую многостороннюю непрерывную и строгую проверку качества каждого продукта, каждой оказываемой услуги и каждого обещанного термина.

СОГЛАСНЫЕ БРАТЯ – СРЕМИТЕЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ЧАСТНОГО СЕКТОРА

The ancient town of Peč lying at the foothill of the giant mountains has never missed great builders who from time immemorial had built and will built for future. That tradition has been weaved in the roots of many families whose creating power has been passed on from generation to generation, and always in the spirit of time. That is how the old and dignified family of Karić changed its buildership cherished during decades into the enterprise under the name of SOUR „BRACA KARIC“ – the result of skill, self-sacrificing work and honesty. Gaining of confidence by this enterprise both around Yugoslavia and abroad meant previous many-sided, continual and strict checking of quality of each product, each offered service and each promised term.

HARMONIOUS BROTHERS – MORE EFFICIENT PRODUCTION

20. JANUAR 1979.

потребе тржишта, нарочито ако су биле у питању мале серије и кратки рокови. Велика предузећа нису била заинтересована за производе као што су: пригодне значке, медаље, или саобраћајни знакови. Нико није производио производе од кованог гвожђа (ковачки занат, као и већина заната, био је у одумирању, зато није било произвођача декоративних окова за грађевинску столарију, ограда, уличних светиљки, клупа и сл.). Тржишту су недостајали машински резервни делови. Машине су често биле ван употребе због недостатка најједноставнијег резервног дела који је могао бити израђен у радионици. На испоруку резервног дела, од страног произвођача, чекало се месецима (а плаћало се, девизама, којих никад није било довољно). Била је и несташница ручних и пољопривредних алата, од плугова до разних прикључних машина за мотокултиваторе и тракторе. Ти послови нису били за потцењивање и зато је било неограничених могућности, јер конкуренције није било.

Богољуб Карић је схватио да се за вредне и предузимљиве људе, отвара знатан простор. Присећајући се ових почетака, рекао је:

„Искусио сам да лако зарађених пара нема, а ако их и има, оне још лакше оду него што дођу. Човеку који неће у криминал или мутне радње, не преостаје друго него да упрегне памет и засуче рукаве. Мени, барем до сада, ни један динар без зноја и крвавих жуљева у џеп није дошао! У то сам био уверен и оног дана када сам браћи предложио да удружени кренемо у нову врсту ризика, у посао који ће искључиво зависити од нашег рада и знања, а не од воље и ђефа других.”

У социјалистичкој Југославији закон је у погледу приватног власништва генерално био рестриктиван, грађанин је могао да има стан у властитој својини и евентуално викендицу; исто тако било је прописано колико приватни занатлија највише може да запосли радника. Браћа Карић нису имала намеру да отварају занатску радњу (већ су имали две), него приватно предузеће које би у перспективи могло да се шири и запошљава неограничен број радника. Међутим, простор је био драстично сужен.

Једина могућност била је да уђу у ортачки однос са државом. Правно, то се називало „уговорном организацијом”, што је значило да су браћа Карић као оснивач, и финансијер предузећа, улагали 100% капитала и сносили правну и материјалну одговорност, а на крају године, добит су делили са државом на пола. Подразумевало се да морају увести и све органе самоуправљања какви су постојали у друштвеним предузећима (раднички савет, синдикат, партијску организацију итд.). За државу то је био веома добар аранжман: ништа не улаже, а наплаћује порез и узма 50% чистог профита. У случају лошег пословања, сва одговорност је била на приватном партнеру.

Израз за мала приватна предузећа био је „мала привреда“, деминутив који је био оправдан. Држава није имала иделолшки интерес да та предузећа изађу из оквира „малог“, и прерасту у средње или велико предузеће. Зато се различитим, најчешће неформалним уплитањем, трудила да амбициозног приватника држи у њој прихватљивим границама. За свако проширење делатности или отварање нове радне јединице морала се добити сагласност државе. Та сагласност тешко се и споро добијала. А у многим случајевима, уколико приватник није био изузетно упоран, никад није додељена сагласност.

* * *

Двадесетог јануара 1978. године, после пажљиво проучене законске регулативе која се односила на услове оснивања и пословања у сфери приватног бизниса добили су дозволу за отварање једног производног погона. Погон је привремено смештен у помоћним просторијама породичне куће Драгомира и Хафе, у улици Владимир Раичевић бр. 31а, у гаражи.

Део уштеђевине од дугогодишњег свирања у породичном бенду, занатских радионица „Техничар“ и „Колкос“, утрошили су за набавку машина и алата, а део оставили за градњу правога фабричког погона, када се створе услови. Док предузеће није почело да остварује прве приходе, трошкове предузећа финансирао је Зоран зарадом из своје радње. Када је предузеће почело да остварује добитак, Зоран је затворио фотографску радњу и придружио се браћи.

„Предузеће смо регистровали као „Косовоуниверзум“. Скоро сва предузећа у Покрајини имала су префикс „Косово“: „Косово-дрво“, „Косово-шпед“, „Косово-транс“. Богољубу је требало три године да фирму пререгиструје у „Браћа Карић“, онако како су нас сви пословни партнери знали и звали. Преписка, рачуни, уговори све стиже на „Браћу Карић“. Нико нас другачије није звао, осим што смо на меморандуму и печату морали да утиснемо званично име. Кажу у општини: „Ко сте ви да предузеће носи ваше име, да нисте народни хероји?“ Богољуб је рекао: „Ми нисмо хероји рата, ми смо хероји рада. Ви нама не дајете ништа. Ми стварамо, ми радимо, ви само да нам призанте да смо то ми и ништа више“. Боги је морао да иде све до Азема Власија не би ли испословао да свом предузећу дамо своје име.“ (Зоран Ј. Карић)

Сложили су се да званичан датум отварања предузећа помере на 20. јануар 1979. године, дан који је у породици Карић традиционално двоструко свечан: породична слава Свети Јован Крститељ, и рођендан мајке Данице, којој су и посветили нову фирму. Оснивачи предузећа су сва четри брата и сестра Оливера.

„Само сам им рекла - ако су одлучили да им Боги, најмлађи брат, буде директор, да забораве да је најмлађи - морају га слушати. Нек се о свему договарају, али његова мора бити последња!” (Даница Ђ. Карић)

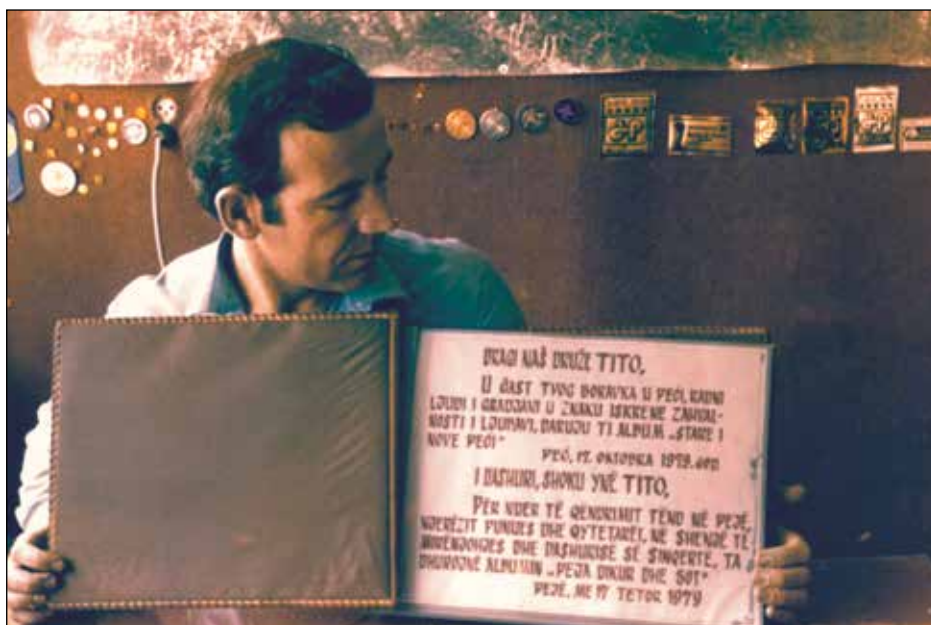
„Богу хвала, добро су радили и посао је добро ишао. Рекао сам им - децо, ја више да вам помогнем не могу, паметнији сте од мене, много сте прошли, само могу да се молим Богу и Мајци Божијој да сте живи и здрави, да радите и напредујете, да вам нико ништа не може. Толико од мене.” (Јанићије С. Карић)

Тако је почела с производњом радионица која је имала два половна струга и једну машину за сито-штампу. Део за сито-штампу налазио се у дворишту, а у гаражи, између два струга, буквално се морало провлачити. Било је то привремено, импровизовано решење. Неопходна им је била права фабричка хала, више машина, више радника, јер пре него што су почели с радом, производња је била распродана годину дана унапред. Тог периода сећа се Сретен Карић:

„Поверио сам пријатељу, Урошу Шешлији, генералном директору „Ексимкос-а” из Приштине, да намеравамо да отворимо један металопрерађивачки погон. Гледао ме, гледао, па рече: „Да би пословали с нама, морате да имате регистровану фирму, ако успете да је региструјете, одмах ћете од нас добити поруџбину.” Рекао сам му да га држим за реч, и да ћу сутра регистровати фирму, и доћи код њега да ми дâ посао. Сутрадан сам се зором одвезао у Ђаковицу, у Привредном суду сам регистровао фирму „Косовоуниверзум”, и с папирима сам дошао у Приштину. Био је почетак зиме 1978. године. Када сам кренуо из Пећи, време је било лепо, али нагло се променило, почео је да пада ситан снег и брише ветар који је стварао опасну поледицу. У „Ексимкос” сам успео да стигнем пред крај радног времена - у десет до два. Отишао сам код директора, пружио сам му фасциклу и казао - испунио сам обећање, регистровао сам фирму, сад ти испуни своје, дај нам посао! Гледао ме збуњено, није могао да поверује. Ту је био и Осман Барјактари, директор правних послова. Позвали су комерцијалног директора: „Обећали смо Карићима посао кад буду имали своју фирму. Ево, имају је. Реч је реч”. Тако смо добили први посао. Велики посао. „Ексимкос” је био велика фирма за увозно-извозне послове, имала је представништва свуда по свету; стотинак само у Русији. Нама

је план за прву годину био 220.000 динара, а ја сам уговорио посао вредан 370.000 динара! Када сам пошао назад за Пећ, снег је толико нападао, да сам седамдесетак километара од Приштине до Пећи возио шест сати, од два сата после подне до осам увече. Боги и Драган су ме нестрпљиво чекали, и с врата су ме питали: „Шта си урадио?” Покажем закључницу. Боги је пажљиво читао. „Ти си уговорио посао за целу годину?” - „За целу годину”, кажем. Настало је одушевљење. Први се охладио Боги: „Ми немамо довољно новца да финансирамо трошкове производње, треба нам аванс”.

„Сутрадан зором сам телефонирао у „Ексимкос” Осману Барјактарију, нашем Пећанцу и комшији, с којим смо и данас пријатељи (његов син Фадиљ ради за нашу компанију у Москви). - „Једну ситницу се нисмо договорили, треба да нам платите аванс”, кажем. „Какав аванс?” - „За материјал, трошкове”. „Колико?” - „Педесет посто”. „Каквих педесет посто, десет посто највише!” - „Ма, педесет посто.” „Добро, нека буде педесет, пошаљи профактуру.” Боги је слушао разговор, скочи и викну: „Немој да шаљеш поштом, поштом ће путовати три дана, седај у кола и право за Приштину.” Отишао сам у Приштину, и чекао, како ми је Боги рекао, док ми нису дали пети примерак вирмана да је новац уплаћен.”

*Зоран Ј. Карић је урадио албум сјајаре Пећи за њредседника
Ј. Б. Тиџа, (чува се у музеју „25. мај” у Београду)*

Високи гост

Идеолошким препрекама, о којима је већ било речи, требало је прикључити и бирократске. Међутим, 1979. године догодило се нешто што је, вероватно, битно утицало на даљу судбину њихове породичне мануфактуре.

У радну посету Покрајини дошао је Јосип Броз Тито! Међу многим местима обишао је и Пећ. Покрајински руководиоци упознали су Тита са пећким куриозитетом: породичним предузећем Карића. Титов лични ауторитет био је тако неприкосновен да је и најмања његова похвала, или замерка могла бити судбоносна. Његова реч била је Закон. Након много тога забрињавајућег што је видео на Косову и Метохији, пример ове сложне породице из народа, која је властитим средствима кренула у производњу, Тита је орасположио. У разговору са локалним властима више пута је истакао позитиван пример породице Карић. Они су представљали супротност свему оном што је за Покрајину у целини било карактеристично: лоше пословање, националне и верске поделе, недостатак иницијативе, апатија, низак животни стандард. За Тита је, иначе, било својствено да изабере неки конкретан позитиван пример и нарочито га истакне као пожељну смерницу. Позитаван пример овог пута нашао је у породици Карић.

Након радног дела посете, за Тита је, (како је било уобичајено), приређен свечани банкет. Ту прилику браћа Карић нису пропустила. Пре подне су му показали како знају да раде, а увече да умеју и да свирају.

Тито, који је у себи обједињавао велику радну енергију, са ништа мањом склоношћу ка доброј кухињи, музици и уживању у опуштеној атмосфери, био је импресиониран. Као што је имао речи хвале за њихову породичну „фабрику”, и њиховим породичним оркестром био је више него задовољан. Тако су му браћа Карић остала у вишеструко пријатној успомени. То је за њих било више него довољно. Јер, највише захваљујући оном што је видео у Пећи, покрајинско руководство је добило од Тита прелазну оцену. Није више било бирократских врата која би им била затворена. Барикаде су, једна за другом, почеле да падају.

* * *

Изгледало је да је пут отворен. Вероватно би био отворен пут да се Јосип Броз Тито није следеће, 1980. године тешко разболео, и након краћег неуспешног лечења, умро. Иако је био човек у поодмаклој животној доби (88 година), Југословени су вест о његовој смрти дочекали с неверицом, слично оној с којом су Руси дочекали вест о Стаљиновој смрти. Мит о његовој дуговечности граничио се са вером у бесмртност. Та вера, која је пропагандно била индукована из врха власти, с временом је захватила и саму власт. Паралишући шок довео је до привременог збијања редова водећих политичких личности земље.

„Отац нације” није био више ту да гарантује мир у кући, а деца су била незрела да судбину преузму у своје руке. Југословенска федерација се од Титове смрти никад није опоравила, само привидно је преживела његову смрт. Оно што је уследило наредних 12 година до њеног формалног распада била је заправо дуга, исцрпљујућа агонија.

Црвени капиталисти

Прва приватна фабрика у СФРЈ је неочекивано брзо напредовала. Три генерације Карић-а окупило се на заједничком послу, у чему су им помагала и два-три професионална металостругара. Браћа су прихватала сваки посао који се другима није исплатио: сито-штампу, производњу значки, медаља (за крагујевачку „Заставу” израдили су на стотине хиљада комада), саобраћајних знакова, ситних алата, секира, чекића, турпија, вила, ашова, лопата... Својом производњом уштедели су девизне трошкове земљи, за куповину у иностранству. Правили су и календаре, роковнике, рекламне паное... Израђивали су ручне алате, браварију и прве металопрерађивачке производе.

Нису се стидели ниједног посла, нису их делили на велике и мале, већ на оне који доносе профит, и оне друге. Били су отворени и спремни за сваки добар предлог и нову иницијативу, без обзира од кога је долазила. Такву пословну филозофију задржали су до данас.

„Међу већим пословима за „Косовоуниверзум”, био је израда великих рекламних panoа („билборда”) за „Ексимкос” (6x4m), затим 64 билборда за „Банкос”. Онда је и „Фабрика индустријских батерија” из Пећи наручила велики број panoа, сваки је коштао као „фића”. Касније смо добили велики посао: „Косово-осигурање” расписао је конкурс за идејно решење и израду 340 рекламних panoа. Пријавиле су се 24 фирме. Понудио сам идејно решење којим

је доминирало слово „З” (идеју ми је дало то што и моје име почиње на З). Наше решење је прихваћено. Много посла, у оно време све смо радили ручно, сваки пано требало је осликати двострано. Данас то не звучи као богзна шта, али у социјалистичкој земљи која пропаганди није поклањала ни делић пажње уобичајене за Запад, биле су то велике поруџбине.”

„Срето је био мајстор за уговарање послова. Уговори које нам је прибавио преко бројних пријатеља на руководећим местима у државним предузећима, нарочито у почетку када се ломило „бити или не бити”, много су допринели да предузеће „стане на ноге”. Срето је успостављао контакт, Богољуб преговарао, а ја сам давао решење како посао да се уради.”

„На конкурсима у Америци добио сам награде за идејна и конструкторска решења, што је Богољуб умео маркетиншки да употреби у склапању послова.” (Зоран Ј. Карић)

За „Електропривреду Косова” почели су да израђују носаче изолатора за електричне стубове. Фирма се ширила. Део производње морао је да се пресели у помоћне просторије новоизграђених кућа Зорана и Богољуба. Примили су нове раднике, и њихов број брзо је порастао на тридесетак. Радило се у сменама, па и прековремено - посла је било више него производних капацитета.

Неопходна је била права фабричка хала. Иако је било уобичајено да општина, ради подстицања привреде, предузећима без накнаде уступа земљиште за изградњу производних објеката, њима општина није хтела да уступи земљиште.

Нова фабрика

Изградња нове фабрике, била је инвестиција која је превазилазила њихову финансијску моћ. За нову фабрику био им је потребан кредит. Југословнске банке су издашно кредитирале друштвене губиташе, али приватницима нису одобравале кредите.

Југославија је 1980/1981. године добила један од многих иностраних кредита - овај пут из средстава међународне финансијске корпорације ИФЦ из Вашингтона, који је био намењен развоју малих и средњих предузећа у приватном власништву. Браћа Карић су конкурисала. Испуњавали су све услове који су се од потенцијалних корисника тражили: већ постојећу производњу, конкретан, реалистичан план развоја заснован на већ разрађеном тржишту, и пројекат фабрике која ће те планове реализовати.

ПРИМЕРИ

Чудо у Пећи

У уговорној радној организацији „Косовоуниверзум“, која је власништво четворице браће Карић, 117 радника добро ради и добро зарађује

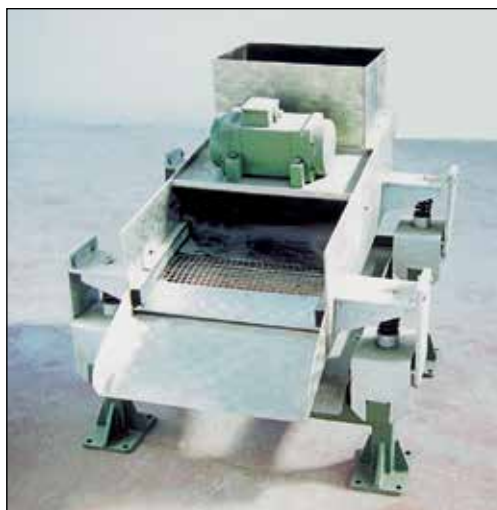
Можда прича о браћи Карићем тржишту никад није занимљива фирма само по Карић и није типична за сигурно да ће оно што се југословенске прилике и данас лако набавља и су- малу привреду, али је у тра моћи да се купи.

У љубави с општином

Ни сада није лако са ре- про-материјалом, објашња- ва Драган, јер још нису финансијски толико јаки да би могли да удружују средства са железарама ка- ко би их оне редовно снаб- девале. „Зато смо принуђе- ни да од онога коме испо- ручимо робу у вредности, рецимо, од 50 милиона ди- нара, тражимо да нам за 20

занимљива фирма само по томе што добро послује, већ — што може звучати помало чудно за једну при- ватну фирму — и по томе како радници у њој самоу- прављају. Уговорна орга- низација има раднички са- вет, синдикалну организа- цију, самоуправну раднич- ку контролу и основну партијску организацију ко- ја броји 47 чланова, а ових дана ће их бити и седам или осам више. И сви до- бро раде.

Шта би се догодило, пи- тамо, када одлука раднич- вог савета не би одговара- ла интересу власника фир- ме?

Део производног програма компаније „Браћа Карић“, Пећ

Одобрен им је кредит у износу од 86.180 америчких долара са десето-годишњим роком отплате. Дистрибуиран је преко Љубљанске и Косово банке. Кредит су отплатили за три године.

У рекордном року је изграђена фабрика с већим производним капацитетима. С обзиром на величину и број запослених, било је то најпродуктивније предузеће у Покрајини.

„Још 1978. године земљиште за градњу нове фабрике је купљена од породице Бора Вуковић-а, професора руског у Академији за банкарство и трговину „Јанићије и Даница Карић”. Када смо добили кредит, фабрику смо брзо изградили и кренули с послом. Међутим, дошло је до рецесије, проредиле се поруџбине. Почели смо металску производњу; кламфе, секире, ручне бургије и сл. Затим смо почели да израђујемо и браварију.”

„Сретен није волео рад у канцеларији, радије се виђао с људима по ресторанима и клубовима, истовремено се дружио и склапао послове. То му је ишло фантастично. Тако је упознао господина Вуковића, директора КПЗ „Дубрава”. Уговорио је да за тај огроман објекат изградимо комплетну браварију. Прво нас је тестирао, добили смо мали део павиљона 1. За седам дана израдили смо и донели да монтирамо, али грађевинари још нису довршили свој део посла. Директор је био задовољан и понудио нам комплетан браварски посао на објекту. Седам павиљона: све што је од метала ми смо израдили. Јесте затвор, али посао је посао. И то огроман.” (Зоран Ј. Карић)

Производни асортиман је проширен. Трудиле су се да произведу оне алате и машине којих до тада није било на тржишту, или не довољно. Све типове прикључних оруђа за пољопривредне машине: плугове, дрљаче, тањираче, дробилице, подриваче и остале прикључне машине, као и резервне делови за њих; све врсте струганих и кованих, стандардних и ванстандардних вијака, разне осовине, чауре, секаче и зупчанике свих димензија; спојнице за вагоне и разне производе од челичног лима.

„Кренуло нам је фантастично. Срето је уговорио са земунским „Змајем” да за њих производимо раонике за плугове. Затим смо почели да производимо и плугове и све прикључне алате за тракторе. Први извозни посао за „Емин Дураку” из Ђаковице: шест хиљада колица за текстилну индустрију сличних аеродромским, која иду од једног радног места до другог. Срето ми је рекао – „Мораш овде да даш и квалитет и цену, велики посао!” Донели су нам једна колица као узорак. „Дураку” их је извозио за Албанију. Направио сам идентична колица. Дошли су њихови генерални и технички директор. Казао сам им да ако погоде која су колица њихова, даћемо им 5% попушта од договорене цене, ако не погоде они нама посао. Нису погодили, и посао смо добили.” (Зоран Ј. Карић)

На крају прве године имали су 40 запослених радника. Три године касније имали су нову фабрику и 220 запослених радника. Радило се у три смене.

Кадровски проблеми

У почетку им је као приватницима било тешко да привуку стучњаке: инжењере, економисте, висококвалификоване раднике. Бити успешан у социјалистичкој Југославији значило је бити успешан у државној служби. Исто правило важило је у науци, привреди, уметности. Књижевник није био књижевник ако му књиге није објављивала нека од познатих државних издавачких кућа. Сликара без признатог државног статуса (који је повлачио и привилегије) био је обично „мазало”. Сваки успех морао је бити верификован од државе (или како се еуфемистички говорило од „друштва”). Бити „друштвено” признат значило је имати Статус (углед, утицај, моћ) и Привилегије (признати уметник био је материјално збринут, практично је било свеједно да ли се његове слике, књиге, концерти продају или не). Оваква логика „друштвене признатости” није важила само у областима духовног стваралаштва, проблем објективног вредновања уметности, старији је од социјализма, и ниједно друштво га није успешно разрешило. „Друштвена признатост” ишла је подруку са „друштвеним ангажманом” и „идеолошком подобношћу”. Једно без другог није ишло.

На основу идеолошких критеријума нису грађене само политичке и уметничке каријере. Они су доминирали науком, образовањем и привредом. У струци се могло напредовати само ако су се задовољавали критеријуми који нису имали никакве везе са струком. Током пола века југословенског комунизма, произведена је једна „зависничка психологија” грађанина и државе.

Како је финансијска моћ приватног сектора била безначајна (и законима лимитирана), у њему се није могла правити каријера, нити се, што је за многе запослене било важније, могла обезбедити трајна сигурност какву је под одређеним условима нудила државна служба. Када вас држава прими у „своје наручје” могли сте у њему мирно дочекати пензију, под условом да не направите неки од идеолошких смртних грехова.

Браћа Карић су кадрове у почетку доводили из великих метало-прерађивачких центара. Иако су нудили далеко веће плате, стан, перспективу за напредовање, запошљавање стручних кадрова није било лако.

Александар Грујић је од 1986. године био директор „Кооперативе” пословног система „Браћа Карић”. Дипломирао је економију и машин-

ство. У Компанију је дошао из југословенског гиганта, фабрике аутомобила „Застава” из Крагујевца, у којој је водио комерцијалне послове. Кад је одлучио да напусти поменути колектив, и запосли се код приватника, колеге су му говориле да је луд. Државна служба је гарантовала сигурност, нико државну службу није напуштао да би се запослио у приватном предузећу. У Србији и данас преовлађује та логика. Да се запосли код Карића, убедио га је Драгомир Карић („Он сваког може да убеди”):

„Ацо, генерални директор „Заставе” никад нећеш постати, ти знаш како се кадрује. Заувек ћеш радити један исти посао, то ти мора досадити, знам те. Пређи код нас и покажи шта знаш кад ти нико не стоји над главом, кад си слободан стрелац. Родитељи су нам били другови и у партизанима, од првог дана заједно, дај да и ми радимо заједно. Запослићемо ти и супругу Драгану. Никад нисам зажалио. Постао сам директор „Кооперативе”. (Александар Љ. Грујић)

А онда су, мало-помало, радници из друштвених предузећа самоиницијативно почели да прелазе у „Браћа Карић”. И то не само из Пећи, већ из целе Покрајине.

Део производног програма компаније „Браћа Карић”, Пећ

„Убрзо је код нас прешао врсни конструктор алатних машина из „Црвене заставе”, Агрон Беголи, потом и Зоран Никић, Василије Јовановић, из фабрике акумulatora пећанац Мети Муљхађа, некадашњи генерални директор „Црвене заставе”, савезни посланик, члан ЦК Србије и председник општине Пећ и онда је кренуло, Мишко Зечевић из изградње и други...”

Идеолошки отпори

Чим је општинска и покрајинска идеолошка бирократија схватила да са приватним предузећем браћа Карић мисле „озбиљно”, да се неће зауставити на оном што се под „малом привредом” уобичајено подразумевало, почео је да се мења и однос према њима, наравно нагоре. Одједном су почеле да се појављују баријере и тамо где их до јуче није било. Свака, и најмања дозвола, мистериозно је кружила бирократским лавиринтима, да би се на крају загубила у некој од хиљада фиока; за један потпис чекало се месецима. Требало је обијати прагове и стрпљиво чекати испред многобројних шалтера, канцеларија, уреда, да се неки невидљиви „одговорни друг” смилује и стави свој потпис на тражену дозволу. А сваки од тих локалних бирократа имао је моћ да им неограничено одузима оно што је у послу најдрагоценије - време, то јест новац!

Раст „Косовоуниверзума” одвијао се у време нарастајућих противречности у земљи. Величину тешкоћа које су морали савладати, и изузетност њиховог успеха, није могуће објективно проценити, ако се нема у виду шири друштвени контекст у којем су Браћа Карић деловала.

SOUR--BRAĆA KARIĆ--		
UOUR--CEMAP--	UOUR--METALAC--	R.O. FPO--INOX--
KONSALTING	--KARIĆ-- BANKA	KOOPERACIJA
MARKETING	TRGOVINA	PREDSTAVNIŠTVA
INŽENJERING	KOMERCIJALA	PRERADA LIMA
PROIZVODNJA	FINANSIJE	OPŠTA SLUŽBA

„И после Тита - Тито”

Тито није оставио наследника. За време живота, потрудио се да његову појаву уставно спречи. Доживотног председника и шефа постојеће комунистичке партије, заменило је колективно („ротирајуће”) руководство. Председништво су чинили по један представник сваке републике и две српске аутономне покрајине; члан Председништва је по функцији био и начелник Генералштаба Југословенске народне армије. Председник Председништва постала је симболична функција са једногодишњим мандатом. „Председници” су се смењивали по унапред утврђеном републичком кључу. То је био организациони модел власти који је требало да обезбеди континуитет Титове Југославије. Како би се неутралисао (с разлогом) страх обичног света за судбину земље, лансирана је умирујућа крилатица „и после Тита - Тито”.

Националистичке снаге су током последњих година Титовог живота ојачале. Један национализам је подстицао други, а међусобно су се јачали. Остарели и болесни „монарх”, без круне и наследника, није био у моћи да држи све конце у својим рукама. Иза његових леђа већ је озбиљно увежбаван сценарио коначног обрачуна.

Украсене улице Пећи за дочек председника Ј. Б. Тита 1979. године

На Косову и Метохији, хетерогени сепаратистички покрет, који је пролазио кроз разне фазе, осамдесетих година 20. века постао је чудна идеолошка мешавина маоизма, лењинизма и великоалбанског национализма, имао је дуг континуитет. Од уједињења јужнословенских народа, 1918. године, и стварања Краљевине Југославије, никад није сасвим угушен. Ни „друга Југославија”, у којој је Косово и Метохија уживала аутономију највишег степена, није била задовољавајуће решење за један утицајни део албанске интелектуалне елите.

Већ 1981. године, непосредно после Титове смрти, дошло је до првих наизглед бенигних немира, који су, како ће време показати, бити увод у распад Југославије. Користићи се незадовољством студената Универзитета у Приштини у погледу студентског стандарда, албанска интелектуална, сепаратистичка елита, из позадине вешто је манипулисала и усмеравала студентско незадовољство ка политичким циљевима. Први пут се отворено појавила парола „Косово република”. Припремајући терен за отцепљење, нарочито „разумевање” за нарастајуће захтеве косовских Албанаца, имале су Словенија и Хрватска.

* * *

Економска и политичка ситуација на Косову и Метохији, као и постепено погоршање укупне политичке ситуације у земљи (1980-1990. године) није била повољна за младе амбициозне Пећанце. У политички најнестабилнијем и економски најзаосталијем региону земље, упустили су се у авантуру која многима није одговарала. Неупућени у закулисне политичке игре браћа Карић, наравно, нису могла знати.

Успон фирме „Браћа Карић” поклапао се са нарастајућим: албанским сепаратизмом; са кризом самоуправљања као економског система; са кризом федерализма и југословенства.

Мала „капиталистичка револуција”, коју су кроз пословање настојали да остваре, код „Браће Карић” није имала ни идеолошку, ни националну позадину. По националности Срби, по васпитању православни хришћани, по опредељењу Југословени и патриоти у најширем смислу, у то време политички још потпуно наивни и неинформисани, нису били свесни да су, нехотице, дирали у осиње гнездо „велике политике”. Нашли су се у сред сукоба међусобно конфронтираних многобројних интересних група. Да буде још компликованије, те групе још нису биле јасно профилисане (није још дошло до отворене поларизације по етничком кључу на Албанце и Србе). У борби за моћ, или одражање већ

стечених позиција, свако је сваком био сумњив. У том политикантском мешетарењу, ловило се у мутном. Још нејасна разједињеност на нивоу државе, пресликавала се на најниже нивое власти.

Зато су браћа Карић била сумњива готово свима. Нациооналистима, ортодоксним комунистима, и локалним самодршцима. Ко стоји иза њих, ко их гура? Шта им је циљ? Откуд „баш сад” и „баш овде”? Шта хоће с тим „социјалистичким капитализмом”? У политички нејасној ситуацији, изазивали су општу сумњичавост. Питања су се параноидном логиком умножавала. Једни су отворено иступали против њих, други су се бојали да послују с њима, али на срећу било је још неострашћених, рационалних људи који су у њима видели оно што они и јесу: млади, вредни, способни приватници у које се може имати пословно поверење.

Од самог почетка, док су још били мала фирма, чак и у локалним, покрајинским размерама, браћа Карић су изазивала „пометњу” у главама појединаца. Реакције на њихову појаву биле су контрадикторне и несразмерно жестоке. Перманентна сумњичења и фантастичне инсинуације, постали су усуд и редовни пратилац њиховог пословања наредних деценија.

„Када нам је кренуло с послом, монтирана нам је и прва афера - како смо ми тобож’ добили 3 милијарде динара из „Фонда за помоћ неразвијених”. Једини кредит који смо у то време добили, био је амерички. Око 80.000\$ од вашингтонске банке за развој мале привреде. За такву врсту кредита могао је да конкурише сваки приватник чији би пројекат Вашингтон одобрио. Није се радило ни о каквој повластици, могао је конкурисати свако ко је имао озбиљан програм. Ми смо конкурисали, други нису. Зашто нису? Вероватно зато што у то време нико од малих приватника, осим нас, није циљао тако високо и имао разрађен план како да га оствари. Животарили су и задовољавали се с тим. Нису имали ни храбрости ни инвентивности. Био је то кредит на десет година, исплатили смо га за три године.”

„Кредит је био девизни. Нама девизе нису требале, све сировине куповали смо на домаћем тржишту, уступили смо их фабрици амортизера у Приштини за динарску противувредност.” (Сретен Ј. Карић)

„Када су почели отпори против нас? Док смо били мали свима смо били симпатични. Свирали смо и певали одлично, забављали људе, поправи им ово, поправи оно, свакоме си од користи, свима си добар, били смо омиљени. Када постанеш велики, прича се мења. У покрајинској Привредној комори било је великих отпора да нам се дозволи отварање фабрике. Та опструкција је ишла дот-

ле да су нам правили проблема, чак и кад смо при предузећу хтели да оснујемо партијску организацију. Говорили су да не иде заједно комунизам и приватни бизнис, да је то скрнављење. Као што је у случају оца било скрнављење истовремено бити члан Партије и црквене заједнице. Или - или. Или си са нама, или си против нас.” (Драгомир Ј. Карић)

Касније, када су постали велика компанија, изгубили су сву политичку наивност у погледу моћи коју политика врши над бизнисом. Прозлазиће кроз много тежа искушења, која ће им у односу на будућа - ова младалачка искушења изгледати као дечија игра. Искусиће далеко перфидније облике подметања, притисака и уцена.

Организација посла

Како су браћа међусобно поделила руковођење пословима предузећа? Од почетка није било спорно да генерални директор буде најмлађи брат Богољуб. Богољуб је био рођени лидер, фанатичан радник и, што је за бизнис важно - човек неисцрпних идеја. Зоран је био ненадмашан кад је била у питању технологија и организација посла, као технички директор на себе је преузео организацију посла и производњу.

Сретен је био комерцијални директор. Драгомир је делио посао са Сртеном, али су браћа од почетка желела да он буде „најистуренији човек компаније”, који ће компанији правити пут на страним тржиштима. О томе Драгомир Карић је рекао:

„Нашем успеху свакако је допринело што смо браћа, што се одлично познајемо и имамо потпуно поверење један у другог. Било је још нечег. Свако је допринео на неки особен начин, имали смо различите таленте који су се допуњавали.”

„Богољуб је имао урођени инстинкт за бизнис. Не само да је видео посао тамо где га нико други није ни слутио, већ је одмах знао да ли се ради о једнократном послу, или послу који има ширу перспективу. То је нешто више од дара за трговину, њега имају многи, Богољуб је имао визију. Још се није десило да нам каже: -„Људи у овом послу лежи будућност”, а да се то није показало као тачно.”

„Сретен је био сјајан комерцијалиста. Имао је неодољиви шарм, упорност, дар да ствара пријатеље. Познавао је много људи који су га волели. Вероватно није било предузећа или државне установе на Косову и Метохији у којој није имао познанике. Нико није могао да га одбије. Имао је пријатеље на челним местима у привреди и у политици.”

„Срећа је што у почетку нисмо знали у какав се сложен посао упуштамо. О машинској и метало-прерађивачкој струци нисмо знали готово ништа. Богољуб је имао мало искуства у сервисирању механичких апарата - и то је било све. На срећу, имали смо Зорана! Ко је могао знати да ће постати стуб наше производње, у организационом и иновативном смислу. Уметник се претворио у сјајног инжењера, руководиоца производње каквог смо само пожелети могли. Стрпљив, изузетно вредан и међу радницима производње омиљен, не само зато што је био компетентан у послу, већ што је био сјајан као човек. Имао је крајње великодушан, честит приступ људима, био је правичан, али и принципијелан. Кога би Зоран казнио, будите сигурни да је то вишеструко заслужио.”

„Зоран нас је строго организовао. Радили смо у три смене: од шест до два, од два до десет и од десет до шест ујутру. Мораш да дођеш петнаест минута раније да се пресвучеш, у пет до шест да си за машином. Зоран је пратио све на мониторима. Тачно у шест искључује се музика и укључују се машине. До пола десет нема стајања. Доручак је у две смене, нисмо имали велики ресторан. У дванаест је била пауза за чај или сок. Код Зорана је било просто: или си човек или нечовек, или си радник или нерадник. Да ли си Турчин, Србин, Албанац... то није имало никакве везе. Зоран је био драгоцен не само као организатор производње, него и као инжењер-иноватор.”

„Иначе, Зоран је академик техничких наука, један о ретких странаца који је у Русији добио то звање. Он вам то неће поменути, скроман је. Ја сам другог мишљења: живимо у време медија, оно што се не напише и не слика, то се никад није десило.”

О Зорановим организационим способностима Миланка Карић је рекла:

„Зоран је имао изразит смисао за организацију. Био је војнички тачан. Све у минут било је прописано: у колико сати се долази на посао, у колико сати је пауза за пушење, ручак, када се искључују машине. И, што је најневероватније, кад је у питању наш менталитет, то је перфектно функционисало готово од самог почетка. Људи су могли да бирају: или да раде у друштвеном сектору, мало - за малу плату, или код нас, пуно - да раде и пуно да зараде. За три закашњења у једном месецу, могао се изгубити посао, али се могло зарадити и двоструко ако се направе добри резултати.”

Зоран Карић истиче да је подела посла међу браћом настала природно, у складу са талентима и интересовањима.

„Богољуб, неприкосновен, вођа читавог пословања, био је генерални директор. Сретен је био геније за комерцијалу, бавио се биз-

нисом с лакоћом, као да се игра, био је комерцијални директор. Драганов таленат је дошао до пуног изражаја по одласку у Русију. Тамо је постигао импресивне резултате.”

„Мене је интересовала производња, заволео сам је. Волим да видим кад се нешто производи, процес обликовања, како се стругарски нож усеца у материјал, и како се извијају из њега метални опиљци. Уз наше металостругаре, касније и инжењере, брзо сам учио, не само како се на машинама ради, већ и како раде саме машине. Као војник - пушку, могао сам жмурећи да склопим и расклопим сваку машину. Током десетак година рада наше производње, потпуно сам овладао свим њеним аспектима, технолошким и организационим. Куповали смо домаће или увозили стране машине које смо преправљали и прилагођавали својим потребама, или потребама муштерија.”

„Богољуб је од почетка био мудар. Говорио је да сазнамо како раде други, јер можда нисмо у свему најпаметнији. Хтео је да пратимо светска искуства. Знајући моју својеглавост рекао би ми: „Знам да си увек ‘најпаметнији’, али мало да путујемо и гледамо. До Сомека у Сомбор, у Марибор, у Штутгарт, Минхен, да обиђемо Италију. И тамо људи нешто раде, имају нека искуства, да видимо шта се од тога може искористити.”

„Важна су нам била искуства, не индустријских гигната, већ организација и пословање успешних породичних фабрика Италије, Аустрије, Немачке, земаља које су породични бизнис довеле до савршенства.”

„Већину корисних ствари које смо видели у иностранству применили смо у нашим погонима и унапредили смо продуктивност. Било нам је стало да радника снажније „вежемо” за фабрику. Поред фабрике је саграђено насеље. И други чланови породице су почели код нас да се запошљавају. Желели смо да наши Пећанци постану као Јапанци, не само по продуктивности, већ да према предузећу имају однос као према својој проширеној породици, која је ту не само да запосли, него и да подигне квалитет живота запослених и чланова њихових породица - од животног стандарда до професионалног усавршавања запослених и школовања њихове деце.”

Рационализација и аутоматизација

„Богољуб је ангажовао професоре с Факултета организационих наука из Београда да „сниме” нашу производњу и предложи побољшања у рационализацији и аутоматизацији производње. Кад је производња била у питању, био сам преосетљив, то сам доживео као лично неповерење или недостатак потпуног поверења. Знао сам да не могу ништа суштински да усаврше у организацији и нормирању производње, уредили смо максималну рационалност. На своју руку одлучио сам да изведем потпуно нову аутоматизацију производње. Поред свих радних места пролази шина, а по њој колица са производом у разним степенима довршености. Свако обави неку операцију и прослеђује даље. Направио сам то за месец дана. Производња нам се са 700 раоника у првој, неуходној фази, повећала на 1.100, а затим на 1.500! Био сам убеђен хиљаду посто да боље од тога не може.”

„Наш финансијски директор, Мишко Зечевић, жалио се Богољубу: „Зоран је потрошио велике паре, од тог његовог посла неће бити ништа.” - „Немојте да улазите у производњу, само проверите колико смо производили пре вашег поласка на годишњи одмор, а колико данас, рекао сам. „Оволико смо комада произвели, оволико нас кошта производња, ово је чиста зарада”. Увек сам у пару знао колико ме шта кошта, наследио сам од родитеља. Боги је упоредио цифре, видео је да је „скочила” производња. - „Браво”, рекао је.”

Фабрика - друга породица

Пословна филозофија „Браће Карић” од почетка била је једноставна, али драконска: правила ефикасног привређивања научили су у власти тој кући. Нема хлеба без мотике, ни успеха без крвавог рада; исто тако, нема рада без добре награде. Сваком по заслуги. Рад, учинак, зарада. Критеријуми награђивања била су стриктно према учинку, без доње и горње границе! Око свега другог могло је бити погађања и самоуправљања. То самоуправљање подједнако је подразумевало радничка права и обавезе.

„За мене је био важан стимулативан систем награђивања. Боги хоће да радницима повећамо плате за 30% линеарно. Рекао сам му - зависно од учинка. Неком 30%, неком 50%, а неком ништа.”

Технолошка ойрема дело йтехничкої директйора Зорана Ј. Карића

„Кажњавао сам запослене али и награђивао. Грешка се плаћа. Није била идеја да се казни, већ да се стекну навике, и однос према алату, материјалу, производњи. Шкарт је драстично смањен. Увек сам радницима касније то на неки начин надокнађивао, није ми дала савест.”

„Једном приликом Боги ми је телефонирао да нам у посету долази висока политичка елита из Београда да виде наше „чудо из Пећи”. Наредио сам да се прекине производња. Рекао сам радницима о чему се ради. Средили су фабричку халу - изгледала је као апотека. Сви су били у новим радним оделима. За вариоце сам купио специјалне скафандере с „астронаутским” маскама за лице и дисање. Политичари су били запрепашћени, нису претпостављали да међу приватним произвођачима постоји тако висока технолија и заштита на раду. Обећао сам радницима у производњи дуплу плату. Богија на колегијуму убеде да да 30%. -„Обећао сам им”, кажем. „Не може.” -„Може! Исплати повишицу од мог приватног дела.” Свако је могао да подигне од свог дела колико је хтео, а на крају године се обрачунавало. Добили су радници, наравно, како сам обећао. Али са мог рачуна нису скинуте паре.” (Зоран Ј. Карић)

Најбољи радници стимулирани су и другим облицима награђивања: повољни стамбени кредити, бесплатна летовања за породице, колор-телевизори (у то време ретко их је ко имао, поготову на Космету), књиге и школски прибор за децу. Радници су брзо прихватили пословну политику предузећа: фабрика раднику може бити мајка, али и маћеха. Али, нису је прихватили политички функционери Пећи. Исувише им је све то мирисало на отворену промоцију капитализма, што им је и замерано.

„Чак и наш породични пријатељ, председник Синдиката Пећи, замерао нам је: „Драги, ви шаљете двадесетак радника са породицама на летовање. И то где? Ништа мање него хотел „Авала” у Будви. (Хотел са пет звездица, резервисан углавном за стране туристе.) Зар није праведније да пошаљете све раднике у неко скромније одмаралиште.” -„Тачно је, кажем, али то није социјална помоћ, него награда најбољима! Кад радници који слабо раде, буду међу најбољима, и њих ћемо у Будву, до тада нека се брчкају у Бистрици. Нису се претргли од рада. За јело, огрев, школовање деце имају сви, али хоћемо да награђујемо само најбоље.” То се није уклапало у самоуправну логику. Боравак наших радника у хотелима са пет звездица имао је и један „хало ефекат” у погледу бонтона: по повратку у предузеће, радник се мало другачије понашао у мензи и на радном месту, као и у фабричком кругу.” (Драгомир Ј. Карић)

* * *

Као људи изразито посвећени породици и породичним вредностима, браћа су и у своју компанију желела да уграде све оно што се у породичној организацији осведочило као предност. Непотизам је у државним предузећима био доста распрострањен, и идеолошки и политички. С разлогом је осуђиван. Директор који је на руководеће место постављао рођаке, чинио је лошу услугу предузећу, пракса је показала да је то, углавном, давало лоше резултате. И са моралне, а и са правне стране била, је то злоупотреба положаја, приватизовање државног власништва.

Оно што је за државну фабрику било лоше, за породичну, приватну фабрику, било је добро и пожељно. Политика браће Карић била је и остала непромењена. Као што су многи чланови породице Карић нашли своје место у предузећу, тако су и рођаци већ запослених, проверено поузданих радника, били добродошли. Често су два члана или више чланова породице били запослена у предузећу „Браћа Карић”. Однос Карића, као послодаваца, био је далеко личнији према запосленима него што је био у државним предузећима. Браћа су знала име сваком раднику и његово породично стање. Имена његове деце, коју школу похађају, како напредују. Идеја је била да фабрика раднику постане друга породица, да је она не само декларативно, него и суштински „радничка”.

Таквом пословном филозофијом, радници „Косовоуниверзума” убрзо су се нашли на првом месту у Покрајини по висини зараде.

* * *

Све што је важило за породице других радника, важило је и за власника. Породице браће Карић. сестра Оливера, као и супруге сва четири брата: Хафа, Марјана, Славица и Миланка, нашле су се раме уз раме на том „мушком” послу и при том рађале децу, и водиле домаћинства.

„У почетку сви смо радили све: по потреби била сам и кафе-кува-рица и магационер, али основни посао био ми је рачуноводство. Била сам једини административни радник у фирми. Касније је дошао човек с дугогодишњим искуством у Служби друштвеног књиговодства, Богдан Радевић, као и Милан Бабић, Миланкин отац. С њима сам радила све док нисам отишла на трудничко боловање. Кад сам поново почела да радим, по Богијевој жељи, водила сам магацин. Вредност робе већ је била велика.”

„Боги је желео да посао контролише неко из породице. Запослио је и мог оца, Живка Грбовића, високог полицијског службеника пре времена пензионисаног (оболео од рака); запослио га је у фирму, не што нам је био неопходан, више да би се нечим занимао: „Ради код нас, бавићеш се реализацијом наплата, теренски посао, неће ти бити досадно”. Дао му је ауто, и отац је обилазио фирме које су нам дуговале. Показао се као одличан инкасатор. Сигурна сам да му је посао продужио живот.” (Славица Карић)

Славица је у „Косовоуниверзуму” радила све до 1992. године, када је са супругом Сретенком због послова компаније, отишла на Кипар.

Миланка, супруга Богољуба Карића, која је заредом рађала децу, и наставила упоредо да студира, пуни допринос у фирми почела је давати нешто касније.

„Како су деца расла, све више сам се укључивала у рад фирме. Била сам референт за правне послове. Био је то озбиљан посао: правилник о радним односима, систематизација послова, нормативна акта предузећа. У послу ми је од велике помоћи био Љубиша Ристић, правник наше фирме, диван човек. То пријатељство је очувано до данас. Било је лепо, радо се сећам тог времена. Касније, кад смо основали „Центар за развој мале привреде” била сам директор „Центра”.”

Социјални савет

Заједно са јетрвама Хафом, Марјаном, Славицом и заовом Оливером, Миланка Карић крајем 1979. године, непуну годину од почетка рада предузећа, основала је „Социјални савет”, који се у почетку бринуо за стандард радника запослених у погонима „Браћа Карић” (стамбени проблеми, зимница, огрев, стипендије ђацима). Убрзо се проширио социјални и хуманитарни рад на Пећ и Покрајину. Почеле су аматерски, без искуства, по угледу на традиционалне фондације какве су постојале у Србији између два светска рата, као и по угледу на савремене светске хуманитарне институције. Помагале су где се могло, од случаја до случаја. У међувремену, много тога су научиле. Упознале су се са радом великих светских фондација, реорганизовале су рад по угледу на њихова искуства, прилагођавајући их изузетним околностима у којима се земља налазила, и још се налази. Године 1992. „Социјални савет” постаје „Карић фондација” која је током наредних година развила своје огранке у многим земљама Европе и Америке, и постала прва и најјача приватна хуманитарна организација у земљи.

„Косовоуниверзум“ – пример за уговорне
организације удруженог рада

УГОВОРНА

СЛОЖНА И ПРЕДУЗИМЉИВА БРАЋА: Богољуб, Зоран, Сретен и Драган Карић

БРАЋА

Предузеће се шири

Године 1981. браћа Карић почела су изградњу још једне фабрике - „Металац” (погон за производњу монтажних челичних конструкција), и за два месеца - подигли су и фабрику за израду вијчаних нестандартних производа, у којој су се производили завртњи дужине и до 1000мм и пречника до 100мм, које домаће фабрике нису производиле, а на тржишту је била велика потражња за њима. Фабрика је с опремом коштала око 1,5 милијарди динара, а годишњи приход ће бити око 15 милијарди динара.

Богољуб је на многобројним симпозијумима увек инсистирао да држава и велика предузећа из иностранства увозе само „срце” неког технолошког сложеног производа, а да се домаћим предузећима омогући кооперативна израда мање сложених делова. Да буде што мање увоза, и да се кроз увоз стимулише домаћа производња. Пример такве сарадње био је велики инвестициони пројекат који је немачки „Круп” склопио са југословенском државом. Био је то уговор о градњи фабрике за производњу фероникла у којој је примењена „Крупова” технологија. Уговор је обавезивао „Круп” да у посао укључи и домаће произвођаче. „Браћа Карић” су желела да се укључе у тај посао. Израђивали су делове машина по „Круповим” пројектима. Радило се о сложеним и скупим елементима. Један део коштао је од 18 до 20 хиљада марака. Када су добили тај посао, у фабрици су направили мини-ливницу.

У Београду је отворен и погон за прераду лима који је водио Милош Вучинић. Производи који су били понос ове фабрике, били су „равналица Карић РР 500”, машина за прераду лимених и челичних табли, као и трака за потребе метало-прерађивачке индустрије, која је конструисана у предузећу „Браћа Карић”. Када се појавила, машина је представљала новину на тржишту, зато није чудно што су се за њу заинтересовали купци из више земаља. Прве машине испоручене су СССР-у.

„Металац” смо почели да градимо пред Богољубов полазак на одслужење војног рока. Забринуо сам се како ће посао да тече без њега. Служио је армију у Чапљини, па у Краљеву. Није прошло дуго, он нам је послао поруџбину за војску. Да ли су то биле значке „примеран војник”, или нешто слично, не могу тачно да се сетим. Али, невероватно, регрут је направио посао са војском! Нигде није могао да мирује.” (Драгомир Ј. Карић)

Технолошки мозак система постао је радна јединица „Инжињеринг” у Београду. У њему су пројектоване машине, конструкције, алати за потребе осталих радних јединица. Тим висококвалификованих проналазача, инжењера, техничара, лабораната, пратио је остваривање про-

изводног програма од идеје до реализације. Ту су пројектовани, а у фабрици процесне опреме у Пећи израђивани аутоматизовани системи по поруџбини великих предузећа (УПИ из Сарајева, „Звијезда” из Тузле, „Сrnaгorasоор” из Даниловграда, „Солана Улцињ”, „Лука Бар”, и многа друга).

На врхунцу развоја, „Браћа Карић” су започела производњу процесне опреме, пројектовање, маркетинг и инжињеринг услуге. Компанија је посебно развила програм за производњу аутоматизованих машина и резервних делова за прехранбену индустрију. У тај програм биле су укључене аутоматске машине за паковање прашкастих, зрнастих и течних производа, аутоматске ваге с капацитетом од 2 до 50кг, машине за паковање и друга опрема; линије за пастеризацију и паковање суве шљиве, машине за паковање прашкастих прехранбених производа, мешалице и машине за паковање у кондиторској индустрији, а за потребе цигларске индустрије направљени су транспортни системи. Започела је и производња технике намењене аеродромима: бесконачне транспортне траке и аутоматизоване степенице за авионе.

„Новаковић, директор фабрике слаткиша у Даниловграду, видео је ТВ репортажу посвећену нашој производњи „Што могу Јапанци могу и Пећанци”, допутовао је да се увери да ли ми можемо и за њега да радимо машине. Донео је компликован узорак. По нашем старом, уходаном рецепту, Срета је био задужен да га што дуже задржава: гости га, забавља, здравице, песма, о послу ни речи! Целу ноћ са најбољим људима у фабрици покушавао сам да израдим прототип. Кад је ујутро из хотела „Метохија” дошао у фабрику, машина га је чекала. Није могао да верује. Дао нам је бланко поруџбину за све машине које смо умели да произведемо за кондиторске потребе. Аутоматизовали смо им линију за еурокрем са две аутоматске мешалице и две одвојене траке, све је ишло у један „екструдер”, машину која је спаја, меша и из ње је излазио двокомпонентни крем.” (Зоран Ј. Карић)

Извоз

Готово од самог почетака рада „Браћа Карић” су се бавила и извозним пословима. Закон им дуго није дозвољавао да буду директни извозници, већ само да извозе као кооперанти великих фирми, тако да нису имали извозну стимулацију. Радиле су са много великих фирми: ИМТ - Раковица, „Застава” - Крагујевац итд. Извозили су плугове у Египат, Турску и Грчку, али нису имали капацитет да производе за слободно

тржиште. Прозводили су ограничене серије по наруџбини. Извозили су бургије и длета за резбарење дрвета, као и алпинистичку опрему у Италију. У Марибору су имали своју компанију коју је водио Мирослав Дрновшек, и преко „Металне” из Марибора, извозили су у Немачку.

„Други извознички (посреднички) посао, уговорио је Срето. Урадили смо га за Словенце који су безуспешно тражили призвођача за тешке специјалне завртње са „Т главом”, пречника 100 и 120 мм, за „јаке” пресе. Код нас су у посети били два Немаца и један Словенац. Тражили су да обиђу фабрику. „Док не видимо машине, нема посла,” рекли су.”

„Ми смо из разлога технолошке заштите имали налог да стране посете пријавимо бар месец дана раније. Предложио сам им да нам дају технички цртеж, и рећи ћемо им да ли можемо да радимо производ по цртежу. Сумњали су да имамо машине за израду. А мени се допало да их изненадимо и покажемо им да можемо. Тада смо већ били технолошки одлично опремљени: имали смо две „копирике” које према цртежу режу челик до 200 мм дебљине, најмодернију глодалицу, и струг од 6 метара.”

„Рекао сам Срети да их задржава док му не јавим када да дођу. Отишли су, прекинули смо целокупну производњу и израдили смо један циновски завртањ. Када је био готов јавио сам Сретену да их доведе код Богија у канцеларују. Шраф је тежак, носила су га два мајстора. Немац је гледао, и није могао да верује, само је рекао: *Mein got!*” (Зоран Ј. Карић)

Први контакти са СССР-ом, „Браћа Карић” остварила су 1980. године преко велике београдске фирме „Минел-инжињеринг”, а паралелно су радили и преко другог гиганта „Генекса”. Обе фирме су у СССР-у имале велике градитељске послове. Градили су стамбене зграде, фабрике са целокупном опремом, путеве, аеродроме. Прилагодљиво предузеће, какво је било „Браћа Карић”, било је добро за разноврсне поруџбине. Када је Драгомир, 1986. године отворио званично представништво у Москви, „Браћа Карић” ће почети са СССР-ом да прави велике послове.

„Са „Минел-инжињерингом” договорио сам изградњу прве хладњаке у СССР-у. Први посао није био исплатив. Али Драган је био у праву, рекао је да ако докажемо да умемо да направимо комплетну фабрику, будућност нам је обезбеђена. На свим машинама морало је да пише „Минел-инжењеринг”. То нисам могао да поднесем. На свакој машини сам са мајстором на скривеним местима поставио изливен грб „Браћа Карић”. Показало се да је то био паметан потез. Када је Драган следећи пут током уговарања у Тоболску тврдио им да су машине производ „Браће Карић”, нису

веровали. Послао сам авионом за Тобољск нашег човека који је знао где се налазе скривени грбови на машинама. Захваљујући томе, посао је склопљен.”

„Када је Драган уговорио изградњу 64 пекаре у Русији, отишао сам у Италију у најпознатију фабрику за производњу пекара, и купио сам комплетну пекару. Раставили смо је у Пећи, и сваки делић сваке машине прекопирали.” (Зоран Ј. Карић)

Савремена производња

Када је Драгомир „развио” посао у СССР-у, фабрике „Браћа Карић” добиле су машине које су представљале последњу реч у аутоматизацији производње. У СССР-у су цене најскупљих машина (због обезвређеног курса рубље) за југословенског купца биле багателне. Александар Љ. Грујић из Пећи, који је 1991. године почео да ради са Драгомиром Карићем у Москви, бавио се куповином нових машина за потребе пећких фабрика.

„Купили смо специјализовану аутоматску машину са шест бренира која реже по цртежу. То је донело огромну уштеду материјала, смањило шкарт и повећало квалитет. Долазили су људи да разгледају. Купили смо и десетак специјализованих стругова, баш какве је Зоран маштао да има, затим струг који је могао да обрађује осовине и до 6 метара дужине. У то време у нашој земљи није их било лако купити. Такве стругове су производили „Ада” - Потисје, „Првوماјска” - Загреб, „Крушик” - Ваљево. Договорио сам да стругове платимо кроз испоруку резервних делова за исте такве стругове. Кад су стругови стигли у Пећ, Зорановој срећи није било краја. Чувао их је као децу. Специјализовао је раднике, обучавао их, није излазио из хале. И заиста, све што је Зоран контролисао било је највишег квалитета израде.”

„Куповали смо глодалице, универзалне стругове, аутоматске стругове за специјалне намене. Све је било багателно. Нама је у производњи највише недостајао такозвани „борверк”. То је универзална машина која обрађује материјал са свих страна: и вериткално, и хоризантално и под углом, програмирасте је и она аутоматски буши рупе, обрађује површину - као робот. Зоран је био одушевљен. И ја, морам признати. У Југославији је његова цена била око 200 хиљада долара, највећи модел са јапанском електроником, у Русији нас је коштао не више од пет хиљада долара. Купили смо и једну велику координатну бушилицу за рупе велике прецизности. Огромне машине! Тешко смо их транспортовали.

Када су инсталиране у Пећи, и почеле с радом, почели су и оружане напади на фабрику. Машине су биле готово нове кад је фабрика изгорела, а оне растурене.” (Александар Љ. Грујић)

Зоран Карић: награђене машине

Неке машине су сами конструисали, а неке су куповали и копирали.

„Производили смо „МКТ- 500” - машину за резање пуног гвожђа до пречника 550 мм. То је врхунска машина.”

„По наруџбини железнице направили смо специјалну машину која је могла да одвоји и замени радну површину точка од главчине, јер се брже хаба, веома сложена и исплатива машина.”

„Конструисали смо машину за израду флаха или шпаринга: из лима дебљине до 12 мм, режу се траке ширине пет сантиметара. Због дужине долази до увијања траке које се више не могу исправити. Ми смо направили машину која је могла да сече флахове на било коју ширину - савршено праве без увијања, с обореним ивицама. Богољуб је на Белим водама пронашао погон. Свуда около била су стоваришта. Транспорт је био јефтин. Потражања је била неограничена. Ту смо покренули производњу.”

„За наше патентирание машине добијали смо сајамске позиве и признања. Наша свечана сала била је препуна медаља, домаћих и страних.”

„Када смо произвели аутоматску линију за сортирање и паковање воћа и поврћа, поређали смо пет линија испред фабрике у Пећи, нико није могао да верује да смо ми то направили. Ми нисмо готово ником дозвољавали да уђе у наше производне хале, и зато се доста тога није ни знало.”

„Имали смо „борверку” која је могла да направи алат за пресовање шасије од мерцедеса. Добили смо је из Русије у једном бартер послу. Три месеца нам је требало да је монтирамо. Није ми било јасно како су Албанци успели да је растуре. То су тоне и тоне гвожђа и челика.”

„Када смо се преселили у Београд, постао сам потпуно свестан шта смо ми у Пећи имали. Тек у Београду схватио сам у чему је била наша највећа предност. Нашем предузећу су се обраћали када би их одбила сва велика предузећа. Оспособили смо се да решавамо проблеме с којима други нису хтели, или могли да се баве.”

„Срета је из Загреба донео један кабл, специјалан, перфориран, намотан на огроман котур. У Хрватској је била велика потражња, а нико није умео да га направи. Окупио сам екипу: Никић, Васо Јовановић, моје Роме који су радили на пресамa, коваче, стругаре: Душана Савића, браћу Шиљковић, Сашу Гаровића. Казао сам им: „Да покушамо, и ако успемо, биће посла колико хоћеш. Експериментисали смо после свакодневних обавеза. Нисмо излазили из фабрике, спавали смо на смене, код мене у канцеларији. Није ишло. Када сам већ одустао, сећам се, четири сата пред зору, исцрпљени смо стајали у кругу, и гледали смо се. Само што нисмо пошли из хале и дигли руке од свега, јавила ми се спасоносна идеја - „Да покушамо још једном” - рекох. Пресу која савија кабл приближили смо пећи, да га савија док је још врућ. Успели смо из првог покушаја. У чему је била грешка? Док смо извлачили тај велики круг из пећи он се хладио, док смо га постављали на алат и преса се на њега полако спушта, он се потпуно хладио, и није могао да се савије. Успели смо, нико није хтео да престане с производњом. Стигла је јутарња смена, радници гледају - огромне котурове офарбане жутом бојом већ смо товарили на камионе. На њима је писало „Браћа Карић”.”

„Нисам инжењер по струци, али два пута сам се више трудио, и нисам се стидео сваког да питам. Ми смо имали добре инжењере, мајсторе свих профила, и ко је хтео могао да је да научи све о металској струци.” (Зоран Ј. Карић)

„Зоран је креативац, волео је сам да смисли и сам да направи. Више је имао поверења у развој наше фабрике и у своје раднике, него у кооперанте. Желео је да постанемо велики фабриканти. Да не зависимо ни од кога. Има бриљантан дар за производњу. У суштини, једино га је производња занимала, идејно-технички и организационо. Имао је велики ентузијазам за развој технологије, и усавршавање производње. У производњи се осећао као риба у води. Нема шта неће направити. И не само машинство, опчињен је модерним технологијама: рачунари, дигиталне камере, фото-апарати. „Купите ми савремене машине, па ћете видети шта могу да направим”, говорио је.” (Драгомир Ј. Карић)

Производња или кооперација?

За производњу и развојне програме био је задужен Зоран Карић. Највише је он допринео да „Браћа Карић” постану значајна метало-прерађивачка компанија. Али, имао је Зоран и најмање поверења у технолошку сарадњу са другим компанијама. Волео је независност. Волео је да квалитет и учинак зависе само од способности запослених под његовим руководством. Радити у кооперацији са другима значило је бити много зависан од производних могућности, способности и одговорности других. У земљи замагљених личних и „колективних одговорности”, уговорне обавезе су се лако прихватале, и исто тако лако игнорисале. У томе је видео претњу да им се „производња не отме”, тако што ће све више и више зависити од ствари на које немају никаквог утицаја, што је дугорочно могло да их доведе у опасност. „С муком стечени успех”, мислио је он, „могао је бити угрожен споља; пут једног производа од његове замисли до тржишта више није био једносмеран, била је то мрежа путева, и саобраћај је морао у сваком њеном делу савршено да функционише да би производ у тачно предвиђеном року „сишао” са производне траке. Могућности да на том путу дође до неке хаварије или ланчаног судара биле су више него реалне.”

Све што је уследило у наредних неколико година заувек ће изменити филозофију пословања „Браћа Карић” компаније, изменити је колико је било потребно да од радионице израсте у сложени пословни систем, који се састоји од већег броја независних компанија које послују на раз-

личитим крајевима света. Током тих промена, по многим важним питањима има неслагања међу браћом до данашњег дана.

„Ми смо јужњаци, бучни, темпраментни. Када нас други слушају како причамо, мисле да се свађамо. А тек да нас чују кад се свађамо! Вичемо све док се не исвађамо до краја, и ако је потребно разиђемо се да нам се главе „охладе“ - све док се не договоримо, али кад се око нечег договоримо, на то се више не враћамо. То смо наследили од родитеља. Никад не оставимо да буде нерешен проблем између нас, него да га решимо до краја. У бројној породици као наша, не може увек бити како би нас честворица решила, да смо сами. Ту су наше породице, породице наших радника, и све то утиче, признали то или не.”

„Ширећи кооперацију, ширили смо породицу, тј. Богољуб је охрабривао мала породична предузећа да нам се придруже, да с нама деле ризик и добит. Нарочито је било важно да та мала предузећа буду породична. Да су сувласници људи који деле наше вредности, који живе слично као ми, који имају исте проблеме у покушају да се из озбиљног занатског статуса уздигну у индустријски, аутоматизован начин производње.” (Зоран Ј. Карић)

Кооператива

„Браћа Карић” су кооперативне односе развијали у два смера: ка великим и ка малим предузећима. Били су кооперанти највећих привредних система у земљи: „Минел” - Београд, „Застава” - Крагујевац, „Иво Лола Рибар” - Раковица, „Железара” - Зеница, „Трепча” и „Електропривреда” Косова.

Паралелно су развијали и своју кооперативну мрежу малих произвођача, која је покривала целу Југословају (Суботица, Нови Сад, Стара Пазова, Београд, Батајница, Шабац, Ваљево, Ниш, Крагујевац, Ариље, Самобор, Ријека, Загреб, Бока, Сарајево, Тузла, Бања Лука, Мостар, Коњиц, Љубљана, Марибор...). Где су били добро развијени металопрерађивачки комплекси, правили су своје филијале, као партнери поменутих гиганата. Погони су запошљавали од пет до педесет људи. То је била једна врста „франшизе”. „Браћа Карић” су својим кооперантима обезбеђивали средства за рад и поруцбине, а кооперанти су обезбеђивали просторије и раднике. Охрабривали су друге да раде како су они радили. Убеђивали су људе да се упусте у ризик и ослоне на себе и своју памет, да покрену производњу било какве „ситнице” која има купца. Психолошка баријера је за већину била непремостива: постојао је страх

да фабрика значи велико улагање, недоступно поједници. Нису могли да поверују да су знање и идеја највећи и незаменљив капитал, а да је све друго од мање важности. Пословну логику коју користи и светски гигант - „Мекдоналдс“, „Браћа Карић“ су почели да примењују од почетка рада. Добит су делили са својим кооперантима 70:30, 60:40, 50:50%, зависно од тога ко је шта уложио у заједнички посао.

За десет година укључили су преко 400 коопераната у своје програме. „Браћа Карић“ су нарочиту пажњу поклањали кооперативном односу са малим партнерима. Удруживање малих, приватних предузетника била је и остала једна од окосница пословне филозофије Карићевих.

„Кад упознам човека, видим како живи и ради, знам одмах да ли му могу веровати или не. Солидарност се препознаје на први поглед. Стисак руке и дата реч у послу могу више да вреде од најтврђих правнички срочених уговора. Многи сјајни уговори остали су мртво слово на папиру. Ретко сам се варао у људе. Човек који има квалитетну породицу, паметну организацију производње, ужива поштовање радника, неће се коцкати с угледом, јер га није стварао преко ноћи.“ (Богољуб Ј. Карић)

THE NEW YORK TIMES, THURSDAY, SEPTEMBER 29, 1988

Pec Journal

A Poor Marxist Makes Good; Now He's a Magnate

By HENRY KAMEN
Special to The New York Times

PEC, Yugoslavia, Sept. 24 — Bogoljub Karic was decorated with the Order of Labor with Silver Wreath today, an honor customarily reserved for shock workers of Communism. But that is not the way Mr. Karic sees it.

"I feel this is a recognition of the private sector," he said, leaning back in one of the 11 leather — or almost leather — armchairs arranged around the long, custom-designed conference table of his company's board room.

His late-model, chauffeur-driven Mercedes, with curtains around the rear windows, was parked at the door. Mr. Karic's assertive style of life and work in Kosovo, the country's poorest province, has an effect comparable, say, to meeting a Rockefeller on the subway.

"I see it as acknowledging finally that private enterprise will get equal status with the socialist sector," he said of his award. "We are so discriminated against. Our social contributions to the state and our taxes on earnings are much higher, we can't get Government credits for our workers' housing and the materials we buy are 30 percent more expensive than for state enterprises."

Wealthy by Any Standard

Yet somehow Mr. Karic and his three brothers and one sister who founded and head the Karic Brothers concern appear to have overcome the obstacles. Less than 10 years after they began their factory in a garage in this ancient town near the Albanian border, they have become prosperous by any country's standards and incredibly wealthy by those of Communist nations.

The New York Times/Henry Kamen

Bogoljub Karic, right, chairman of the board of Karic Brothers, with his brother, Zoran Karic, technical director, outside their factory, which produces machine parts in Pec, Yugoslavia. The Karics' company is the largest private concern in Yugoslavia. A draft law, if approved, will lift most restrictions and give private enterprise virtual equality with public companies.

get what I want despite the law," he said. "If something is contrary to the law, it has to be blessed by the party. We are the heretics of the law. Laws are based on our practice."

The first "political intervention in our favor" came from President Tito himself just before his death in 1980, Mr. Karic said. Tito visited Pec in

strictions and give private enterprise virtual equality with public companies grew out of the session but is still awaiting approval from Yugoslavia's highly decentralized system. Eight regional party and government hierarchies must each give its consent.

"The Politburo has accepted it, but the administrative bureaucracy op-

Кооперанти који су били на истим таласним дужинама и имали западњачко поимање уговорних обавеза, квалитета, као и да прозводе што је потребно тржишту, с временом су се придружили компанији „Браћа Карић”. Пример је Душан Сомек, власник металопрерађивачке радионице „Сомек” у Самобору, близу Загреба, који је имао једну од најсавременијих радионица за израду зупчаника, редуктора и осталих машинских делова у Југославији. Затим Михајло Бато Крупниковић из Ариља, који је приступио БК компанији и објединио је на десетине металопрерађивачких радионица у компнију БК.

Дошао је тренутак када су кооперанти производили више него матичне фабрике у Пећи, а „Кооперација” је постала издвојено предузеће унутар пословног система „Браћа Карић”.

„Кооперација” се развила као засебан сектор који је био деликатан и изазован. Код нас су људи долазили кад нису могли да реше неки проблем. Било је то социјалистичко време, и државне фирме су најрадије пословале међусобно. Нама су се обраћали тек кад би их сви други одбили. „Браћа Карић” су продавали оно што данас зову „know-how” (знање). Велики произвођачи би једноставно „освојили” неки производ и серијски га производили. Мало ко је хтео и умео да решава нестандартне проблеме, није им се исплатило. „Браћа Карић” јесу решавала такве проблеме. Да би створили репутацију фирме која „све може”, некад се улазило и у ризичне послове с неизвесном зарадом. Када и нису знали нешто да ураде, знали су коме да се обрате, да експериментишу док добију резултат. Такве послове је на себе преузимала „Кооператива”.

„Сећам се, требало је за „Сода-со” из Тузле направити велики зупчасти точак, пречника шест метара, изнутра шупаљ, споља на зубљен. Нико у Југославији то није могао да уради. Нисмо ни ми. Али, знао сам фирме које су могле да обаве једну или две операције од десетак, колико је било потребно да се зупчаник изради. Одливак зупчаника урађен је у Металуршком комбинату Смедерево. Калуп за одливак урадила је друга фирма. Мишинска индустрија Ниш га је назубила по ободу. У војној фабрици у Тузли смо га калили. Наш зупчаник је коштао три пута јевтиније него да су га увезли из Немачке. „Браћа Карић” су се досетила да повезују послове, други не. Ако све не би могли да ураде сами, одбијали би посао. Исто тако, „Енергоинвест” је градио велики привредни објекат за Иран, посао вредан десетине милиона долара. Фабрика је већ била завршена. Да би почела производња, недостајала је „ситница”: средњенапонски прекидач за искључивање волтиног лука, какав се користи у металуршким комбинатима. Наизглед обичан прекидач величине 10 пута 10 сантиметара, само што је

био направљен од специјалне пластике која је могла издржати температуру од више хиљада степени. У Југославији га нико није производио. Производили су га Французи, а „Енергоинвест“ од Француза није могао да га купи зато што су они примењивали санкције према Ирану. Пронашао сам нашег професора који је успешно експериментисао на том пољу, и имао свој патент за који

Das fidele Quartett

Serbiens einflussreichster Wirtschafts- und Medienclan, das Imperium der Brüder Karić, versucht sich im Kosovo-Konflikt nun als Friedensvermittler.

Einst tingelten sie als fröhliche Musikantenband Blaue Sterne durch die Dörfer des Kosovo und spielten bei Hochzeitgesellschaften auf, die vier Karić-Brüder mit ihrer trillernden Schwester Hafa und der muslimischen Schwägerin. Das war Ende der siebziger Jahre, in der Spätphase des jugoslawischen Tito-Kommunismus, als die mehrheitlich von Albanern bewohnte Provinz zeitweise das Privileg einer autonomen Selbstverwaltung genoß. Der serbische Karić-Clan war damals in Peć beheimatet, Kosovo zweitgrößte Stadt und seit dem Mittelalter Sitz des serbisch-orthodoxen Patriarchats.

Heute gelten die Tingeltang-Brüder als Serbiens Rockefeller. Richtig an diesem Vergleich ist zumindest, daß die „Braća Karić“ es in relativ kurzer Zeit zu immensen Reichtum brachten, von einer Klitsche zur Herstellung von Werkzeugen bis zum wichtigsten Wirtschaftsimperium im post-titoistischen Jugoslawien, das heute über ein internationales Konglomerat von Banken, Handelsgesellschaften, Fernsehanstalten, ein Mobiltelefonnetz und eine Privat-Uni für Manager gebietet. Kein Zweifel: Die fidele Gebrüder stiegen von provinziellen Selfmademen zu Belgrads einflussreichsten Plutokraten auf. Und sie schalten sich jetzt aktiv in das diplomatische Gezerre um eine Friedensregelung für das Kosovo ein.

Eine Erfolgsstory, die kaum ohne höchste Protektion gelingen konnte. Die genoß das Quartett unter dem Regime des Serben-Regenten Slobodan Milošević reichlich. Dafür verlegte dann ein Karić-Verlag die Werke der Präsidentschafts- und Soziologie-Professorin Mirjana Marković; deren Linksbündnis JUL wurde mit Spenden sowie hehren Ergebnissen adressen bedacht: „Der Politik und den Prinzipien, für die Sie persönlich stehen“, schrieb Bogoljub Karić in einem hymnischen Grußtelegramm an den letzten JUL-Parteikongreß, „gehören die Zukunft.“

Bogoljub („Die Liebe Gottes“), 55, der älteste der vier, spielte bei der Musikantentruppe die Gusla, die herzzerreißende serbische Primitiv-Fiedel. Heute bevorzugt Bogoljub die Baßgitarre und ist Chef des Gesamtunternehmens, Multimillionär und zudem Staatsbürger von Kanada, wo die Karićs nach dem Kollaps des Tito-Kommunismus kräftig investierten.

Zypern und Großbritannien, wo der Clan in und bei London vier Anwesen

lich über die Belgrader Massendemos gegen Miloševićs autokratisches Regime berichtete. Und dann trat Bogoljub auch noch als Gegenkandidat zu Milošević um die Präsidentschaft an, was ihm binnen weniger Wochen 55 Gerichtsklagen wegen unlauterer Geschäftsgebahren eintrug. Karić verzichtete, will es aber im Jahre 2005 erneut versuchen.

Dafür übt er unterdessen schon mal als Chiefberater des amtierenden Staatschefs, der ihn vergangenen Oktober zum Kabinettsmitglied ohne Portfeuille berief. Der Fernsehsender BK TV ist nunmehr auf superpatriotisch getrimmt und zeigt Propaganda-Cartoons mit Nato-Flugzeugen in Hakenkreuz-Formation mit dem Text: „Deja vu“.

Gleichwohl nutzt der Clan seine internationalen Kontakte, um den Konflikt mit der Nato baldmöglichst zu beenden. Bruder Dragomir, 49, einst Gitarrespieler und heute verantwortlich insbesondere für das Rußland-Geschäft, disputierte am vorvergangenen Wochenende in Wien mit russischen Duma- und amerikanischen Kongreßabgeordneten über einen Friedensplan, dabei telefonisch mehrmals den Belgrader Zaren konsultierend. Vorigen Freitag sprach Dragomir in Bonn bei Joschka Fischer vor. Bogoljub mischte beim Besuch von Jesse Jackson und bei der Freilassung der drei US-Soldaten mit, spielte auch noch in anderen Bereichen den humanitären Vermittler.

„Wenn ich etwas heute nicht machen kann, heißt das nicht, daß ich es morgen nicht schaffe“, lautet die Lebensdevise des Karić-Vormanns, der in Deutschland den potentesten Zukunfts- und Wunschartner Jugoslawiens sieht. Gewisse Mentalitätsunterschiede werden bleiben. Etwa das Verständnis von Demokratie. Bogoljub Definition dafür lautet schlicht: „Demokratie ist Telefonieren mit einem Handy.“

Karić-Familie in Peć: Rockefeller von Serbien

besitzt, sind weitere Stützpunkte der Handelsaktivitäten, die sich vor allem auf die Nachfolgestaaten des einstigen Sowjetreichs konzentrieren. Verhöbert wird alles, was Umsatz bringt: Rohstoffe, Schmuck, Parfüm, Handys, Öl. Angeblich wurden über die Karić-Connection auch Millionen aus dem Privatvermögen der Miloševićs auf Auslandskonten geparkt.

Nicht immer waren die Beziehungen zwischen den Karićs und Serbiens oberster Familie ungetrübt. Verübelt wurde bei Hofe den neuereichen Emporkömmlingen, daß ihr Fernsehsender BK TV im Winter 1996/97 ausfüh-

* Mit Bogoljub Karić (M.).

OLAF EHLE

домаћа индустрија није била заинтересована. Добили смо од њега формулу за легуру, а саставне компоненте купили смо у иностранству. Те компоненте су однете у војну фабрику „Крушик“ где су кућиште прекидача излили по нашој формули. Кад смо генералном директору „Енергоинвеста“, Драган и ја, донели прекидач, био је одушевљен, почео је да нас љуби.” (Александар Љ. Грујић)

Економски разлози кооперације

Мада су развијали своју производњу, никад је нису могли технолошки „заокружити” да буду потпуно независни од сарадње са другим произвођачима, а постављало се и питање економске оправданости, јер би то захтевало велика улагања.

„За разлику од Зорана који је волео да у прозводњи будемо потпуно независни, ја сам на посао гледао из сасвим другачијег угла - интересовао ме је чист економски учинак. Када саберем све производне трошкове једног производа (укључујући куповину машина, простор, плате радника, електричну енергију итд.) рачуница ми је показивала да већи профит постижем ако се то ради ван наше куће, ако то неки кооперант по наруџбини производи за мене. Исплативије је имати, нпр. сто малих коопераната, него фабрику са хиљаду-две запослених. Логика ми је била следећа - исплати ми се да производ платим скупље него што би ме коштао да га сам произведем, али зато не бринем о стотину ствари о којима морам бринути кад водим фабрику: да ли радник ради или забушава, да ли је сломио машину, да ли има сировина, резервних делова, колико људи је на боловању, има ли електричне енергије (хаварије електричног система су биле честе), не плаћам администрацију... Кооперант је обавезан да ми до одређеног рока испоручи уговорену количину производа. Нек’ њега боли глава. А 50 - 70% чисте зараде иде нама. (Наравно, и ми смо били у истој позицији у односу на велика предузећа за која смо радили.)”

„Идеја је била да се све компоненте сложеније машине производе у кооперативама изван Пећи, а у Пећи да се склапа целина, и обави контрола квалитета. Зоран се невољно сложио да сам у праву што се тиче економичности кооперативе, али сматрао је да ми никад не бисмо стекли име да нисмо развили своју производњу. Гледано из његовог угла био је у праву.” (Драгомир Ј. Карић)

Богољуб Карић је размишљао истовремено у више праваца, и за више година унапред, не стављајући никад све на једну карту. Нема сумње да

Бојољуб Ј. Карић је отворио йрви научни симйозијум
„Улоја мале йривреде данас”, Пећ, 1987. йодине

Бојољуб Ј. Карић добија йризнање од Марјана Рожича
(йредседника ССРН-а СФРЈ) за орйанизацију научной симйозијума
„Улоја мале йривреде данас”, Пећ, 1987. йодине

је био опседнут растом фирме и ширењем послова. Прерастање „Браће Карић” у привредног гиганта, видео је као потенцијално опасну замку, из бројних разлога.

Постојале су правне препреке: нерегулисан правни статус приватног предузетништва могао је бити погубан. Криза у Југославији и могући распад земље нису охрабривали масовне инвестиције. Како су се косовска и југословенска криза међусобно подстицале, није била искључена могућност да на Косову и Метохији дође до отворене побуне Албанаца и потпуне блокаде цивилног живљења. Пећ у таквој ситуацији не би могла више бити седиште компаније, а уложене инвестиције у производне капацитете биле би опасно угрожене. Али и у повољнијем сценарију, да Косово и Метохија остану изван сукоба, већ 1989. године између Србије и Словеније дошло је до „трговинског рата” и наслућивало се драстично сужавање тржишта. А урушавање тржишта нарочито је опасно за велика предузећа која може смрвити њихова величина, што се већини гиганата касније и десило. Упоредо са невиђеним политичким променама у свету (уједињење Немачке, распад СССР-а), у току је већ била, ништа мање важна, информатичка револуција: рачунари су за мање од две деценије постали незаменљиви у свим сферама пословања, од производње до менаџмента. Никад раније један софистициран производ није тако брзо „освојио” планету Земљу. Од лабораторијских истраживања и експерименталне производње у фабрикама Силицијумске долине, до масовне производње рачунарског хардвера у земљама Далеког истока, са јефтином радном снагом у Кини, Тајвану, Кореји, Сингапуру... прошло је мање од десет година. И гиганти других индустријских грана измештали су производњу из матичне фабрике ка „периферији”, ка земљама с јефтином радном снагом (и стабилном политичком ситуацијом). Постао је светски тренд да се технолошки цинови баве иновацијама, развојем, стратегијом и филозофијом пословања, маркетингом, а самом производњом - земље са заосталом економијом.

За Богољуба Карића није било спорно да се компанија мора развијати, јер је он човек који се не би могао задовољити постигнутим успехом без обзира колико је тај успех био висок. Раст, и стално превазилажење освојеног, за њега је био и остао смисао бављења послом. Горња граница у размишљању, планирању, хтењу, смелости, за њега никад није постојала. Горња граница било је Небо, и на њему Бог. Са четири године већ је био убеђен да између Богија и Бога нема земаљских ограничења. Према његовом признању, и међу својим сарадницима често је био несхваћен, није имао саговорника: „За човека ослобођеног страха, границе не постоје. Границе постоје само у људском уму и последица су страха и незнања”, говорио је.

„Када сам се запослио код Карића, на једом састанку руководства Богољуб је рекао: „Од следеће године правићемо милион марака

месечно. Настао је жагор. У то време, био је то велики новац. Гледао је у мене: „Мислиш да сам нереалан?” Шта да одговорим? Звучи нереално - али ћутао сам. Следеће године имали смо месечни приход од два милиона марака. Слично се поновило кад је најавио да отварамо приватну банку, сви смо га гледали као да је сишао с ума. У Југославији нису постојале приватне банке, све су биле државне; наш човек је навикао да верује држави, више од половине становништа рођено је у социјализму и васпитавано да не верује приватном капиталисти, то је прешло у условни рефлекс. Сви присутни економисти су се згледали. Питао сам се, ко ће динаре да уложи у ту банку? Нема логике. Лудило. Али, не само да је ту банку заиста отворио - већ је она, противно здравом разуму, почела добро да ради!”

„Кад је осамдесетих година по повратку из Совјетског Савеза најавио да ћемо ићи у освајање руског тржишта, радећи с њим навикао сам да му верујем и када се економиста у мени бунио. Већ 1990. године правили смо велике послове у СССР-у.” (Александар Грујић)

Није било лако ни другим његовим сарадницима. Тешко је пратити човека који се не боји, чија воља не познаје границе, који говори:

„Људи ограничене маште не само да имају ограничено поимање реалности, него, самим тим, и ограничену процену могућег. Ако сте заробљеник својих страхова, бићете ограничени не само у маштању, него и у делању. Граница маште је једина граница наших могућности. Човек може да постигне све што може да замисли. Препреке се подразумевају, оне су ту да их савладавамо, а не да застанемо пред њима.”

У којем правцу су планови Богољуба пошли, брзо ће се показати.

Сваке године у Москву

Када се 1981. године, комшија и пријатељ породице Карић, Осман Барјактари (између породица Карић и Барјактари постојало је вековно пријатељство), припремио се на вишегодишње службовање у Москву, своју кућу у Пећи оставио је на чување и коришћење породици Карић. Имао је жељу да му сваке године бар један од браће Карић дође у госте! Из Москве их је више пута звао да га посете.

Први је отпутовао Сретен. У гостима је провео месец дана. Видео је све што је за страног туристу занимљиво, вратио се с много утисака о

којима је браћи дуго причао. Следеће године отишао је Зоран. И он је био фасциниран Русијом, на свој начин и у складу са својим интересовањима. Ред је био да у Москву пође Богољуб.

„Године 1984. Богољуб је са супругом Маром отпутовао у Москву. Обишао је СССР уздуж и попреко. Када се вратио, затекао нас је код родитеља у Тивту. Био је узбуђен као да је управо открио Америку. Али, он није причао о музејима, позориштима, ресторанима, већ само о послу и великим пословним могућностима. То је оно што га је чинило различитим, јединственим. „Слушај ме Драгане добро, мораш хитно да идеш у СССР! Тамо се праве велики послови, тамо нам требаш. Идеш са Хафом и децом. Не на месец-два. Селиш се за стално. Тамо је будућност. Требаће ти две-три године да научиш језик, да упознаш људе и снимиш ситуацију, да им уђеш у душу, да постанеш Рус. А онда ћеш чудо да направиш. Наших привредних представника тамо има на стотине, нико ништа не ради. Само се прича о „великој четворици“ (фудбалски клубови: Звезда, Партизан, Динамо, Хајдук)”.

„Представници наших друштвених предузећа тамо су имали по пет и више хиљада долара плату. Месечно се могло добро живети са 50\$. Међусобно су се свађали ко ће да плати кафански рачун. А тај рачун се мери овако: за 100\$ купите 500 рубаља (званично 850\$, курс је 1 рубаља = 1,7\$), на потрошених сто долара признаје вам се 850! Уз то, доносили су камионе тенхничке робе широке потрошње којом је руско тржиште било сиромашно. Ко је водио рачуна о интересима фирми које су их послале? Сви су тада желели да иду у источне земље. У то време два стана у центру Москве плаћао сам 50\$, данас један стан плаћам 2.300\$.” (Драгомир Ј. Карић)

Политички и медијски публицитет

Велики потреси који су се десили на Косову и Метохији, почетком осамдесетих нису заобишли ни породицу Карић. Косово је постало медијски актуелно у негативном смислу. Насупрот општој лошој ситуацији у Покрајни, ипак дешавало се и нешто што је уливало наду. То није промакло ни посматрачима са стране. Новинари који су посећивали Косово и Метохију у потрази за политичким темама, били су све чешћи гости породичне фирме из Пећи. Половином осамдесетих година није било ниједних југословенских новина, телевизијске или радио-станице, као ни познатијих светских медија који нису објавили вест о „ка-

питалистичком чуду” из Пећи. То је било медијски атрактивније, јер се дешавало на Косову и Метохији, најсиромашнијем делу прве земље самоуправног социјализма.

За компанију Карић заинтересовали су се европски, и амерички медији. Опширне чланке о њима писали су коментатори најутицајнијих америчких новина, попут „Вашингтон поста” (1987. г.) и „Њујорк тајмса” (1988. г.). Међутим, ако знамо да се поститовска Југославија ближила свом суноврату, и да је, на своју несрећу, као тема улазила у политичку и медијску жижу света, све постаје нешто јасније.

На питање новинара „Вашингтон поста” (23. 7. 1987. г.) како успешно у својој фирми могу да помире капиталистичку и социјалистичку економију, Богољуб Карић је објаснио:

„Знате, Југославија је самоуправно друштво и све пословне одлуке доноси раднички савет. Међутим, да ли је нормално да раднички савет одлучује о стратешким стварима фирме чији смо власници моја браћа и ја? Осим нас, нико у фирму није уложио ни динар свог новца. Да ли је нормално да раднички савет одлучује у шта ће бити уложене моје паре, с ким ћемо и како да послујемо (опет мојим парама)? Што се тиче радничких права, синдикалних питања и слично, то је уреду, и треба да се питају радници и чује њихов глас. Али, многи су гиганти у овој земљи пропали зато што су пословне одлуке доносили раднички савети састављени од некомпетентних лица: куvara, дактилографа, металостругара и руководства које се у бизнис разумевало тек мало више од њих, јер често нису бирани као људи од струке, већ од партијског поверења. У овој земљи богохулно је то говорити али је, нажалост, тако. И све док буде тако, бајке о спектакуларном привредном расту, о светлој будућности празна су демагогија.”

„Профит желимо да делимо са радницима. Свако да буде награђен сразмерно властитим улагањима, способностима, учинку. Ко има конкретну идеју да нешто унапреди или направи биће награђен. Карићи су покренули прозводњу својим парама, сав ризик пословања је на мојој браћи и мени, да ли је нормално да нам држава лимитира колико можемо да зарадимо или колико смемо да платимо једног изузетног стручњака? Платићемо га онолико колико вреди. Нико не поставља питање да ли је „социјалистички” да наши фудбалери остварују астрономске зараде и живе попут холивудских звезда. Ни ја то питање не постављам. Али, где је ту логика да један талентовани клинац пикајући лопту зарађује више од врхунског стручњака? Зато инжењер који у државној фирми добија око 250, код нас зарађује око 800 долара месечно, плус бенефиције о којима никад не би могао да сања у државном предузећу. Има људи који

ово не воле, плаше се да ће то променити друштво. Али, ако нешто не ваља, а не ваља, треба мењати. Мислим да људи почињу да се слажу у томе да су нашем систему потребне радикалне промене.”

Породична компанија „Браћа Карић” због свега постаје интригантна, јер представља контраст свему што се догодило са земљом. Насупрот све суморнијим информацијама које су долазиле из Југославије, док су се машинерије националних комунистичких олигархија захуктавале за коначан међусобни обрачун, у најсиромашнијем и етнички најпроблематичнијем делу земље, појавило се „чудо из Пећи”, како су новинари писали.

Компанија „Браћа Карић” прерасла је локалне, чак и југословенске оквири и постала је светска компанија. У другој половини осамдесетих година прошлог века, представљала је редак, потпуно неочекиван и снажан интегративни симбол, насупрот општем расулу, апатији и мирењу с распадом земље, који се дешавао.

Из данашње перспективе, опште медијско интересовање, подсећа на интересовање које данас побуђује експериментално увођење капитализма у комунистичку Кину.

Центар за развој мале привреде

У јуну 1987. године „Браћа Карић” су у Пећи организовала научни симпозијум на тему „Улога мале привреде данас”. Окупио се велики број познатих научних радника и привредника. Водила се квалификована расправа о малој привреди у функцији великих технолошких система. Припремљено је преко тридесет научних саопштења. Било је речи о друштвеној и приватној својини у савременим условима, о примени иновација, правној регулативи и сличним темама.

„Имала сам срећу да ми је Уставно право предавао сјајан професор и човек, др Кулић. Кад је чуо чиме се бавимо, заинтересовао се и у посету фабрици довео је целу екипу са правног факултета. Он и Богољуб су се разумели од првог сусрета. Боги је имао практичног искуства, и доста је видео по Немачкој, Аустрији, Италији, Словенији, Хрватској. А сваки успешан модел који је видео у некој фирми, знао је брзо да „сними” и моментално примени у пракси. Професор Кулић био је одушевљен, најмање је од малог приватног фабриканта очекивао теоријско и практично знање и искуство из различитих економских и привредних система. Њихов сусрет је, можда, био одлучујући да при фабрици оформимо „Центар за развој мале привреде”. Од оснивања сам била директор „Центра”. Иницијатор је био Богољуб, а у рад

су се укључили многи еминентни професори и стручњаци правних факултета из Ниша и Београда. Сваке године у Пећи смо одржавали симпозијуме о малој привреди.” (Миланка Карић)

Симпозијуму о малој привреди присуствовали су: Марјан Рожич, председник ССРН-а Југославије (Социјалистички савез радног народа Југославије), који је отоворио скуп, и Стефан Корошец, члан Центалног комитета Савеза комуниста Југославије. Учествовали су познати политичари, економисти и привредници који су анализирали постојеће недостатке привредног система с обзиром на могућности које је пружао за развој малог предузетништва, и предлагали решења за превазилажење тих проблема. Дискусије, реферати и закључци са тих саветовања, који су штампани у виду зборника, представљали су драгоцен допринос транзицији југословенске привреде у правцу да се створи све већи простор за развој приватне иницијативе.

Гости су били и високе дипломате: амерички амбасадор у Београду, Џорџ Скенлан, амбасадори неколико западноевропских земаља, али и совјетски амбасадор у Београду и његови економски саветници. Московска „Правда” је 1983. г. на првој страни објавила алармантан наслов: „Рестаурација капитализма у Југославији”, а разлог за узбуну била су управо „Браћа Карић”. Али од 1985. г. када Горбачов почиње „перестројку”, „клима” се мења, као и однос према приватном предузетништву.

Посете високих партијских и државних функционера постале су редовне: Бранко Микулић, Али Шукрија, Азем Власи, Душан Чкребић, Кољ Широка, Дража Марковић. Министар унутрашњих послова СФРЈ - Стане Доланц, посетио је фабрику када су националистички нереди већ прерастали у оружану побуну. Питао је браћу Карић да ли се плаше за личну безбедност, и поклатио им је по један револвер колт „магнум 357”.

„Симпозијуми су се одржавали док се ситуација на Косову и Метохији, и у целој земљи није изузетно погоршала. Из данашње перспективе посматрано, велика штета је што није потрајало одржавање симпозијума. На њима су се могле чути идеје и чињенице које се нигде друго нису могле чути, нарочито не у званичним партијским и државним форумима. Било је толико ентузијазма да се конкретним акцијама реформише посрнула и системски угушена привреда. Реферате смо редовно штампали и објављивали. Чувамо их и данас. И садашњег читаоца изненадило би како су размишљања многих људи била испред времена, и била алтернатива лудилу које је растурило земљу. То је трајало до деведесете, до почетка косовског и југословенског расула.” (Миланка Карић)

Косовска криза

Уставом из 1974. године, аутономне покрајине Републике Србије - Војводина и Косово и Метохија, добиле су степен аутономије какав не постоји нигде у свету; фактички, ако не и формално, аутономне покрајине имале су атрибуте самосталних република. Влада Републике Србије, у великој мери била је онемогућена да се „меша” у „унутрашање” ствари своје две аутономне покрајине. То је у перспективи довело до парадоксалне и потенцијално експлозивне ситуације. Две покрајине су у републичкој скупштини могле да надгласају посланике „уже територије” Србије. И на савезном нивоу, могле су да гласају против матичне републике, што је створило апсурдну ситуацију која ће имати фаталан расплет. Ситуација је била додатно замршена јер је овај парадокс доследно спроведен у државне и партијске органе.

У другој половини осамдесетих година дошло је до ескалације косовске кризе. Осилили су се због неодлучности савезне и републичке власти, и албански сепаратисти отворено су напали Србе и српску имовину. Док су трајале бескрајне и јалове партијске и државне расправе, конференције, конгреси... сепаратисти су свој план ефикасно спроводили у дело.

Из појединачних и прикривених притисака, прешло се на организовано шиканирање неалбанског народа, паљења српске имовине, цркава, пребијања, убиства, силовања... То није било могуће да се дешава без прећутне подршке једног дела покрајинске власти. Српска јавност била је шокирана. Обичном човеку било је неразумљиво да држава такве ствари не може да спречи. Косовски Срби, као и припадници других неалбанских мањина на Косову и Метохији, остали су, практично, незаштићени и препуштени себи.

СР Југославија у новим іраницама

„Карић - Косово 50”

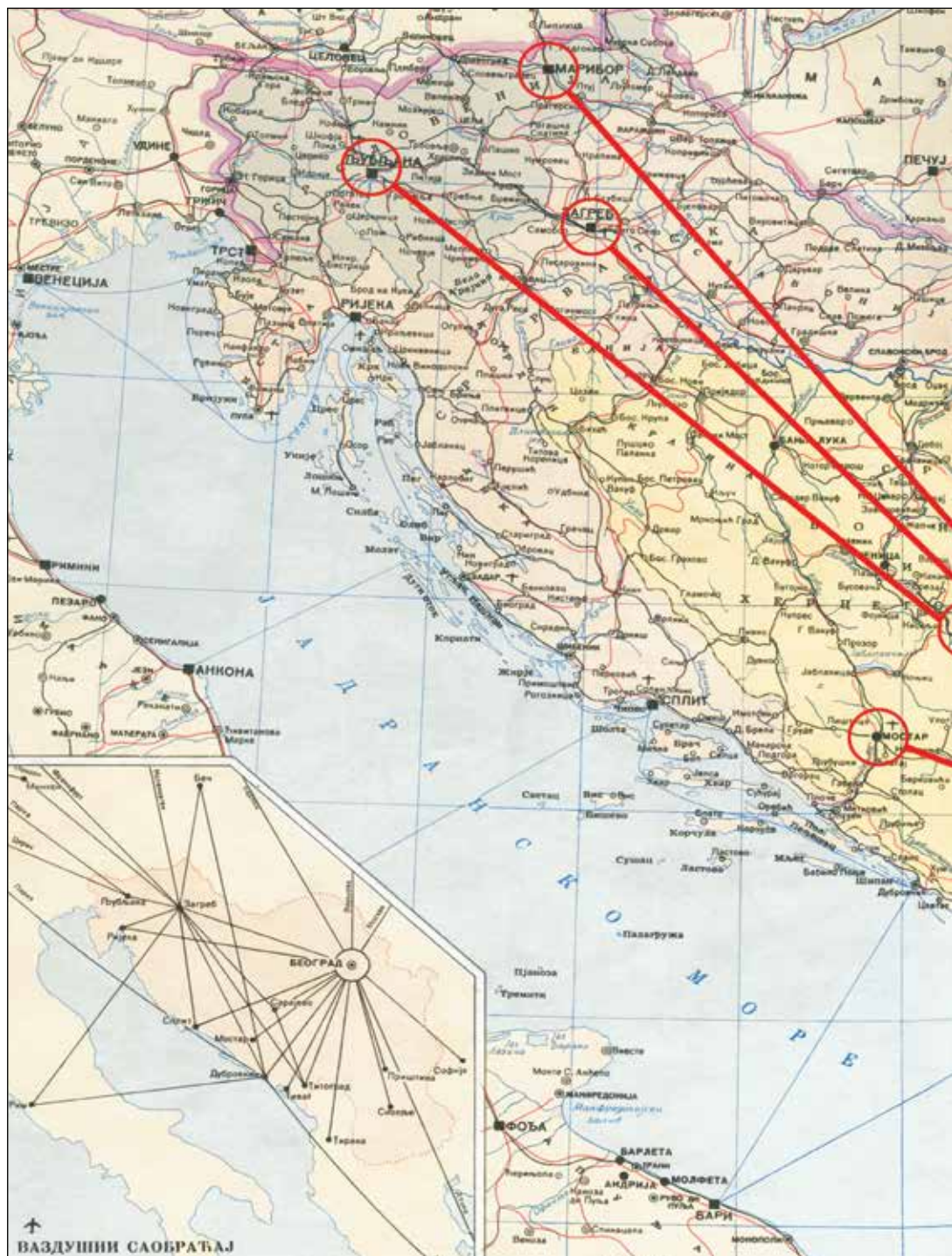
Браћа Карић су схватила да је економски развој Косова и Метохије услов без којег је исељавање тешко зауставити. А једини начин за бржи економски развој Косова и Метохије био је брза изградња мањих погона који би ангажовали велики број незапослених младих људи, који би брзо почели да доносе профит.

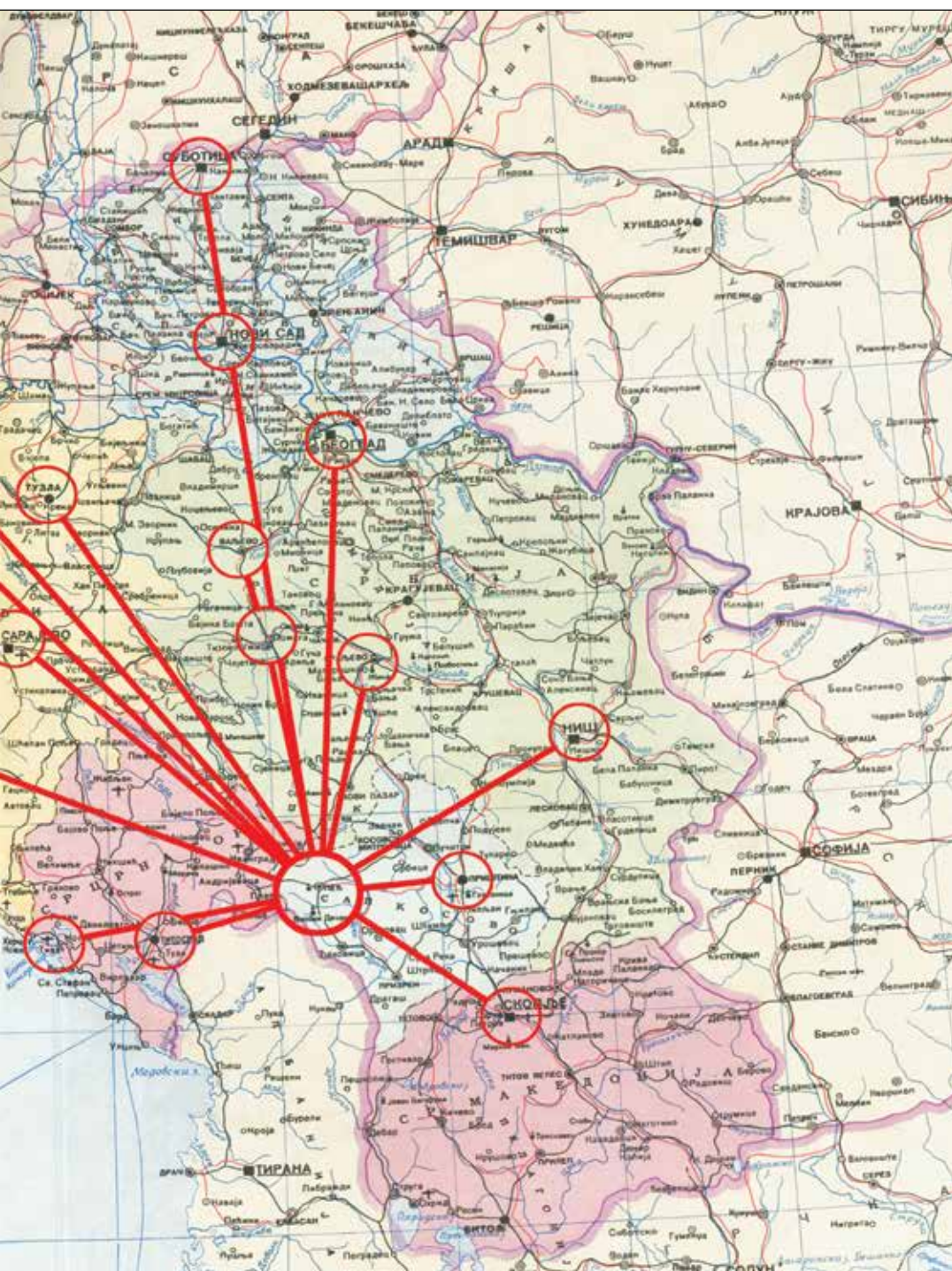
Желећи да дају конкретан допринос, „Браћа Карић” су тражила од државе да максимално подржи тај процес, а сами су започели много пројеката заједничког инвестирања у нове погоне, и њихову брзу реализацију.

Пред камерама првог програма државне телевизије Богољуб Карић демонстрирао је како замишља економски раст Покрајине:

„Овај стари руиниран објекат у најнеразвијенијој општини Косова и Метохије, месној заједници Добруша, каквих на Космету има на хиљаде, адаптирали смо у малу фабрику која ће запошљавати 38 радника. Погон смо направили својим новцем. Штета је што се широм Покрајине не отварају овакве мини-фабрике, јер за њих нису потребне велике инвестиције. Али, такве подухвате није могуће извести без кредита. Ни највећи пословни системи не могу да инвестирају без кредита, а како онда могу „Браћа Карић”. Зато, уместо да отворимо на десетине оваквих погона, ми се морамо спорије развијати, јер сами финансирамо. Једно радно место кошта од 3 до 5 старих милиона. То нису велике паре, али нема ко да их уложи. Друштво дефинитивно мора да се одлучи: хоће ли развијати малу привреду, или неће. Да знамо. Ако нема друге, ми морамо наћи боље услове привређивања. Ван ове покрајине, ако треба и, на крају, ако другачије не може, и ван Југославије.”

У време кад су почела пребројавања и деобе на „наше” и „њихове”, „Браћа Карић” су републичким и савезним властима нудила реалистичан економски план изласка Косова и Метохије из тешке економске

Правци развоја компаније „Браћа Кархи“

кризе, с којим би се спречило све масовније исељавање Срба. После дво-годишњих припрема и великог рада на пројектима, у јавност су изнели пројекат „Карић - Косово 50“! По пројекту, у месним заједницама на Косову и Метохији у којима су живели Срби и Црногорци, изградило би се 50 мини-фабрика, које би запошљавале двадесет до тридесет радника. То је, вероватно, био последњи конкретан мултиетнички економско-политички програм, који је неко понудио за решавање косовске кризе, о коме ће касније бити више речи. Они су косовском проблему пришли на једини, здрав начин - економски!

Уместо старих идеолошких и националистичких фраза, понудили су запослење, обезбеђену егзистенцију, професионалну перспективу. Идејни творац пројекта Богољуб Карић, сећа се тих времена:

„Слушајући делегате у Скупштини Југославије (после контрарево-луције на Космету) схватио сам да причају празне приче које неће решити проблем Косова и Метохије. Тада сам схватио да Космет није проблем Југославије, већ Србије. Проблем Југославије је само колико се помоћу њега може разбити Србија као држава. Иначе, никаква помоћ није пружена.”¹⁰

„Предложио сам да снимимо 25 општина на Косову и Метохији, да у тим општинама одаберемо по две месне заједнице и да у њима, на локацијама бесплатно добијеним од општине саградимо фабрике. Наше би било да обезбедимо програме, пројекте, технологију, обуку кадрова, и да пласирамо производе. Читав маркетинг би био преко нашег система. Запосленим радницима, Албанцима, Србима и Црногорцима, пружили бисмо читав инжењеринг.”

„Браћа Карић” су конкурисала код Републике Србије да финансира програм који су започела. Био је то пројекат који је у контексту косовске кризе имао шири друштвени значај, економску и политичку тежину. Међутим, отпори су били велики. И то не много од Албанаца који су у Покрајини били на положају, већ од српских кадрова у републичкој и покрајинској власти.

Знајући данас шта се са Покрајином дешавало касније, а већ је било на помолу, ондашњу државну индоленцију и бојкот заиста је тешко разумети. Драстичан пример била је изградња фабрике у Витомирици, крај Пећи, коју је „Косовоуниверзум” градио заједно са „Жељезаром” из

10 „Како браћа Карић колонизирају Косово Србима, по узору на израелско насељавање Западне обале Жидовима: САВЕЗНИ НОВАЦ ЗА СРПСКО УНИШТЕЊЕ КОСОВА - Рецепт браће Карић: „Пројекти и програми изградње 50 мини-фабрика у 50 месних заједница на Косову и Метохији, сваке са 30 до 60 радника... једне фабрике, цркве - ако је нема (изградња нове или адаптација старе), бензинске пумпе, мини-ресторана и 30 до 50 стамбених јединица за раднике”. Све то новцем цијеле Југославије, али само за Србе.” Аутор: Блерим Схала, „Глобус”, Загреб, 7. липањ 1991. г.

Никшића. Фабрика је била скоро готова, требало је у њу само довести струју и започети производњу. Али шест месеци чекали су на одобрења за постављање далековаода и довођење струје у фабрику!? Стотине личних интервенција Богољуба Карића, бројна писма Извршном већу Србије и другим органима власти, да помогну у решавању тог проблема, нису помогли.

Политичка ситуација и промене које су је пратиле, одражавале су се на рад предузећа „Браћа Карић“, а посебно на њихову делатност на Косову и Метохији. На распад Фонда федерације за кредитирање Косова и Метохије, Извршно веће Србије одговорило је формирањем Дирекције за развој Косова и Метохије.

„Формирана је Дирекција за развој Косова и Метохије. Ми смо бојкотовани од стране Владе - не можемо добити ништа, и ако нам све што тражимо по закону припада. Мислим да су се појединци више плашили да се случајно Карићи не обогате, него да Србија изгуби Косово и Метохију. Мислим да нам због тога нису дали шансу да ову нашу замисао реализујемо.”

„Нелогично је да постоји Дирекција за Косово и Метохију, а да у њој није заступљен нико из Система „Браћа Карић“, а ми боље познајемо прилике на Космету, него било ко од чланова дирекције.

Јанићије и Даница Карић, Пећ, 1998. године

Из министарских кабинета у Београду, косовска бомба се причињала као петарда. Од Дирекција наши пројекти су бојкотовани, нисмо могли да добијемо ни један кредит. Ни један динар нам нису дали ни за опсежне двогодишње припреме које смо обавили. Схватио сам куда води таква политика, али ништа нисмо могли.” (Богољуб Ј. Карић)

Ескалација кризе

Године 1986. почела је још једна „велика сеоба Срба”. Присиљени да продају своју имовину, Срби су масовно почели да напуштају Покрајину. Како зауставити исељавање Срба и Црногораца са Косова и Метохије, била је косовска и југословенска тема број један.

Почетком септембра 1988. године албански сепаратисти су каменовали и породичну кућу браће Карић. Био је то апсурдан чин, јер Карићи су традиционално имали добре односе са суграђанима албанске националности. Радници су се спонтано окупљали у фабричком кругу у знак подршке породици. Међу њима били су и Албанци.

Поводом каменовања породичних кућа браће Карић, Јут Гризел, у својој редовној колумни у сплитској „Слободној Далмацији”, написао је:

„Четири непозната младића каменовала су, у Пећи, породичне куће Богољуба и Сретена Карића, утемељивача и руководиоца прве самосталне сложене организације удруженог рада у области мале привреде. Ова вијест је, судећи по новинама, изазвала изненађење. Мене она није изненадила. Она је толико логична и толико очекивана да може изненадити само то што овакав или грубљи напад на браћу Карић није услиједио и много прије.”

„Било је логично очекивати да ће сулудом албанском шовинизму засметати „Браћа Карић” и њихове творнице, јер су примјер удруживања рада на начин да нико никога не пита које је националности, већ само тко је добар радник. На тај начин братство и јединство постаје пракса, а не фраза за прославе.”

„Браћу Карић познајем особно, њихово „приватно-друштвено” предузеће „пратим” већ годинама. Почели су у једној бараци, са три радника, а данас имају ланац савремених малих творница које запошљавају више од 300 радника (ускоро ударају темеље нове творнице у којој ће се запослити 160 радника). Нема те стране делегације која посети синдикат или Парламент, а да јој се ми не похвалимо овим „експерименталним чудом” и да је не поведемо

у Пећ. Творнице браће Карић данас су огледни полигон, не могуће кооперације приватне иницијативе и друштвеног рада, већ и много чега другог. Творнице браће Карић познају само један критеријум: савјесног, стручног и дисциплинираног радника. У творницама је највише запослених албанске националности, затим српске, црногорске, ромске и муслиманске. У југословији је у производним фирмама просјек администрације око 20% од свих запослених. Код браће Карић - три посто.”

„Код браће Карић самоуправљање није папир без вриједности. Присуствовао сам многим њиховим зборовима радника, и то су били прави договори акционара и сувласника, а не политиканата и шминкера. Запослени у Карићевим творницама имају већи просјек него Југославија, а приближавају своје плаће словеначким. Социјални програм ове самосталне приватне организације, ваљало би да проучи и синдикат и наша влада. Ефикасност је, кажу радници, њемачка, а радна дисциплина, јапанска. На посао се мора доћи 15 минута раније, тко закасни, макар то био и директор, не може ући у творнички круг.”

„Занимљиво је - и за наше заборављене моралне и патриотске навике узбудљиво - да је и после каменовања одржан спонтан збор свих радника, на коме су, нарочито запослени албанске националности, инсистирали на томе да они од сутра сви редом чувају ноћне страже око Карићевих кућа. Наравно, браћа Карић су достојанствено одбили, и захвалили на солидарности и показаној доброј вољи.”¹¹

Али екстремисти се тиме нису задовољили. Неколико дана касније дошло је и до првог оружаног инцидента: обезбеђење фабрике било је принуђено да на ватру одговори ватром.

Био је то почетак неселективне мржње према свему српском. Породица је била затечена: упркос погоршању албанско-српских односа, веровали су да ће њихова фирма, доказано мултиетничка, бити поштеђена безразложне мржње. Али није. О догађају су известили сви југословенски медији: словеначки, црногорски, босански, македонски. Оцене, да се не ради о спорадичном инциденту, већ о нападу на интегритет земље, заједничка је била свим извештајима.

11 „Каменовање Карића”, Југ Гризел, „Слободна Далмација”, Сплит, 10. 9. 1988. г. (Чланак је у целости пренела београдска „Борба” у броју од 12. 9. 1988. године)

Сеоба компаније

После узалудног двогодишњег рада на пројекту „Карић - Косово 50”, и његовом бојкоту од власти, „Браћа Карић” више нису имала никакву перспективу останка на Косову и Метохији. Уместо да створи политичку и економску стратегију као одговор нарастајућем сепаратизму, Република Србија је учинила све што је било у њеној моћи, да ситуација на Косову и Метохији постане немогућа.

„Браћа Карић” су на Косову и Метохији били потребнији држави, него она њима. Али држава се понашала као да јој на Косову и Метохији нису потребни ни Карићи, ни преостали Срби.

Време је, нажалост, потврдило њихове најцрње слутње. Пројекат „Карић - Косово 50”, био је последња (пропуштена) прилика да се конструктивно одговори на албански екстремизам. Прилика није искоришћена. Ратнохушкарка пропаганда урадила је своје. Да буде горе, и са српске стране су се, као реакција, јавиле снаге које су злоупотребиле положај козовскометохијских Срба, и промовисали су идеју „коначног обрачуна”.

Почели су диверзантски напади ширих размера. Учестили су напади на православне храмове широм Покрајине. На удару се нашла и Пећка патријаршија, као симбол српске духовности.

„Косовоуниверзум” је за непуних десет година „порастао” у производни ситем „Браћа Карић”, колектив са преко три стотине запослених. Унутар њега пословала су предузећа: „Косовоуниверзум”, „Инокс” (фабрика процесне опреме), „Металац”, „Кооперација”, „Интерна банка” и 16 представништава у градовима Југославије.”

Програм развоја компаније је у другој половини осамдесетих година превазишло локалне оквире и предвиђало се да се у перспективи седиште компаније пресели у Београд да би лакше контролисали већ започете послове у држави, и у иностранству, нарочито послове у СССР-у.

„Одлука да се седиште компаније пресели у Београд, била је, мотивисана пословним разлозима. Није у питању била ни проста сеоба, нити смо Пећ напустили под притисцима. Већ неколико година код нас сазревало је сазнање да наша будућност није метало-прерађивачка индустрија. Довољно смо већ упознали свет, и имао сам велику интуицију куда иде. Скоро истовремено кренули смо у освајање југословенског и совјетског тржишта. Знали смо да постоје још велике незадовољене потребе на домаћем тржишту, а фантастичне могућности тржишта у СССР-у смо управо тих година откривали.”

„Од традиционалних индустријских грана, једино ме занимала изградња (и то инвестициона). Успешно смо почели да се бавимо

банкарством и осигурањем, затим су ту биле велике могућности у још неистраженој области комуникационих технологија и пружања услуга. Од телевизије и интернета, до мобилне телефоније. Ако ме питате шта сам тих година знао о поменутим технологијама, мој одговор је: ништа! Било је довољно што знам којим путем иде будућност. А ја сам човек који је увек, безрезервно, уз будућност. Немам страх пред непознатим, за мене је кључно да на свој „заумни“ начин докучим што је у некој технологији суштински важно, и што је не мање битно да то сагледам са становишта корисника и његових потреба.” (Богољуб Ј. Карић)

Централа Компаније поступно је пресељена у Београд, а један огранак у Москву. Крајем осамедестих година седиште компаније је потпуно премештено у Београд. То није значило да су напустили Косово и Метохију. Погони у Пећи наставили су са радом све до 1999. године.

„Године 1997-98. још нисмо могли да верујемо да ће Албанци дићи руке на фабрику која их је годинама запошљавала, хранила, била им ослонац у животу. Били смо наивни. Неки су хтели, а неки су били присиљени.”

„Када су избили немири, нисам био у земљи. Због великих послова које смо започели у Русији, 1988. године напустио сам директорски положај и отишао у Русију. Нашли смо се Боги и ја у Лондону. - „Чујем да „Застава Крагујевац” повлачи производњу са Косова,” кажем му. На то Богољуб је одговорио: „Нећу ништа да носим из своје куће, да видим ко ће да дира.” Једанаест наших породичних кућа у Пећи, фабрике. Могли смо да повучемо машине. Нисмо. Наставили смо са производњом све до 1999. године.”

„Данас новинари Кариће прозивају - шта су произвели у животу? Шта смо произвели!? И данас раде широм света фабрике и машине са нашим грбом.” (Зоран Ј. Карић)

У условима угрожене личне и имовинске сигурности, и своје и својих радника, све је теже било наставити нормално пословање у Пећи, бавити се бизнисом као да се ништа не дешава, а радни дан започињати смотром: колико је радника успело да стигне на посао, и какве су неприлике доживели долазећи на посао. Из дана у дан долазило је све мање радника. Неки нису смели, а неки су избегли. Тек 1999. године сваки пословни контакт са Покрајином је престао. У породичне куће Карић, уселили су се Албанци, њихови бивши радници. Само захваљујући томе куће нису порушене.

Фабрике у Пећи су остале пусте, покрадене, онеспособљене за рад. Ниједна фабрика не ради. Људи се баве „важнијим” стварима. Да ли Косово припада Србији или Албанији? Запуштени погони, двориште обрасло коровом, зарђала метална ограда, натпис „Браћа Карић”, који још стоји над главном капијом, не подсећају само на прошлост, већ стоје

као путоказ у будућност, у нека друга, „боља времена”. Док те фабрике и стотине других фабрика не прораде, и живот се не врати у сваку улицу, на сваки трг и дуж сваког пута, и док сељак не буде смео изаћи у њиву, а да га не одстреле као врапца, него се крије уз зид, Косово и Метохија нису ничији. Или боље рећи, у власти су ништавила, као нека врста негативног постојања, географски одсечак неког антисвета, антиживота који одржавају снаге КФОР-а.

Даница и Јанићије Карић, по наговору деце, дошли су код њих у Београд „на недељу-две”. Напустили су Пећ 25. јануара 1999. године, мислећи да ће кратко остатити у Београду, понели су само два кофера. Ништа од породичних успомена, слика, икона. Још чекају да се врате.

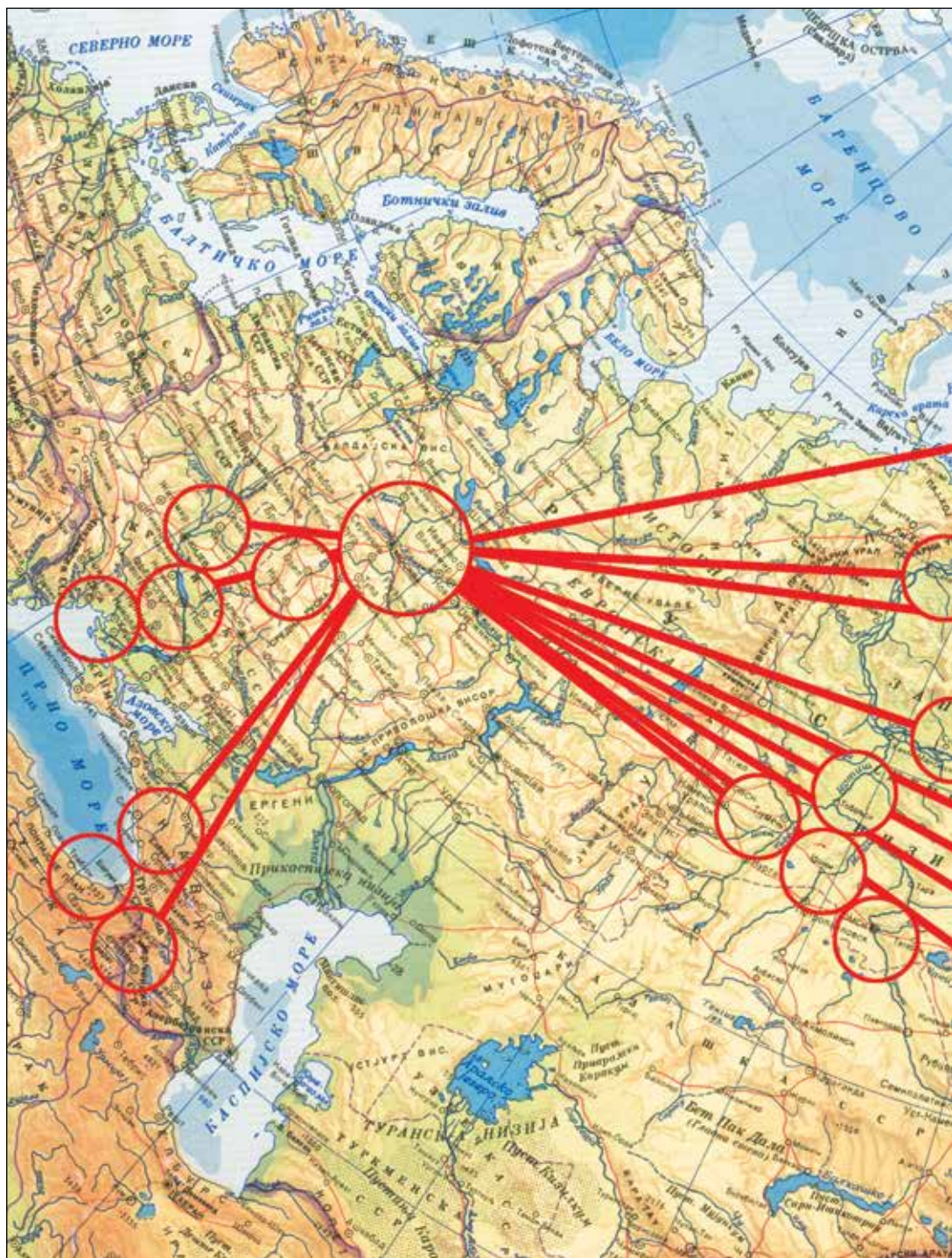
Задужбинска црква Света Тројица

Црква Св. Тројица у Петричу, поред Пећи, саграђена је 1992. године као ктиторија породице Карић (пројектант: Владан М. Јевтић, сестрић Карића).

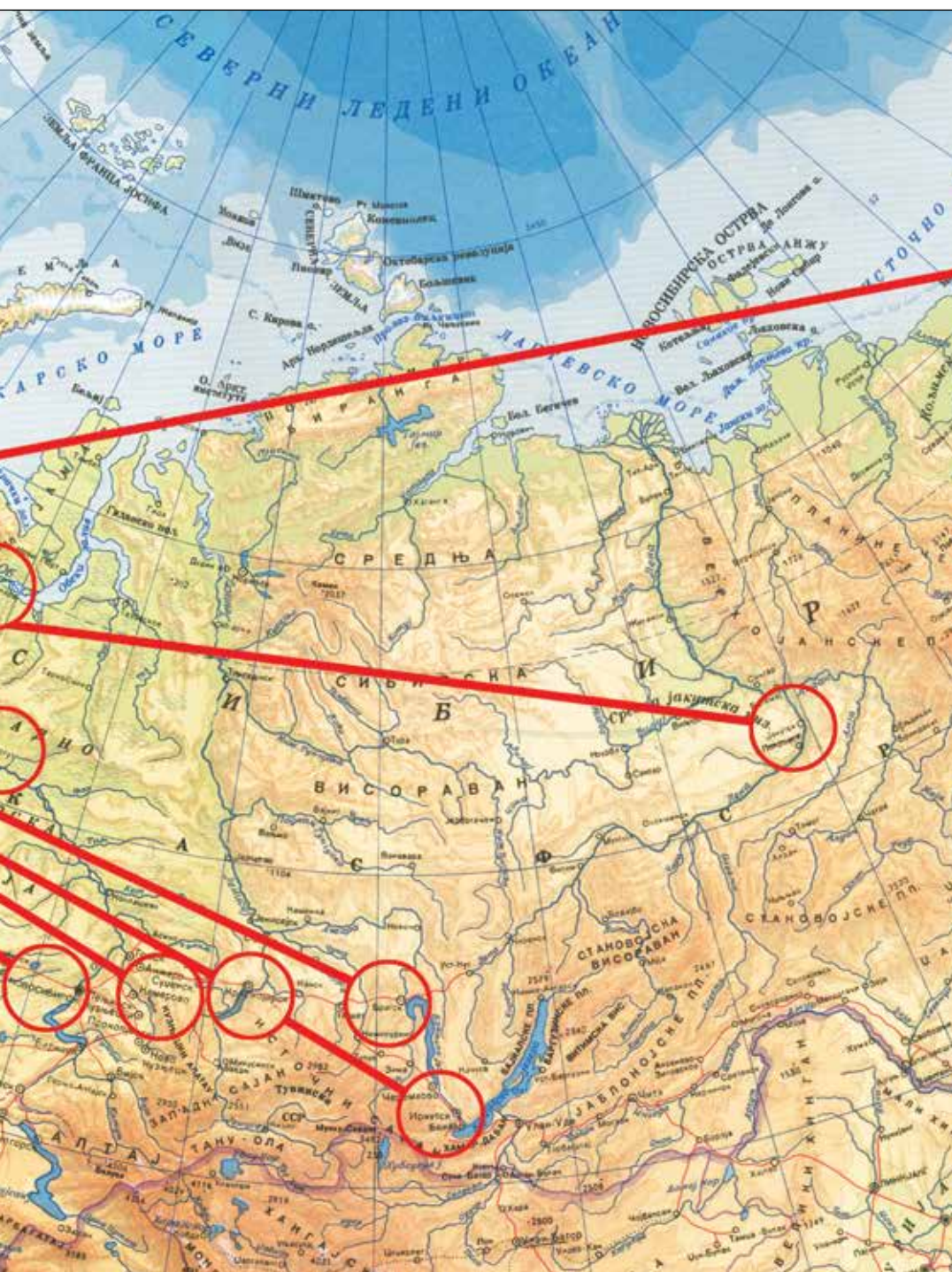
После бомбардовања Југославије, и успостављеног мира „Кумановским споразумом о војно-техничкој сарадњи”, заштиту храма и целог региона преузеле су снага КФОР-а.

Јула 1999. године црква је прво демолирана, оскрнављена и опљачкана од шиптарских екстремиста. Убрзо затим уследио је нови напад: црква је озбиљно оштећена експлозивом. Средином августа исте године, црква је поново минирана и потпуно савијена са земљом.

ОТКРИЋЕ РУСИЈЕ: Од Москве до Медитерана,

од Сибіра до Северної йоларної круїа и Тихої океана

VI

СОВЈЕТСКИ САВЕЗ

Пећ - Београд - Москва

„Драгомира Карића сматрам најбољим бизнисменом којег смо икад имали у СССР-у, и једног од најбољих којег су ови простори „дали”. Драгомир има природно изоштрен слух за бизнис. То се не учи, човек се рађа са тим.”

„Драгомир ме неодрживо подсећа на крај из којег је потекао: сурове Проклетије, ледена планинска река Бистрица, а у дно тога питомина Метохије.” (Веселин Грбовић, директор БК Групе на територији бившег СССР-а, од 1992. до 1998. године)

Многе идеје које су сазреле већ у првој половини осамдесетих година, морале су да чекају реализацију. За њих у југословенском и српском законодавству још није био створен правни простор (приватна банка, осигрувајуће друштво, телевизија, универзитет и сл.).

Парадоксално, први посао у светским размерама направљен је не у „либералној” Југославији, већ на једном од најзатворенијих тржишта света - СССР-у. То је било прво страно тржиште на којем су се Браћа Карић доказала и стекла завидну репутацију. Били су прва страна приватна компанија која је у СССР-у стварала компаније у мешовитом власништву са совјетским предузећима.

Београд

Богољуб Карић је 1984. године, на позив Османа Барјактарија, директора „Ексимоса” у Москви, комшије из Пећи, први пут посетио Совјетски Савез. Путовао је и разговарао са бројним југословенским трговинским представницима, било му је довољно месец дана да схвати да у СССР-у постоје велике неискоришћене могућности пословања. По

повратку у земљу, тежиште својих послова усмерио је према Совјетском Савезу.

Осмог марта 1984. године, на редовном годишњем скупу руководстава свих фирми пословног система „Браћа Карић”, као и њихових бројних коопераната из целе земље, Богољуб Карић је презентирао документ будућности: „Стратегија развоја „Браћа Карић” 1985 - 1995.” Овај документ ћемо у другом делу књиге анализирати под истим насловом. Овде ћемо представити две одлуке због њиховог директног утицаја на редослед приповедања за који сам се определио. Одлуке су: прво, да се седиште Компаније постепено пресели у Београд, и друго, да се одмах почну припреме за продор и освајање руског тржишта. Прва одлука била је очекивана, али друга - није. Био је то још један план који је изазвао неверицу. Старијег брата Драгомира одредио је да нађе „кључ” за руско тржиште.

Богољуб је већ имао разрађен план. Компанија „Браћа Карић” је са „Минел инжињерингом” из Београда, направила фабрику на Косову и Метохији и имали су уговор о заједничким улагањима. „Минел” је већ имао велике послове у Совјетском Савезу: пројектовао је и градио предузећа, пословне и стамбене објекте. Компанија „Браћа Карић” је имала велике послове с „Минелом”: производили су процесну опрему за руска предузећа и руске пословне и стамбене објекте. Секретаријат за унутрашње послове СФРЈ није издавао излазну визу приватницима за пословни боравак у иностранству, и једини начин да се премости баријера, било је да њихов представник у СССР-у делује у саставу неког од бројних друштвених предузећа која су имала своја представништва у Москви. Богољубов план био је да Драгомир неко време проведе у Београду, у „Минелу”, да се упозна с правилима пословања с Русима, а затим да као трговински представник „Минела” (али и Компаније „Браћа Карић”) преко „Минела” отпутује у СССР.

Драгомир се преселио у Београд. Отворио је представништво Компаније „Браћа Карић”, и свакодневно, контактирао са руководством „Минела”. Веровао је да у Београд долази, највише на два-три месеца, док обави законске формалности.

„Али, људи из „Минел-а” су оклевали, није им се журило. У целом СССР-у имали су само једног човека - Мику Пантића. А и он је био у немилости, говорило се да се тамо богати радећи више за свој рачун, него за интересе фирме. То није било тачно, Пантић је био један од најталентованијих српских пословних људи у СССР-у. Али, „минеловци” нису знали да искористе његове огромне потенцијале. Стално су му слали делегације и комисије. Уместо да за „Минел” уговара милионске послове, претворили су га у шефа протокола, потрчка који је морао да шета медиокритете по Русији.

Углавном, одуговлачило се с одлуком о слању нових људи.” (Драгомир Ј. Карић)

Схватио је да то може да траје бескрајно дуго, зато је Драгомир почео преговаре о одласку у Москву са другим великим компанијама: „Генексом”, „Инвестимпортом”, „Југославијакомерцом”, „Технопрометом”. Запослење му, због плате није требало. Компанија „Браћа Карић” била је спремна да финансира његов боравак и пословање у Москви, као и пројекте које би с неким друштвеним предузећем тамо реализовали.

„Изгубио сам много времена. Нисмо се разумели. За њих је директоровање било „беговање”, а не рад. Били су добри људи, али само им не дирај у посао. Проводећи радни век у државној служби, интересовао их је само положај и добра плата, а мене је искључиво занимало „склапање” послова - великих послова. Са СССР-ом сте у то време могли да „правите” само милионске послове. За мале послове није им био потребан страни партнер.”

„Наше велике компаније су на том тржишту имале шта да понуде: сјајне стручњаке, архитекте, грађевинаре, оперативу... све оно што Руси тада нису имали. Али, наше велике фирме биле су навикле да послове са Совјетским Савезом добију „на тацни”, преко међудржавних уговора. Нико самоиницијативно није покушавао да ствара тржиште. Мислили су да ће им послови у СССР-у увек бити обезбеђени, нису веровали да могу да им створим далеко већи посао од оног који су имали. У то нису веровали ни Зоран, ни Срећен, моја браћа, ни наш финансијски директор Мило Николић. Веровао је само Богољуб. Када сам одлазио из Пећи, очекивао сам славље, испраћај, помпу. Ништа! Нико није придавао значај мом одласку. Само сам се поздравио с породицом и отпутовао. Није ми било право.” (Драгомир Ј. Карић)

Да би стекао „лиценцу” за пословање у СССР-у, такозвани „зелени картон” за обављање трговинских послова у иностранству, Драган Карић је морао да прође кроз посебне припреме које је организовала Привредна комора Југославије:

„Похађао сам семинар који се специјално организовао за наше људе који су одлазили у страна трговачка представништва. Те године одржан је у хотелу „Дунав” у Смедереву. Стотинак нас је било из целе земље. Трајао је десет дана. Нека ми не замере, предавања су била бескорисна. Али, склопио сам многа корисна познанства. Упознао сам и господина Здравка Мрвића, једног од директора „Центрокоп-а”.”

„На опроштајној вечери, док смо се уз гитару, песму и пиће забављали, рекао сам им да ме, ако изгубе посао, потраже јер код Карића увек посла има. Сви су се насмејали. (На жалост, моје „пророчанство” се 1996. године обистинило. Већ 1991-1992. године у Босни и Херцеговини и Словенији почео је рат). Због дивних људи које сам упознао, тај семинар ми је остао незабораван. Примили су ме као свог, а било је међу њима и доста угледних југословенских менаџера. Нису дозволили, чак, ни да платим семинар (само за државне службенике семинар је био бесплатан). Остала ми је у сећању једна лепа црна жена која је, чини ми се, као представник „Инвест-Импорт-а”, требало да отпутује у Пекинг. Поклонила ми је један долар на којем је била исписана жеља да се он претвори у милијарду. Нисам био једини „видовити” семинарац.”

Време је пролазило, а од његовог одласка у Москву изгледало је да нема ништа. Током једног пословног ручка у ресторану стадиона ЈНА, пришао му је познаник са семинара, Здравко Мрвић.

„Још ниси отишао”, питао ме чудећи се. - „Нисам” - рекох. „Дођи ујутро у седам код мене да се договоримо.” Отишао сам. Примео ме је Здравко и Методије Смилевски (екс-министар за спољну трговину). Рекли су ми да у Москви имају све припремљено, али да немају човека. Питали су ме хоћу ли да идем? - Хоћу” - рекох. „Да се договоримо о висини плате.” - „Ми, Карићи, све ћемо да платимо, ако направимо посао, договорићемо се. „Ми те запошљавамо, и даћемо ти плату. Је ли у реду десет хиљада долара?” - „Много је, нека буде пет.” Одмах смо се договорили. Потписали смо уговор. После две недеље, имао сам седам дипломатских и седам „обичних” пасоша: за мене, супругу, наше четворо деце и Сретеновог сина Горана. Био је то октобар месец 1986. године.”

Коначно Москва

После годину и по дана чекања, Драгомир Карић је са породицом допутовао у Русију.

„У Москву сам се, са сином Сашом, преселио 6. новембра 1986. године, а 21. децембра допутовала је моја супруга Хафа са Симоном, Југославом, Данијелом, и Сретеновим сином Гораном. Допутовали су по невероватном мразу. То је била једна од најјачих зима од када сам тамо, или ми се данас тако чини.”

„Направио сам велику грешку према породици. Били смо неприпремљени. Требало је да сачекам да деца заврше школску годину,

и да се током летњег распуста преселе, тада би прелазак био безболнији.”

„Породица је била са мном у Београду. Они нису желели да иду за Русију. Супруга ми је говорила да ја идем, али да њих не водим. Ја сам запео, да деца треба да иду у руску школу. Био сам нестрпљив. Хтео сам све одједном.”

„Одлазак је био баксузан. Прво су ми из кола украли пасоше. Месећ дана сам „изгубио” док сам добио нове пасоше. Када смо стигли на аеродром у Москву, украли су ми све паре, око 4000 долара. На аеродрому нас је, на срећу, дочекао Младен Маслеша, ветеран „Генекс-а”. Сместио нас је у хотел „Међународна”, позајмио ми је паре с којим сам од амбасадора Индије купио полован „волво”. Дугујем велику захвалност Младеновој несебичној подршци, нарочито његовој супрузи Јели, која нас је примила као најрођеније.”

„Прве Нове године у Москви са пријатељима сам организовао заједнички дочек у хотелу „Универзитетскаја” за све пословне људе из Југославије. Био је то и последњи такав скуп привредника старе СФРЈ.”

Москва некад и сад

Када се слети на аеродром „Шереметјево” стиче се утисак да се налазите у некој од метропола Запада. Радње с луксузном робом, нападне светлеће рекламе, бројни ресторани, на киосцима све светске новине, цигарете - углавном америчке; пословни људи с обавезним лап-топ рачунарима окаченим о раме и мобилним телефонима; у великој гужви тискају се људи свих раса. До изласка са аеродорма прати вас жамор многобројних језика света.

Током дуге вожње до центра Москве, појачава се утисак да сте у западњачкој метрополи. Све је предимензионисано, блештеће, ауто-пут с безброј трака, огромни билборди великих светских „брендова” робе широке потрошње, али и рекламе ексклузивних фирми („Мерцедес” и сл.) које нуде куповину на кредит. Саобраћајна гужва која је већ на ауто-путу велика, према центру града претвара се у праву „мору”, мада су улице много шире него и у Њујорку. Аутомобили су углавном западноевропски и јапански, и понека „лада”.

Москва је невероватна архитектонска мешавина. Периферијом доминирају зграде - блокови из стаљинистичке ере - безлични кавези за спавање радничке класе. Сивило разбијају многобројне радње које су

се „уселиле” у приземља ових стамбених колоса, безбројне монтажне самоуслуге, кладионице с „џек-потовима”, видео и интернет клубови, кафеи.

Москва је „жива” историја. Монументална луксузна здања из времена царске Русије наспрам масивних, „тешких” јавних здања из златног доба Стаљинове епохе. Затим кула чувеног универзитета Ломоносов, и његове бројне капије. Стари центар Москве, црвенкаста цигла зидина Кремља, и бројне цркве бајковитог облика и живописних боја са својим чувеним јајастим куполама које су зашиљене према врху - изгледају као да их је израдио вешт посластичар истискујући сјајни шећерни прелив за торту; Таганка с пријатним старим зградама и атмосфером која као контраст гигантским здањима зиданих за вечност, има пријатну људску димензију као Амстердам. Улице су чисте, фасаде су свеже обојене у свим пастелним бојама. Могу се видети бројне банке, луксузне радње и ресторани. Ко је пре десетак година био у Москви, биће изненађен променама. Почетком деведестих година прошлог века, у главном граду СССР-а, било тешко купити елементарне намирнице.

Зима 1987. године

Кад је Драгомир Карић са породицом допутовао у Москву, био је то „празан град”.

„Пуни џепови долара, а робе нема нигде. Плата пет хиљада долара, а луксузан стан коштао је 50 долара. Али, стан је био празан. Ни један комад намештаја није могао да се купи. Мучан утисак је био. Величанствен, монументалан град, фантастични театри, култура... Али нема хлеба, нема огрева, излози су били празни. Где су били редови, људи су стајали, и не питају шта се продаје, јер све им је требало. Несхватљиво! Русија има природне ресурсе с којима би могла да исхрани цео свет, а не да гладује. Понижавајуће. Човек би на плочнику заложио ватру, импровизовао роштиљ, пекао би ражњиће, месо би умотавао у новине, народ је био гладан, чекао је у реду, чекате и често не дочекате, понестане му меса. Данас је то тешко разумети. Москва тада није била што је данас.”

„Тешко сам породици обезбедио смештај, у нижеразредном хотелу „Волга”. Имали смо дневну собу, четри са четри, и једну спаваћу собу с два спојена кревета. На њима смо спавали супруга, ћерка и ја. А Саша, Симон, Југослав и Горан спавали су у дневној соби на једном каучу и фотељи на расклапање. Од дела купатила које

је, истина, било велико, импровизовали смо кухињу. Донели смо стари шпорет и фрижидер. Понели смо и један „Сони” телевизор, али њихов систем био је другачији, ТВ програм смо гледали на црно-белом хотелском телевизору. Програм је био строго контролисан, и за наше навике језив.”

„Хафа и деца су плакали и хоће да се врате кући. У Пећи смо оставили комфорну кућу од 300 квадрата, родбину, пријатеље. Овде никог нису познавали. Пријатељи су нас, Јуриј Михајлович Мариничев, Владимир Валентинович Ивљев, Николај Николајевич Бесфамилни, снабдевали елементарним стварима, храном, преко својих веза или преко дипломатских представника. Деца хоће воће, пара колико хоћеш, али не вреди, ништа није могло нормално да се купи.”

Драгомир Карић никад неће заборавити прву зиму у Москви 1987. године.

„Посао је кренуо добро, остало је било лоше. Кад сам донео одлуку да идем у Русију, молио сам се Богу да ми се не догоде две ствари: прво, да се тамо не разболимо и друго, да нам неко не умре док нисмо у домовини. Ово друго, Богу хвала, нам се испунило, али прво није.”

„Те зиме када смо допутовали, имао само проблем како да сачувам здравље породици и у Москви јој омогућим колико-толико прихватљив живот. Међутим, Хафа се већ у јануару разболела, три месеца је провела у болници. Домаћинство са петоро деце сам сам водио. Долазиле су снахе, браћа, родитељи, пријатељи, помагали ми. Кад је Хафа оздравила, деца су брзо савладали руски језик, прилагодила се школи, новој средини, „добрио сам крила, полетео”. За мене је престала да постаји реч „немогуће”. Све што сам радио - бројни пословни преговори, путовања - претворило се у песму, и једно велико задовољство. То траје до данас.”

Перестројка и последње године СССР-а

Током дугих деценија хладног рата, СССР се финансијски веома много исцрпљивао. Трошкове развоја скупих стратешких технологија за војне потребе, конвенционалног и нуклеарног наоружавања, космичких истраживања у која се много улагало, трошкове за велику војску, за финансијску и војну помоћ „братским народима” - плаћао је сваки грађанин СССР-а. Немоћан да парира моћној економији САД-а у свим

доменима, Совјетски Савез се једносмерно развијао. Многе индустријске гране остале су неразвијене, укључујући и прехранбену индустрију.

Тржиште је било без хране, робе широке потрошње, техничких производа за свакодневну, цивилну употребу. Мала Југославија, била је много испред СССР-а у тим областима. Али СССР је био и остао важан за Југославију и Србију, као највећи снаббевач енергентима: нафтом, гасом. Како су сви хронично „боловали“ од мањка долара, међусобна потраживања су често била намиривана робом. Трампа, најстарији вид трговине, одговарао им је, док Запад такву наплату није желео. Велика империја СССР-а, која је деценијама успешно одолевала притисцима Запада, конзервативно одбијајући и најмању реформу, урушавала се великом брзином.

Година 1985. била је, вероватно, пресудна за будућност Совјетског Савеза. Михаил Сергејевич Горбачов, постао је генерални секретар Комунистичке партије СССР-а (председник Совјетског Савеза 1990 -1991. године). На његову иницијативу 1987-1988. године почела су два паралелна процеса: „гласност“ (јавност, отвореност у јавном животу - медијима и политици), и „перестројка“ - реформе економског система. Међутим, демократизацијом политичког система и децентрализацијом

Драомир Карић, Виктор Черномирдин и Бојољуб Карић

привреде 1991. године, убрзао се распад СССР-а. А 1990. године Горбачов је добио Нобелову награду за мир. Вероватно је био најпопуларнија политичка личност на планети Земљи, али не и у СССР-у. Да је у Русији много мање популаран него у свету, показали су први слободни избори 1991. године. Створио је велики фронт политичких непријатеља: од комуниста до националиста. И то не само екстремистичких, већ и умерених. Комунисти старог, брежњевљевског кова, замерали су му слабљење водеће улоге партије, а остали - слабљење државе. Било је критичара, попут Бориса Јељцина (Горбачовљевог највећег и најмоћнијег политичког противника), који су сматрали да у започетим променама није довољно одлучан, ни радикалан. Јељцин је постао председник Совјетске Републике Русије 1990. године, када је Горбачов постао председник СССР-а. Годину дана касније, 1991, након дефинитивног распада СССР-а и отцепљења бројних не руских република, на првим слободним изборима за председника Руске Федерације, Јељцин је катастрофално поразио Горбачова да га је, практично, избацио са политичке сцене Русије. Борис Николајевич Јељцин постао је први слободно изабрани председник у историји земље, а Горбачов путујући предавач, почасни члан светских угледних институција и писац мемоара.

*Дражомир Карић и Николај Иванович Ришков,
председник Савета министара СССР-а (председник Владе СССР-а)*

Распад Југославије и распад СССР-а

Између распада Југославије, и распада СССР-а, дошло је готово истовремено. Гледано уназад, јасно је да подударност није била случајна. Могуће је запазити многе паралеле, али и разлике. Најочигледнија сличност је - економија је поклекла под теретом идеологије: и југословенски модел самоуправне социјалистичке економије, и совјетски централнистички, етатистички модел социјалистичке економије.

Обе земље биле су федерације: Совјетски Савез чинило је 15 република, а Југославију 6 република. Обе државе биле су вишенационалне; административне границе република нису се поклапале с етничким границама (и у једној и у другој етничко разграничење је, практично, било немогуће „праведно” спровести). Најочигледнија разлика је што су Совјети реконструкцију земље извршили релативно мирним путем, а Југославија кроз низ крвавих ратова.

Када је већ морало да дође до распада, совјетски политичари показали су далеко већу одговорност од југословенских. Ко би помислио да распад моћног СССР-а може да прође без рата и капи проливане крви? А прошао је (изузев у Чеченији, али то је дуга предисторија, о чеченском проблему писао је још Л. Н. Толстој). Затим, процес у СССР-у ишао је спорије, без великих потреса. Чак и када је дошло до распада, границе су биле отворене, а рубља заједничка монета у већини бивших совјетских република. Прибалтичке републике су се најбрже издвојиле из система. Формирање ЗНД-а, као прелазно решење, ублажило је распад, прихватили су га и они који су били за дефинитивни разлаз, и они који су се надали поновној интеграцији. (Вероватно је одлучујућу улогу имала Јељцинова „струја” која је заговарала самосталну Руску државу.) Када је економски и политички најјача чланица федерације била за миран разлаз, или лабав савез, с тим је олакшано свим републикама које су у бившем СССР-у биле маргинализоване. Све су то биле срећне околности које су допринеле да се мирно догоди оно што је пар година уназад изгледало немислииво - распад земље. Премда је Запад деценијама радио на слабењу СССР-а и његовом распаду, инвестирајући у тај пројекат фантастичне суме новца, када се он и догодио, сви су били затечени. Поготово експерти, „совјетолози”, саветници јавних и тајних агенција који су за своје владе будно пратили сва дешавања у СССР-у.¹²

12 О размерама тог изненађења убедљиво сведочи професор Френсис Фукујама у књизи „Крај историје и последњи човек”. Он тврди да до доласка Горбачова и почетка перестројке ни један озбиљан западни аналитичар није рачунао са могућношћу распада СССР-а, бар не у сагледивој будућности; општеприхваћено становиште било је да је СССР, упркос драмтичном нескладу између идеологије и економије, постигао велики степен самодовољности, да је у стању да апсорбује своје унутршње проблеме. Узимајући у обзир историјско наслеђе и актуелну ситуацију, јединствена прогноза била је да Запад мора рачунати на трајност совјетског система, као на „негативну константу”. Своју тврдњу поткрепљује бројним текстовима ауторитета, као што су др Кисинџер, Збигњев Бжежински, писаних само коју годину пре распада. Фукујама признаје да је и он сам овим „највећим планетарним догађајем од Другог светског рата”, био апсолутно затечен.

Процес који је иницирао Горбачов, имао је велике последице и изван граница СССР-а: уједињење Немачке; ланчани пад социјализма у бројним источноевропским земљама; криза „идентитета” НАТО-а (највеће војне алијансе у историји света). Коначне последице „домино-ефекта” изазваног распадом СССР-а, ни данас није могуће сагледати у целини.

Однос југословенских фирми према тржишту СССР-а

Кад је Драгомир Карић уговарао прве послове у СССР-у (1986 - 2001. г.), совјетска привреда је још била централизована, планска, етатистичка (с доминантно идеолошким утицајем). Чекајући праву прилику за велике послове у Србији, „Браћа Карић” су „открила” Русију као будући пословни „елдorado”. Рођени у социјализму, боље од западњака разумевали су и уклањали бирократске баријере. Менталитет Руса за њих није била тајна, заједнички словенски корени и вишевековно прожимање култура, помогло им је. Нису губили време на дуготрајна „студирања тржишта”. Одлично су познавали недостатке централизоване планске привреде, јер су већ имали успешну стратегију „капитализације социјализма”.

„Браћа Карић” су се нарочито интересовала за мала и средња предузећа, од изградње објеката и њиховог техничког опремања, до трговине с њима. Ту су припадале и „задружне кооперативе”. Сви уговори које би потписале задружне кооперативе са страним партнерима, прослеђивани су у „Савезну кооперативну спољнотрговинску организацију” - централну институцију која се бавила спољним економским пословима кооператива. Она је контролисала исправност сваког уговора у правном, у технолошком и у политичком погледу. Без сагласности њихових експерата уговори су били неважећи.

За додељивање великих послова, совјетске власти нису расписивали тендере, већ би затражили понуде од страних компанија са којима су хтели да раде, а затим би међу њима бирали компаније и земље са којима су желели да послују. Генерално, имали су поверење у југословенске фирме. Имали су искуства у раду с њима и сматрали су их солидним партнерима којима се може веровати, али не мање важно, и погађати о моделима плаћања.

Совјетски Савез је, иначе, када је било могуће, радије пословао са социјалистичким земљама; у периоду велике моћи Совјетског Савеза, било је то због хладноратовског сукоба са Западом: моћни СССР није смео да дозволи да буде зависан од било кога, нарочито не од највећег непријатеља.

Пред крај Совјетске империје, главни разлог више није био идеолошки, колико због начина плаћања. Како су све социјалистичке земље имале хроничних проблема са готовинским плаћањем, поготово девизним, успостављени су разни модели: клириншко плаћање; класична трампа, плаћања робом, или како се то данас каже - компензационо плаћање (фабрика кечапа коју су Карићи направили, плаћена је - кечапом који је у њој произведен). На такву врсту трговине западне фирме најчешће нису пристајале.

Предности југосоцијализма

Деценијама је Југославија предњачила као „најзападњачкија” социјалистичка земља. За земље „источног блока” Југославија је била мала Америка, по стандарду становништва, и по грађанским слободама предњачила је и у многим индустријским гранама. Нарочито у оном што је (по спартанским критеријумима ових земаља) представљало луксуз. А луксуз је представљало готово све, од прехранбених производа, гардеробе и обуће, до намештаја, кућних апарата...

Логично би било да је Југославија предњачила и у периоду транзиције, и да је из транзиције изашла брже од било које социјалистичке земље. Али, за разлику од СССР-а и Чехословачке, у којима се распад федерације (и идеологије) обавио договорно и брзо, Југославија се распадала дугим трауматским процесом, који је за последицу имао низ ратова, економске санкције и политичку изолацију. Све то је имало крајње негативне последице на транзиционе процесе и окретање ка тржишној економији. Од свих југословенских република, само се за Словенију може рећи да је отцепљењем добила максимум користи. Остале републике су, мање-више, на губитку.

Југословенске фирме имале су привилеговану позицију у пословању са СССР-ом током хладног рата, а нарочито после побољшања односа између СССР-а и СФРЈ, у доба Хрушчова. То се наставило и током дуге владавине Брежњева, све до Горбачовљеве перестројке. Рестрикције Запада према СССР-у у многим гранама високе технологије, нису важиле за Југославију. Највеће југословенске фирме куповале су америчку, европску и јапанску опрему, мењале је према потребама руских купаца, и

продавале им је. Неке фирме су куповале технологију на Западу и обилазним путевима је продавале СССР-у. Тако нешто данас би било теже изводиво (и онда је то било тешко, не зато што су обавештајне службе западних земаља спавале, него зато што су њихове владе биле спремне да „зажмуре на једно око“). И „Браћа Карић“, која су имала сопствену производњу, продавала су руском тржишту своје производе и модификоване машине купљене на Западу.

„Истина је да су нам западне фирме гледале кроз прсте. Утолико пре што су се те рестрикције некад односиле на производе који се ни по ком критеријуму не би могли сврстати у „високу“ технологију, али постојала је административна забрана. Свима је одговарало да се она заобиђе, и светским произвођачима, и совјетским купцима и нама као посредницима. Многим нашим фирмама, па и оним највећим, то је био главни извор зараде.“

„Ни једна од друштвених југо-фирми није била спремна за Горбачова, Јељцина, као ни политичари и привредници. Уосталом, као што нису били спремне ни за промене у властитој земљи. Велике југословенске компаније имале су генерално погрешну филозофију пословања према СССР-у. Гледали су на тог ђина с извесним потцењивањем. Навикле су да послове добијају међудржавним уговорима. Постојало је пет-шест великих фирми које су власти фаворизовале, остале су могле добити само пословне „отпатке“. Таква филозофија почивала је на премиси да је совјетско друштво статично, да ће совјетска привреда заувек остати планска, централизована, етатистичка.“

„Мислили су да су још увек у повлашћеној позицији да диктирају услове, а ситуација у Русији коренито се променила. Научили су да у монополистичком понашању уживају подршку наше државе. Делили су совјетско тржиште као тарту: ово парче „Минел-у“, ово „Прогрес-у“, ово „Генекс-у“ итд. То су биле врхунске југословенске фирме, али им је дугогодишње државно протежирање, на крају, учинило више штете него користи. Као размажено дете које мисли да му све припада. Временом су изгубили конкурентску борбеност, прилагодљивост; очекивали су да држава штити њихове интересе а не да се у новим, измењеним околностима, у здравој конкуренцији изборе за тржишта. Најгоре, почели су да ошљаре и губе кредибилитет.“ (Драгомир Ј. Карић)

„Браћа Карић“ су знала да су још слаби да самостално уђу у конкуренцију са великим западним компанијама. Драгомир Карић је на сваки начин покушавао да обједини југословенске градитеље у СССР-у, да их убеди да долазе времена тржишне борбе и жестоке конкуренције, да им објасни да је пословима који долазе „сами од себе“ - крај.

„На жалост, наше велике државне компаније за такву утакмицу нису биле спремне. Навикле су да им припада колач на основу билатералних уговора између две државе. Сматрале су да имају неку врсту „природног права“, тј. монопола на руском грађевинском тржишту. Што се Совјетски Савез више отварао, југо-фирме су на том великом тржишти имале све мање изгледа на успех.” (Драгомир Ј. Карић)

Ово није важило само за грађевинске фирме, већ за све југо-фирме које су своје производе продавале на својетском тржишту. Драгомир је разумео да на отвореном руском тржишту, српска роба неће бити више конкурентна: стигли су амерички компјутери, италијанска обућа, роба широке потрошње са Запада. Све рећи су били југопроизвођачи који су на Руском тржишту имали шта да понуде. Пропаст српско-руске трговине допринео је и колапс српске привреде после увођења санкција. Драгомир је „убеђивао” трговинске представнике српских предузећа да привремено не извозе српску робу у Русију:

„Заборавите на трговину са Србијом и Југославијом, то време је прошло. Купујте негде друго, а продајте овде. Тако смо ми и почели.”

„Дошао сам у СССР као представник београдског „Центрокопа”. И та сарадања је добро почела. Али, знао сам да неће дуго опстати. Нису разумели величину промена, нису били спремни за слободно тржиште.”

Пошто је „колач” био подељен, Драгомир Карић је покривао оно што нико од њих није. Али, велике државне фирме су се на руском тржишту толико осиле, да су на руско тржиште гледале као на свој монопол: и нису дозвољавале присуство ниједне друге фирме изван клуба изабраних, макар се радило и о послу за који нико од њих није био заинтересован. „Браћи Карић” су дуго забрањивали да прихвате послове које су оне одбиле. Покренули су против њих пред југословенским судовима неколико парница (које су изгубиле), због наводне нелегалне конкуренције. А простор за пословање у Совјетском Савезу био је готово неисцрпан, нарочито у грађевинарству, а данас је још већи.

Драгомир Карић је дошао у СССР у идеалном тренутку, у време кад су почеле крупне, далекосежне промене. За разлику од представника југословенских фирми, њему није било тешко да обилази СССР у потрази за послом: од Грузије и Арменије на крајњем југозападу земље, до Јакутска, Мурманска, Анадира и Беринговог мора (близу северног поларног круга), на крајњем североистоку; и Сибира (који су југословенски грађевинци избегавали). За своју фирму направио је велики извор послова у централној Азији, Казахстану, Узбекистану, Кургистану, Туркменистану, Азербејџану... Специјализовао се за градњу објеката у екс-

тремним климатским условима (у неким крајевима је просечна зимска температура испод -50 степени). Метеоролошки услови, који су били екстремни, тражили су посебна знања и велику издржљивост радника.

Брзо је схватио да на руском тржишту може опстати само ако је успешна конкуренција западним компанијама, јер су југословенске постепено избацивале себе са руског тржишта.

„Нису схватили да се Русија мења. Да економија постаје важнија од идеологије. Уљуљкани у своје самозадовољство почели су да губе посао за послом. Послове су све чешће добијале западне компаније: јер нудиле су бољи квалитет за мање паре.”

Како је све више упознавао совјетско тржиште, чудео се југо-фирмама. Често се питао: Како је могуће да су југословенска грађевинска предузећа скупља од западних, а цена југословенске радне снаге била је неупоредиво нижа? Одговор му се сам наметао: нису се задовољавали уобичајеном зарадом, на сваком послу хтели су да остваре велики профит.

„Грађевинарство ми је била непозната област, на брзину сам ту „улетео”. Али, следио сам своју трговачку логику. Она је једноставна. Рецимо, конкурент ми је нека финска компанија која своје инжењере мора да плаћа десет и више хиљада долара месечно, плус пројектовање, дневнице радника - од директора градилишта до зидара. Ако се томе дода да је цена грађевинског материјала у Југославији нижа него у Финској (а била је далеко нижа од цене на светској пијаци), онда нема логике да за исти квалитет радова они могу дати повољнију понуду од мене. Њих мора да кошта више него мене. У конкуренцији са било којом озбиљном западном компанијом увек могу понудити цену која је бар 10-20% нижа од њихове.”

Ова процена се показала исправна. Искуство је то касније и потврдило. У договору с браћом, и грађевинским експертима „БК групе” Драгомир је дошао до једноставне стратегије према руском тржишту: њихове цене морају бити ниже од најниже западне понуде.

„Жао ми је што су наше фирме тако лако упропастиле своје позиције на совјетском тржишту. У њима је било пуно експерата светског нивоа. „Интер-експорт” био је коректан партнер и конкурент, „Минел инжињеринг” била је одлична компанија, али послове у Русији водили су без правог мотива. Главни мотив њихових стручака по доласку у СССР био је личан: како зарадити на вештачком курсу рубље, шверцу робама које су биле багателне у СССР-у, а скупе код нас и на Западу. С ентузијазмом су радили свој мали „црни” бизнис, нису размишљали о интересу предузећа. Нису били стимулирани да дају све од себе: 150\$ им је била дневница,

радили – не радили. А дневно си могао потрошити мање од 5 америчких долара. То је било дестимулативно. На једном саветовању при нашој амбасади, рекао сам да је нереално висока дневница у односу на цену живота у СССР-у, да смањимо гарантовани део зараде и повећајмо стимулансе за успешно обављене послове. Био сам ућуткан, таква ситуација је свима одговарала, нису плаћали дневнице из свог џепа. О свим узроцима таквог понашања наших реномираних грађевинара, могла би се написати посебна књига.”

Александар Љ. Грујић, директор „АКА банке” Москва, ветеран „БК групе”, у Москви је од 1991. године.

„Када сам Драгана питао колико планира да останемо у Москви, одговорио је: „До краја века.” Осам година, мислим - дуго! „Уз Божију помоћ, бар до краја 21. века, Ацо,” завршио је започети одговор на моје питање. У томе је Драганова величина. У Русију је дошао сам! Супруга, деца, кофери, и то је све. Није знао језик. Када кажем сам, не мислим дословно, јер један Карић никад није сам, иза њега „стоји” породица, у овом случају Богољуб и његова апсолутна подршка. Када сам ја допутовао већ је створио окосницу свега што данас у Русији радимо, развио је „густу” пословну мрежу широм земље. Отварао је представништва, улагао је у заједничка предузећа. Данас је тешко разумети каква је „лудачка” храброст требала да се у земљи која је била пред расулом, неко упусти у тако разноврсне послове. Када сам се с породицом преселио у Москву, владала је непојмљива беда. Али, мене су сачекали Хафа и Драган, помогли су ми да се снађем и пребродим први шок.”

„Драган може да у „мртвом” човеку пробуди оптимизам. Није у питању само његова несумњива храброст. Браћа Карић нису ни лако, ни брзо дошла до позамашног капитала. Као банкар знам како су инвестиције ризичан посао. А Драган је овде одмах кренуо у велике инвестиције, наравно у договору с браћом. Упустио се у ризик који је могао да упропасти компанију. О тој врсти храбрости говорим.”

„Драгомир је овде направио потпуни заокрет у пословној филозофији према СССР-у. Пре њега о стратешком партнерству, о улагању у СССР нико није размишљао. Он није дошао да заради и да се врати. Неуморно нам је понављао да нам никакво стручно знање неће помоћи ако се не уживимо у ову средину и не почнемо да мислимо на руском (не да научимо језик, то се подразумева). Бизнисом не могу да се баве људи без личности. Будале мисле да је бизнис баратање бројкама. Не послује се са бројкама, већ са људима. Важније је да се разумете у људе, него у бројке. Не може свако бити Ајнштајн, али сваки човек може бити велик, у души, ту је

простор неограничен. Када је душа пространа и гостољубива, то се осети, пренесе се на другог, то је енергија.”

„Ја не радим за „Браћу Карић”, нисам њихов службеник. Моја породица, мој живот, уграђени су у ову компанију, Драгомирова породица, и породице свих запослених. Фирма је породица. Никад нисам потписао уговор са Карићима. Не радим за Кариће, радим за нас. Државни чиновник тако не размишља. Ко је нашим банкама бранио да у СССР-у формирају мешовита предузећа, банке, осигуравајућа друштва? Нико! А нису. Ни једна! А у протоколима о привредној сарадњи између СССР-а и СФРЈ, било је, не само могуће, него таксативно наведено као неко од многобројних поља пословне сарадње. Наше банке ту или нису препознале свој интерес, или су биле необавештене. Пре бих рекао, било то неком мило или не, да су људи који су водили тај посао, били незаинтересовани, неспособни.”

Први посао

„Када сам полазио за Москву, Богољуб ме издвојио на страну и рече ми: „Путуј без икаквог оптерећења. Треба ти време да научиш језик, упознаш људе, систем, посао. Гледај, прати, снимај, као Јапанци, све док не уђеш у срж система. Није нам циљ да на брзину нешто урадимо, већ да се трајно одомаћимо на том тржишту. Видећеш, могућности су фантастичне. Тамо је будућност. Не жури с послом. Иди, две-три године не мораш радити, финансираћемо те. Буди стрпљив, кад дође време - направићеш чудо. Знам да ти то можеш и да ћеш успети!” (Драгомир Ј. Карић)

Први посао у Совјетском Савезу, Драгомир Карић потписао је 5. децембра 1986. године, само месец дана по доласку у Москву! Судбина му је била наклоњена. Већ у авиону, током лета за Москву, упознао је неколико људи који ће одиграти важну улогу у његовом пословном успеху у СССР-у. Били су то чланови совјетске привредне делегације на челу са првим потпредседником владе СССР-а Никитином Владилен Валентиновичем, која је путовала из Београда у Москву.

„Центросојуз” је била врста асоцијације задруга. Задругарство је и у Србији имало дугу традицију, али је увек било распарчано, уситњено и економски ослабљено. Ово је било нешто друго, моћна асоцијација са хиљадама чланова. Овај модел задружних кооператива постојао је још у царској Русији. У авиону сам им пустио филм о нашој компанији и њеном производном програму. Били

су произвођачи хране. Требале су им управо машине какве смо ми већ производили: за аутоматизовано сушење, сортирање, паковање, конзервирање воћа, поврћа... Већ 15. новембра позвао ме Пјотр Иванович Попов и заказао ми је састанак. Отишао сам с преводиоцем. Хоће да купе машине за производњу пецива, кекса, бисквита и сл. - „Ми правимо такве машине”, рекао сам. Они су рекли: „Хоћемо да направите фабрику која ће се бавити кондиторским производима.” - „Нема проблема”, брзо сам одговорио. Ослањао сам се на партнерство са „Минел-ом” и другим великим југословенским системима. Рекли су ми да имају понуде из Аустрије и Немачке, али да би радије пословали са нама (био сам заступник „Centrosoop-а”, не само „Браће Карић”).

„На дан Републике, 29. новембра (један од највећих државних празника экс-Југославији), у нашем ресторану у комерцијално-техничком бироу - нас неколико смо испекли прасе. Фадиљ, мој син Саша и ја мислили смо да се гостимо, Руси су најавили долазак на преговоре. Лепо смо их угостили, прасе смо појели, бог зна колико смо попили и договорисмо се да преговарамо 5. децембра. Преговоре смо успешно окончали - вредност посла био је девет милиона долара!”

„Питао сам их како ће да плате. Рекли су да могу да плате само кожама, ако радимо са кожама. Смркло ми се, какве коже, али одговорио сам да радимо. А мислио сам коме ћу коже да продам. Анатолиј Петрович Жуљов, памтићу док сам жив, ако ме сећање не вара био је пуковник, питао ме: „Купујеш ли КРС”. Појма немам шта је то. (Они су за све робе имали скраћенице, КРС - крупно рогата стока.) Кажем – да. Гледао ме доброћудно, као да процењује на шта сам све спреман када је посао у питању, упитао ме: „Купујеш ли и кожу од вербљуди”. Смешкао се: „Знаш ли шта је вербљуда? „Знам, али не умем да објасним.” Каже: „Нацртај.” Не знам да цртам. Он нацрта. Кад, оно - камила. „Где ћеш да продаш ту кожу”, питао ме. - „Турцима”, лупим. Имао сам огромну жељу да склопим тај посао, на све бих пристао, убеђен сам био да ћу наћи купца за кожу. Тако је и било. Кожу сам продао „ПКБ комерцу”, југословенској фирми.”

„Богољуб је у то време са супругом Миланком био у посети код нас. Био сам толико узбуђен, јер је то био мој први посао. Велики посао! И зарада је била велика! Зарадили смо више него да смо исплаћени у новцу. Укупан посао је био осамнаест милиона долара. Ова ризична трампа се више него дупло исплатила.”

„Изградили смо им две фабрике пецива. Нарочито ме радовало што су те фабрике биле за Москву, монтиране су у Подмосковљу.”
(Драган Ј. Карић)

То је био први посао „Браће Карић” у СССР-у. Тада успостављено пословно партнерство и пријатељство, одржава се до данас. Јуриј Михајлович Мариничев, председник кооперативе и депутат, велики је пријатељ породице Карић.

Прва мешовита предузећа

Кад је СССР кренуо у промене, ствари су се мењале вртоглавом брзином: бизнису су се сва врата отворила, нарочито страним партнерима и инвестицијама. Оно што би у време руковођења Брежњева било немислииво, у време Горбачовљеве перестројке - није! СССР је изнутра био присиљен на велике промене. Све комунистичке светиње су отворено доведене у питање, па и светиња државног власништва.

„Био сам у правом тренутку на правом месту. У том периоду, вероватно, у свету није постојало атрактивније тржиште. Ми смо га дочекали спремно. Спремније од многих југословенских, па и далеко моћнијих западних компанија.” (Драгомир Ј. Карић)

МКТ-Карић

У октобру 1988. године „Браћа Карић” су са совјетском „Москооп-техником” основали прво мешовито совјетско-југословенско предузеће „МКТ-Карић” („Московска кооперативна техника-Карић”), које је производило: замрзиваче капацитета до сто тона; водоторњеве; електричне котлове с аутоматском регулацијом температуре за грејање просторија до 150 квадрата; пећи за сауне.

„Прво мешовито предузеће које су Совјети са странцима основали је руско-америчко, звало се „Перестројка” и заведено је под регистарским бројем један. Наше предузеће је заведено под бројем два. То су сами почеци перестројке, отварања према свету. Ми смо то моментално искористили.” (Драгомир Ј. Карић)

Богољуб Карић је о отварању прве фабрике рекао:

„Поносимо се првом фабриком коју смо заједно са руском фирмом направили у Совјетском Савезу. То је фабрика за производњу опреме и машина за прехранбену индустрију. Тај посао је вредан једанаест милиона долара, и прво је заједничко улагање наше земље и Совјетског Савеза. Уверени смо да је сарадња наше земље са Совјетским Савезом перспектива, не само за „Браћу Карић“, него и за многа друга предузећа из Србије и Југославије. Совјети су наш важан партнер, и наше присуство на том подручју биће дугорочно.”

Било је то прво мешовито предузеће у Совјетском Савезу (ако се не рачуна извоз нафте и гаса), са два директора, руским и српским. Бирјуков Алексеј Михилович, с руске стране, и Александар Љ. Грујић, са српске стране. Предузеће је постало највећи извозник из Русије у Југославију.

Затим су основали друго, па треће, укупно двадесет девет мешовитих предузећа: у Украјини, у Узбекистану, у Киргистану и у Казахстану.

„Обавили смо пионирски посао (јер ако нисте имали мешовито предузеће, нисте могли да радите с рубљама) да би учествовали на унутрашњем тржишту, које је за нас било јефтино.” (Александар Љ. Грујић)

Поводом стварања прве мешовите фирме у СССР-у, Богољуб Карић дао је више интервјуа за руске медије. Упорно је понављао да је несхватљиво да у Русији и данас људи сатима стоје у редовима за хлеб, млеко, месо... Говорио је да у Москви и другим великим градовима треба направити „ланац” малих пекара и кланица; да грађане треба подстицати да масовно покрену мали бизнис, јер не захтева велике паре, већ политичку вољу.

„Позвали су ме у Кремљ. Мислио сам, ухапсиће ме. Међутим, неочекивано, добили смо велику подршку председника Горбачова и премијера Николаја Ришкова (касније и премијера Кулика), да уговоримо стварање мешовитих предузећа са Русима. Тако је настала прва југословенско-руска мешовита фирма.” (Богољуб Ј. Карић)

Богољуб је образложио Горбачову како компанија „Браћа Карић” послује у Југославији, и шта планирају да раде у СССР-у. Горбачов је био веома заинтересован. Богољуб му је, на себи својствен, помало дрзак начин, саопштио да му није јасно зашто је Совјетски Савез дозволио сталну несташицу хлеба, када се тај проблем лако може решити. Отварање малих и средњих предузћа, која не захтевају велике инвестиције, брзо се граде и остварују добит, уклапало се у његов концепт перестројке. На тај начин је и Драгомир директно ступио у контакт с Горбачовим, а самим тим и са многим другим руководећим људима СССР-а. Почели су

градити „мини-пекаре“, кланице и хладњаче. Већ 1990. године Карићи су Совјетски Савез покрили својом мрежом представништава. Радили су по целој Русији - незамисливо огромном пространству.

Агро Карић банка - АКА банка

Изучавајући руско-југословенске протоколе о привредној и трговинској сарадњи, Драгомир Карић је прочитао да се у њима налази могућност формирања заједничке банке и заједничке осигуравајуће компаније.

„Одмах смо искористили те могућности, нисмо имали препреке. Зато ме је више збуњивало понашање наших фирми. Долазећи у СССР, веровао сам да ће ми као новајлији њихово искуство пуно значити. Мислио сам да од њих могу много научити. И научио сам - да ни по коју цену не смем радити као они! Већ потпуно супротно! Њихова несхватљива, иритирајућа незаинтересованост, ароганција, игнорантство, на мене, који сам дошао пун елана, деловало је увредљиво - а какав ли је утисак остављало на Русе?“ (Драгомир Ј. Карић)

Санкције које су се спроводиле према Југославији 1992. године, онемогућавале су пословање „Карић банке“ у иностранству, а велики послови у бројним републикама бившег СССР-а, тражили су формирање пратеће инфраструктуре. Зато је 1991-1992. године у Москви основана и прва приватна банка у СССР-у. Била је то „Агро Карић банка“ - „АКА Банка“, као акционарска банка с већинским учешћем деоница породице Карић.

Отварајаћи филијале у Тјуменској области (западни Сибир изузетно богат нафтом), у Јакутији, Узбекистану, Украјини, Краснодарском крају и Ростову, банка је брзо заузела важно место на тржишту новца у Русији. То је Систему „Браћа Карић“ дало изузетну подршку успешном пословању у овом делу света.

„Када смо основали прву мешовиту банку 1992. године, почео сам да радим у њој. Данас смо једина мешовита банка у Русији. Наш капитал је био 90 посто (Астра банке). Ми смо једина банка која је од првог дана имала генералну лиценцу (девизно и рубље), данас је, од преко хиљаду регистрованих у Москви, има само 300 банака. И Русија је прошла кроз лудило пирамидалних банака, само у нашој улици било их је пет-шест, редови су били од ране зоре. Русија је још била у превирању, банкарство још није било закон-

„Аіро Карић банка” (енієријер) - АКА Банка, љрва љривайіна банка у СССР-у

ски регулисано, и зато је свака процена „јачине” банке релативна. Првих пет банака више не постоји. Пре три-четири године руски професионални пословни часопис „Профил”, по поузданости, нас је постављао на треће и пето место. Имали смо златан период када су само од наших грађевинаца стотине милиона долара пролазиле. Данас је у банци само пет посто улога српског порекла, све остало је руског порекла.”

„Банка је осетљив „организам”. Можете годинама имати најздравију банку, а једна несрећна афера може је уништити. Створили смо солидну репутацију. Чак и у најтежим тренуцима, кад је у Београду почео удар на „Астра банку”, нама је у Москви отказао само један клијент, сви остали имали су поверења у нашу банку.” (Александар Грујић)

Грузија - културни шок

Када је први пут пословно боравио у Грузији, Драгомир Карић је имао осећај као да је прошао кроз „временску машину” и нашао се у непознатој древној цивилизацији.

„Откриће Грузије за мене је било што и откриће нове планете. Грузијци су народ са дугом и тешком историјом. Староседачки народ, корени су им у далекој праисторији. Они немају своју дијаспору, нису птице селице, тешко се и нерадо одвајају од свог тла. То је једна древна цивилизација, с великом традицијом, богатом културом и фолклором. Слично је и са Јерменима. За мене је то био тежак судар цивилизација, да сам потпуно био „избачен из колосека”. Ми волимо о себи да причамо као о гостопримљивом народу, оно што сам тамо доживео, превазилазило је сва моја очекивања.”

„Грузини су невероватан народ, имају моћне суседе, са једне стране Турску, са друге Русе, а сачували су језик, писмо, културу и обичаје. У Грузији вам познавање Русије није ни од какве помоћи. Потпуно други језик, други обичаји, менталитет и, што је најважније, други начин размишљања. Тешко можете озбиљно пословати у некој земљи ако не осетите њен пулс. Можда ми је помогло

то што сам се бавио музиком, слухиста сам. Грузини имају феноменалну народну музику, неодољиво ме је подсетила на македонску. Да бих проверио како њима звучи наш, балкански мелос, отпевао сам им једну македонску песму. У чуду су ме гледали. Питали су ме откуд знам њихове песме? Сличност је била превелика да би била случајна. Касније сам сазнао да је у Грузији живело много Грка, који су побегли из Анадолије од прогона Турака. То нас је повезивало.”

Због велике културолошке разлике, осим бројних пријатељстава и урађених послова, Грузија у Драгомиру увек изазива много асоцијација на време када је упознавао тај стари народ и њихову земљу. У успомени су му остале бројне анегдоте везане за неспоразуме који су произлазили из узајамног непознавања.

Грузија излази на Црно море. Док је радио у Батумију, граду на обали Црног мора, Драгомира је чудило зашто се девојке купају у дугим сукњама и кошуљама. Није знао да су муслиманске вероисповести. Мислио је да је Грузија православна, нико му није рекао да је много Грузина муслиманске вероисповести, као што је било и у његовом крају. Али, није само он био затечен. Да би узвратио гостопримство, позвао је групу Грузина, пословних пријатеља, да посете Југославију.

„Довео сам их прво код нас у Пећ, да виде како живимо и радимо. За моју мајку СССР је Русија. У Русији живе Руси. А Руси су наша браћа. Она их радосно дочека: „Добродошли, браћо Руси”. „Нисмо ми Руси, Грузини смо.” „Хајде бога ти дете, све су то Руси.” „Нисмо!” „Јесте!” И, тако све време. Један од њих, на крају, диже руке према небу и завапи: „Боже мој, док ћемо свима бити Руси, ником Грузини!”

„Одвео сам их на Јадранско море да виде нашу обалу. Будва, Херцег Нови, Дубровник, градови стари, лепи. Била је туристичка сезона, гужва, ресторани, плаже, пуно странаца, луксузни аутомобили, јахте. Гледали су и нису могли да верују. За њих је то био невиђен луксуз, а Грузини су у то време имали нешто бољи стандард од Руса. Током једне вечере уз пиће, један од њих је устао и рекао: „Боже, да ли ће ико од наших потомака ово доживети.” Било ми их је жао.”

Грузија, бизнис

Први посао у Грузији, „Браћа Карић” су урадила са Американцима.

„Упознао сам једног Србина из Сијетла, представника фирме која је правила фабрике за производњу прерађевина од парадајза. Имао сам добре пословне везе у Грузији, и знао сам да им таква фабрика треба.”

„Направили смо фабрику у Марнеулију, недалеко од главног града Тбилисија. Касније смо у Кабулетију и Кахетију направили две велике винарије с аутоматизованим паковањем. У Батумију,¹³ крају познатом по јужном воћу (мандарине, поморанџе, лимун) изградил смо фабрику сокова. Тада, али и касније, у Грузији смо много радили. Изградњу сам лично надгледао. У почетку нисам разумео њихову државну организацију, Грузија је била као република, заправо, нека врста федерације. (Драгомир Ј. Карић)

Тако су у Грузији почели да „граде” своје име. У многим градовима се могла видети опрема са грбом „Браћа Карић”. И данас је велики део те опреме у употреби.

Арменија и Азербејџан

После Грузије, у суседној републици Арменији, у Лењинокану и Кировокану, и главном граду, Јеревану, почели су да производе кланице и хладњаче.

„С овим градовима постоји и велика емоционална спона. После катастрофалног земљотреса, наша земља је одмах авионом упутила прву помоћ. Авион се срушио и пилоти су погинули. Имао сам прилику да на њиховом споменику положим цвеће.”

Касније су прешли да раде у Азербејџану. У главном град Бакуу, с италијанским „Белостом”, партнерски су направили хладњачу од десет хиљада тона. Тако су наставили да проширују послове.

¹³ Батуми главни град Адарије; Адарија, Абхазија и Осети су грузијске републике.

Казахстан, Узбекистан, Киргистан, Украјина¹⁴

Почели су да уговарају послове по Казахстану, Узбекистану, Киргистану, Украјини: болнице, школе, индустрије меса, аеродроме, стамбене зграде... Из дугогодишње привредне инерције, цела област се преко ноћи окренула економији. После нестанка централног планирања, новонастале републике су све више повећавале пословања с иностранством.

Проширивање послова је личило на „освајање”. Када се погледа година градње важнијих грађевина зиданих на територији целог бившег СССР-а, стиче се утисак да су се послови проширивали експлозивно у свим правцима. Тешко је пратити причу о успеху без познавања географије. Када Драгомир Карић прича о бизнису, то је истовремено и путопис и културолошки водич кроз готово све земље које су настале распадом СССР-а. Има се утисак као да с њим путујете у туристички обилазак земље, од почетне до последње станице. Имена станица кроз које пролазите, стотине топонима које први пут чујете Драгомир ређа неуморно. Међутим, када погледате географску карту, схватите да сте истовремено путовали у дијаметрално супротним правцима.

Дњепропетровск

Склопили су уговоре и у Дњепропетровску. Дњепропетровск и Новомосковск са друге стране огромног Дњепра.

„И ту смо направили одличне уговоре. Са руским партнерима изградили смо велику фабрику окова за намештај „Дњепрометалин”, чији смо и сувласници. Њени производи су били веома тражени и на нашем и на руском тржишту - нарочито су велики купци били произвођачи намештаја.”

Дњепропетровск био је један од „затворених градова” којима су Руси штитили своја научна достигнућа. Боравак у Дњепропетровску Драгомира Карића повезује са доживљајима који нису директно повезани са послом, али одсликавају време, земљу и обичаје.

¹⁴ Украјина, држава на југозападу бившег Совјетског савеза. Главни град Кијев. Површина 604.000 квадратних километара. Педесет два милиона становника. Излази на Азовско и Црно море. Реке: Дњепар, Дон, Дњестар.

У апартману Брежњева

„Када сам са делегацијом наше компаније први пут био у Дњепропетровску, господин Леонид Кучма, у то време директор „Јужмаша”, приредио је вечеру за целу делегацију, и поклон за сваког. У хотелу су ми резервисали Брежњевљев осмособни апартман. (Брежњев је ту и почео политичку каријеру.) Негде око два сата после поноћи у апартам је нечујно ушао наоружан човек, а ја имам обичај да све паре из џепова бацам на сто. Пришао је столу, пребројао паре, уредно их сложио и сео на диван поред писаћег стола. Гледао ме. Размишљао сам да ли да га нападнем или не. Боље не. Не мрдам, да га не изазовем. Упорно ме гледао, после извесног времена легао је на отоман, ставио пиштољ под јастук и захркао. Размишљао сам, какве су ми шансе да стигнем до врата. У страху сваки покрет је бука, поготово у тишини ноћи. Хладно ми је било, нисам обукао пиџаму. Тешко ми да клечим, боле ме колена, чекао сам да сване. Кад је ујутро у шест засвирила совјетска химна, он је скочио у ставу мирно, оставио је пиштољ и паре на писаћи сто, отишао је у купатило, вратио се, узео је пиштољ и нестао. Испоставило се да је човек био пуковник безбедности. Када сам после десетак минута одјурио до рецепције, боље да не знате шта сам све изговорио.”

Војноракетни завод

У Дњепропетровску су „Браћа Карић” саградили болницу, аеродром... много су градили. Драгомир Карић проглашен је за почасног грађанина Дњепропетровска.

„У заводу („Јужмаш”) у Дњепропетровску, директор је у то време био Леонид Данилович Кучма, данашњи председник Украјине, дозволили су нам да снимамо 12 км дуге подземне тунеле испод Дњепропетровска. У њима су складиштене интерконтиненталне нуклеарне ракете које су Американци назвали „сатана”. Ми смо повели екипу ТВ Приштине, јер нисмо имали своју. Кучма ми је рекао: „Драгане, шта ће вам то?” Импресивно је, дозволите да снимимо. „Када сам овде пустио Регана с његовим људима то више није тајна. Ми смо били против тога (Кучма је генерал по чину), али онај издајник Горбачов, наредио је да му их покажемо. Ма, снимате шта хоћете.”

Пустио нас је да видимо ракете „СС 19” („сата-на”). Ракете 6,5 метара у пречнику, 110 метара високе, мотор 850 тона потиска.”

У Кабељакију (Полтавска област у Украјини) сазидали су фабрику за производњу сухомеснатих производа:

„Рекли су ми да немају да плате опрему. У реду, опрема кошта толико, што немате у новцу, платићете производима.”

И у Кијеву су много градили. У знак захвалности, у центру Кијева финансирали су подизање споменика кнегињи Олги која је прва примила хришћанство и књазу Владимиру и браћи Кирилу и Методију. У дну споменика кнегињи Олги пише: „Браћа Карић и сестра Оливера - Пећ - Косово и Метохија - Србија - Југославија”.

Споменик
кнегињи Оли, Кијев

Месојерађивачки комбинат - Кобељаки

*Фабрика акумулаторів у Ташкені
і фабрика за виробу кикирики у Сердарі (Узбекистан)*

* * *

„Браћа Карић” више нису имала проблем да уговарају нове послове. Појавио се други проблем: како све што је договорено, испоштовати у року, без обзира на то што су у градњу укључили велики број југословенских предузећа и њихову оперативу... Послови су се стално гранали, а број уговора се повећавао. Истовремено су се бавили производњом, градњом, банкраством и трговином. Потребни су били способни кадрови за тридесетак мешовитих руско-југословенских предузећа које су основали.

„На пример, Компанија је купила 100.000 хектара „љеса” (шуме) у региону Комсомољска (крајњи север, према Северном леденом мору), и изградила је своју фабрику за производњу масивног намештаја „Масив-Карић”. За директора фабрике постављен је Дмитри Иванович Михаљов, који је изврсно руководио предузећем. Међутим, када је он несрећним случајем погинуо, дуго није било могуће наћи адекватну замену за њега. Касније је за директора постављен Здравко Мотика. Постао је хроничан проблем: више посла, мање способних кадрова на свим нивоима, од занатлија до менаџмента.” (Драгомир Ј. Карић)

Модерно насеље у Дњейройетировску

У срцу Сибира

„То је једна „ужасавајућа” лепота. Са бескрајем Сибира само се може поредити бескрај небеског свода. Ту градити!? Какав изазов!” (Драгомир Ј. Карић)

После југозападних република (Грузија, Арменија, Азербејџан, Украјина), следило је величанствено откриће: Сибир! Озлоглашен по екстремно ниским температурама, „гулазима”. Та незамисливо велика, неосвојена и неосвојива територија, од Урала на западу, до Пацифика на истоку - укупна површина Сибира је 13,5 милиона квадратних километара!

„Кад сам у новембру 1998. године први пут путовао у Тобољск, избегавао сам авион - где-год је било могуће, путовао сам земљом и реком: колима, пешке, сплавом, чамцем, возом. Сада су путеви изграђени, али кад сам први пут колима обилазио тај реон, свака вожња била је авантура. Како сам био окупиран грађевинарством, мислио сам да ова земља заиста још није „освојена”. Нетакнута природа, милионима година човек овде није трага оставио. Мало је на Планети тако фасцинантних предела у које још није стигла цивилизација. Велики простори без путева и мостова миленијумима били су природан заклон и од цивилизације, и од сваког освајача.”

„Треба доживети моћне реке Иртиш, Об, Лену, Јенисеј... Речни саобраћај у тим крајевима, веома је важан. Када се трајкет „напуни” камионима, вешти бродари се данима и данима пробијају кроз водену масу до одредишта. Све сибирске реке су огромне и брзе. Када их гледате из даљине или из ваздуха, имате осећај да мирују, да не теку. Међутим, то је застрашујућа сила. Река Лена на неким местима је „широка” педест километара, с огромним мостовима, као море. Лена није највећа река. А како то зими изгледа! Замислите тек величанствени Јенисеј!”

„Ко није видео Сибир, замишља безличну пустињску монотонију. Али ко је доживео лепоту пустиње, може замислити величанственост Сибира. Како је човек мали пред том нетакнутом, неприступачном, моћном природом! Она изазива страхопоштовање!

Неизмерно сам захвалан мојим друговима Ивакину Анатолију Петровичу, Борису Васиљевичу Прокопчуку, Владимиру Васиљевичу Јудину и Никитину Владилену Валентиновичу што су ми помогли да откријем лепоте и тајне Сибира.” (Драгомир Ј. Карић)

Драгомир Карић био је фасциниран првим сусретом са Сибиrom. Али у Сибир није дошао туристички. Требало је градити! После јужњачке, медитеранске климе црноморског летовалишта Батумија, дочекала их је веома оштра зима Тобољска. А клима Тобољска умерена је у односу на Салехард, који је скоро хиљаду километара северније, у Северној поларној области. Северније од Салехарда налази се рејон Бајдарацки, „последња обала” према Северном полу. Ту се може доћи само хеликоптером. Температура може бити и до седамдесет степени целзијусових испод нуле (-90 степени Фаренхајта).

„Пре него што изађете из хеликоптера, преко одеће облачите специјални скафандер. Обавезне су и наочаре, да се не ослепи од поларне белине. Од места слетања до локације где смо намеравили да градимо фабрику месних прерађевина, неколико сати смо се возили санкама које вуку јелени (посебан специјалитет у овим крајевима је кобасица од јелена). То се не може описати, мора се доживети. Ко умре зими, оставе га у леду, и сахрањују га на пролеће, у јуну.”

Како се гради у Сибиру

Градити у Сибиру, посебна је грађевинска дисциплина, потребна је технологија рада која се разликује од уобичајене (као кад се гради под морем, или на месецу) и другачију организацију посла. У највећем делу Сибира зима траје девет месеци. Раздаљина од градова Сибира до Москве, одакле се углавном транспортује грађевински материјал, велика је. Све до ексера мора се прецизно испланирати. Ако се грађа не допреми док су сувоземни и речни путеви проходни, преостаје само авионски саобраћај, или да се чека пролеће. Транспорт авионом много повећава цену. Током зиме не могу се радити земљани радови на смрзнутом тлу (које се мора бушилицом бушити), само се могу обављати унутрашњим радови и сачекати лето (ако се уопште летом може назвати). Зима у Сибиру почиње већ у септембру. Најкасније до краја септембра мора се све обезбедити: грађевински материјал, храна и ствари за личну хигијену. Све се планира до детаља.

„После толико година грађевинарског искуства у временски екстремно неповољним условима, сва искушења су ми постала „нормална”. Лакомисленим предузимачима, који мисле да је „птица све што лети”, овде нема места. Нема брзе ни лаке зараде. Свака грешка фатална је. Да бих овде могао градити, морао сам много да учим. Највише сам научио од пријатеља Бориса Прокопчука, заменика председника Тјуменске области; Никитина Валентина Владиленовича, првог заменика Председника савета министара СССР-а; Ришкова Николаја Ивановича, председника савета министара СССР-а; Јудина Владимира Васиљевича, генералног директора „Тобољск нафтохемијског комбината”; а нарочито од Николајева Михаил Јефимовича, председника Републике Саха-Јакутије, који ми је једном приликом рекао: „Драгомире, твоја браћа теби треба да плате за „вред”, само што живите у СССР-у”. Вред је тешко преводива реч, значи страдање неког ко успешно делује под изузетно неповољним околностима.” (Драгомир Ј. Карић)

Тобољск¹⁵

Тобољск је некада био трећа престоница царске Русије, престоница сибирске губерније, која се простирала од Урала преко Камчатке и Аљаске, скоро до Сан Франциска. Била је највећа покрајина неке државе на свету. Тјуменска област је највећи произвођач нафте.

„У „Правди” се 1991. године појавио чланак: „Карићи освајају Сибир”. Чланак је био афирмативан, али наслов ми је непријатно, агресивно звучео. Руси су и без нас имали довољно „освајача”, а знамо како и су прошли.” (Драгомир Ј. Карић)

У Тобољску су „Браћа Карић” добила понуду за изградњу луксузног хотела за захтевнију клијентелу (то је био први хотел, са пет звездица у граду Тобољск). У конкуренцији су биле још неке фирме, западне и југословенске. Али, тражили су неког ко би био и суинвеститор. Компанија „Браћа Карић” одлучила је да конкурише. Било је осам понуда у распону од 27 до 40 милиона долара. Југословенске компаније биле су међу најскупљима, од 31 до 37 милиона долара. Драгомир Карић није имао искуство у том послу, њихова компанија до тада није градила хотеле.

15 Тобољск, град у централном Сибиру, основан је 1586. године. Налази се на обалама реке Иртиш. Кроз њега пролази транс-сибирска железница. Има развијену метало-прерађивачку и хемијску индустрију, као и бродоградњу. Град је доживео нагли раст после открића богатих налазишта нафте и гаса у западним деловима Сибира. (Енциклопедија Британика)

„Да бих формирао своју цену, од западних грађевинских консултаната тражио сам цене свих материјала на европском, и на нашем тржишту, јер Руси нису имали готово ништа. Ни циглу, ни цреп... У Русији се у то време веома тешко могао наћи и цемент. А да не говорим о племенитијим материјалима, мермеру, материјалу за ентеријере, намештају и сл. Направио сам калкулацију на 24 милиона долара. Изградили смо га за седамнаест. Израчунајте добит.”

Кооперанти су били „Енергоинжињеринг” из Љубљане, као пројектанти, а извођачи су биле фирме из Србије. Касније је у Тобољску изграђено стотине објеката, све у организацији компаније „Браће Карић”. Градило се по највишим светским стандардима, за квалитет и рокове. Да није била у питању обична градња, сведочи то што је свечаном отварању хотела присуствовао и патријарх московски и целе Русије, Алексиј Други, са свим својим владикама. Таква почаст била је до тада неуобичајена за Цркву. Патријарх је обишао хотел, гледао, гледао и на крају рекао: „Брате Драгомире, где смо ми ово? У Њујорку, Сан Франциску или у Тобољску?”

Тај посао БК група добила је у жестокој конкуренцији. Неке југословенске компаније касније су их оптужиле за нелојалну конкуренцију, тврдили су да су уговорили посао испод границе исплативости!

„Оптужба је била смешна. Ко би радио с губитком? Ми се јесмо задовољили скромнијом зарадом, размишљали смо стратешки дугорочно. Веровали смо да нам је тај посао препорука за многе друге. И да нисмо добили тај посао, ни једна југословенска фирма га не би добила, већ нека западна.”

Били су у праву. Градња овог хотела БК групи била је најбоља препорука за многе друге поруџбине. У Тобољску су градили позоришта, кланице, хотеле, пиваре, супермаркете, биоскопе, хладњаче... Парадоксално делује да су Сибиру потребне хладњаче, али за стокирање намирница Сибиру су хладњаче неопходне. Без хладњача становништво Сибира не би опстало, јер то је регион са највећим температурним разликама на свету. Хладњаче обезбеђују да се месо, поврће и воће одржи на константној температури. Нису у питању само хладњаче у којима се замрзава и депонује храна, чешће су градили комплетне фабрике хладњаче, са целокупном механицијом за производњу хране.

Тјуменска област¹⁶

По бројним градовима огромне Тјуменске области, БК група убрзо је имала своја градилишта.

„После Тобољска градили смо у Тјумену, из Тјумена у Салехард, из Салехарда у Ишим. Онда према северозападном Сибиру у Сургут, из Сургута према Хантимансијску, Њижневартовску, Кагалиму, Уренгоју итд.”

Градили су аеродроме, јавне зграде, болнице, фабрике за производњу кондиторских производа, спортске центре, шта све нису.

Сургут¹⁷

У Сургуту су изградили први аеродром у Русији. Као што је градња првог хотела Драгомиру Карићу остало у посебном сећању, тако је и прво искуство изградње аеродрома, Драгомиру остало у незаборавној успомени. До изградње аеродрома дошло је случајно, ако постоји случајност.

„Са стручњацима, летео сам из Јакутска¹⁸ за Дњепропетровск. У Сургут смо слетели да танкујемо авион керозином. Да не губим време док се сипало гориво, отишао сам до мог пријатеља Сидорова Александра Леонидовича, градоначелника Сургута. Била је велика криза горива у Сибиру. Знао сам то и зато сам изабрао Сургут као један од градова централног Сибира, раскрсницу Сибира. Имао је велики аеродром, морао је имати керозин. Нисам се преварио. Сидоров нас је феноменално дочекао. У Сибиру је гост, поготово Србин, светиња. Стицајем околности тог дана се прослављао Дан милиције. Прослава са неочекиваним гостима из Србије, претворила се у једану од најлепших које сам доживео.”

16 Тјуменска област. Област у централној Русији, у Сибиру; укупне површина 1.435.000 квадратних километара. Тобољск, административни центар Тјумен, најстарији је руски град у Сибиру. Налази се на обалама реке Тура. Кроз град пролази транс-сибирска железница; развијена је метало-прерађивачка индустрија, бродоградња и хемијска индустрија. Град је доживео велики „процват” после открића богатих налазишта нафте и гаса у западним деловима Сибира.

17 Сургут. Град и лука у аутономној области Тјумен на реци Об. Од 1965. године један је од административних и пословних центара западносибирских нафтних поља. Железницом је повезан с Нижневартовском ка истоку и Тобољском и Тјуменом на југоистоку.

18 Јакутск, престоница републике Јакутије (Саха) град на далеком североистоку Русије, на реци Лени. Речна лука и универзитет. Има око милион и сто хиљада становника и три милиона квадратних километара.

„Питао сам Сашу - „Шта се гради, има ли посла”. „Ма пусти, твоји земљаци („Унион-инжињеринг”) су почели да нам граде аеродром, узели аванс, и ништа, све стоји.” - „Да видим о чему се ради”. Гледали смо, цртали, рачунали. - „Знаш зашто не раде Саша? За осам и по милиона не могу да подигну аеродром. Узели су аванс и одуговлаче”. „Шта је реално” - питао је. Позвао сам инжењере, они су израчунали - 13,5 милиона долара! - „Потпиши уговор са нама, вратићу вам аванс”, рекао сам. Отишао сам код господина Траиловића, генералног директора (и данас смо у пријатељском контакту), и обавестио сам га да сам преузео њихов уговор а да ће они телеграмом бити обавештени о сторнирању уговора. „Луд си, тужићемо те где стигнемо!” - „Радите шта хоћете. Потписали сте уговор на 8,5 милиона. То је ваша цена. Нудим вам још два милиона да ви завршите посао. Мало им је, хоће 15 милиона”. - „Не дам ништа”. На све могуће начине покушавали су да нас спрече. Нису успели, осим што су нам правили неприлике. Преко својих „канала” у совјетским властима, пласирали су причу да посао не вреди више од 10,5 милиона. На крају сам, због пријатељства и угледа, морао да спустим цену за милион долара, и радимо на доњој граници исплативости. То је та нелојална конкуренција! Направили смо феноменалан аеродром. Посао је уговорен у мају 1991. године. У јуну, исте године, распао се СССР.”

И у Кемерову, граду који се налази у средишту централног Сибира (до Тихог океана и до Црног мора иста је раздаљина - 4.500 км) изградили су банку, хотел и у центру града комеморативну капелу погинулим рударима.

Из Тјуменске области, где је Драгомир Карић знао председника области Армењинова Владимира Антоновича (који му је много помогао са својом супругом, а Драгомир их је крстио и венчао у цркви у Москви), послови су БК групу одвели даље, према Омску. У Омску, великом граду на ушћу Ома у Иртиш, изградили су заједничку фабрику са Заводом за производњу синтетичког каучука. Фабрика је одлично пословала и остваривала је велику добит.

„Где-год смо радили помагали смо: цркве, школе, домове за напуштене... Главни архитект Омска, Алберт Миханович мој је велики пријатељ, изузетан човек. У његовој кући сам често био гост. Једном ми је рекао: - „Драгомире, признај да си Јевреј”. - „Зашто мислиш да сам Јевреј?” - „Само Јевреји могу толико да буду успешни.” - „Југословен сам”, рекох. - „Али ближе - Србин”. - „И ја сам Рус, хоћу још ближе.” Одустао сам. Нисам могао да га разуверим. Ако неко има предрасуде, нема начина да га разуверите, у то сам се много пута уверио. Руси су према појединим народима

екс-Југославије, имали своје стереотипне представе. Срби су им били најближи („браћа“), али Црногорци најдражи. Дешавало се да ме „убеде“ да сам Црногорац: чим сам им толико симпатичан, мора да сам Црногорац.”

Новосибирск¹⁹

Из Омска послови БК групу су „одвели” у Новосибирск. Градили су хотеле, међу првима хотел „Славјанск” (1991 - 1993), као реконструкцију хотела „Интурист”.

„Добар глас иде испред вас. Упознате се с једним председником области, он вас препоручи другом. Најбоља реклама је добро одрађен посао. Тако смо дошли до Новосибирска.”

Јакутија²⁰

Из Новосибирска посао их је „одвео” ка Краснојарску, Иркутску (два велика града у Сибиру), који су близу Кине.

„Радили смо и на северу Бајкалског језера, у градовима Братску и Улан Уде (Република Бурјатија). Још северније од Братска почиње Република Јакутија - три милиона квадратних километара, само милион становника! До главног града, Јакутска, још није била завршена пруга.”

Годину и шест месеци пре распада Совјетског Савеза јуна 1990. године, Драгомир Карић упознао се са Михаилом Јефимовичем Никоајевим, председником Јакутије, човек који је руководио облашћу величине Индије, с фантастичним природним ресурсима; великим залихама дијаманата, злата и других драгоцених метала; угља; шуме; чистих река пуних рибе. Све је неискоришћено, живели су у сиромаштву. Драгомир није морао да му објашњава чиме се бави и шта може да уради, јер већ је

19 Новосибирск - област у југозападном Сибиру кроз коју протичу реке Об и Иртиш. Површина: 178.200 квадратних километара. Новосибирск, град, административни центар Новосибирске области и главни град западног Сибира, и највећи индустријски центар.

20 Јакутија (Саха) република на далеком северистоку Русије. По величини друга република у Русији. Простире се од средњег сибирске висоравни на западу, до Колимске низије. Просечна зимска температура минус 43 целзијуса. Укупна површина: 3.103.200 квадратних километара.

чуо за Кариће. „Дођите код нас, има посла колико хоћете, свега имамо, само пара немамо. Дођите и видите, ако нађете рачуницу, градите.”

„Први боравак у Јакутији не могу заборавити. Обукао сам се за зиму, московску зиму. У авиону је било топло. Када смо изашли из авиона, било је минус педесет седам! Незамислива хладноћа.

Сва кола била су са дуплим стаклима, и када их „упалиш” раде и дању и ноћу, не гасе их целу зиму. То су посебна возила, јер су трошила специјално гориво - „сољарку”. У Јакутији се, иначе, једе ждребетина и пије „кумус” (коњско млеко).

„Ситуација је била прилично надреална. Компанија са југа Србије тражи посао северније од Сибира, у Северном поларном кругу. Нису нам дали ни тренутак одмора. Кренули смо у дуг, напоран обилазак. И, заиста, посла је било колико хоћеш, све треба градити. Био је то, вероватно, највећи пословни изазов у мом животу! Тамо је вечити мраз. Бушилицама мораш копати рупу у земљи.”

„У Јакутији су људи веома гостољубиви. Примили су нас феноменално. Показао сам им шта смо градили. Оставили смо озбиљан утисак. Начелно смо се споразумели о сарадњи. На конференцији за штампу рекао сам да имају услове да створе стандард бољи од Швајцараца. Милион становника на три милиона километара! Непроцењиво богатство! Међутим, пре потписивања уговора, желео сам да доведем екипу наших експерата, да реално процене шта можемо урадити. Било им је потребно све: болнице, школе, путеви, водовод, канализација... А, оно што су имали, било је потпуно запустено.”

„Окупио сам најбоље стручњаке из разних наших фирми. Пред пут сам сам их питао знају ли где иду? Рекли су да знају. - „Не знате”, рекао сам им. - „Понесите све што вам може затребати. Спремите одећу, лекове, средства за хигијену као да идете у експедицију на Северни пол”. Уплашили су се. - „Не бојте се. Имате три дана за куповину”. Био је почетак маја, снег, мећава, када смо пошли на пут. Када се сад тога сетим, чини ми се да смо имали више храбрости него памети. Били смо неприпремљени, био је то превелик посао за нас саме, а нисам могао да се ослоним на представнике других фирми. Имао сам лоша искуства. У Јакутск смо допутовали 22. маја. Примили су нас на највишем нивоу, али нису имали где да нас сместе, немају хотеле и сместили су нас по кућама. А данас, тамо су најбољи хотели. Ми смо их изградили.”

У Јакутску БК група је сазидала нови град. Од индустријских објеката до универзитета, болница, хотела... Све што је изграђено у граду - изградила је Компанија „Браћа Карић”.

Бојољуб Ј. Карић и патријарх Москве и целе Русије, Алексије II

„Уговорио сам послове у вредности пет стотина милиона долара! Јељцин је у ударном термину на телевизији о том послу говорио као великом градитељском успеху. Сви медији су пропратили градњу у Јакутску као значајном националном пројекту.”

Послови су се из године у годину проширивали. Широм бившег СССР-а, од Москве до најудаљенијих источних република, Компанија „Браћа Карић” градила је хотеле, комплексе болница, породилишта, стамбена насеља са трговачким центрима, фабрике, пољопривредне комбинате... На пословима су ангажовали већи део српске грађевинске оперативе: само у Јакутији, у изградњи комплекса прехранбене индустрије вредног 110 милиона долара, 1992. године, ангажовано је више од 50 фирми, од грађевинара до ИЦН „Галенике”.

*Патријарх Алексије уручује икону
Јанићију и Даници Карић*

Хоѿел „Славанска”, Тобольск

Породилииѿе, Тобольск

Аеродром, Тјумен

*Дом љубернайѡра у Тоболъску у коме је цар Николај II Романов
йровео йоследње йодине живоѡта са йородицом*

Зірада йокрајинскої музеја (у изірадњи), Тјумен

Зірада аеродрома, йочейіак ірадње, Суріут

Хоїел „Транс”, Јекаїеринбурї

Тржни център, Кемерово

Пословни център, Кемерово

Централна банка, Јакујск

Финансијско-економски инстџијут, Јакујск

Инстйийуйї у изїрадњи

Факулїейі йриродних наука, Якуїск

Поййредседник БК ірупе,
Зоран Ј. Карић и минисїар
їрађевинарсїва Якуїїје,
Ј. Н. Буслаїев

Унуїрашњосї Факулїейїа

Москва

На руском тржишту „Браћа Карић” су стекла репутацију прво у грађевинарству. Прве фабрике зидали су у Подмосковљу. После фабрике пецива, и фабрике за производњу опреме за кланице и пекарску индустрију, уследели су многи велики послови.

У Москви су направљени први кораци, изграђени су и најрепрезентативнији објекти који представљају круну њиховог дугогодишњег присуства у руском градитељству.

За релативно кратко време, Компанија БК, у земљама Заједнице независних држава, стекла је поверење домаћих инвеститора: успешно је конкурисала у пројектно-грађевинским пословима, и у њиховој реализацији, који по квалитету нису заостајали за понудама западних фирми, а по цени су били знатно повољнији. Компанија убрзо постаје суинвеститор и самостални инвеститор пословних објеката и предузећа. Данас су сувласници тридесетак мешовитих руско-српских предузећа.

Објекти које су пројектовали и изградили били су најбоља препорука за нове послове. Међу најрепрезентативнијим објектима су:

- Здање Централног трезора државне банке Руске Федерације, ул. Волоколамское шосе, Москва;

- Управна зграда Централне банке Руске Федерације, ул. Балчуг 20-22/4, Москва;

- Здање филијале Централне банке Руске Федерације, ул. Багратионовски пројезд, Москва.

За потребе инвеститора - Централне банке Руске Федерације, изграђен је и низ других објекта различите намене у Москви и околини Москве:

- Здање филијале ЦБ РФ, ул. Чкалова д. 57;

- Здравствено-рекреативни комплекс „Јантар”, село Бородино, познато по Бородинској битки у којој је Русе предводио Кутузов а Французе Наполеон;

- Здравствено-рекреативни комплекс „Пестово”, Московска област.

У престижне објекте које је БК група изградила у Москви, спадају и:

- Позоришно-културни центар Мејерхолд;
- Тунел испод трга „Гагарин“, део трећег транспортног прстена око Москве;
- Здање Руске академије наука, ул. Обручева;
- Здање Тверуниверзал банке;
- Пословни комплекс „Јефимија центар 1“; „Јефимија центар 2“ и „Јефимија центар 3“, и многа друга.

Здање Централног трезора и Управна зграда Централне банке Руске Федерације су најуспешнији архитектонски подухвати у центру Москве. Постмодернистичка стилска разноврсност успешно примењена на оба објекта, дала је упечатљиве резултате. Велике правоугаоне глатке стаклене површине „умекшане“ заобљеним мермерним деловима фасаде, са великим бројем „цитата“ из различитих стилских епоха, изванредан су спој естетског и функционалног. Нарочито су упечатљиви ентеријери с огромним кружним атријумима наткриљеним прозирним стакленим куполама, уз мноштво декоративних и функционалних детаља који оплеменењују простор: фонтане, стубови, прстенасти спратови са којих виси зеленило екзотичног биља, дају устисак велике ботаничке баште, модерна верзија висећих вавилонских вртова. Зграде су, с разлогом, постале симболи модерне Москве. Изградња зграде централне банке у Москви, започета је 1995. године.

„Нападали су нас да запошљавамо Турке, да не дамо нашим фирмама да граде. Драгомир је ангажовао београдски „Трудбеник“ као извођача. Два месеца смо чекали да превезу технику и отпочну изградњу. Данас ће, сутра ће... Сазнали смо да им је техника заузета у Пољској. Драгомир их је питао зашто искрено не кажу, купићемо ми сву технику, кранове, све што треба. Замало да изгубимо посао вредан стотине милиона долара.” (Александар Грујић)

Био је то заиста велики пројекат са шесет етажа под земљом, поред реке Москва. Направили су сопствену оперативу, купили сву грађевинску опрему, направљен је погон за израду бетона само 200 метара од Кремља, то никад нико није урадио. Проблем су биле подземне воде које су плавиле подземне етаже. Уз даноноћно испумпавање воде, објекат је изграђен у договореном року.

Инвеститор је био више него задовољан. Централна банка Руске Федерације је Компанији БК поверила и многе друге послове и тако је постала њен највећи пословни клијент у области грађевинарства. Руске ТВ станице још увек приказују документарни филм о Централној националној банци у Москви, здању од око 100 хиљада квадратних метара. То је град за себе. Централни трезор заузима два подземна спрата, у згради постоје:

три сале за састанке, три ресторана, један велики и два мања атријума с куполама - светларницима, базеном, кошаркашким стадионом, салама за рекреацију. Унутрашњост зграде, с густом мрежом саобраћајница, и сплетом ходника, и у технолошком смислу представља последњу реч 21. века. Вредност посла је био 510 милиона америчких долара.

Велики изазов била је изградња два подземна тунела на трећем московском „прстену”; тунели имају по три нивоа, два доња су паркинг-простори, горњи је за саобраћај, с надземним прелазима на површини. Посао вредан 250.000.000 америчких долара!

Патриотизам - дипломатија

„Србија у источној хемисфери нема бољег амбасадора од Драгомира Карића. Нико толико није учино за Србију. Чак и у муслиманским земљама бишег Совјетског Савеза, током рата у Босни и Херцеговини, и на Косову и Метохији, када је антисрпско расположење било опште (не само у мислиманском свету, већ и у хришћанском), успео је да нађе разумевање и солидарност са народом Србије и Црне Горе.” (Александар Грујић)

Зграда „Јефимија центар” седиште је Компаније БК за Русију, и седиште АКА банке. Налази се у најстаријем делу Москве, двеста метара ваздушном линијом од Кремља. Таганка, тако се назива овај крај, у свету је позната, пре свега, по великим уметницима који су ту живели и радили. Још у деветнаестом веку Таганка је била уметничко средиште града. У новије доба Таганку су прославили Владимир Висоцки, велики руски песник и шансоњер. Театар на Таганаци, који је прославио чувени позоришни редитељ Љубимов, удаљена је три минута од „Јефимије”.

На седмом спрату налази се кабинет председника компаније, Драгомира Карића, као и канцеларије његових најближих сарадника. То је велика просторија са личном библиотеком Драгомира Карића, која пре личи на библиотеку неког старог универзитета, него на део његовог кабинета, истовремено је и сала за честе „летеће” конференције које обавља са сарадницима. Зидови овог удобног, тихог простора, попуњени су полицама за књиге од масивног дрвета, под је прекривен дебелим тепихом који потпуно пригушује кораке, а масивна врата обложена кожом изолују библиотеку од оклних модерно уређених канцеларија у којима непрекидно звоне телефони. У тој удобној, опуштајућој атмосфери разговарао сам са најближим сарадницима господина Карића: Александром Грујићем, директором АКА банке; Владаном Јевтићем, генералним директором „БК

аероинжињеринга”; Сенишом Вољавацом, извршним директором „Карић фондације - Москва” и помоћником председника компаније; Драгославом Никићем, генералним директором компаније „Pharm trade XXI” која раде у оквиру „БК групе”; Клиновом Нели Борисовном, генералним директором „Тарина” (од првих дана ради у „БК компанији” у Москви); Мухамедом Мулхацом, саветником председника компаније, и Јулијом Чворовић, шефом кабинета председника компаније.

Госпођа Јулија Чворовић је објаснила да су књиге на полицама лични поклони које је господин Карић добио од својих многобројних пријатеља. Међу њима су и вредна уникатна издања, поклони од Јељцина, Путина, Ришкова, Патријаха Алексија Другог, Драгомировог великог пријатеља Мариничева, од госпође Матвијенко, губернаторке Санкт Петербурга, и многих других.

„МКТ - Карић”, Подмосковље

Зірада Центйралної йрезора државне банке Руске Федерације, Москва

Трі „Мањеж”, Москва

Изградња тунела испод моста „Гагарин“, Москва

Уйравна зїрада Центїралне банке Руске Федерациїе, Москва

*Председник БК Ђрајомир Карић,
Ђрадоначелник Москве Ј. М. Лужков,
начелник ГУ ЦБ РФ Е. Б. Шор,
Ђредседник ЦБ РФ Викѿор Владимирович Герашѿенко,
Ђполајање камена Ђемељца банке*

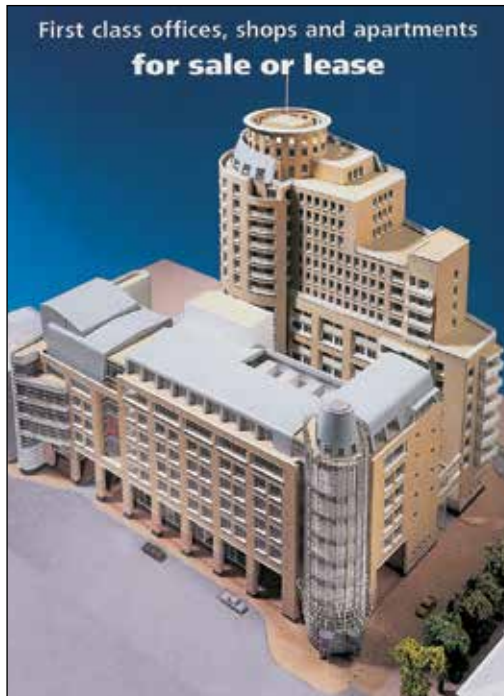
Енѿеријер сале банке

Одмаралиише „Јанйар”, Московска обласй

Одмаралиише „Песйово”, Московска обласй

Пословно-кулийурни ценйшар Межерхолд, Москва

Зірада Тверуниверсалбанке, Москва

Пословни комйлекс „Ефимија ценійар”, Москва

Хол „Јефимија центира”, Москва

„Српска кућа”

„Јефимија центар” је неформално српски културни центар у Москви, али на неки начин и амбасада.

„Мало која делегација, политичка, привредна, спортска, културна, када је долазила у Москву, није била код нас у посету. Свакодневно смо имали госте, а господин Карић био је домаћин без премца, и ако је био веома запослен - увек је имао времена за све те госте.”
(Јулија Чворовић)

Александра Грујић је тврдио да се Драгомир Карић у Москви ефикасније бави дипломатијом од свих југословенских и српских, професионалних дипломата:

„У време када нам је дипломатија била најпотребнија, наша дипломатија у Русији била је скандалозно неефикасна, као и државни врх. Наша амбасада била је затворена према јавности, неактивна, као да ми постојимо због њих, а не они због нас. Драгомир је успео и то да промени. Отишао је код амбасадора и рекао му: -„Зовите људе, окупљајте их, правите пријеме, не само за политичаре, морате анимирати целокупну јавност, све оне људе који чине друштвену елиту: дипломате, представнике војске, цркве, и Академије, научнике, уметнике... Морате стварати позитивну слику о земљи коју представљате, није довољно само са политичарима разговарати. Ако је новац проблем, ја ћу да платим, само реци-те”. Постепено, почели су да долазе лидери политичких странака, официри, свештенство... направио је потпуни „преврат.” И нама је наредио да се редовно појављујемо на пријемима амбасаде: „Не идете тамо ради забаве. Ви представљате компанију и своју земљу. Неважно је да ли вам се тренутна власт свиђа или не свиђа. Они нису Држава. Они ће да се смењују. Држава остаје. На пријеме не идите без смокинга. Ви сте пословини људи, дужност вам је да у иностранству представљате своју земљу: не политикаством, трчевима, већ изгледом, понашањем, предусретљивошћу...”

Морална подршка

„Председник Руске академије наука, Јуриј Сергејевичем Осипов, велики ми је пријатељ. Шездесет шест му је година. Математичар је. Сада му је трећи мандат. Рођен је у Тобољску, у кући која се налази преко пута куће коју сам ја изградио и поклонио граду за библиотеку. И он је своју кућу претворио у библиотеку.”

„Када је, у време санкција, требало да нас посети у Пећи, на наше званично писмо одговорио је да „још није време”. Сазнао сам да су га одговарали да не путује и рекао сам му: „Јурије Сергејевичу, требате ићи, баш сада, сада је време, сутра ће бити касно.” Гледао ме... „Може ли моја супруга Марина са мном?” пита. - „Наравно.” Дошли су у Пећ, и са собом повели и Лава Толстоја, академика и унука великог Л. Н. Толстоја. (Толстојев унук, иначе, рођен је у Вршцу. Године 1945. придружио се Црвеној армији у походу на Аустрију и Немачку, и после рата наставио је да живи у Совјетском Савезу. Српски је говорио перфектно. Толстој је у Пећи имао рођаке - Лонгвинове.) Са њима је био и председник ФИДЕ, Кирсан Николајевич Иљимжинов, који је био и председник Калмикије, једне од 89 субјеката федерације. Замолио сам га да у мом родном граду, Пећи, организује шаховско првенство света. Рекао је: „Драгомире, зашто да не?” Успели смо да, преко наше фондације, 1991. године, организујемо турнир, на коме је учествовао и Анатолиј Карпов. Дошао је скромно, летео је економском класом. У Пећи је одиграо и велику симултанку.”

„Рат и санкције онемогућили су да у Пећи направимо светски шампионат. Али за све нам нису криви други. Једног Карпова није примио ни председник општине Пећ, Србин! Да ли зато што су га довели Карићи? А, на Универзитету „Јанићије и Даница Карић” у Пећи, студентима је говорио Јуриј Сергејевич Осипов, највећи живи математичар, нека његова истраживања и данас држе под кључем. Говорио је и Лав Алексејевич Толстој, и сам човек - легенда.”

„Направићу малу дигресију. Карпова добро познајем. Давно пре него што је дошао у Пећ, у Москви једном приликом ми је рекао: „Штампao си моје књиге, организовао њихову промоцију, али шах никад нисмо играли. Волео бих да одиграм једну партију с тобом.” - „Хоћу,” рекао сам. „Али, мораш да ме победиш.” - „То је искључено.” „Њет. Заборави да сам бољи - победа је твоја.” - „Али, Анатолиј, нико неће веровати да сам победио. „Данас неће, а кроз десет година, ко ће да пита. Историја. Ти, као човек с великим резултатима, мораш да стекнеш једну титулу - припада ти. Ти си мајстор (ти мастер).” - „Нека буде „ничија”, реми, рекао сам. Одиграли смо партију у мом кабинету. Можете је наћи у књизи, међу његовим партијама. Очекивао сам да ће кад-тад доћи време да се овако интимно, као пред Богом исповедим, да кажем шта је заправо било. Није фер да се хвалим да сам победио Анатолија Карпова, највећег живог светског шампиона.”

„Иначе, волим шах, али далеко сам од великог играча. Шах је чиста филозофија. Апстрактна борба умова. Сваки политичар, пре него што почне да се бави политиком, морао би да прође кроз школу шаха. На 64 поља са 16 фигура треба одбранили достојанство и част, а онда са 16 министара водити државу.”

*Толстој, Никиџа Иљич, њраунук Лава Николајевича Толстоја
и Драјомир Ј. Карић*

Бомбардовање и Пушкинов јубилеј

„Одељење Руске академије наука у Новосибирску академском граду, 1999. године је у време бомбардовања Југославије, прослављало Пушкинов јубилеј. Имао сам част да специјалним авионом летим са Михаилом Јефимичем Николајевим, председником Јакутије; председником Руске академије наука Јури Сергејевичем Осиповим, академицима, министрима, људима из културе... Свечаној академији присуствовали су делегати из целог света. Сваки наступ научника из земаља НАТО-а био је пропраћен звиждањем и лупањем руских академика. Николајев и Осипов су ми рекли да морам и ја да говорим. - „То је научни, тематски скуп, посвећен Пушкину, нема смисла да говорим.” „Мораш да изађеш и поздравииш људе. Имаш пет минута. Објасни каква је ситуација тамо.” У сали је било најмање две хиљаде научника из целог света, како...? Ипак, прихватио сам. Замолио сам их да се последњи обратим. Када је дошао ред на мене, председник Академије ме представио: „Поштоване колеге имам велику част да поздравим нашег пријатеља, колегу академика, професора и бизнисмена из велике групе „Браћа Карић”, нашег југословенског „товаришча”, Драгомира Јанићијевића Карића.” Сви су устали и френетично почели да аплаудирају. Напокон сам успео да кажем:

„Тронут сам. Овај догађај прате многе телевизије. Али, та слика не допире до моје земље. Зграда телевизије Србије је срушена. Овога часа 19 најмоћнијих земаља света бомбардују моју земљу; то без прекида траје, из ноћи у ноћ, дуже од 70 дана. Људи у Србији се вечерас осећају напуштеним од света. Најсрећнији бих био да им са овог места могу послати слику - да виде да нису сами. Да велики Запад има часнијих представника од Џимија Шеја, и умове који заступају другачију истину од CNN-а. Вас, који сте савест и будућност човечанства, преклињем: Зауставите убијање једног народа. Када се вратите кући, нека се чује ваш глас против рата. Не бих волео да се мој говор схвати као провокација, подстицање на даља сукобљавања. Говорим у име мира и пријатељства, не у име режима и политике. Мир који се ствара оружјем, увод је у нови рат. Нека ућути оружје. У име мира који ће доћи (било је то 9. јуна када је потписан Мировни споразум). Дозволите да говор завршим песмом коју су српски војници певали 1915. г., далеко од своје земље, у војним болницама на грчком острву Крфу, док су се лечили и спремали за противофанзиву против моћног немачког аустро-угарског окупатора.”

„Испричао сам им укратко садржај песме, а затим сам отпевао песму „Тамо далеко”. Реакција на моје речи се не може описати, то се човеку у животу само једном дешава.”

„Увек са собом носим педесетак визит-карти. Да сам их те вечери имао на хиљаде, не би било довољно.”

„Сутра, на свечаном ручку, спонтано су ми прилазили, Американци, Енглези и Фрацузи, распитивали су се како могу да помогну. Исто се поновило и за време вечере.”

Мировни преговори

„Размишљао сам како да помогнем успостављању мира. Руси, Грци, концерти, апели... све је то лепо. Али, знао сам: само Американци и Немци могу да помогну у постизању мира.”

„Отишао сам у руску Думу. Председнику Думе, гсподину Генацију Николајевичу Сељезнову сам предложио да у Москви организује тројни састанак: Руси, Американци и Немци. Американци одбију да дођу у Русију, није неутрална земља. Они предложе Беч. Прихватим. У Бечу смо се састали првог маја: делегација америчког Конгреса састављена од осам републиканаца, и исто толико демократа.”

„Курт Велдон био је вођа републиканаца, а Денис Кучинић, наш земљак, Србин из Даља, вођа демократа. Спекулисало се да све то радимо из страха, да не изгубимо бизнис. Наш бизнис у Русији није ни на који начин зависио од исхода бомбардовања Југославије. Радио сам то из људских, патриотских разлога. На моје изненађење, Американци су били врло кооперативни. А, и представници руске Думе, што је било за очекивати. Русе је предводила репрезентативна тројка водећих партија: Лукин Владимир Петрович, Ришков Владимир Александрович, Шабанов Александар Александрович и Коноваљенко Сергеј Александрович. (О току и резултатима ових преговора биће опширније написано у поглављу о дипломатској делатности породице Карић.)”

Патријарх Русије у Србији

Почетком априла 1999. године, патријарх московски и целе Русије, Алексије Други, требало је господину Јанићију Карићу да уручи орден за његов укупан хуманитарни рад и допринос православној цркви. Орден је уручен у Москви, Патријарх је Јанићија Карића примио у Москви и уручио му орден. Драгомир Карић замолио је и успео да Патријарх са његовим оцем Јанићијем отпутује у посету бомбардованом Београду.

„Авиону којим је Патријарх летео, НАТО није хтео да гарантује безбедност. Иванов ме лично упитао: „Шта је гаранција за Патријархову безбедност?” - „Мој отац ће летети с њим, он је гаранција. Водио сам оца у Кремљ.” Испред три хиљаде људи певали смо „Тамо далеко”, ја, Синиша, тата и Јулија. Били смо гости Јељцина у Кремљовском дворцу.”

„Пријатељи су ми за рођендан купили белог „линколна”, 11,5 метара дугог. У то време Москва такав ауто није видела. Било ми је недолично да се возим у њему. Поклонио сам га Патријарху. (Иначе, имао сам част да познајем и почившег патријарха Пимена).”

За градњу Храма Свете Богородице, који се налази на почетку Црвеног трга, Драгомир је дао прилог од 200.000 долара - 80 посто укупне цене градње. У то време просечна плата била је 5 долара.

Српска православна црква у Москви

Руси имају своју цркву у Београду. Срби у Русији нису имали своју цркву.

„Пре три године, патријарх Московски и целе Русије, Алексиј Други, позвао је господина Драгомира Карића, и обавестио га да се једна црква у Москви даје подворју СПЦ. „У руску цркву могу сви православни народи да дођу, али Срби треба да имају своју цркву”, рекао је. Имала сам част да будем са господином Драгомиром. Патријарх је тада господину Карићу дао копију одлуке синода РПЦ. Драгомир Карић је први Југословен кога је Патријарх обавестио о овој одлуци. Иначе, још 90-тих година, на тремеђи између Русије, Белорусије и Украјине, господин Драган Карић помогао је да се изгради спомен -црква погинулим војницима у Курској битци, највећој тенковској битци Другог светског рата.” (Јулија Чворовић)

ДРАГОМИР КАРИЋ: О ПОСЛУ И ЖИВОТУ

„У Русији сам много зарадио, али и несебично давао: све што сам знао, цело своје искуство. А колико сам тек научио!”

Драгомир Карић љубазан је човек, предусретљив комуникативан; не понаша се „са висине”, не труди се да остави посебан утисак. У његовом опхођењу присутно је неупадљиво самопоуздање које човеку даје успех (професионални, социјални, породични...). Чини се, увек је расположен. Само кад евоцира интимне успомене које имају јак набој, глас му постаје топао, страстан, као да прича о догађајима који се управо дешавају.

Историју породице приповеда одрешиито, систематично, као професор који пази да нешто важно не промакне ђаку. Ако га прекинете неким изненадним питањем, и на тренутак изгуби концентрацију, одговара кратко, нестрпљиво, и жури назад на место где је прекинута нит приче. Говори прецизно, хронолошки, одлично памти датуме, нарочито имена, почевши од имена другова из раног детињста и основне школе..., до имена чланова њихових породица, чиме су се бавили, где сада живе...

Самодисциплина се примећује у његовом понашању, и у начину на који говори и размишљања. Да воли дисциплину и ред, често и сам каже. Више пута понављао је да му се у армији, на одслужењу војног рока, управо свидела - дисциплина. Ако би га једном речју требало окарактерисати, била би то реч - мера. Пријатељи за њега кажу да уме бити неоодољив шармер и у крајње драматичним ситуацијама даје потпуни емотивни обрт.

Приповедање није драматична ситуација: говори одмерено, уравнотежено, зрело... али, не устручава се да се нашали на свој рачун и исприча и комичне догађаје којима је био актер.

Навешћемо размишљања која су одабрана без посебног реда. Да је направљен и другачији одабир, не би се погрешило, јер сва она личе на њега.

„Од почетка смо ми, Карићи, према СССР-у имали потпуно другачији пословни приступ од било ког совјетског инопартнера, било оних с истока, било са запада, ми смо дошли у ову земљу да зарадимо. Не на брзину да згрнемо паре и одемо, дошли смо да останемо и трајемо. Такав приступ имали смо свуда. И у Југославији. И у најопаснијим годинама, кад су сви износили паре из Југославије, ми смо у њу улагали. И то не само новац који смо зарадили у Југославији, већ и онај који смо зарадили овде, или у другим де-

ловима света. Ми смо градитељи, људи који за будућност хоће да оставе име којег се неће стидети. Ми хоћемо на раду да се богати-мо. На раду који за собом не оставља пустош. Свака земља у којој послујемо добија нешто што ће трајати и дуже од нас, и од власти. Најуспешнија, најмодернија, најперспективнија компанији у Србији зове се „Мобтел”. Да не помињем десетине и десетине других компанија. Да не помињем порез који свака од тих компанија уплаћује у државне касе као и радна места која својим пословањем стварамо. Оснивачи смо два модерна универзитета, наша Фондација једна је од највећих у Европи. Понижавајуће је кад нас паушално стављају у исти кош са разним опскурним милионерима.”

„Покушали смо да постанемо трајан привредни мост између Југославије и СССР-а, али, као што је познато, догађаји и овде и у нашој земљи, пошли су током који је све то успорио. У Русији данас послујемо као свака друга руска фирма. Нисмо могли приуштити луксуз да чекамо да се ствари „нормализују”. Није уображено ако кажем - људи као што су Карићи!”

„Постојала је фама о затворености руског тржишта, а ја сам, нарочито у почетку, био изненађен лакоћом с којом сам пробијао те фамозне баријере; брзо сам увидео да је много тога преувеличано. Истина, дошао сам у Русију за време Горбачова, а не Брежњева. Земља је већ била захваћена променама. Али, на те промене наши пословни људи нису адекватно одговорили. Истина, и већи део света реаговао је с кашњењем и наши пословни људи нису били изузетак у том погледу. Но, узевши у обзир да су југословенске фирме деценијама биле активно присутне на овом тржишту, морале су показати више слуха од других.”

„Ми нисмо губили време. Имали смо искуство пословања у кризним ситуацијама, јер криза је и отпочела тамо где смо ми почели посао - на Косову и Метохији. Нисмо могли себи приуштити луксуз да идолошки, политички и национални сукоби утичу на наше послове. Мој брат Богољуб, једном се „опекао” покушавајући да пружи руку посрнулој политици. Његов пројекат „Карићи - Косово 50” и покушај да се на етнички конфликт одговори економским средствима (у који је било уложено две година студија, инвестиција и рада) дочекан је „на нож”. Патриотизам смо тада скупо платили и ту смо лекцију научили: не мешај политику и бизнис, не буди већи католик од Папе, јер је политка већ себи „копала гроб”.”

Волеги, разумети

„Русију треба волети да би је разумео, разумети да би у њој пословао, и у послу трајао. Русију дубоко поштујем. У њој имам безброј пријатеља, можда, чак, и више него у својој домовини. Многа од тих пријатељстава су започела кроз бизнис, али ако све радите из рачуна, на крају ништа не урадите, бар не од свог живота.”

„Бавећи се послом којим се бавим, упознао сам много интересантних, фасцинантних људи, а ти односи су сами по себи постајали вредност. У овом свету шарлатана, велики је догађај кад имате привилегију да сретне Човека, Личност, Величину. А ја сам у Русији често имао прилику да упознам заиста велике људе, и привилегију да са неким од њих постанем пријатељ. Каже се да се све парама може купити. Све, осим најважнијег - љубави и поштовања.”

„Нисам човек који пати од скромности. После безбројних сусрета са светском политичком, економском и интелектуалном елитом, ако је у мени и било неког комплекса паланчана, брзо се „истопио”. И, заиста, захвалан сам кад сретнем човека према коме осећам дивљење. Инстинктивно осетим када упознам човека који својом величином превазилази земљу којом хода, сваки сат пријатељства с таквим људима је свет, то су посвећени тренуци. У том смислу, Русији никад нећу моћи довољно да узвратим оно што ми је дала. Русија је земља која је свету дала: Пушкина, Толстоја, Достојевског... и сама трепери од Величине. Да ли ту величину, духовну величину, препозна свако, не знам. Ја сам је осетио. И од кад сам је једном осетио, тај осећај ме више не напушта. Ја, Пећанац, Србин, грађанин света, космополита, мирне савести могу рећи - Русија је мој дом. Како живимо у материјалистичком свету, у блиској будућности, сасвим извесно, свет ће имати прилике да упозна и ту димензију њене величине - економску моћ. Дух је ослобођен из боце, и ништа га не може зауставити. Неке ће то обрадовати, друге неће, али сви ће морати да рачунају с чињеницом да Русија израста у економског цина.”

„Већина мешетара, у слабој Русији видела је „овцу за шишање”. Од почетка хладног рата до данас, СССР-у, односно Русији, сви су здушно „подметали ногу” и прижељкивали њен распад. Запад је уложио огроман новац да тај распад убрза. Пред сопственом јавношћу такву политку није било тешко бранити. СССР је био комунистичка земља и нуклеарна сила. Двоструко оличење зла.

Опасност од совјетске агресије, у медијима предимензионирано је до апсурда. Распадом СССР-а, и комунизма у земљама насталим из овог распада, демистификована је „совјетска опасност”: Русију данас, ни највећи јастребови у владајућим круговима Запада, не могу демонизовати као претњу светском миру. Али, наоружавање се наставља, и то убрзано. Нестанком Варшавског пакта, није дошло до очекиване „пацификације” НАТО-а (који је деценијама основи разлог свог постојања „црпео” из постојања војног пакта земаља „Источног блока”). Напротив, НАТО пакт прославио је пету деценију свог постојања бомбардовањем мале земље - Југославије: створена је нова интервенционистичка доктрина, стварају се нови „профили” непријатеља. Читаву деценију, од пада Берлинског зида и распада СССР-а, НАТО је радио на оправдању властитог постојања и тражењу изгубљеног смисла.

Заливски рат (1991. г.) био је почетак тог трагања, бомбардовање Југославије (1999. г.) означило је сазревање нове доктрине, а 13. септембар 2001. г. запечатио је концепт „превентивног напада”, ма где и ма против кога.”

„Имао сам искрену жељу да Русија успе. Пословно, ми се нисмо бојали јаке Русије, прижељкивали смо је. Верујем да постоји неки небески кантар. Много пута сам неком нешто одрадио, помогао, саветовао... а нисам наплатио. С друге стране, много је оних који су мени помогли. Некад је та помоћ дошла с најмање очекиване стране. Бизнис јесте интерес, али ако сте ситничави, остаћете - пиљар.”

„Друга велика предрасуда је да је бизнис бездушан, да у њему нема места за душу. Већину књига које сте прочитали о Русији, можете да баците у смеће. Академик сам Руске академије наука, и доктор филозофских наука, и од мене би се вероватно очекивао другачији приступ: научан, доктринаран, дистанцирано-хладан. Међутим, сваком ко хоће овде, и не само овде, нешто крупно да постигне, поручујем: Клоните се општих места, уместо научних клишеа, предрасуда, фраза - следите власитити инстинкт. Ако имате инстинкт, ако имате храброст и ако имате душу - не постоји горња граница могућега: све је могуће! Ово је противно сваком уџбенику економије, то ми говори властито искуство. Да бисте схватили стварност у којој делујете, неопходно је да у њу „продретете” свом својом душом. Пословном партнеру приђите као човеку.

Не говорим о нашем хуманитарном раду који је пратећи део нашег бизниса, говорим о самом бизнису.”

„У свету влада криза поверења. Верујем да сам човек који пословним партнерима улива поверење. То није с неба пало, то је нешто што сам градио, нешто до чега ми је изузетно стало. Не само да обавим неку пословну трансакцију, него да будем упамћен као човек којем се може веровати. Многе „нерешиве” проблеме, решио сам тако што сам заборавио ко сам, и заиграо сам на једну једину карту: душа наспрам душе! То се показало нарочито ефикасно у рушењу бирократских баријера. „Извадите” човека из његове фотеље, из научених клишеа, очарајте га, изненадите га, оголите себе... Не охолите се, не глумите супермена, не стидите се својих мана - само будите човек коме се може веровати.”

*Драјомир Ј. Карић лауреат Награде за 2002. годину
за развој економије у Русији*

*Уручење Награде у Бољшој театру у Москви,
5. децембар 2002. године*

*Свечана академија поводом доделе Награде.
Слева надесно: Владан Јефтовић, М. Сисеновић, Деса Јуришић,
Бујарчић, Јулија Никчевић, Драгомир Ј. Карић, Миладин Ђуровић,
Оливера Карић, Ранко Карић, Мирко Симаменковић и Клинова Нели Борисовна
у Бољшој театру у Москви, 5. децембар 2002. године*

Национализми

„Не видим никакву разлику између Срба и Црногораца, као што је не видим ни између Срба, Муслимана, Хрвата... Верујем да нам је језик заједнички корен, свидело се то нама или не, све друго се научи, постаје ствар васпитања, навике, дружења... Нико не може да ме убеди да међу народима, културама, религијама, постоје не-какви исконски анимозитети. Непријатељства никад не иду одоздо, већ увек одозго надолу. Мржњу подстичу предводници. Риба увек смрди од главе. Чак и кад постоји доктринарна искључивост: као у односима католици - православци, муслимани - хришћани, комунизам - капитализам и сл., народ је склон суживоту, толеранцији, уколико није снажно подстрекаван одозго.”

„Моја браћа и ја рођени смо у вишенационалној средини која је историјски оптерећена негативним наслеђем. Живели смо на Косову и Метохији четрдесет година. Васпитавани смо у духу ортодоксног српског православља. То нам није била препрека да створимо доборосуседске, пријатељске односе с Турцима, Албанцима и Хрватима. Ни они, ни ми, нисмо имали непријатеља на етничкој основи. Нема места, засеока на Космету, српског или албанског, свеједно, које не познајемо, у којем немамо неког, у којем нисмо нешто радили. Знамо како дише Косово и Метохија. Од малена говоримо албански... Научили смо га пре него што смо пошли у школу - на улици, у дружењу. Учени смо да не правимо разлике међу људима, то се код нас дубоко укоренило. Ништа не пада с неба, па ни пријатељство, ни поверење. У сваки однос морате уложити себе. И тамо где не постоје никакве психолошке препреке, пријатељства се граде несебичним трудом, јер нигде љубав не цвета сама по себи. А тамо где таквих препрека има - морате се двоструко трудити. Ми смо се трудили да будемо у добрим односима, искрено, из душе, не из рачуна. Моја браћа и ја, и данас, када то није популарно, убеђени смо Југословени. То нам се вратило само добром.”

„Анте Павелић, творац марионетске НДХ, говорио је како ће се трајност хрватској националној држави најбоље обезбедити ако се између Срба и Хрвата постави злочин таквих размера да га ни једни, ни дуги међусобно никад не могу опростити. То је најискренија шовинистичка платформа за коју знам. Такав злочин је и учињен у Јасеновцу. Али, и нацистичка Немачка, која је починила најтеже злочине према човечности од кад је писане историје, данас са задивљујућим успехом превазилази негативно историјско наслеђе и ужива неподељено поштовање света. Није ми познат ни један на-

род или политичка групација (укључујући Јевреје) који би данас испољавали анимозитет према СР Немачкој. Шта из тога могу научити балкански народи? Успешна економија је најефикаснији, и једини лек за свако идеолошко и верско лудило.”

На територији бившег СССР-а живи више стотина етничких група, од хришћана и муслимана, до будиста и различитих мањих етничких група које практикују неке прастаре паганске верске обреде. Имао сам прилику да већину упознам у њиховом свакодневном окружењу. Из свих тих бројних сусрета носим непоколебљиво уверење да нема на овом свету неке етничке или верске заједнице међу чијим припадницима се не бих осећао као међу поштовања и пријатељства вредним људима. Те различите, чудесне културе највеће су богатство овог света. Кад сам због непознавања језика имао проблем да успоставим комуникацију једноставно бих им отпевао неку српску народну песму. И контакт би био успостављен. Преко музике сам и сам брже и боље разумевао друге културе. Постоје универзалне вредности које је једноставно поделити. Нисам упознао народ који поштује злобу, подлост, себичност, ружноћу, али сви непогрешиво препознајемо и прихватимо срдачност, добронамерност, искреност, великодушност, ма којим језиком нам се странци обраћали.

Од вас све зависи

„У Русију сам отишао као зрео човек, у тридесет деветој години. Ти људи су ме освојили. Заволео сам тај народ. Искрено сам приступио сваком послу, сваком човеку. Нисам лукавио, увек сам се трудио да зарадим, али да на добитку не будем само ја, него и партнер. И зато су људи који су једном радили са мном - често поново радили. Могу мирно да кажем да смо своје богатство социјализовали, оплеменили и примером указали на неке могућности неминовног историјског дијалога богатих и сиромашних.”

„Човек на располагању има 24 сата. Само од њега зависи како ће их употреби: може преговарати десет сати о заради пола долара, или за један сат уговорити посао од пола милијарди долара. Из искуства знам да се здрави, прави послови, и велики и мали, склапају брзо. Највише се времена изгуби у „преговорима” где нема обостраног интереса, где нема правог посла, него се он ”измозгава”. Упрошћено, то је као да преговарате с неким да вам прода банане, а он нема банане, а ви немате новца; прво преговарате, онда

ће он да јури банане, а ви новац. У бизнису је то честа ситуација: неко нуди оно што нема или купују празних џепова. Такви људи у бизнису не трају, можда се зато често окрећу политици. Само у политици можете да продајете нешто што није ваше, и купујете туђим новцем.”

„Пут до посла тежак је, али не у оном делу који се тиче преговора: конкуришете, знате шта можете, знате своју цену; увек постоји простор за погађање, али он је лимитиран. Ако сте изашли с најбољом понудом, пут до споразума кратак је. Али, није све у томе да добијете посао. То је, рекао бих, лакши део посла. Тежи део је изаћи из тог посла с профитом и увећаним угледом. Само један лоше одрађен посао може да упропасти име које сте годинама стварали.”

„Пипните га, и он је човек”

„Пре десетак година, пре реформи, на великом конгресу колхоза и совхоза у Кремљу, којем је присуствовало три хиљаде директора државних предузећа, учествовао сам и ја. Позвао ме је Генаци Васиљевич Кулик. У једном тренутку ухватио ме је за руку и одвео за говорницу. - „Погледајте овог човека. Он је Југословен. Он је богат. Он и његова браћа су се обогатили, направили велику компанију, а почела су ни од чега. Дођите, пипните га („пошћапајте”), штипните, он је као и ви, човек од крви и меса. Разговарајте с њиме, питајте га како се „прави посао, како се „праве паре.” Добио сам стотине визит-карата, стотине позива на разговоре. (Моја колекција визит-карата се у то време попела на 10.000.) Имао сам на стотине сусрета, путовања, разговора са људима различитих проблема из различитих културних средина. Упознавао сам земљу, упознавао сам људе, обичаје, менталитете. Наравно, није сваки разговор завршен послом, али сам се трудио да с људима будем искрен. Да поучим ако видим плодно тле. Бесплатно.

Консултантски послови спадају у најплаћеније послове, али ја се никад нисам тиме руководио. Уосталом, у свим тим сусретима и ја сам веома много научио. Совјетску супердржаву чинило је 15 република, и стотине мањих и већих етничких група, са својим обичајима, културама, историјом... са својим специфичним проблемима. Када сте „бачени” у такве околности, морате бити слепац да ништа не научите, не само о богатству култура и специфичности пословања у различитим „световима”, већ и нешто много

важније, дубље, што није лако речима изразити, нешто што се односи на величину Простора и Времена и крхкости људског бића и сићушности његовог века.”

„Окушао сам се у сваком послу”

„Совјетско тржиште је велико. Готово да нема посла у којем нисам покушао у Русији, с чиме све нисам трговао, у шта нисам инвестирао, какве све објекте нисам градио. Радили смо послове вредне стотине милиона долара. Али, паралелно сам радио и мале, за неког, можда, безначајне послове. За мене није постојао мали посао. Градили смо читаве градове, али и продавао дечије лутке. Трговао сам новцем, стратешким сировинама, али и ексерима...”

„Невероватан је распон послова, којима смо се бавили, док нисмо успели да се профилишемо и специјализујемо у одређеним областима: изградњи, инвестицијама, банкарству; да створимо репутацију озбиљне компаније.”

„У Туркменији сам куповао мед на велико за даљу продају. Није било зараде. Мед је точен у алуминијумску бурад. Допунио сам уговор да бурад не враћамо. Мед смо поклањали, а бурад продавали и зарадили смо много. Истовремено смо продавали немачке телефаксе, намештај разних југословенских произвођача, трговали компјутерима.”

„У Америци, у Њу Џерсију, куповали смо опрему за пиваре, у Канади отворили фабрику за козметику коју смо продавали у СС-СР-у, у Енглеској смо трговали некретнинама... Производили смо и опрему за циглане. У посао сам хтео да уђем са југословенским партнерима, али кад сам видео да су цене шпанских произвођача далеко ниже, а квалитет бољи, почео сам да радим са Шпанцима.”

„У СССР-у смо први продавали „Заставин” југо, тракторе ИМТ-а. направили смо прву компанију за пласман аутомобила БЕМО (Београд - Москва), за извоз „Заставиних” возила у Русију. Појавила се „југо-флорида”. Прво смо „крнули” с Украјином. Почетак је био обећавајући. Али с распадом земље, распала се и Заставина кооператива. БЕМО је постао заступник Сузукија за СССР.”

„У Казахстану смо уговорили продају минерлане воде „Књаз Милош”. БИП-ово пиво, у лименкама, извозили смо до Узбекистана, Казахстана, Киргизије... И то „cash and carry” (плати и носи). У Кемерову смо трговали метанолом и угљем. Да ми је неко причао,

не бих му веровао да на луткама могу да се зараде велике паре. А зарадили смо их. У Дњепропетровску израда једне лутке стаје један цент, сто комада за долар. Овде су продаване за 3 - 5 долара. Прелепе лутке.”

„Из Русије смо за Југославију увозили од ексера до стругова, глодалица специјалних намена... У то време смо на неким си-тним, најзглед безначајним производима, могли да зарадимо велике паре.”

„У Узбекистану смо имали фабрику алве, кикирикија и акумулатора, продавали смо широм Југославије. У Украјни, у Дњепропетровску производили смо скеле и окове за наше грађевинце који су градили широм Русије. Само у првих три месеца, продато је скела и окова у вредности од милион долара. У Кијеву смо имали једну од „најјачих” трговачких фирми у Украјини. Били смо монополисти продаје житког гаса из Русије за Украјину. У Омску смо имали заједничку фабрику за про-изводњу синтетичког каучука. Каучук је једна од берзанских сировина. У Јакутску смо имали производњу бетона, са њом смо зарадили милионе долара. Ни један посао нисмо потцењивали, али кад „уђете” у свет великих цифара, један милон вам изгледа смешно. Постојао је велики интерес за цигарете и алкохолна пића, али у те врсте трговина нисмо се мешали.”

„Имали смо и малу авио компанију „Карић авио Дњепар” са четири авиона: три ЈАК 42, један ЈАК 40. У време забране међународних летова за Југославију, одржавали смо авионску линију Москва - Темишвар (Румунија). Током година санкција била је то најпогоднија авионска линија из Русије до Темишвара. До Вршца (у Србији) има тридесет километара. Богољуб је одлучио да се више не бавимо тим послом, између осталог почеле су и отмице авиона. Богољуб није хтео да се бави тако ризичним послом... био је рат у Југославији и рат у Чеченији...Док вам ово говорим, и сам сам затечен, у какве различите послове смо „улазили”, и при том успешно пословали.”

„Када вам „кроз руке” прође толико новца колико је прошло кроз моје, када човек проживи и уради колико ја, могла би се очекивати zasiћеност. Али, увек сам гладан нових искустава, сусрета и изазова - то ме храни.”

„Познајем готово све људе који нешто представљају „у животу” ове земље. Многи су ми пријатељи. Али, има нешто изнад тога. Упознао сам Земљу, то није Земља у уобичајеном значењу речи. То је Земља стотине језика, култура, традиција. Радио сам од северног поларног круга до Црног мора. Живео сам са свим тим људима. Од посла, само људе више волим: људе у њиховим разли-

читостима, у њиховим унутрашњим световима. Када ме Богољуб послао у Русију, и говорио ми како ћу успети, то је поткрепљивао чињеницом да волим људе, дружења, да сам створен за ту земљу, и она за мене. Постао сам фанатични русофил, славенофил. Радио сам и на другим континентима, свуда сам осећао дивљење према људима, животу, култури, историји, традицији. Волим историју, боље рећи то осећање историје које зрачи из тла, из људи. Патриота сам толико колико онај комадић земље на коме сам рођен додирује неки танани нерв у мени.”

„Продајем увек исту робу - причу”

Руско тржиште се током протеклих десет година потпуно отворило. До посла се све теже долази. Конкуренција је немилосрдна.

„За сваки посао мораш да се избориш, Драган је у томе непревазиђен.”

„Стално смо путовали. А, како је све било дотрајало, опасно је било путовати. Једном приликом смо на аеродрому у Бикову, најгорем од њих пет (колико их око Москве има) чекали тридесет сати да полетимо према Дњепропетровску у Украјини. После толиког чекања, и лет се одужио, никада да стигнемо. Коначно смо слетели. На аеродромској згради писало је „Херсон”. Мислили смо да је то реклама за неку фирму. Не, Херсон је град на обали Црног мора. Авион због магле није могао да слети у Дњепропетровск, а посада нас није обавестила да мењамо курс лета. Нестало им је керозина, и авион није могао да лети даље. Украјина је била кренула у осамостаљивање, Руси нису давали без „кеша”, солидарности није било. Јурили смо шверецере, била је магла, прст пред оком се није видео. Коначно смо купили керозин и полетели смо.”

„Целу ноћ смо били на аеродрому, ујутро смо стигли у Дњепропетровск. С аеродрома смо пошли право у металуришки комбинат да уговоримо градњу две стамбене зградеплаћали су металом. Наставили смо обилазак авионима, бродовима, чамцима, пешке... а раздаљине су биле невероватне. Као на филму.”

„Из Новосибирска требало је да полетимо за Ташкент. Опет није било керозина. И авион са 350-оро деце чекао је да полети, био је без горива. Отишли смо код надлежних да ургирамо, дочекала нас је огромна, намрштена, зловољна жена, начелница сме-не. Није хтела да разговара, показивала нам је врата. Рекли смо Драгану - ништа од горива. Питао је ко је унутра, жена или муш-

карац. „Ужас од жене,” рекао је. - „Нема ужаса од жене, постоје само глупи мушкарци.” Послао је сандук најбољег шампањца. Са шампањцем је отишао код чудовишта од начелнице смене. - „Напољееее,” дрекнула је она. Драган се смешкао - „Како сте Ви лепо кад се љутите...” - „Ништа од горива,” вриштала је и даље. - „Како ви кажете. Али, ја сам странац, и код нас обичај је кад се први пут неком уђе у кућу да се не улази празних руку.” Она је, већ, постала несигурна. Ноншалантно је отворио флашу. - „Да наздравимо, каква корист од секирације.” Једна флаша, друга флаша, окупали су се људи. Драган је само сипао и свима наздрављао. Керозин се није помињао. Није прошао сат-два и кренула је песма. А Драган је ту мајстор. Кренуле су сузе, грђење. Драган као да је пред њим сво време овог света. „Домаћини” су били посрамљени. Питали су колико нам треба горива. - „Нисмо важни ми, навикли смо, али она дечица се посмрзаваше, гладна, а не могу да полете.” - „Не могу да полете!? Летећете и ви и они!” И, напунили су резервоаре оба авиона!”

„Драган нам је, иначе, увек говорио: „Ништа не можете постићи ароганцијом, галамом, силом; само људски, топло... Ја сам увек продавао исту робу - причу. Не празну причу. Прича је да придобијем, а реч да испуним.” (Александар Грујић)

Русија: будућност

„Треба живети у Русији да бисте је разумели. У Русији живим и радим 15 година, и још увек учим. Много погрешних процена је направљено, не само од стране наших политичких дилетаната, већ и од бирократа најмоћнијих земаља света. Током распада СС-СР-а, и после распада, пожурили су да „сахране” овог планетарног цина и избаце га из светских послова. Још пре перестројке знао сам да је Русија земља будућности. Ово је земља фантастичних ресурса и потенцијала - људских и природних. Данас је то већ постало јасно. Сутра ће бити свима јасно. За разлику од нас, Русија није у ситуацији да прима милостињу и пристаје на сваки диктат Запада. (Амерички буџет за 2002. годину бележио је рекордни минус од 350 милијарди долара, а Русија суфицит од 50 милијарди.)”

„Русима предвиђам велику будућност. Они иду полако напред, не назад. Тачно је, чим изађеш из Москве наиђеш на беду, али зар беде нема на ободу свих великих градова света, и у Њујорку, и у Вашингтону...? Бојан и мукотрпан процес кроз који се мора

проћи. У банкарству су Руси, на пример, за десет година урадили оно за шта је Западу требало четросто година. Истина, имали су туђа искуства. Али, сви их имамо, искуства најуспшнијих нису тајна, не користимо их. Пре само десет година код Руса су биле уобичајане дрвене рачунаљке! Данас у свакој радњици имате компјутерску касу. Начин на који они раде је за свако поштовање.” (Драгомир Ј. Карић)

Страх од промена

„Србија се, напokon, укључила у процес глобалних промена. Многи то овде доживљавају као смак света, претежно онај део становништа који свет уопште и не познаје. Обичан човек доживљава као неправду што нам тај велики свет (ЕУ и САД) свакодневно „испоручује” неке услове, без чијег испуњења, остајемо изван тог света. Оно што наш човек, који није имао прилике да живи, или бар неко време борави у том великом свету, не зна да је чињеница да је променама захваћен читав свет. Те промене су глобалне, а њихов исход је непознат. Као сваки пут у историји када је долазило до крупних цивилизацијских „померања тла”, преиспитивање је опште: захвата међународни правни, политички и економски поредак, институције, државу, и дубоко задире у живот малог човека. Не само у сиромашној Србији већ и у најбогатијим земљама света: Америци, Канади и земљама Западне Европе. Страх од рецесије, губитка посла, али и повећани страх за личну и општу безбедност (након 11. септембра 2001. г.), све су то глобални изазови, који од земље до земље имају неке специфичности. Специфичност у којој се налази наша земља је у томе што касни: међу последњима излази из једног статичног, изолационистичког, етатистичког друштвеног модела, у једно „отоворено друштво”.

„Промена је по себи ризична, у људима изазива страх, страх од непознатог. Већина људи психолошки лакше подноси лошу извесност, од неизвесности с изгледима на бољитак. То је психолошка константа, не само српског народа, већ људи уопште.”

Купи за динар, продај за два

„У Србији је нарочито распрострањена предрасуда да поштеним радом човек не може да се обогати. То није истина. Трговина није велика мудрост. Купи за динар, продај за два. Ако је памети и труда, успећеш. Али бизнис је и љубав. Нећете се обогатити ако се бавите бизнисом само да бисте се обогатили, као што ни добру књигу нећете написати ако је пишете тек да бисте је написали. Човек мора да воли оно што ради, мора целог себе у то да уложи. Ако је тако, онда мора и да успе. Али, посао не трпи крхке људе: ако сте размажени, малодушни, немојте ни почињати. Морате бити јаки, морате издржити и физичке и психичке ударце, то сваког очекује. За опкладу, спреман сам то и да докажем, баците ме из авиона у било који насељен део света. Направићу паре. Знам како се праве, то је једини почетни капитал који ми треба. Не желим да потценим реалне социјалне проблеме, недопустиву беду у којој живи већи део Планете. Желим оно позитивно у човеку да мобилишем. Човек не сме осећати немоћ, ситуацију не сме доживљавати безнадежном. И из безизлазне ситуације излаз увек постоји. То је више ствар вере него разума. Уосталом, разум је тако сићушан у односу на човека!”

„Замислите живот у којем нема препрека. У којем свако може лако да оствари и најлуђе снове? Какав би то свет био? Искушења су неопходна, и препреке, и сумње, и конкуренти, и непријатељи. Само кроз искушења човек сазнаје границе властитих моћи.”

„Да будете велики, требају вам велики пријатељи, али и велики непријатељи. Велика срећа, али и „непремостиве” тешкоће. Тако човек упознаје себе и сазнаје ко је.”

„У свету без патње, трпљења и жртве, у којем би све било доступно, не би било ни среће, ни несреће: али не би било ни човека, бар не онаквог каквог га знамо. Само равнодушноности без страсти стремљења.”

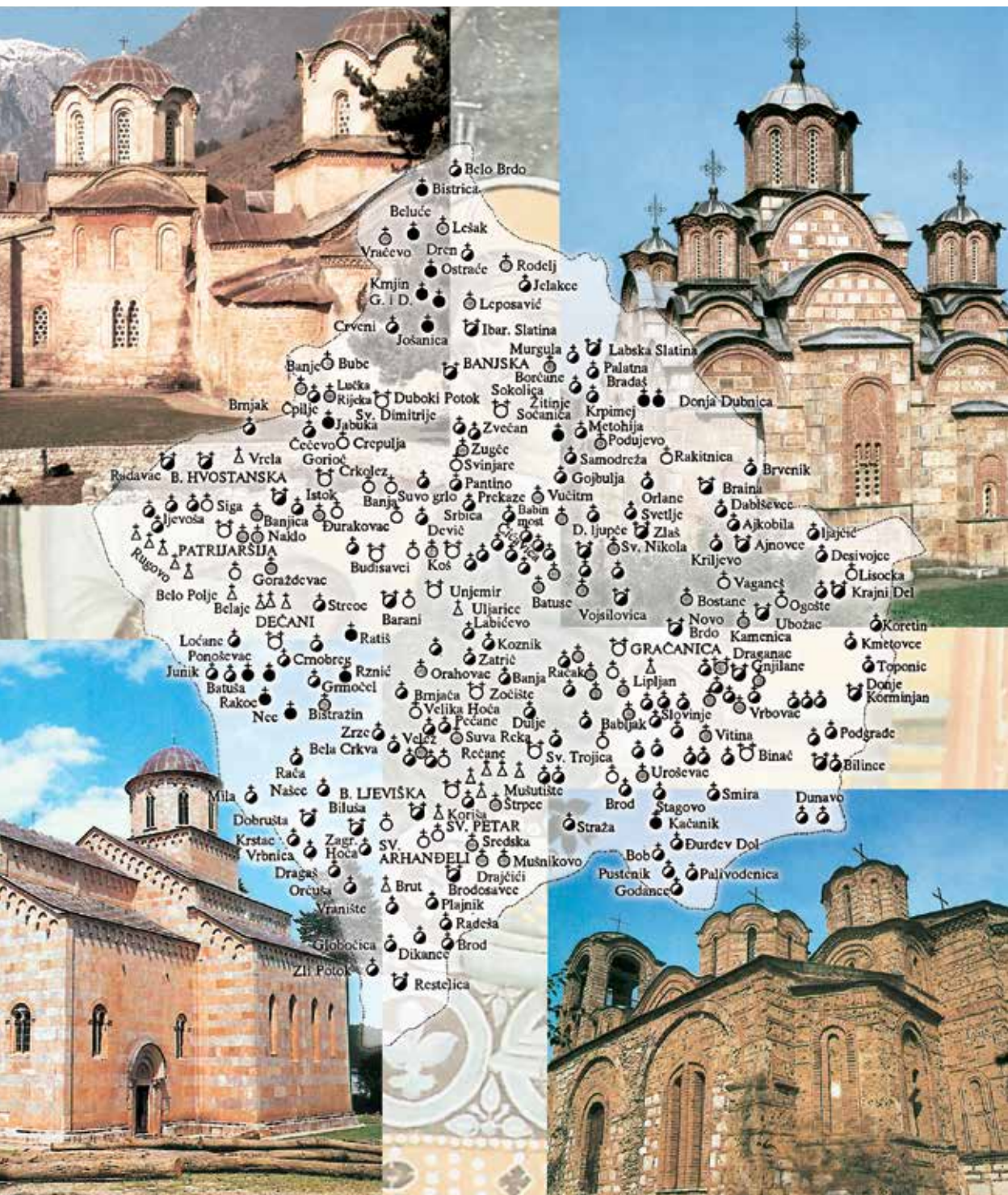

Драјомир Ј. Карић у свом кабинету у Москви, 5. децембар 2002. године

ДРУГИ ДЕО

I

У СВЕТУ
ВЕЛИКОГ БИЗНИСА

Југославија и њен распад

„Одлука Немачке, Аустрије и других земаља да признају независност Словеније и Хрватске директно ће водити у грађански рат у Југославији. Нико не може предвидети колико би овај рат могао трајати, а бојим се, да се неће зауставити ни уколико дође до интервенције међународних организација или ангажавања великих сила... Сецесија Хрватске ће довести до побуне српске мањине... Уследиће рат између република - државе Хрватске, на једној страни, Србије и Црне Горе, на другој. Још је горе и ужасније што ће у Босни и Херцеговини доћи до верског рата... Рат у Босни значиће покољ цивилног становништва, што би могло деловати као фитиљ за почетак побуне косовских Албанаца против Југославије.”

(Богољуб Карић, 1994. година)

Три Југославије

Распад Југославије имао је тешке последице за мир на Балкану: током последње деценије двадесетог века на њеном тлу вођена су три крвава грађанска рата. Како су криза и распад Југославије у органској вези с нашом темом назначићемо само најважније историјске околности настанка Југославије, интереса који су је током седамдесет година одржавали у животу, као и оних који су водили њеном крвавом распаду.

Да бисмо разумели шта се са поридоцем Карић и њеном породичном компанијом - БК групом збивало током деведесетих година двадесетог века и у првој деценији новог миленијума неопходно је разумети политичку и економску ситуацију у којој су деловали. То је, пре свега, драматична ситуација у којој се нашла Србија (са Косовом и Метохијом) после распада југословенске федерације.

Идеја југословенства

Идеја југословенства старија је од Југославије као државе. То је вероватно најзначајнија политичка идеја икада поникла на простору западног Балкана (идеја комунизма је импортована из СССР-а).

Већ током ослободилачких устанака Срба против турске окупације, почетком 19. века, широм свих територија које су насељавали Јужни Словени а који су били под страном окупацијом, јавила се идеја „југословенства“ (окупљања у заједничку државу). Настала у време националног романтизма, идеја је имала и своје сасвим рационално утемељење. Југословенство је било модерна и интегративна идеја, која је имала страсне заговорнике, али и бројне, одлучне противнике. За разлику од социјализма, југословенство није била идеологија.

Прва Југославија (1918-1941. г.)

Југославија је настала са окончањем Првог светског рата 1918. године, и то као краљевина. Пре 1918. године територије насељене јужнословенским народима вековима су биле распарчаване и мењале господаре. Северозападни део територије - Словенија, Хрватска и Војводина, биле су у саставу Аустро-угарске монархије. Њихов положај у Монархији био је променљив, али никад нису имале потпуну политичку, економску и културну самоуправу. Босна и Херцеговина је била под турском окупацијом, коју је Берлинским конгресом²¹ заменила аустријска „анексија”. Косово и Метохија, Македонија и делови Србије и Црне Горе до Балканског рата (1912. г.) били су под Турском влашћу.

Две мале јужнословенске краљевине, Србија и Црна Гора, независност од Турске стицале су револуционарно-политичком борбом у другој половини 19. века, и из те борбе изашле као победнице.

Улазак у државну заједницу са Србима и Црногорцима за неке је био остварење „југословенског сна” а за друге брак из рачуна: Словенија и Хрватска су уједињењем из табора поражених ушле међу земље победнице. То је био главни разлог националистичких странака Хрватске и Словеније за уједињење са Србијом и Црном Гором (у народу и међу интелигенцијом било је много више искрене тежње за уједињењем).

И у Босни и Македонији је постојала снажна вековна тежња за ослобођењем од окупације и уједињењем са Србијом која се остварила 1918. године.

Чињеница је и да су, од самог стварања Југославије до њеног неславног краја, управо Срби и Црногорци били њени најватренији поборници и последњи бранитељи.

Без обзира на мотиве, Југославија није била „вештачка творевина” како су је пред њен крај националисти радо називали. У конкретним историјским условима после Првог светског рата, највише захваљујући великом ратном доприносу Србије, победи над Аустро-угарском и Немачком, силе победнице су на мировним преговима у Версају подржале иницијативу Србије за стварањем заједничке државе Јужних Словена под њеном круном. За преговарачким столом, тај захтев је био ојачан и израженом вољом политичких предводника осталих јужнословенских

²¹ Берлински конгрес, мировни преговор великих сила (Немачке, Аустро-угарске, Француске, Русије и Турске) одржан 1878. године. Исход преговора био је Берлински мир. За нашу тему најважнији резултати мира су признања Србије и Црне Горе као суверених држава. Босна и Херцеговина припојена је Аустро-угарској (мандат на 30-годишњу окупацију, 1908. г. прекршен је једностраном војном анексијом). Македонија је остала под турском влашћу.

народа за стварање такве државе. Југославија је била оптимално решење за мале јужнословенске народе изложене територијалним претензијама моћнијих суседа. И максимум који су могли добити.

Друга Југославија: Титова Југославија (1945-1980. г.)

После Другог светског рата превладала је воља великих да Титова Југославија опстане у мање-више непромењеним границама. Од појединих националних елита она је прихваћена само као транзитно решење, до нове прилике.

Административно-територијално била је подељена на шест република удружених у федерацију (Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија и Србија, са две аутономне покрајине: Војводином и Косовом и Метохијом).

Идеолошки, Титова Југославија била је комунистичка; забрањено је деловање свих политичких странака осим Комунистичке партије.

Марксовим концептом комунизма - на „крају историје” доћи ће до потпуног укидања не само приватног власништва, него и саме државе, као последњег отуђеног центра моћи, те успостављања непосредне власти радничке класе.

На трагу овог концепта, Тито уставом од 1953. године уводи „самоуправни социјализам”, као последњу етапу ка потпуном бескласном - комунистичком друштву. Прокламује нов - до тада у светској пракси непознат - тип власништва: „друштвену својину”. Суштина друштвене својине је да су сви радни људи (идеални) власници свега. Поједностављено, све фабрике у земљи власништво су свих запослених у земљи. „Фабрике радницима” постаје кључна девиза југосоцијализма. Фабрикама формално руководи радник - самоуправљач, кроз радничке савете и друге органе „радничког самоуправљања”. Тако је то на папиру. Нешто од тога остварује се и у пракси. Највише се остварује оно што моћна и тајновита комунистичка партија даљински диригује, држећи све конце власти под контролом.

Ни овим, ни каснијим уставима Титове ере није потпуно укинута приватно власништво. Грађани могу да поседују приватну непокретну и покретну имовину. Могу слободно да купују станове, аутомобиле итд. Могу да се баве и приватним бизнисом. Али уз ригорозна и дестимулишућа ограничења.

Тито и национално питање

Упоредо, Тито је почео стварати култ властите личности, који се умногоме разликовао од оног стаљинског. Тито је био човек који је умео не само да ратује, него и да влада, води унутрашњу и спољну политику. Био је једини комунистички лидер који је од Запада успео да добије финансијску подршку за привредни и социјални опоравак земље. Тито је био човек велике личне харизме. Успео је, што милом што силом, да обезбеди себи положај доживотног председника Југославије.

На Западу је почео стицати признање нарочито после 1948. године када је ушао у директан сукоб са Стаљином. Постао је (и трајно остао) најомиљнији идеолошки „непријатељ” Запада.

Тито се суочио са тешким националним наслеђем. На све могуће начине покушавао је да изгради свест о југословенству - „братству и јединству свих народа и народности”. Најоштирије се обрачунавао са сваким испољавањем национализма не презајући ни од репресије. Југославија је из рата изашла са великим међуетничким траумама. У рату је погинуло око 1,7 милиона становника. По званичним историјским изворима из Титовог времена, око 700.000 жртава: Срба, Јевреја, Цигана... погубљено је само у концентрационим логорима нацистичке Независне државе Хрватске - „Јасеновац”, „Омарске” и другим логорима. Савремени хрватски историчари ту цифру више него десетоструко умањују. Лицитација и даље траје. Почело је с крвљу, одржавало се неистинитом, завршило крвљу... покајања никад није било. Ти неокајани (и неопроштени) греси којима су манипулисали агресивни национализми, омогућили су грађанске ратове који су разорили Југославију

Још за Титовог живота било је неколико покушаја лабављења федерације са изразито националистичких позиција. Биле су то нека врста генералних проба за оно што ће, знатно касније, уследити.

Прва „зрела” прилика за растурање Југославије указала се тек десет година после Титове смрти. И из првог покушаја је успешно искоришћена.

Политичка ситуација почетком деведесетих година

Читаву деценију након Титове смрти Југославија је политички и економски лутала. Дезинтеграциони процес који је етнички мешовито Косово и Метохију начинио немогућим за суживот, захватио је целу Југославију. Републичке олигархије су идеји југословенства од почетка

приступиле неискрено, калкулантски, чекајући прилику да међусобно „рашчисте рачуне”. Била је то идеја већа од актера који су, након смрти Ј. Б. Тита као њеног доживотног гаранта, били у прилици да о њеној даљој судбини лично одлучују. Служили су се различитим методама, али тежили истом циљу - разбијању јединствене државне заједнице. Предњачиле су Словенија и Хрватска. Распаду СФР Југославије претходили су медијске и „академске” припреме, ревизије историје с изразито националистичких позиција, потхрањиване националним и верским митовима, сукоби у федералним партијским и државним институцијама.

Током 1990-1991. године сукоб републичких руководства се продубио. Јавно, сви су још подржавали реформе и опстанак федерације, што је подржавала и међународна заједница. Међутим, Словенија и Хрватска већ су биле поодмакле у конкретним корацима ка отцепљењу: од увођења властите валуте, доношења устава који се директно косио са федералним, самосталне дипломатије, до тајног наоружавања у иностранству и стварања зачетака самосталних армија.

Марковићева влада - последња шанса

Карићи су снажно подржавали реформски курс савезног премијера Анте Марковића²² и до последњег часа су се активно залагали за очување Југославенске федерације. Сматрали су да разрешење међурепубличких конфликта треба тражити у једном новом „југословенском уговору”, новом моделу федералног удруживања који ослонац више не би имао у идеологији, већ на јасно дефинисаном заједништву, заснованом на чистим економским интересима. Васпитавани у духу толеранције, у једној компликованој вишенационалној средини, за разлику од многих, мултиетничност су сматрали предношћу, а не проблемом. Послујући са светом, превазишли су локалистички начин размишљања. Сматрали су да је Југославија у постојећим границама оптимална и с економског и с политичког становишта, да је њена будућност у још дубљој интеграцији с Европом и светом, а не заснована на уситњавању.

Карићи су нарочито подржавали Марковићев економски програм друштвених реформи који је ишао ка рестаурирању тржишне привреде и реafirмацији приватног власништва.

22 Анте Марковић (1924-2011. г.) хрватски политичар; био је последњи премијер СФРЈ. Као премијер, извукао је Југославију из економске кризе, оборио инфлацију, и отпочео снажне реформе којима је настојао да Југославију уведе у Европску заједницу.

Анте Марковић је шансу за излазак земље из кризе и очувања њене целовитост видео у што већем приближавању Западу, због чега је имао и финансијску и политичку подршку Запада.

Марковић се мудро клонио да у међусобним обрачунима подржи било коју од завађених страна, окупљајући око себе све оне који су заговарали „југословенски пут”. Поред економских реформи, тежиште његовог програма било је на очувању државне целовитости, у било ком виду, који не би угрожавао јединствено југословенско тржиште. Што се тиче модалитета федералног уређења био је флексибилан, препустио је републикама да се међусобно договарају; непопустљив је био само у економској сфери: стављао је економију изнад политике.

„Доласком Анте Марковића за премијера, Југославија је добила реформатора каквог није имала у новијој историји. Био је испред свог времена, и свих тадашњих републичких лидера. Зато је од завађених страна дочекан на нож. И кад су га јавно подржавали, иза леђа су га саботирали. То је био једини човек способан да очува Југославију. Можда, једини југословенски комуниста потпуно југословенски и прозападно оријентисан. Имао је подршку света, а и дела домаће јавности. Али, не и републичких олигарха. Кварио им је рачуне. Зато су га са свих страна медијаски оцрњавали: у Београду да је шпијун Загреба, у Загребу да је слуга Београда и издајица Хрватске. Напади који су на њега стизали са свих страна били су само потврда да није био ничија марионета.”

„Одмах је показао велико разумевање за пројекте приватизације малих и средњих предузећа. Лично, дао нам је велику моралну подршку и охрабрење. Покушао је и посвађане партијске моћнике да придобије за процес приватизације.”

„У једном тренутку, изгледало је као да ће успети. Под високим покровитељством СКЈ, одржали смо савезну конференцију о могућностима развоја приватног сектора. Марковић је отворио саветовање, а њен медијатор сам био ја. Бранили смо тезу (поткрепљену убедљивим елаборатима и још убедљивијом праксом) да мала и средња предузећа у приватном власништву могу бити замајак економског развоја. (Богољуб Карић, „Тајмс”, 21. 2. 2001.)”

На несрећу, 1990-1991. године, сукоб републичких олигархија се продубио. У читавом државном апарату само је једна мала група на челу са премијером Марковићем размишљала о Југославији, остали су се искључиво бавили сопственим сепаратним интересима. Јавно су, сви подржавали реформе, зато што их је подржавала и међународна заједница. Али, шта политичке елите стварно мисле о Југославији

и Марковићу - могло се прочитати у контролисаној љубљанској, загребачкој, сарајевској, београдској штампи... Већина новинских редакција претворила се у штабове за вођење пропагандног рата. У пропагандном рату циљ није информација него мобилизација и хомогенизација. У том смислу редакције су „професионално“ обављале свој посао. Свакодневно медијски бомбардовани дезинформацијама, људи су, мало-помало, гурани у паранодини национализам.

Упркос томе, још је било пуно озбиљних и политички искуسنх људи који су веровали да је националистичка еуфорија више у функцији пражњења нагомиланих фрустрација и скупљања јефтиних политичких поена у бирачком телу, него израз стварне намере да се уђе у растурање земље.

Нажалост, Марковић није политички опстао. Срушили су га исти они који су срушили и Југославију. Пропуштена је последња шанса да се Југославија сачува. Његов краткотрајни реформистички мандат народ данас памти с носталгијом, као период стабилности и економског просперитета. Док су се други бавили историјским размирицама, он је успевао не само да одржи животни стандард малог човека, него и да га осетно побољша; након његовог пада догодиле су се све оне ужасне ствари које су превазишле и најцрње слутње. Свака од држава насталих уситњавањем СФРЈ, нека пре, нека касније, пошла је оним путем који је Марковић трасирао у вери да ћемо га брже прећи ако на њега пођу заједно.

Карићи и југословенство

Богољуб Карић се активно залагао за очување југославенске федерације. Сматрао је да разрешење међурепубличких конфликта треба тражити у једном новом „југословенском уговору“, новом моделу федералног удруживања који ослонац више не би имао у идеологији, већ на јасно дефинисаном „интересном заједништву“, и то заснованом на чистим економским интересима. Васпитаван, као и његова браћа, у духу етничке и верске толеранције, сматрао је да националне, културне и верске различитости Југославије не само да не представљају никакав суштински проблем, већ да су њена велика неискоришћена предност у повезивању са светом. Сматрао је да је Југославија у постојећим границама оптимална и с тржишно-економског и с политичког становишта, да је њена будућност у дубљој интеграцији с Европом и светом, а не у уситњавању. Нарочито је подржавао економски програм друштвених реформи који је ишао ка рестаурирању тржишне привреде и реафирмацији приватног власништва.

„Није истина да југословенски народи не могу да живе заједно. Није истина да не могу заједно Срби и Албанци. Заједно живе вековима. Ми, Карићи, жив смо доказ тога. Моја браћа и ја Срби смо и православци. Одрастали смо на Косову и Метохији, међу већинским албанским становништвом. То нам није сметало да успемо. У нашим фабрикама било је највише Албанаца, али и Срба, Црногораца, Хрвата... И никад нисмо имали ни један инцидент на националној основи. Уосталом, често то понављам, међу Карићима који су вековима напуштали сиромашно Косово и Метохију, и настањивали се широм Југославије и Европе, данас има припадника и других нација и друге вере.”

„Али, кад је, судећи по општој атмосфери, „братство и јединство” истрошено, неопходно је да све завађене стране седну за сто и направе један нови „брачни уговор”, овог пута заснован не на „љубави”, већ искључиво на здравој рачуници. Убеђен сам да сви имају економски интерес за очување Југославије, у овом или оном облику. По мени, питање просто гласи: како довести у равнотежу различите републичке економске интересе с општим интересом? Од одговора на то питање зависиће и облик државне заједнице, а бога ми, да ли ће заједничке државе уопште и бити.”

„Да смо у процес приватизације ушли пре десетак година, данас би проблем - уколико би га уопште било - био далеко једноставнији. О судбини државе не би одлучивали партијски бирократи који манипулишу националним емоцијама, већ би о политици одлучивала економија. Да у овој земљи економија стоји изнад политике - као што је то нормално - југословенска криза не би постојала. (Богољуб Карић, „Привредни преглед”, 1991.)”

Косово и Метохија, увод у распад Југославије

Дестабилизација Југославије почела је дестабилизацијом Републике Србије. Уставом из 1974. године Србија се нашла у парадоксалној ситуацији: на њеној територији (и једино на њеној) постојале су две аутономне покрајине: Војводина и Косово и Метохија. Новим уставом Србија је изгубила скоро сваку власт у својим покрајинама, али су зато покрајине задобиле власт над њом преко својих посланика у скупштинама Србије и Југославије. Најмногољуднија република била је уједно политички и најрањивија.

Све је то како-тако функционисало док није дошло до отвореног међурепубличког сукоба; политичка тежина Војводине и Косова и

Метохије је у насталом сукобу изузетно нарасла. У свим савезним форумима покрајине су интересно пактирале са сецесионистичким републикама против матичне и надгласавале је. Словенија и Хрватска имале су два тројанска коња у српском политичком телу којима су држале у блокади Србију. Отуд су са великим ентузијазмом подржавале нарастајуће апетите покрајинских руководства: „аутономаши“ су хтели да се оцепе од Србије и постану независне републике.

Кад су после другог светског рата на територији Србије успостављене две аутономне области, то је образлагано специфичностима тих области: у случају Косова и Метохије у питању је територија на којој албанска национална мањина представља већинско становништво, а у случају Војводине - ради се о територији која има изразито мултиетнички састав (Срби, Мађари, Словаци, Русини, Немци, Хрвати...). Међутим, иста логика није доследно спроведена и у другим републикама: на пример, у источној Славонији (Хрватска) већинско становништво било је српско, али оно није добило никакву политичку, па ни културу аутономију. Било је и много других етничко-територијалних нелогичности али комунистичка власт је прекинула дискусије аргументом да су републичке границе чисто административне и да с обзиром на федералну будућност земље, нема никаквог значаја да ли се ове (административне) границе поклапају са историјским етничким границама.

Титовом смрћу пандорина кутија је отворена, односно отворено је питање граница.

Земља је за Титовог живота у високој мери била децентрализована, али под његовом чврстом руком. После његове смрти једине преостале кохезионе силе биле су Савез комуниста и Југословенска армија. Савез комуниста се брзо претворио у асоцијацију независних републичких партија. Најјугословенскија институција система до распада Југославије остала је ЈНА, без које би тај процес вероватно ишао још крвавије.

Почетак егзодуса

Током осамдесетих година, међу албанским сепаратистима лансирана је крилатица „Косово република“. Свима је било јасно да захтев за сопственом републиком само значи први корак ка отцепљењу од Југославије. С њим се није журило, чекао се прави тренутак. Али се зато није чекало с организованим притиском на мањински српски живаљ да се исели са Косова.

Покушај прогона неалбанског живља са Косова у периоду 1985 - 1987. година попримио је масовне размере. Како албанска иредента још није

била спремна за отворену оружану побуну, примењивана је тактика систематског застрашивања, претњи, физичког злостављања, па и све учесталијих ликвидација. Срби су почели да се исељавају са Косова.

Покушаји Србије да решавање косовског проблема наметне као југословенски проблем наилазио је на зид. Словенија и Хрватска су свим средствима минимизирале значај догађања на Косову, Србији је замерано да појединачним инцидентима и случајевима исељавања придаје значај који немају; поготово да на Косову нема говора о некој организованој антисрпској политици. Телевизија је свакодневно снимала избегличке колоне; у парку пред Савезном скупштином у Београду растао је број прогнаних који су од Савезне државе тражили заштиту. Јавно мњење Србије је све огорченије. Западне републике су се чиниле невеште, њима је косовска криза дошла као поручена. Србија је гурана да направи избор: или да омогући стварање нових република на својој територији и тиме буде скоро преполовљена, како би очувала пуну власт макар у централној Србији, или да прибегне репресивним методама у очувању свог интегритета. Оба решења била су лоша, како за Србију тако и за Југославију, али не и за оне који су програмски радили на њеној дезинтеграцији.

Милошевићев успон

На крилима косовске кризе 1987. године, свој успон ка власти у Републици Србији започео је широј јавности мало познати партијски функционер Слободан Милошевић. На фамозној „осмој седници ЦК СКС“, кроз фракцијски обрачун унутар Партије свргао је Ивана Стамболића са положаја шефа партије српских комуниста. Он из корена мења неодлучан однос српских комуниста према косовској кризи.

Милошевић је био први српски комуниста који је хитно разрешење косовске кризе ставио у центар своје политичке акције и пропаганде, и који се усудио отворено да заговара тврду политику Републике према покрајинама. У обе покрајине организовао је политичке „пучеве“ и на челна места поставио своје људе, чиме је практично суспендовао аутономију.

Његова национална чврстина је импресионирала већинску Србију. Вешт манипулатор, користио се националним и патристоским осећањима онда кад је њему било потребно. Медији под његовом контролом стварали су око њега култ „последњег бранитеља српства“. На првим вишестраначким изборима 1990. године изабран је за председника Србије без озбиљније конкуренције. За њега су гласали и многи који су начелно били противници комунизма.

Милошевић је народно незадовољство вешто усмеравао против својих политичких противника у Србији и изван ње. С тих позиција покушаће да се реваншира западним републикама и уздрма власти у Хрватској и Словенији, да их победи њиховим оружјем. Подстицао је масовна окупљања Срба, „догађање народа”, како би изазвао кризу власти (нарочито у Хрватској и Босни, где су Срби представљали знатан део популације).

Уздижући се степеницама партијске хијерархије, постао је бриљантан тактичар у обрачунима са свима који су стајали између њега и власти. Нажалост, био је, како га оцењује један од његових биографа (Славољуб Ђукић, „Он, Она и ми”, Радио Б92, 1997. г.), политичар неспорне интелигенције, лукавости и личне харизме, жељан „власти као такве”, заинтересован само за непосредну политичку добит, у сфери међународне политике био државник без дугорочне државничке визије. Импровизовао је по инстинкту, стварајући и развргавајући лична савезништва. Баш због помањкања икакве дугорочне стратегије, најбоље је „функционисао” управо у ванредним ситуацијама. Имао је несвакидашњи 'таленат' да ствара перманентне кризе, из којих је редовно излазио ојачаних личних позиција. Тако је било и са санкцијама. Оне су „успешно” уништиле југословенску државу, економију и малог човека, али ојачале његову власт. Има више него довољно разлога за тезу да његова улога у читавој југословенској кризи, из неког разлога у свету потпуно погрешно 'прочитана'. Верујем да је његов главни политички циљ, бар до распада Југославије, био један једини: постати нови Тито. Уосталом, ни у једном његовом јавном наступу, ни у материјалима којима располаже Хашки трибунал, тешко да се може наћи неки његов говор или изјава која би указивала на његову националистичку или шовинистичку острашћеност, па ни нетрпељивост према било ком народу или мањини. Према Српској православној цркви, на пример, која је светиња за сваког српског националисту, односио се с готово увредљивом равнодушношћу. Служио се осећањима других, сам их није имао. Био је изнад њих. Хладан као Власт. У опстајању на власти био је велемајстор. Историјска иронија је да се Милошевићу у смртни грех приписује управо „великосрпски национализам”.

Комунизам губи трку

Године 1989/1990. дошло је до великих промена у политичком систему земље: у свих шест република југословенске федерације озакоњен је вишепартијски систем, одржани први републички вишестраначки

избори након Другог светског рата и формирани први вишестраначки републички парламенти. На савезном нивоу избори, због немогућности договора, нису ни расписивани.

У свим републикама, осим у Србији и Црној Гори, победиле су антикомунистичке, националистичке или антијугословенске странке и коалиције. У Словенији је победила екстремно антијугословенска коалиција ДЕМОС, а у Хрватској - Хрватска демократска заједница (ХДЗ), партија екстремно националистичке оријентације на челу са генералом Фрањом Туђманом.

У Босни и Херцеговини је дошло до поделе и по верском и по националном кључу - припадници све три највеће етничке групе гласали су за своје националне странке. Победу су поделиле Српска демократска странка (СДС), Хрватска демократска заједница (ХДЗ) и Странка демократске акције (СДА), трансформисана Муслиманска странка Алије Изетбеговића. Изборима није решено ништа, зато што националне странке нису могле да се договоре о моделу будуће државе.

У Србији и Црној Гори убедљиво су победили социјалисти (СПС²³) Слободана Милошевића, партија која се својим програмом није залагала за брзу ни темељну приватизацију - социјализам је за СПС и даље била најпожељнија историјска алтернатива.

Опозиција Милошевићу

И демократска јавност Србије, која је у једном драматичном тренутку Милошевића дочекала као националног спасиоца (тачније - спасиоца Косова!), већ током 1991. године била је увелико на путу отрежњења. Деветомартовске демонстрације грађана Београда угушене су тенковима. И опозицији и грађанству постало је јасно кога подржава, до тада уздржани, моћни војни фактор.

Најмасовнија подршка коју је један српски политичар икад доживео била је већ прошлост. Између народа и Вође почео се продубљивати трагичан раскол. Трагичан за народ. Вођа се послужио „националним револтом” ради постизања властитих - а не националних циљева, и у томе је успео. То не значи да му је бирачко тело потпуно окренуло леђа. Све до губитка председничких избора 2000. године, у знатном делу народа Милошевић је задржао огромну популарност.

23 Трансформисана Комунистичка партија Србије.

Међутим, први пут непосредно суочен са реалном опасношћу да изгуби власт, Милошевић више никад неће поновити грешку да се искључиво ослања на своју харизму у народу. Почео је да предузима кораке ка успостављању личне контроле над укупним политичким и економским животом земље, пре свега - контролу над протоком новца. Та политика до потпуног израза ће доћи тек увођењем међународних економских санкција Србији (СРЈ). Санкције ће убрзати стварање две паралелне економије: јавну, изложену удару санкција, и тајну, „црну економију”, која је пробијала све санкције и границе.

Грађански ратови у Хрватској и Босни

Четири бивше републике СФР Југославије (Словенија, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина) прогласиле су независност крајем 1991. године и почетком 1992. године. Новонастале државе су готово моментално признате од УН, док су преостале две републике, Србија и Црна Гора, наставиле да постоје као двочлана федерација - Савезна република Југославија - правно изопштена и економски изолована од међународне заједнице.

Словенија

Сецесија је најбезболније прошла у Словенији, тамо није било територијалних или етничких нерашчишћених рачуна са „остатком” Југославије. После проглашења независности дошло је до краткотрајног сукоба словеначке територијалне одбране и Југословенске народне армије (ЈНА) који се завршио повлачењем ЈНА. Сукоб је био инсцениран. Трупe ЈНА стациониране у Словенији добиле су наређење да се повуку из Словеније. Наоружане групе ТО нападе су војску у повлачењу и убиле на десетине војника који нису смели да употребе оружану силу. Словенија је добила свој „ослободилачки рат” практично без иједне жртве, зато што није ни била нападнута.

Хрватска

Издвајање Хрватске из Југославије довело је до грађанског рата у овој републици. Делови у којима је српски живаљ био већински нису подржали расцеп. Томе је у највећој мери допринело тешко историјско наслеђе:

ХДЗ је изборе добила на таласу националистичке еуфорије, отворено је кокетирала са усташтвом (хрватском варијантом фашизма). Оживљена је неоустшка реторика и иконографија, испољаван отворени расизам. Побуњене регија са српском већином су крајем 1991. године формирале Републику Српска Крајина која је постојала све до лета 1995. године.

Европска економска заједница 15. 1. 1992. године заједно признаје суверенитет Словеније и Хрватске.

Босна и Херцеговина

Најсложенија ситуација била је у Босни и Херцеговини, у којој је етнички састав становништва био још сложенији. У Босни и Херцеговини је 1992. године одржан референдум за независност БиХ. Већина Муслимана и Хрвата гласала је за независност, док су Срби референдум бојкотовали. Влада Алије Изетбеговића објавила је Декларацију о независности Босне и Херцеговине. Као одговор на то босански Срби прогласили су властиту државу - Републику Српску. На територији са већинским хрватским живљем проглашена је Хрватска заједница Херцег Босна (ХЗ ХБ). Они нису признавали нову државу и хтели су да се издвоје из ње. Како међу Србима и Хрватима није налазио подршку за своју политику, Алија Изетбеговић формирао је армију, ослањајући се претежно на босанске муслимане - Бошњаке. Дошло је до ратног сукоба између Срба, Хрвата и Муслимана.

Рат је завршен 21. 11. 1995. године потписивањем Дејтонског мировног споразума и установљена је БиХ као сложена држава утемељена на два ентитета - Федерацији БиХ и Републици Српској.

Трећа Југославија

Са распадом СФРЈ настале су нове државе (Словенија, Хрватска, Македонија, Босна и Херцеговина). Међутим, Србија и Црна Гора одлучиле су да остану у федерацији као Савезна Република Југославија (27. 4. 1992. г.).

„Трећа” Југославија је опстала све до 2003. године кад је Црна Гора истакла захтев за стварањем самосталне државе. У трогодишњем прелазном периоду до 2006. године када се Црна Гора референдумом одлучила за независност, држава се звала Државна заједница Србија и Црна Гора (СЦГ).

Запад и распад Југославије

Страни фактор, који је увек имао пресудан утицај на Балкану, на југословенску кризу деловао је контрадикторно. Европа према Југославији није имала јединствену политику. Немачка и Аустрија су отворено агресивно деловале у правцу њеног распарчавања, а Енглеска, Француска, Италија... па њима је, ипак, било важније очување партнерства с Немачком. Америка? Декларативно, „одлучно” је подржавала очување Југославије; практично, у циљу њеног очувања није предузела ништа.

Већ почетком 1990. године СИА је доставила Стејт департменту извештај „Измењена Југославија”, под ознаком NIE 15-90. Био је то прецизан сценарио будућих догађаја, анализа је гвозденом логиком предвидела све ратове који ће се на тлу Југославије водити као и њихов коначни исход.

Дејвид Бајндер је у „Њујорк тајмсу” (28. 11. 1990. г.) објавио текст који се заснивао на најважнијим изводима из ове обавештајне процене. Сутрадан су све светске агенције то пренеле као прву вест, а све најважније светске новине посветиле су јој насловне стране.

Најважнија предвиђања наведена су на самом почетку извештаја:

- Југославија ће престати да функционише као федерална држава у току једне године (1991. г.) и вероватно се потпуно распасти за две године (1992. г.).

- Србија ће блокирати покушаје Хрватске и Словеније лабављења федерације у правцу конфедерације;

- Одласком Словеније и Хрватске током следеће године, југословенски систем ће престати да функционише. Напори да се створи конфедерална алтернатива, вероватно неће успети у току двогодишњег важења ове процене, што ће довести до распада Југославије као државе;

- Општи рат високог интензитета није вероватан, али распад земље ће пратити озбиљни локални ратови и наставиће се након њега. Насиље ће бити брутално и горко;

- Доћи ће до вероватног оружаног устанка Албанаца на Косову;

- Америка и европски савезници могу мало да учине да заштите југословенско јединство.

„Тешки избори за Србију”

У делу Извештаја под насловом „Тешки избори за Србију” разматрају се опције које би Србија могла да предузме:

„Кључно питање за Србију је судбина Срба који остају ван граница Србије. То питање је од највећег психолошког значаја за Србију и ниједно српско вођство не може лако да прихвати одговорност за цепање јединства српског народа, циљ за који се Србија борила и победила у четири рата у овом веку. Конфедерални компромис био би схваћен од Срба као фрагментација српског народа и губитак српског народног јединства”;

„Србија може да одбија чак и да преговара о конфедерацији што ће ојачати оне који се залажу за распад државе. Произилази да Србија може да сачува јединство српског народа само уз ризик грађанског рата. Чак и ако Србија изађе као победник, она ће бити међународно дискредитована, банкротирана, изолована - када је у питању проблем Косова... Европско јавно мњење биће згрожено и то ће имати негативни ефекат на перспективу Србије за тешњу економску и културну сарадњу са Европом...”

У поглављу „Косово, поље смрти” читамо: „Губитак Косова биће горак пораз за осећање српског националног идентитета; то је традиционална српска колевка и Београд ће употребити сва средства да га задржи. Последица ове одлуке биће дуг конфликт с великим губицима живота и имовине.”

Ефекат извештаја

Питање које се логично намеће јесте: Зашто Запад ништа није предузео да би се спречио рат у Југославији?

Кључне оцене Извештаја (NIE 15-90) заиста су интониране као смртовница Југославији. Закључује се да Америка „има мало начина да очува Југославију”, али се не објашњава зашто.

Један од одговора нуди тадашњи директор одељења за европска питања у Савету за националну безбедност САД - Роберт Хачингс.

„У то време, било је евидентно да је Југославија у одмаклом стадијуму дезинтеграције. Било је такође јасно да ће распад бити насилан и крвав.”

„Процена (NIE 15-90) је имала мало утицаја зато што је била тако непорециво детерминистичка тако да није сугерисала ни један

могућни пут за америчку политику која би могла да преокрене или у најмању руку да заустави долазеће насиље у, како се чинило, неизбежној дезинтеграцији Југославије... Неуспех није био у анализама, него у политици. Делом, то је било зато што је криза која је долазила изгледала толико катастрофално, да је било тешко да се то прихвати.”

Пажљивије читање Извештаја, пружа и одговор на питање које ће Американци сматрати главним кривцем будућег крвавог распада - то су Милошевић, Србија и Југословенска народна армија.

Словенија и Хрватска су доживљаване као изразито прозападно оријентисане. Албански лоби је такође имао своје утицајне гласноговорнике. На Србију Слободана Милошевића гледано је као на прокомунистичку и проруску републику. У најмоћнијој земљи света, Југославија је постепено, али сигурно, губила подршку, а Србија је уопште није имала. Од самог почетка југословенске кризе на Србију се гледало као на „главног кривца”. За њене интересе није испољено нимало разумевања. Југословенска народна армија, чија се војна доктрина заснивала на одбрани Југославије, а тиме и природног савезника Србије, оцењена је као „агресиван фактор” који онемогућава миран разлаз.

У Србији је извештај СИА дочекан као политички програм САД. Мислило се да извештај трасира правац у коме ће америчка спољна политика „гурати” кризу. Односи Вашингтона и Београда су скоро одмах залеђени. Развој догађаја је све оне који су у Београду тако мислили само учврстио у том уверењу. Америка није учинила ништа да би такве бојазни ублажила.

Током југословенске кризе и грађанских ратова на њеном тлу (1991-1999. г.), као и у свим ратовима, прва жртва била је - истина. У жестоком пропагандом рату далеко најгоре је прошла Србија. Разлоге међународне сатанизације Србије Дејвид Бајндер, доајен америчког новинарства, добитник Пулицерове награде, овако резимира: „Србија је гротескно постала предмет одвратности међународне заједнице, па чак и мржње. На политичко-интелектуалној глобалној оси, која иде од Париза до Лондона, до Вашингтона и Њујорка и све до Холивуда, антисрпски сентимент једнак је или чак и већи од онога који је постојао према нацистичкој Немачкој, фашистичкој Италији, империјалистичком Јапану или стаљинистичкој Русији. И све то и поред тога што Србија није напала ниједну страну државу, нити је починила било какав систематски ратни злочин. Зашто? Један од разлога могао би да буде тај што су уочи почетка хладног рата стари зликовци почели да „бледе” – свету је био потребан бар један нови зликовац. Коцка је пала на Србију као последњу компоненту умируће Југославије, од које су Сједињене

Државе и њени европски сатрапи дигли руке од пролећа 1991. године. Штавише, ова акција водила се у Европи, на континенту на коме је то била прва битка после скоро пола века. Србија је, такође, била сигурно највећа југословенска компонента и њен политичко-географски центар, који је аутоматски укључивао у сва бојна поља. Поред тога, према Титовом дизајну, Срби су преовладавали у Југословенској народној армији. Тако је било природно лакше да окривљени буду Срби, а не неко други.”

Било би претерано рећи да је Запад растурио Југославију. Да су републичке политичке елите биле сложне у њеном очувању, до распада извесно не би дошло, без обзира на страни фактор. Међутим, слоге није било. Време ће показати да ли је распад Југославије био једино могуће решење, или залог неког будућег рата. СФРЈ се распала 1991/92. године. Детонација њеног рушења траје и данас. На примеру Босне могло се наслутити како ће се развијати и завршити косовска драма.²⁴

Богољуб Карић о распаду Југославије

„Мислим да је распад Југославије био велика историјска грешка. Њеном растурању су допринели нагомилани унутрашњи проблеми (пре свега економски) које су републичке елите пренеле на терен националне угрожености. Одбијајући да прихвате личну одговорност за лошу економску ситуацију у земљи, републичка руководства су подстицала у народу уверење како би све било у реду, само да их друге републике не поткрадају и живе на њихов рачун. Неспособни да рационално одговоре на кризу производили су атмосферу националних параноја. На жалост, у растурање Југославије су се активно укључили и моћни кругови Европе и Америке. Лаж је да су ратови у бившој Југославији последица српског национализма. Истина је да ниједна држава настала распадом Југославије није заснована као грађанско друштво, већ као изразито националне творевине. Национализам је био покретач свих сепаратизама. А Запад их је подржао - зажмурио је на повампирење агресивних национализама и заузео став да народи имају право на самоопредељење до отцепљења. Не сви народи. Словенци, Хрвати, Бошњаци, Албанци, али не и Срби. Србија, која је најупорније бранила очување Југославије, осуђена је за хегемонизам, великосрпски национализам, и шта све не. На Западу су сви знали до чега ће довести распад Југославије, али су се правили

²⁴ Вољом Америке и њених европских партнера, Косово је 2008. године добило независност.

луди. Још 1990. године је до у танчине описан сценарио будућих ратова на тлу Југославије. Зашто тада није предузета превентивна интервенција, него се чекало да дође до страшних крвопролића, која су онда „хуманитраним“ НАТО бомбардовањем - у Босни и Србији - страдања само увећала?”

„Да је Југославија очувна, на њеном тлу не било ратова, разарања, људских жртава. Југославија би одавно била члан ЕУ и НАТО, знатно пре било које земље Источне Европе, с обзиром да је у сваком погледу била ближа Европи и имала с њом специјалне односе још од шездесетих година. Једна редефинисана, демократска Југославија, заснована на тржишној економији била би трајан гарант мира у овом традиционално нестабилном подручју. Да су милијарде долара које је Запад дао на наоружавање, па на разоружавање завађених страна, санацију ратне штете, мучно стварање заматака цивилних институција, одржавање велике војне и цивилне мировне мисије у Босни и Херцеговини и на Косову и Метохији, санкције и бомбардовање Србије - уместо у рат, инвестиране у посрнулу привреду и стварање модерних државних институција, јужнословенска федерација већ би одавно била користан члан ЕУ. Уместо тога, над Балканом су још густе политички и економски облаци. Мноштво неразрешених питања потенцијални су генератори неких будућих криза. (Богољуб Ј. Карић, „Тајмс“, 21. 5. 1999. г.)

II

„БРАЋА КАРИЋ”
РАЂАЊЕ ИМПЕРИЈЕ

Стратегија развоја БК групе

У првој деценији постојања, многе ствари у развоју компаније биле су изнуђене, диктиране спољним ограничењима којима су се Карићи морали прилагођавати.

Подсетимо се неких: предузећа су била под потпуном идеолошком контролом Партије, свако предузеће, чак, и оно које је запошљавало свега 20 - 30 радника, законом је било обавезно да се организује на „принципима социјалистичког самоуправљања”: морало је изабрати раднички савет који формално руководи предузећем; основати „партијску организацију”, синдикат, бројне друге комисије, радна тела, савете - читаву гломазну инфраструктуру која треба да обезбеди „руководећу улогу радничке класе” (односно контролу идеолошке правоверности). То је подразумевало бескрајне седнице, договарања, усаглашавања, надгласавања - и све то у радно време. Треба ли рећи да су се радници радо одазивали учешћу у овим „друштвеним играма”: седиш, причаш, „руководиш” - а машине стоје! Самоуправљање је нашло плодно тло у екстревртном јужнословенском менталитету. У атмосфери епске распричаности вођене су бесконачне „дискусије” о повећању продуктивности рада, још чешће о стварима које немају никакве везе ни са производњом, ни са радом. Самоуправљање је имало одлике својеврсних колективних психотерапијских сеанси, на којима је свако имао прилику да пружи одушка својим нагомиланим приватним фрустрацијама. Самоуправљање је био нераднички рај. Стимулисало је нерад као облик рада.

Закон је нарочито био рестриктиван према приватном сектору - ограничавао је број запослених; сузбијан је и на бројне друге начине: приватна предузећа била су обавезна да обезбеде радницима самоуправљање - па и „Браћа Карић”. Богољуб Карић се усудио да забрани самоуправљање током радног времена. „Можемо да се договарамо пре и после радног времена; током радног времена се ради.” У томе остао је тврд. - Зато су састанци у „Браћи Карић” били ређи, краћи и ефикаснији. Нико му није могао замерити да ускраћује радничка права.

Такође је био дужан да обезбеди и „друштвеној заједници” (Општини) да равноправно учествује у руковођењу предузећа. Ту је већ, по времену, долазило до конфликта. С једне стране, Карић није трпео да му се општинска бирократија меша у пословање, с друге стране - закон га је на то обавезивао. Његово главно оружје било је што су „Браћа Карић” у буџет сиромашној Општини Пећ кроз разне пореске обавезе уплаћивали више од свих других предузећа заједно.

„У општинском руководству било је сјајних људи, свесних да без нас Општина не би имала пара ни плате да подели својим службеницима, али би се увек нашао и понеки „мудрац” који је мислио да мој посао може да води боље од мене. Кад би ми се смркло нудио сам им да мењамо посао, да они преузму предузеће а ја да седим у Општини и чекам да ми уплате плату. Не може и једно и друго. Или седи у моју столицу, или ми се не мешај у посао. Они би ме цинкарили покрајинском руководству - „Карићи ово, Карић оно”. Зову ме „одозго”: Немој Богољубе тако, не можеш мимо свих, мораш да се повијеш како ветар дува. - Ма, да се повијем до земље, да га љубим у руку ако треба, само да се не меша у оно што не зна. - Могли су преко ноћи да нас угасе. Да нам једноставно забране рад. Правна формула по којој смо пословали била је компликована и климава. Били смо приватна фирма, а у исто време и нисмо, јер то нисмо смели бити. Па је у оснивачким актима стајало да смо некакво партнерско замешатељство приватног капитала и „удруженог рада”, како се то звало. Због тога нисмо смели пуно да „таласамо”. Ипак нам је омогућен степен приватништва који је за оно време био изузетан.”

„Искрено говорећи, дугујемо захвалност многим локалним руководиоцима. Да су хтели, могли су потпуно да нам блокирају развој, да нас врате на почетак - у границе „мале привреде” - какву су дозвољавали тадашњи закони. На срећу, били су свесни да су промене неопходне, као и веће економске слободе. Као партијски људи морали су да се држе курса Партије. Као паметни људи знали су шта „Браћа Карић” значе за Покрајину, и да из године у годину значе све више, као једно од ретких предузећа које прави профит и има стални раст.” (Богољуб Ј. Карић)

Овај фрустрирајући статус компаније, био је велика препрека плановима њеног развоја; ограничавао је њену конкурентност на тржишту, посебно трговину с иностранством.

Време ће показати да су баш сва разноврсна ограничења стимулативно деловала на виталност „Браће Карић”. Могло би се рећи да су ограничења одговарала необузданој пословној машти човека као што је Богољуб Карић. Законски спречени да израсту у металског индустријског

гиганта, „Карићи“ су разгранали поље пословања на више различитих области. Уместо да се специјализују у једној привредној грани, освајали су нове. Ова донекле изнуђена свестраност, челичила је компанију - постајала је све прилагодљивија и жилавија. Постали су „специјалисти“ „за стварање малих и средњих предузећа - у најразличитијим сферама пословања, која су високом продуктивношћу и „умреженошћу“ више него успешно компензовала своју величину. То је, вероватно, један од разлога што су предстојеће тешке године економске кризе „Браћа Карић“ дочекали спремније и од најуспшенијих српских предузећа.

* * *

До „прелома“ и радикалног заокрета у филозофији пословања компаније дошло је давне 1984. године - 8. марта. У првом делу књиге поменуто је да је на традиционалном годишњем скупу свих предузећа пословног система и чланова мреже кооперативе „Браћа Карић“, у Врњачкој Бањи, Богољуб Карић изложио стратегију развоја за наредну деценију.

Више међусобно повезаних одлука пресудно је утицало на успешну реализацију десетогодишњег плана развоја:

1. Модернизација постојеће производње у свим њеним аспектима (аутоматизација производње, модернизација управљања, кооперативних аранжмана и пласмана).

2. Проширење пословања изван граница дотадашње, претежно металопрерађивачке струке на области којима се дотад компанија није бавила: банкарство, грађевинарство, инжењеринг, туризам, високо школство, електронски и штампани медији...

3. Седиште компаније преселити у Београд и отворити филијале у свим вечим градовима СФРЈ. Истовремено отворити огранке компаније у Москви, Пекингу, Бечу, Никозији. У перспективи стварати седишта у Лондону, Даблину, Торонту, Њујорку, Сиднеју... ширење послова у Азији, Јужној Америци, Африци.

4. Интензивно кренути у освајање нових тржишта. Али, какво „освајање“? Карић од почетка није размишљао о простим увозно-извозним пословима на релацији Србија - Свет. Он не размишља толико о отварању „страних представништава“ колико о стварању компанија „Браће Карић“ у иностранству и за страна тржишта. Много пре других схватио је да је Србија у великом кашњењу и да све мање има роба које може да понуди, нарочито „размаженим“ западним тржиштима. Зато инсистира да компанија ствара своје компаније широм света које ће

своју пословну будућност на страним тржиштима градити тамо где су и лоциране (на пример, неће извозити српско пиво за Америку, него отворити фабрику пива у Њу Џерсију). У лошим годинама које су дошле показало се колико је овакво размишљање било далековидно и оправдано.

С оне стране стварности

Сви приступи били су шокирани. У 1984. години, кад је стратегија развоја усвојена, и из данашње перспективе говорећи, она је имала мало шта заједничко са реалношћу.

На пример, одлуку да се крене у пословање с иностранством и освајање нових тржишта - у време доношења (1984. г.) - није било могуће спровести: то су спречавале готово непремостиве законске препреке. Приватно југословенско предузеће није могло самостално да склапа послове у иностранству. То ће у пуној мери омогућити тек битне измене Закона о предузећима, усвојене 1989. године. Карићи нису могли да чекају. Знали су да је либерализација приватног сектора неминовност. У међувремену су у иностранству наступали партнерски с неколико великих државних српских фирми. Практично, већину „стратешких одлука” било је немогуће спровести: пред њима је стајао чврст идеолошки зид.

Александар Грујић, дугогодишњи блиски сарадник Богољуба Карића, присећа се какав је одјек изазвао план Богољуба Карића на приступе руководиоце и стручњаке компаније у идиличној атмосфери Врњачке Бање:

„Завршио је говор, а међу нама као да је бомба пала. Тајац. Оно што нам је Богољуб рекао превазишло је све што смо икад од њега чули. А од њега сте могли чути најневероватније планове. Навикли смо да нас непрестано запањује. Гледа те у лице и пита: 'Мислиш да сам луд? Да ја, Богу хвала, нисам у прошлости био толико луд, ми данас не би били оно што смо, нити би у будућности могли да будемо оно што ћемо бити.'"

„Тешко је њега било убедити. Кад би он нешто замислио - Бог га не би могао одговорити. Уобичајена ситуација је била да с једне стране будемо практично сви (укључујући и браћу), а са друге он сам. Пита нас за мишљење, слуша, а онда нас све убеди у оно што хоће. Није подносио реч „немогуће”. Ми бисмо анализирали планове са становишта струке, један као правник, други као инжењер, трећи као комерцијалиста... Али њега нису занимале „стручне анали-

зе”, поготово ако су „доказивале” да је нешто што је он замислио „немогуће”. Знао је да каже: Слушајте ви, не плаћам вас ја да ми говорите шта је „немогуће”. Знам ја добро и шта је могуће и зашто је могуће, нађите начин како да то постане могуће.”

И Драгомир Карић живо се сећа атмосфере која је завладала након Богољубовог излагања.

„Кад нам је 1984. године говорио о нашој приватној банци, универзитету, институтима, великим грађевинским фирмама, о окупљању малих компанија у велики пословни систем од стотинак предузећа - укратко, кад нам је говорио да ћемо за 5 -10 година бити не само највећа српска компанија - него велика компанија и по западним мерилима - с таквим убеђењем као да је то већ готова ствар - мислио сам да је овога пута заиста отишао предалеко, да је то превише 'лудо' чак и за Богољуба.”

Зашто је било „лудо”? Да би овај сан, бар теоретски, могао да постане јава, било је неопходно да се догоди неколико „ситница” на које „Браћа Карић” нису имала никакав утицај. Прво, да комунизам у Југославији неким чудом „умре”, и то брзо – временски у кратком року, а заједно с њим да „оду” сва уставна и законска ограничења којима је спутавао приватни бизнис. Комунизам је и после пола века криза био жив, истина не баш „најздравији”, али од 1945. године хронично болешљив, испољавао је ону чудну виталност неких тешких болесника да, противно свакој логици, преживе много здравије од себе, и да у неком добу испољавају склоност ка животу, сасвим налик бесмртности.

Затим, да комунизам умре у миру, а да земља преживи без великих траума, етничких и економских потреса, и хитно се интегрише у Европу.

Даље, и у случају да се сви претходни услови брзо остваре, планови Богољуба Карића још увек су, чак и на његове најближе сараднике, деловали исувише мегаломански. За стварање мултинационалне компаније о којој је говорио Карић, било је потребно много више времена од десет година, уз далеко веће инвестиције од оних којима су „Браћа Карић” располагала.

Чему журба?

Зашто је онда Богуљуб Карић баш те 1984. године одлучио да постави тако невероватно амбициозан план: да одјеном захвати у толико различитих послова, на толико различитих места, у толико кратком временском року?

Карић је увек био одлично информисан. Увек је знао искористити информације које је добијао из најразличитијих извора. На основу информација које је добијао из земље и света, збраја два и два. Схватио је да нема времена: мора да жури. Нико није могао да предвиди шта ће бити са Југославијом. Да ли ће етнички сукоби на Косову ескалирати. Било је и те како разлога за бригу.

Оптимистичка прогноза била је да би Југославија могла опстати, чак и ако би дошло до лабављења федерације - да њен распад није ни у чијем интересу. Да ће Америка и Европа политичким и финансијским притиском ублажити унутрашње дезинтеграционе процесе.

Песимистичке прогнозе биле су да ће унутрашњи сукоби наредних пет до десет година довести до великих потреса, дестабилизације, па и распада земље.

Поникао из средине с дугим историјским памћењем и још горим искуством, Карић није имао никакве илузије. Знао је да ако дође до распада земље, то неће бити „споразумни развод брака”. На Балкану се државе - без крвопролића не растурају нити стварају. Шта је то значило када су питању пословање и развој фирме „Браћа Карић”? - Да се у што краћем року мора урадити што више! У противном, компанија би у вртлогу сукоба могла - нестати.

„Рачунао сам 1984. године да пред собом имамо пет година, максимум десет година релативног мира. Да је то, можда, све време које имамо. То је био временски оквир у коме сам морао направити све што планирам или да дигнем руке од свега. А скоро све је било против нас.”

„По свему, била је то немогућа мисија. Међутим, случајно сам почетком 1984. године приватно био у једној дужој посети СССР-у (уколико верујете у „случај”). Оно што сам тамо доживео „просветлило” ме је. По повратку у земљу, тачно сам знао шта морамо да радимо. Постојао је само један пут, један излаз, једна добитна варијанта. И ја сам одлучио да све уложимо на ту једну карту. - То је био пробој на тржиште СССР-а. А да би то било могуће, морали смо што хитније постати компанија број један у Србији. Овде створити производну, технолошку, инжењерску, финансијску базу којом би подржали пројекте у СССР-у.”

„До тада сам могао имати стрпљења и чекати да се у Србији постепено одвијају екомске реформе. Одједном нисам имао времена ни стрпљења. Било је неопходно да се под хитно приватни бизнис потпуно ослободи - како бих могао да стварам логистичке компаније које су ми за то биле потребне. То су морале бити компаније у мом власништву. Ми смо се годинама довијали: фактички ми још нисмо били ни власници својих компанија. Пред законом све је то морало да буде увијено у неке обланде „мешовитог власништва“, некаквих тобожњих „папирнатих“ орташтва са државом, у коме приватник улаже новац а држава „идеолошку инфраструктуру“ - зато што је комунизам само такве ограничене типове власништва и то с великим отпором успевао некако да толерише. Прво смо, значи, морали добити закон који ће нам званично признати да је наше оно што је наше: да смо једини власници компанија којима већ располажемо, као и компанија које смо планирали да оснујемо и да нико „одозго“ не може да нам се меша у погледу тога у шта ћемо и колико инвестирати. Од кога ћемо куповати и коме продавати.”

„И ја сам кренуо у жестоку агитацију да Србија што пре добије законе који ће изједначити положај приватних и државних предузећа. Нисам ја то радио само због нас и наше користи. Државно власништво пет пара није вредело, оно је, практично, већ било мртво, само није било никог ко би имао храбрости то јавно да каже. Поновила се трагикомична ситуација кад је умро Тито; прича се да су његови најближи сарадници толико били препаднути, да су смрт прикривали од јавности неколико дана, све док се нису прибрали и „организовали.” (Богољуб Ј. Карић)

Тачно десет година од фамозног усвајања десетогодишње стратегије развоја компаније - архитектура тог новог пословног система била је, углавном, заокружена. „Браћа Карић” су постала једна од најјачих компанија југоистичне Европе, пословни систем с компанијама разгранатим широм света. Далековидост стратегије из 1984. године огледа се и у томе што ће, практично неизмењена, остати пословно „свето писмо” компаније и у новом миленијуму!

Како су „Браћа Карић” успела у овој „немогућој мисији” тема је наредних поглавља.

Најуспешнија српска компанија

„Наша компанија је последњих година разгранала своју делатност и у земљи и у иностранству. У Србији послујемо у свим значајнијим индустријским центрима. Међународне послове развијамо готово на свим континентима. Зато је Управни одбор компаније донео одлуку и, поред седишта фирме у Пећи, из практичних разлога ефикасног управљања пословима, формирао три нова управљачка центра: један у Београду - као пословном и политичком центру земље; други у Бечу - као центру управљања нашим пословима са Западом, и трећи у Москви - за пословне активности са земљама Источне Европе.” (Богољуб Ј. Карић, „Интервју”, Београд, 1989. г.)

Средином осамдесетих година, логиком посла, експанзија „Браће Карић” кренула је готово истовремено у три правца: Београд, Москва, Беч (нешто касније и Лондон), да би се на Истоку проширила на већину земаља бившег Совјетског Савеза и Кину, а на крајњем западу - на САД и, нарочито, на Канаду.

Београд је у плановима Карића био само полазна станица за даље гранање фирме ка пословним центрима Истока и Запада. Сећајући се тог времена, Сретен Карић сажима у ком првцу су ишла размишљања и планови „Браће Карић”:

„Фирма лоцирана у Пећи из многих разлога имала је ограничен радијус деловања. Пре свега, предалеко смо били од административног и пословног центра земље - Београда. Скоро сваки предмет се негде у администрацији заглави. Морате да путујете, ургирате, губите време и новац. Да ствар буде гора Пећ има лоше саобраћајне и комуникационе везе. Не може се водити посао из Пећи с којом се једва успоставља телефонска веза. Београд има савремене комуникације, развијен ваздушни, речни, друмски саобраћај с целим светом. Али, и на Београд смо дуго гледали само као на одскочну даску за Европу и Америку. Једна од идеја је била да централа компаније буде у Лондону. Из практичних разлога, Лондон је један од највећих центара светске трговине и берзанских послова. Није се радило о политичким, већ о стратешким пословним одлукама. Од почетка смо планирали велике послове. Санкције уведене Југославији онемогућиле су нас да многе замисли, бар током њиховог трајања, спроведемо у дело. Кад смо седиште компаније преселили у Београд, појавили су се и други разлози - десет година на нас су вршени разни облици политичких притисака, уцена... Почетком деведесетих, након увођења вишепартијског система у Србији и Југославији изгледало је да је

коначно дошао крај свемоћи политике над бизнисом. Није. На жалост, ни данас ситуација није битно боља. Угрожен нам је бизнис, имовина, па, и животи.”

У Београд се почетком 1985. године први од браће пословно преселио Драгомир Карић. Заступао је пословне интересе компаније у Београду до новембра 1986. године, кад прелази у Москву да руководи пословима у Русији.

Постепено, и осталој браћи тежиште посла било је све удаљеније од Пећи.

Богољуб је био свуда: Европа, Азија, Америка... Највише времена проводио је у авиону, могло би се рећи да му је авион, пре него Београд, постао радно место. Пословима у Пећи руководио је Сретен. Али, и он се 1991. године сели на Кипар, где је компанија имала „offshore” фирме.

Зоран Карић такође је напустио Пећ и руковођење производњом препустио другима. По Богољубовој одлуци прво је прешао у Беч, а нешто касније у Лондон.

„Богољуб је 1984. године донео неке важне одлуке у вези даљег ширења компаније. Истог дана кад сам се после вишемесечно пословног боравка у иностранству вратио у Пећ, Богољуб ми каже да морам првим авионом да летим за Беч и тамо оснујем фирму. - Добро, одговорим му, чекај прво да видим породицу, да се мало одморим... - Не секирај се ти ништа, ја сам их видео, сви су добро. Преспавај, одмори се - ујутро крећеш. Богољуб је журио, желео је да што пре оснујемо централу у Бечу како више не би морали да извозимо преко државних предузећа. Зато нам је била важна компанија у Бечу.”

„Кад смо „делили” Европу, интимно сам желео да радим са медитеранским земљама, Италијом, Грчком, Кипром. Медитерански дух ми је толико близак да просто врца из мене, јужњачки сам темперамент, за разлику од германског коме сам морао са доста напора да се прилагођавам. Али, већ током првог дужег пословног боравка у Бечу, био сам импресиониран германском пословношћу, све си могао да завршиш не излазећи из хотела, ту је банка, нотар... Одушевила ме је брзина којом се завршавају сви административни и банкарски послови, што ми је повећало ефикасност пословања.”

„У Аустрији сам радио све до 1994. године кад смо одлучили да Бечку централу преселимо у Лондон. Лично нисам био за то, али нисам хтео да кварим слогу.” (Зоран Ј. Карић)

Лондон ће постати важан и у пословном и приватном животу Карића. Са супругом и децом, Зоран Карић се у Лондон трајно преселио 1994. го-

дине. Лондон ће му дуго година бити и други дом, и централа одакле је руководио пословима компаније на Западу. У Лондону ће већина деце Карића похађати универзитете.

Погони у Пећи, као и њихова сад већ нешто сужена мрежа кооператива, били су запосленији него икад. Посао је био добро уходан, а браћа су радила на проширењу тржишта и освајању нових делатности. Драгомир их је из СССР-а „затрпавао” пословима.

У Пећи, су редовно одржавани колегијуми руководстава свих погона и кооперативе, на којима су се билансирали резултати и планирали даљи потези. Погони „Браћа Карић” радили су све 1998. године, када у Покрајини долази до оружане побуне.

Већ крајем осамдесетих година прошлог века „Браћа Карић” постају значајно име у привреди Србије. Укупно лоше економско стање у земљи још више је истакло успешност њиховог пословања.

Оснивачима компаније „Браћа Карић”, Богољубу, Драгомиру, Сретену, Зорану и Оливери Карић 1989. године за постигнућа у привреди додељена је „Седмојулска награда” - највише одликовање Републике Србије у области привреде.

Тим поводом домаћи медији их упадљиво представљају „...као моћан пословни систем са 24 предузећа у Југославији и још толико у разним земљама света. Производни погони „Браће Карић” у Пећи заједно са кооперантским погонима у земљи запошљавају око 2.500 радника који су остварили укупан приход од 30 милиона долара, од чега 12 милиона од извоза. За 1990. годину планиран приход од извоза је 28 милиона долара (70 посто укупног прихода). Извоз је трајно и основно пословно опредељење компаније (огранак компаније у Москви већ увећан је показивао одличне резултате); осим Русије, Кине Аустрије, планирано је отворање представништва у САД, СР Немачкој, Пољској и Мађарској”.²⁵

25 "Јединство", Приштина, 6. 7. 1989. године.

Приватизација

Истовремено са политичким променама у земљи - увођењем вишепартијског политичког система и слободних избора за све нивое власти - учињени су први кораци ка демократизацији друштва и тржишној економији. Почеле су падати идеолошке и законске препреке за неспутан развој приватног бизниса.

Укидањем једнопартијског монопола на власт и државног монопола над привредом, тихо је суспендовано радничко самоуправљање као окосница југословенског социјализма. Земља се нашла на почетку сложеног процеса „транзиције” (трансформације друштва од социјализма - натраг - ка капитализму).

Начелно, избрисане су границе између државног и приватног сектора. Озакоњено је право приватних компанија на неограничен раст, слободу одлучивања и располагања профитом без икаквог мешања државе. Приватном сектору стидљиво се отварају врата у многим областима пословања у која је држава имала неприкосновени монопол. Последице нису биле одмах видљиве, али у перспективи ће бити далекосежне.

Понуђено је више модалитета својинске трансформације предузећа од друштвеног у приватно: сами радници су, кроз акционарску деобу, могли постати власници предузећа; предузећа су могла да се удружују са другим државним или приватним предузећима, односно да нађу домаћег или страног стратешког партнера. Предузећа су могла бити продата на аукцијској, односно тендерској продаји.

Западни инвеститори - због погоршане ситуације у земљи, као и односа с иностранством - нису били заинтересовани. Није био заинтересован ни скромни домаћи приватни капитал. Тако да кад су врата приватном бизнису напokon била отворена показало се да је то учињено прекасно! Истина, масовно су се отварале нове приватне фирме. Биле су то, претежно или „папирнате фирме”, или фирме, углавном, регистроване за трговину, преко којих се све и свашта радило. Резултат је, у економском смислу, био више него мршав.

Богољуб Карић подржава приватизацију

Богољуб Карић је користио сваку прилику да јавно подржи политичке и економске реформе, а нарочито с великим ентузијазмом да уверава у неопходност приватизације у Србији.

„Двадесет година покушавамо да убедимо власт да промени свој непријатељски однос према приватном сектору. Осећамо огромну сатисфакцију што је до тога напокон дошло. Приватно предузетништво постаје део наших живота. Наша борба није била узалудна.”

„Данас осећамо велико задовољство што смо крчили пут приватном бизнису. Он више није табу тема, хиљаде приватних предузећа је формирано у последње две године, друштвена предузећа ће ускоро постати мешовита и приватна. То је процес који се не може и не сме зауставити.”

„Хоћу да верујем да је опредељење нове српске политике за плурализам власништва искрено и доследно. Само у том случају успећемо да створимо једну привредно јаку Србију. Услови за то постоје.”

„Многа државна предузећа нуде нам пословно удруживање и оснивање мешовитих предузећа. То је атрактивно и за нас и за њих, јер ми уносимо нов начин размишљања, нову пословну филозофију ефикасног менаџмента, веће развојне могућности, обезбеђујемо послове, и што је најважније - већи профит.²⁶

Не само да је агитовао, већ је држави нудио и конкретну помоћ. Институт за мала и средња предузећа разрађивао је пројекте приватизације друштвених и стварања малих и средњих предузећа уз минимум инвестиција и максимум радних места.

„Да би се наша привреда извукла из кризе, приватном капиталу треба омогућити што већу циркулацију. Неопходна је и хитна промена пореске политике и односа према приватној иницијативи.”

„Проблем вишка радне снаге лако је решив, треба дозволити људима да раде и по кућама, дати им машине којих напретек има по предузећима а стоје неискоришће, дозволити приватницима да закупе празне фабричке хале. Сигуран сам да на овај начин можемо запослити више стотина хиљада људи.”

„Ова земља има стручњаке који се, на жалост, пре докажу у иностранству него у својој земљи. Зато треба прекинути с полувековном праксом да нам привреду воде неспособни људи. Док се не

26 Богољуб Карић, „Интервју”, Београд, 1. 2. 1989. године.

прекине с оваквом праксом, не можемо очекивати да нам буде боље.”

„Ако прихватимо реформе, не морамо се плашити за нашу будућност и будућност наше деце. Ако се окренемо тржишној привреди, приватном домаћем и страном капиталу, нећемо дуго чекати дан када ће наш радник зарађивати приближно као онај у Немачкој.”²⁷

На његово велико незадовољство, владајућа Социјалистичка партија Србије у приватизацију није ушла сасвим искрено. Иако су се многи средњи и високи партијски кадрови и сами укључили у приватизацију стварајући властите фирме, социјалистима је било јасно да би једна дубинска, доследно спроведена приватизација, брзо довела до тога да већински капитал буде приватан, што би директно угрозило њихову политичко-финансијску моћ и опстанак на власти. Владајућа партија се није бојала опозиције све док ова није располагала знатнијом финансијском моћи.

С друге стране, држава је имала огромне проблеме с привредом (уобичајена фраза је била - „привреда је пред колапсом”, у стварности, привреда јесте била у колапсу, и то потпуном). Највећи индустријски гиганти који су запошљавали од 5.000 до 10.000 хиљада радника готово уопште нису радили, више су симулирали производњу. Социјална ситуација била је катастрофална. Више од две трећине становништва било је, по мерилима УН, испод прага сиромаштва. Више од половине укупно запослених било је на „принудним одморима” примајући с великим кашњењима тек симболичан део ионако малих плата.

Наде и сумње

Истворено са издашним јавним подршкама социјалистима да уђу у дубинску трансформацију економског система, Богољуб Карић све више сумња да ће социјалисти дозволити да већински капитал у привреди пређе у приватно власништво. За разлику од Хрватске и Словеније у којима долази до изразитог јачања антикомунистичких и тржишно-либералних, прозападних политичких снага, већинско бирачко тело Србије и Црне Горе још у социјализму и федеративној Југославији види најсигурнијег заштитника стечених радничких и етничких права.

Карић је већ стекао транзиционо искуство у земљама бившег СССР-а, у којој су „Браћа Карић” непосредно учествовала, као што је био упознат

²⁷ „Дневник”, Нови Сад, 20. 8. 1990. године.

с различитим транзиционим искуствима земаља Источне Европе. Знао је какве огромне ломове собом доноси лоше осмишљена транзиција, као што је знао каква опасност прети ако Југославија у транзициони процес не уђе хитно: ускоро би остала последња земља Европе са социјалистичком привредом, самоизолована, и Западу као партнер неинтересантна.

Карић се бојао за будућност Југославије и Србије. Овај страх се јавио пре политичке кризе која ће довести до распада СФРЈ. Сумњао је да њени челници имају политички капацитет и интерес да у Југославију и Србију уведу капитализам, односно да реформишу основе на којима је почивала федерација. Бојао се да ће Србија изгубити трку не само са „братским републикама”, него и с источноевропским окружењем, у односу на које је деценијама имала компаративне предности.

„Приватизација у Србији иде спорије него што је најављивано и него што је то неопходно. Сви се жале да нема пара. Кажу, нема приватизације без инвестиција. Али не можемо седети скрштених руку и чекати стране инвеститоре. Нешто можемо да урадимо и сами. Желимо на делу да покажемо да успех фирме много више зависи од памети и храбрости него од пара. Сви су навикли на „државне јасле”. Неће људи да ризикују. Мораће. Ко хоће да живи боље, мораће и више да ризикује и више да ради; да судбину узме у своје руке. Ко се задовољава државном „социјалом”, мислећи да је то најмањи ризик, на крају би могао остати без ичега. Важно је да наши људи то озбиљно схвате и добро размисле где им је будућност: да ли у личној предузимљивости или у пасивном чекању да их држава доведи „збрињава”.²⁸

„Државно туторство над привредом нигде се није показало успешним, па ни код нас. Није посао државе да пуни празне касе предузећа која не знају да раде, или постоје тек тако, без икакве економске рачунице. И на Западу се деси да доказано успешни гиганти у неком тренутку посрну и држава им притекне у помоћ, али такви случајеви су изузеци који потврђују правило: постојиш докле побеђујеш. Правило је једноставно, сурово, па ако хоћете и праведно. Који би то други разлог оправдавао постојање једног предузећа ако не његова економска успешност?”²⁹

28 Проф. др Михајло Марковић, водећи идеолог реформисане Социјалистичке партије, до данас није променио мишљење да је једнопартијско социјалистичко друштво оптималан оквир за афирмацију свих демократских потреба радног човека.

29 Богољуб Карић, „Интервју”, Београд, 1. 2. 1989. године.

„Правила игре морају бити јасна”

За стручни часопис „Привредни преглед”, у децембру 1989. године Богољуб Карић, председник Пословодног одбора „Браћа Карић”, написао је чланак о перспективама југословенске економије, насловљен „Правила игре морају бити јасна”. Он истовремено охрабрује власт да уђе у дубинске реформе и критикује је што то не чини. Даје јој подршку и испољава прве озбиљније резерве према њеној политици.

„Каква ће бити ситуација у југословенској економији тешко је предвидети, исувише је непознаница, укључујући и питање да ли ће уопште опстати јединствено југословенско тржиште. Затим, ту је инфлација, треба донети огроман број закона који регулишу тржиште, нови порески систем, кредитно-монетарну политику и др.”

„Не могу довољно да нагласим колико сам забринут због оклевања да се спроведу стварне економске реформе. Користим сваку прилику, па и ову, да упозорим на просту чињеницу: само приватни сектор може спасити нашу привреду. Само он има потенцијала да привуче инвестиције и покрене производњу. Држава је деценијама ненаменски арчила кредите, њој страни инвеститори више не верују, државна предузећа не могу да привуку стране инвестиције. Међутим, ко ће да улаже у земљу у којој инвеститор нема правне сигурности, економских слобода и политичке стабилности?”

Шта ради Скупштина?

„Шта уопште ради Скупштина СФРЈ? Шта је до сада усвојено од закона који су требали давно да буду усвојени? Како систем више уопште функционише? Верујем да то ни делегати у Скупштини не знају. Баве се „важнијим стварима”, њих привреда уопште не занима.”

„Шта је са тржишним законима о којима се толико прича? Ако нема тржишних закона, нема ни тржишне економије. Шта вреде Закон о предузећима или страном улагању без (одговарајућег) девизног закона и законски јединствено уређеног порезног система, без Закона о слободним царинским зонама, без Закона о вредносним папирима, берзе итд.? Тржиште је скуп правила у којима је све познато осим добити. Правила игре морају бити свима јасна, позната и примењивати се на све подједнако, не могу се мењати

преко ноћи, и од случаја до случаја. Ми та правила немамо, зато у привреди имамо хаос.”

„Посао државе је да доноси законе: она је прва која те законе и уговорене обавезе мора да поштује. Иначе пословаћемо у провизорним условима у којима је немогуће озбиљно планирати. А шта ради наша држава? Попуњава буџет тако што захвата од привреде онолико колико јој се хоће, а своје обавезе према привреди (нарочито пољопривреди) измирује кад јој се хоће и како јој се хоће - то ће угрозити домаћу производњу, а домаћи производ ће бити неконкурентан не само на страним тржиштима, већ и на нашем домаћем. Увозићемо пољопривредне производе, јер сељак неће имати рачуна да производи за тржиште. Производиће да прехране себе, дакле вратићемо се читав век у прошлост.”

„Наша политика мора једном за свагда да раскрсти да ли ће „производња политичке магле” - трајно остати њена главна „привредна грана” или ће Србија почети да производи робу коју на светској пијаци може продати. Настави ли да продаје маглу прогутате нас мрак.”

„Браћа Карић”

„Што се тиче „Браће Карић”, ми се одавно понашамо тржишно, али нас недостатак правог тржишта и тржишне конкуренције спречава да послујемо још боље. Наши се производи подједнако добро пласирају и на домаћем и на страном тржишту. На страном, посебно у СССР-у, постижемо добре резултате, јер не тежимо само продаји производа, већ своју технологију пласирамо у облику заједничких улагања, изградњу заједничких фабрика и сл.”

„Систем „Карић” је већ у Европи самим тим што у пословању примењујемо европске стандарде. Затим, ми смо успоставили бројне везе, заједничке фирме и послове са западним фирмама. Према томе, ми не чекамо, наши директори морају сами да својим компанијама обезбеде место у Европи, да стварају стратешка партнерства, мешовита предузећа, обезбеђују и привлаче страни капитал.”

„Идућа година биће још боља за извоз наших роба у земљама Европске заједнице. Унапредили смо организацију рада и управљања у складу с праксом и законима Запада, повећали продуктивност. За разлику од великог броја предузећа, до сада нисмо имали проблема с ликвидношћу. Водили смо разумну и тржишно

осмишљену инвестициону политику. Ликвидност ћемо још више повећати стварањем мешовите „Карић-банке”.”

Против монопола власништва

У Скупштини Београда Богољуб Карић је 1990. године изложио планове о преузимању неких посрнутих друштвених предузећа и њиховом претварању у акционарска друштва. На отворени позив „Браће Карић” друштвеним и приватним фирмама да им се прикључе, конкурисало је чак 470 предузећа. Карић најављује стварање пословног система БК група - од око 100 предузећа повезаних економским интересима.

„Наш циљ је стварање компаније од око 100 предузећа повезаних економским интересима. Упутили смо позив привреди и стручњацима за сарадњу у свим областима. Желимо да покажемо да оваквим начином рада и организацијом свако предузеће може успешно пословати. У Београду купујемо четири предузећа са око 1.000 радника, која лоше послују. Претворићемо их у мање пословне јединице са по стотинак радника. Сигурно ћемо их извући из кризе.”

По Богољубу Карићу проблем незапослености је у великој мери „вештачки”. Етатистичка привреда неспособна је да реши овај проблем јер признаје само један тип радног односа - у коме је држава једини послодавац. Пракса је доказала да је држава лош послодавац. Светско искуство је да су приватна предузећа ефикасније од државних.

„Наша држава је гломазна и скупа, више троши него што зарађује. Зато је нужно да се држава потпуно отвори за све типове власништва. Само приватни бизнис - ослобођен свих неприродних стега - може извести економију из кризе. Само приватни сектор има потенцијал да задовољи растуће потребе запошљавања.”

„Ја сам притив свих монопола, па и државног власничког монопола над привредом: залажем се за равноправност свих типова власништва: државног, јавног и приватног. Ако држава верује да може да издржи конкуренцију приватног сектора - нека уђе у слободну утакмицу с њим, под једнаким условима. Нека задржи власништво над предузећима за која има посебне интересе - и нека сноси потпуну финансијску одговорност за њихово пословање. Али, не из џепова грађана, пореских обвезника. Под једанким условима сви да иду у стечај и ликвидацију ако нису способни самостално да зарађују.”

О награђивању и другим погодностима неуобичајеним у другим предузећима, Богољуб Карић каже:

„Наше правило је - како радиш, тако и зарадиш. Зато просечан лични доходак износи 800 немачких марака, а до краја године биће 1.000 марака. То је просек, а најбољи међу најбољима зараде много више. Ту су и други стимуланси за још веће и квалитетније ангажовање: веома повољни кредити за индивидуалну стамбену изградњу, бесплатно летовање за најбоље раднике и њихове породице, регресирани годишњи одмор за све запослене. Ово није никаква социјала, већ нешто што припада запосленима у „Браћи Карић”, који у предузећу виде своју другу породицу.”³⁰

„Кад сам први пут дуже боравио у Јапану, обишао сам многе компаније и запазио једну за нас необичну а врло важну ствар - у Јапану је рад прерастао у неку врсту религије. Припадност компанији јапански радник доживљава као припадност једној великој, чврсто повезаној породици која се свакодневно, током радног времена потврђује традиционалним верским и корпорацијским ритуалима. Тако снажна веза не може се нећи у обезличеним односима у западним компанијама, у којима је радник тек један шраф огромног механизма.”

„Раније у Италији, а сада и у далеком Јапану, добио сам потврду да је наша породично-пословна филозофија исправна, да смо од самих почетака бављења бизнисом били на правом трагу. И јапански концепт, као и наш, заснива се на томе да предузећа треба да буду организована као једна велика породица. Не само да је наша компанија породично власништво, већ су у њој запослене читаве друге породице. На запослене у нашим компанијама, и ја и моја браћа гледамо као на чланове породице који су заједно добили шансу да за фирму, и себе и своју породицу обезбеде успех, стандард и будућност. Зато готово увек новим члановима наше фирме, па и студентима нашег универзитета који ће сутра бити запослени у њој, кажем да добити посао у нашој фирми, значи велику привилегију - припадати нашој породици.” (Богољуб Ј. Карић, „Време”, Београд, 6. 4. 1996. године)

30 „Дневник”, Нови Сад, 20. 08. 1990. године.

Дијагноза и упозорења

Карић је често у медијима коментарисао ситуацију у српској привреди. Што се тиче природе проблема са којима се привреда суочава као и начина њиховог превазилажења, он нема дилеме.

Држава мора генерално променити непријатељски однос према приватном сектору, максимално ослободити проток приватног капитала, радикално променити пореску политику према приватницима и пружити им пореске олакшице, укинути све бирократске препреке у оснивању и пословању приватних предузећа („Оснивање предузећа не сме да траје дуже него посета лекару.”) На крају, али свакако не најмање важно, треба привући страни капитал; без страних инвестиција, укључујући капитал бројне српске дијаспоре, нема ништа од оживљавања привреде и њеног експлозивног раста. У супротном, и Србији и Југославији прети банкрот.

Унутрашњи ресурси нису довољни за покретање привреде. Банке нису у стању да прате потребе привреде, нарочито крупнијих предузећа. А српска привреда се, нажалост, током дугог периода социјализма, базирала, пре свега на великим индустријским комплексима који запошљавају хиљаде, па и десетине хиљада радника. У новим, тржишним односима, таква предузећа не могу успешно конкурисати на европском и светском тржишту, а унутрашње је исувише мало и онемоћало да би апсорбовало производњу. Тако, круг се затвара. Излазак из овог губитничког сценарија, по Богољубу Карићу, колико је једноставан - толико је и социјално болан. Резон је једноставан: на тржишту могу опстати само они који послују с добитком. Једини начин да привредни гиганти у томе успеју је да пронађу себи стране стратешке партнере, или да у процесу приватизације буду продати онеме ко има довољно капитала да покрене производњу (уз одговарајући социјални програм за вишак радне снаге). Основни проблем приватизације је што велика већина српских предузећа запошљава далеко више људи него што је производњи потребно. Проблем тог вишка радне снаге држава мора да реши кроз национални социјални програм, односно програм samozapošljavanja. Финансирање тог програма треба делом да иде из капитала добијеног продајом предузећа, делом кредитима које ће обезбедити држава. Најболније питање сваке транзиције је „вишак запослених”, односно пораст незапослености. Карић упозорава да је питање запошљавања основно питање српске приватизације. Смисао приватизације је уз стварање ефикасније привреде, стварање нових радних места.

„Ако продамо предузећа, а паре, по обичају, ненаменски потрошимо на куповину привременог социјално мира, на крају ћемо се наћи у горој ситуацији од данашње. Сав капитал мора ићи у фонд

за запошљавање. У томе не сме бити компромиса. Држава мора креирати план запошљавања на потпуно другим основама од свих досадашњих. Мала и средња предузећа су кичма економије сваке развијене земље. То морају постати и у Србији. Држава, дакле, мора да стимулише њихово омасовљење, и на све могуће начине подржи њихов развој. Суштина је да држава прво мора да се што пре ослободи преосталих идеолошких кочница, док за то не буде прекрасно.”

За какву приватизацију?

„О процесу приватизације унапред се говори као о распродаји друштвене својине. Приватизација није и не треба да буде распродаја. Постоје различита искуства и различити облици приватизације. Какав ћемо ми модел приватизације применити зависи само од нас и наше памети. Важно је да не направимо грешку, јер у супротном, могло би нам се заиста десити да национално богатство распродамо и останемо сиромашни. Таква грешка се више никад не може исправити.”

„У сваком случају морамо брзо деловати, ми већ заостајемо. Концепт друштвеног власништва је највећа препрека с катастрофалним последицама. Наравно да не треба распродавати предузећа у бесцење, али то не сме ни да служи као изговор да се промене блокирају.”

„Нова српска влада мора брже покренути процес приватизације, како би у привреду ушле нове инвестиције. У супротном - ми не можемо изаћи из кризе. Вештачким одржавањем друштвене својине можемо себи да закључамо врата Европе и света. Морамо створити модерну и привредно јаку Србију, да постигнемо за годину дана оно што би у неким нормалним приликама требало за пет. Услови за то постоје. Српски народ је способан и радан, наши људи су показали у свету шта знају и могу, у Немачкој, Француској, Америци, и не видим разлога да то не учине и код своје куће. Довољно је било редова пред амбасадама у којима чека наша омладина, млади стручњаци и радници да добију визе за боравак и рад у иностранству. Долази време да људи своје идеје и знање искажу у својој држави. Ту им више нико не стоји на путу, осим ове наслеђене тешке ситуације.”

„Свака приватизација, па и најправеднија, има у себи елементата суровости. То је последица просте чињенице да приликом

купопродаје важе чисто тржишни закони. Роба вреди онолико колико неко хоће да је плати. Лоша роба нема купца, без обзира на ниску цену; лоше предузеће, без перспективе можда нико неће хтети да купи ни за један долар. Не можете очекивати да ће неко за велике паре купити предузећа оптерећена дуговањима и хроничним губицима, застарелом технологијом, неконкурентним производом...”

„Више пута сам јавно предлагао да се свим директорима предузећа наложи да у року од 6 месеци обавезно нађу страног партнера и створе мешовита предузећа са планом који ће да прихвате управни одбори предузећа и са стручњацима који ће то да припреме и прате. Ко не може за 6 месеци то да реализује, њему није место на тој функцији. Уместо њих треба поставити људе који то могу. То је један од начина да нам предузећа не оду у бесцење.”

„Задржавање концепта друштвене својине није увек израз бриге о радницима. Најчешће се ради о чисто личним интересима руководећих структура које покушавају да сачувају стечене позиције, јер знају да би у слободној утакмици знања, способности и учинка - садашње привилегије изгубили. Много њих брига за интересе радника. Да их је брига, боље би газдовали својим предузећима.”

„Ако хоћемо да имамо тржишну економију, и тврдимо да су предузећа самостални правни и тржишни субјекти, морамо поштовати економску и тржишну логику. Међутим, ако држава хоће да их штити од процеса приватизације, која нам може донети нова улагања и успешније пословање, онда држава мора да преузме одговорност за њихов опстанак и развој. Држава то не може и да хоће, јер се то до сада нигде није показало успешним моделом.”

„Мора сваком да буде јасно да друштвена предузећа чине пунолетни, стручни, свесни и одговорни људи, и то им треба или признати или одузети. У пословној комуникацији данас више нико није наиван и малолетан да му треба старатељ. Нисам до сада срео ни упознао ни једног руководиоца или радника који није био свестан како се ради или послује у његовом предузећу, да ли остварују добит или имају губитке.”

„Ако предузећа, било приватна или друштвена, пропадају или се развијају, то је само њихова брига. Ако желе да се власнички реструктуришу, што по закону морају, онда је опет на њима да се одлуче за начин и модел. Ако желе да се због својих економских интереса, а други и не постоје, удруже са другим друштвеним, приватним или иностраним предузећем у циљу пословне сарадње

и реализације заједничких пројеката, питам се ко у томе може или треба да их спречава.”

„Многа неуспешна предузећа очекују спас од политичких структура. Али, политика им више не може помоћи - ни реално, ни формално правно. Док то предузећа и њихова руководства схвате, могу пасти под стечај и ликвидацију, што је, такође, економски и правно оправдано и рационално. О заштити друштвене својине морамо говорити са становишта њене економске ефикасности и делотворности.” (Богољуб Ј. Карић, изводи из изјава од 1989. до 1991. г.)

Оштра критика комунизма

Како опада његово поверење у реформски курс СПС, тон његових упозорења постаје све оштрији. Карић је увек, кад је било могуће, избегавао идеолошке конфронтације, био је склонији „меким”, постепеним променама. Зна да се у Србији ствари тешко „ломе преко колена”. Да то обично донесе више штете него користи. Да су крупни ломови у Србији увек остављали тешке дуготрајне последице и трауме. Зато, иако прек, темпераментан човек, годима је успевао да обуздава нарав и с властима стрпљиво игра једну дугопотезну партију шаха, лагано стварајући позициону предност. Знао је да време ради за њега. Одједном, времена више није било. Био је последњи час. На политику се морао извршити одлучујући притисак да „преломи”, било је „бити или не бити”. Оклевање је, у најбољем случају, могло Србију да пребаци на потпуно споредан колосек, а у најгорем - да је догађаји прегазе. Физички, буквално.

Србија нема своју политику

За магазин „ОН” (1991. г.) Богољуб Карић између осталог критикује политку Србије према СФРЈ, унутршању политику Србије, а нарочито комунизам, зато што му се чини да реформисти у врховима власти губе борбу с догматама старог кова који прете да време врате уназад:

„Српска политика као да је паралисана лошом ситуацијом у Федерацији. Хрватска и Словенија не губе време. Траже и, чини ми се, налазе моћне савезнике за своје сепаратне интересе. Србија тврдоглаво настоји да одржи и конзервира југословенски федерализам на начин како га она види. Бојим се да је за то касно. „Да је

то унапред изгубљена битка. Мудрије би било да се окренемо властитим интересима и одмах почнемо да стварамо спољну политку у складу са властитим интересима. То се односи и наш однос према будућности федерације. Ако буде постојао економски интерес, федерација ће опстати, у супротном - она ће се распасти. Хрватска и Словенија већ активно стварају „излазна решења” за распад земље. Ми га немамо. Пасивно чекамо расплет. Шта ће бити са Југославијом зависи од интереса чланица федерације (и њихових страних спонзора), а не од устава и међународног права. Србија је увек скупо плаћала истеривања правде. Србија нема савезника за своју политику. Не видим светску силу која има интерес да брани њене позиције. То је сурова реалност у односу на коју треба наћи мудар политички одговор. Мислим да га још увек немамо, а време истиче. Ако није већ и истекло. Толико о „великој политици”.”

„Ништа мањи проблем Србије је што не разуме ни своје највеће проблеме на унутрашњем плану: чинимо исувише мало, исувише споро, исувише неодлучно. Једини начин да повратимо изгубљени корак са светом је да се трансформишемо. Све земље Источне Европе се утркују која ће се пре ослободити комунизма, изградити демократске институције и тржишну економију. А ми се још увек питамо да ли је то уопште потребно. Неким нашим мудрацима до свести не допире да комунизма нема више ни у Совјетском савезу.”

„Имамо две групе проблема: једна је она која се тиче будућности федерације и ширих интеграција, а друга се тиче разумевања узрока сопствених економских проблема, начина на који морамо са њима да се суочимо, као и тешких последица које би у будућности могли да нам створе ако их на време не решимо. Ове две групе проблема су у међусобној интеракцији, делују као спојени судови. Како да очекујемо да нас други разумеју ако ми не разумемо сопствену стварност? Како да разумемо своје проблеме ако не разумемо шири контекст глобалних промена у којима смо се нашли?”

„Србија заостаје. Производња опада, сиромаштво расте. Не разумемо и не пратимо глобалне промене. Немамо визију. Већ заостајемо за земљама Источне Европе, које су до јуче на нас гледале као што ми гледамо на Америку. Нисмо на време схватили историјски значај пада Берлинског зида. Све земље источног блока су схватиле, само ми нисмо. Радимо по оној народној „ајде да мењамо али да остане исто”. Чак и једна Русија се експресно враћа капитализму, остајемо последњи комунистички бастион у Европи. Преузимамо оно место које је до јуче имала Албанија.”

„... Морамо радикално раскинути полувековне идеолошке окове. Хитно усвојити законе који ће омогућити економску трансформацију.”

„Постигнемо ли за пет година онај ниво који смо релативно до скоро имали - требало би да будемо срећни и пресрећни. Морамо да извршимо комплетну реприватизацију. Морамо да поствемо држава, која ће грађанима пружити и политичку и економску сигурност.”

Да не би оставио никакве сумње кога сматра кривим за укупно лоше стање у земљи, Карић све оштрије критикује наслеђе комунизма и његове актуелне чуваре. Комунизам се свуда распада само тврдо идеолошко језгро Социјалистичке партије Србије одбија да се суочи са новом стварношћу, и на сваки начин настоји да Србију одвоји од ових процеса.

„Деценијама смо живели у једној великој идеолошкој лажи; филозофија која нам је подметана била је - обмана: обмана да ћемо сви живети једнако, да ћемо сви имати исто, према властитим потребама, а не према раду и резултату. Та утопија се никад и нигде на свету неће остварити. Крајњи циљ комунистичке идеологије је потпуно укидање приватног власништва; бескласно друштво у коме човек ни за шта више не би могао рећи - ово је моје - јер ће све бити „наше”, заједничко; убеђивали су нас да ће и држава, и приватно власништво једног дана нестати, а са њима ће нестати и сви унутрашњи друштвени конфликти.”

„Наравно, као свака бајка, и наша комунистичка бајка има очаравајућих дражи. Али мене су сурови живот, и лично искуство, натерали да посумњам у ту бајку. Научио сам да је стварност нешто друго. Пропутовао сам и Исток и Запад, и земље социјализма и капитализма. И свуда сам морао да запазим једну исту и просту ствар: да је компанија у приватном власништву редовно успешнија од државне, да је сељак који обрађује своју земљу вреднији и успешнији од оног који ради на државном пољопривредном добру. Да је кафаница коју држи приватни газда боља од државне. Никад се за туђе или заједничко не боримо као за своје. То се шири од породице па до државе; никад држава не економише тако добро као једна здрава, сложна породица. То је природни закон. Свака идеологија и свака економија која доследније примењује тај природни закон имаће шансе да створи успешно друштво. То је тако очигледно да готово и не треба доказивати. Довољно је само да без предрасуда, отвореног ума посматрамо човека и друштво. Очигледно је да је нагон за поседовањем својствен људској природи: кроз читаву историју човек тежи да створи лични „посед”

и обезбеди стални извор прихода који ће њему и његовој породици пружити животну сигурност. У нашој природи је и то да кад задовољимо основне потребе, тежимо нечем „вишем”, ретко се задовољавамо својим доњим могућностима. Неко увећава имовину, неко тежи утицају и моћи; неко стицању научних знања или уметничких способности итд. (који су такође својеврсни облици моћи).”

„Нас су у школи учили да је човек у суштини несебичан, спреман да властите интересе жртвује ради колективних, да ће на крају историје, у комунизму, приватно власништво нестати, и да ће све бити заједничко. А то се противи свему што о људској природи запажамо: човеку је најважнији он сам и све оно што доживљава „својим” (од породице и пријатеља до имовине и домовине); то је природан закон који је обликовао читаву људску историју. Наравно, важне су нам и многе друге ствари, нарочито оне које доприносе доживљају властитог идентитета, као што су припадност одређеној нацији, култури или религији. Некад је у одбрану тих вредности спреман на највеће жртве, изузетна дела пожртвованост и несебичност. У рату, рецимо, човеку може одбрана земље постати важнија од одбране властитог живота (ако је то цена за опстанак његовог потомства) Али, то су ретка, екстремна искушења и нерално је очекивати да ће човек бити спреман на такав степен самоодрицања у једном нормалном животу, а поготово не током читавог живота.”

„Зато се ни једно успешно друштво не заснива на спремности његових грађана на трајно саможртвовање, већ на способности друштва да што већем броју грађана пружи могућност да живе у складу са личним способностима. Комунизам је имао нереална очекивања од обичног човека, и зато је свуда у својој пракси морао да посегне за неким формама присиле како би грађана укалупио у своју нереалну визију света.”

Лицемерје комунистичке елите

„Социјализам се у теорији залаже за бескласно друштво и једнакост. У пракси, партијско-државна елита живи животом о ком обичан смртник може само да сања. То је лицемерно. На речима, сви смо „другови и другарице”, наводно имамо једнака права, а у стварности постоје огромне социјалне разлике између повлашћене мањине и манипулисане већине. Да би људима некако

замазала очи и одржала илузију једнакости, држава опет прибегава демагогији. Највећи број запослених заиста има приближно исте плате; распон плата је чак превише мали. Највеће жртве оваквог система награђивања су они који располажу посебним способностима и знањима: инжењери, лекари, менаџери, професори... Сви су они потцењени. Неприродно је и омаловажавајуће да један врхунски хирург има тек симболично већу плату од медицинске сестре. Њему држава заправо поручује: немој да уображаваш да си нешто посебно, ти си за нас обичан радник. Понижавање људи од знања и способности одлика је свих комунистичких режима.”

„Мени је давно постало јасно да су све те приче о радничком самоуправљању вешто смишљена превара, манипулација којом се влада радничком класом. То је велика превара зато што радници у суштини ни о чему не одлучују. О чему одлучује онај ко на тржишту не може да наплати стварну вредност свог рада? Какву то слободу има ако нема економску? Каква му је утеха што је равноправан у немаштини? Говоре о експлоатацији радничке класе на Западу. Права експлоатација је овде, у тзв „самоуправљању”: врхунски специјалиста на Западу заради месечно 10 - 20 хиљада долара, а наш сто-двеста.”

О култу(ри) рада

„Најтежа последица тог застрањивања је ликвидација култа рада. Партија је убедила људе да је она та која „мисли”, она је та која зна шта и како треба, шта је за радника добро, а шта није. О чему сме да има свој суд, о чему не сме. Тако је наш човек постао пасиван. Научио је да не мисли, да се не истиче, да се труд и напор не исплате, да ради само колико мора. Тако смо од нашег човека, традиционално вредног, способног, предузимљивог - створили нерадника. „Браћа Карић” од привих дана постојања покушавају да тог незаинтересованог радника - пробуди. Да га наградимо онолико колико вреди. Да му докажемо да поштујемо његов рад. Да повратимо изгубљени и заборављени култ рада. И наши резултати, и резултати других приватних фирми потврђују да је у приватним предузећима кудикамо боље радио и зарађивао него у државним, а то се онда одржава на све друго. Без култа рада нема ни успешног друштва, а богами нема ни културе, ни трајних заједничких вредности.”

„Руководиоцима појединих предузећа у систему Карић препуштамо да сами себи одређују плату. Неки од њих зарађују колико и врхунски менаџери на Западу. То значи да они за компанију морају да остваре исти онај профит колико и било који његов колега на Западу. Никад не кажем: највиша плата ће бити толико и толико. Ако неко мисли да може да заради плату од милион долара, одлично. То значи да ће за компанију зарадити бар десетоструко више. Нису сви у компанији у прилици да уговарају послове и остварују профит. Наши менаџери морају да зараде не само оно што приме - већ плате за све запослене, плус профит за компанију. Али менаџер који три месеца узастопно оствари испод оног што се очекује од човека са његовом платом, мора да уступи место другом. Управо неки од тих, сада већ бивших, руководиоца - који су примали астрономску плату за микроскопски учинак - сад застрашају људе да ће их Карићи отпустити. Карићи никада нису отпуштали раднике. Карићи запошљавају. Рођени смо као радничка деца, у бизнис смо ушли као обични радници. Али, капије наших предузећа и до сада и од сада остају затворене за нераднике. Нико не може да заради а да не ради, па ни ја и моја браћа. А што се отпуштања тиче, до сада сам отпустио само неколико својих рођака који нису могли или хтели да се уклопе у овај наш кућни ред, или су веровали да им рођачки односи гарантују привилегије. И брата рођеног бих отпустио ако га наш заједнички посао не интересује, него од њега очекује само профит и провод.”

Отворено писмо Скупштини Србије

Непосредно после стварања прве вишестраначке скупштине Републике Србије 1991. године, почеле су инсинуације да је породица Карић своје богатство стекла злоупотребом државних фондова: нарочито Кредита за неразвијена подручја и Зајма за препород Србије. Упорност с којом су се три режима (Титов, Милошевићев, касније видећемо и ДОС-ов) обрачунавала са Карићима, показује један опасан континуитет. Мотиви су се мењали, али стратегије, и доследност у спровођењу безакоња (личне моћи) остали су готово исти.

„Кад је Милошевић дошао на власт, ми смо му пружили обе руке. Пожурили смо. Кад је озакоњен приватни сектор, поверовали смо да интеграцији наше земље у Европску унију више не стоји на путу ни једна крупнија препрека. Заиста смо поверовали да Србија улази у озбиљан и релативно брз процес транзиције

из социјализма у капитализам. Имали смо разлога да у то поверујемо. Озакоњење приватног власништва у привреди изгледало је као снажан гарант таквог опредељења државе. Ако се приватнику дозвољава да отвори сопствену банку, универзитет, телевизију, онда се држава никаквом политиком не може вратити на старо. Али, политика увек пронађе начин да буде глупља него што уобичајено мислимо да је.”

„У српском парламанту 1991. године неки посланици су тенденциозно потегли питање порекла наше имовине, која, наводно, потиче из злоупотреба различитих државних фондова и кредита. Није то био први такав напад, али први пут је изречен за говорницом Скупштине.”

„Више нисам хтео да отрпим. Послао сам отворено писмо председнику Скупштине, свим посланицима, поделио га медијима. У њему сам до последње паре положио рачун о свим тобожњим кредитима, фондовима, малверзацијама за које су нас прозивали. Инсистирао сам да се покрене скупштинска истрага да се једном за свагда рашчисти „досије Карић”. Али не, није им у интересу. Више воле да се играју једне друге игре: изокола нападну па заћуте, као да ништа није речено. Сви се праве луди: ћути политика, ћути истражни органи, судство... А над нашом главом - гиљотина. Мени је та игра била добро позната. Та стално лебдећа претња има за сврху да застраши. Порука је јасна: Ако не будеш послушан...”

Директан повод за писмо био је напад изречен са говорнице Скупштине да је компанија БК од државе добила кредите у укупној вредности од 2,5 милијарди немачких марака - који никад нису враћени! Од 1979. године Карићи су мање-више помишљиво прелазили преко разноразних инсинуација. Правдали су се, доказивали да поштено послују... али грудва снега је расла у лавину. Како су сличне инсинуације трајале исувише дуго, а у Србији, бар формално, успостављена демократска власт, Богољуб Карић је одлучио да на последњу од њих одговори: да пред истом том скупштином, једном засагда, јавно положи рачун о пословању Компаније од њеног настанка: у писму су наведени тачни износи свих кредита које је компанија „Браћа Карић” од свог оснивања добила.

Писмо је имало и један шири друштвени контекст: гневан не само због политикантских ујдурми на Компанију, које су настављене и у новој власти, већ више због непромењене катастрофалне политике према Косову и Метохији, Богољуб Карић је још једном понудио тачну дијагнозу косовске кризе. Сматрао је да на сепаратистички изазов држава треба да одговори осмишљеним, дугорочним економским програмом - а не затварањем очију или репресијом. Такав економски програм Карићи су понудили Републици још 1985. године (пројекат „Карић - Косово 50”).

У међувремену, косовска криза је породицу Карић коштала губитка фабрике, великог дела личне имовине, и две године узалудно утрошеног рада на пројекту „Карић - Косово 50”, који је за стратешки циљ имао - управо опстанак Срба на Косову и Метохији. А губитак који је због ситуације на Косову и Метохији трпела Република Србија, већ тада је био немерљив.

Писмо је упућено 20. 4. 1991. године. Због актуелности коју и данас има ова својеврсна анатомија косовске кризе цитирамо га у целини:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ СРБИЈЕ

Због познате ситуације на Косову и Метохији, после контрареволюционарних догађаја који су се десили, а често слушајући и праћећи седнице садашњих комуниста и осталих великих партија за, како рече посланик Терзић, мученички српско-црногорски народ на Косову и Метохији, одмах нам је било јасно да од тих силних седница и мноштва речи, српски народ на Косову и Метохији неће добити ништа и да су садашња заклињања јединих представника република и покрајина за решавање кризе на Косову била најобичнија бољшевичка лаж и део политичког маркетинга.

Ми смо, као предузеће „Браћа Карић”, 1985. године сачинили идејни пројекат да у 25 општина Косова и Метохије одаберемо по две месне заједнице где претежно живе Срби и Црногорци, а које су после рата потпуно зајосијавили, нажалост, њихови представници - бољшевици и комунисти, иако да су те месне заједнице до данашње дана остале на минимуму егзистенције и рубу људске цивилизације, чак, и без права слободне комуникације на свом мајерњем језику.

Наша комисија, тада неуспоредиво мања него данас, претпостављајући да у српском руководству постоји жеља за решавањем тих проблема, упутила је припремљени пројекат Скупштини, свим органима Републике Србије и Федерације, и председницима држава. Наш пројекат садржавао је неопходан минимум за развој тих средина, а то значи:

- изградњу једне мале фабрике, која би запослила од 30 до 60 радника,
- изградњу 50 стамбених објеката - мини маркета, амбуланте, сервиса за разне услуге, адаптацију или изградњу школе и адаптацију или изградњу нове цркве.

Пројекат је наишао на јуну подршку републичких органа и скупштинe СФРЈ. За реализацију наше идејне пројекта, постојао је само један начин финансирања - то су средства Фонда Федерације за развој неразвијених подручја. Обавестили смо 25 општина на Косову и Метохији да смо добили подршку највиших органа Републике и Федерације и замолили да свака општина делетира по две месне заједнице где претежно живе

Срби и Црногорци, да нам ставе на располагању бесплатну локацију за изградњу поменутих објеката, да нас ослободи плаћања комуналија и осталих обавеза инфраструктуре, које су у надлежностима околине. Када смо добили сагласност околине, предстојао нам је најтежи посао, наћи удружење - друштвена предузећа из Југославије која имају сродну производњу са нашим појединцима и која ће имати економски интерес да с нама на Косову учествује у реализацији поменутих пројеката. Анимирано је 180 предузећа у Југославији. Свако предузеће коме смо се обратили на територији Југославије, од Словеније, Босне, Македоније итд., дало је одричку оваквом појединцу. Били су задовољни што постоји конкретан појединец који ће се изградити средствима која они издвајају за Косово и Метохију - коначно ће знати где се њихове баре протеку, а не да их као до сада дају Фонду Федерације из које се, према нашем сазнању, преко 4 милијарде долара, понављамо преко 4 милијарде долара дало Косову и Метохији преко Удружене банке Косова.

Пројекат смо назвали „КАРИЋ-КОСОВО 50“. Пописано је 17 уједина за реализацију 17 пројеката у 17 месних заједница. Када смо доставили пројекте Привредној комори Косова на одобрење и сагласност за добијање средстава из Фонда Федерације, скоро никакве шансе није постојало да добијемо сагласност за реализацију датих програма. Обратили смо се свим функционерима од Покрајине и Републике до Федерације. Многи функционери ван Косова и Метохије су се ангажовали, посебно морамо да истакнемо појединца Али Шукрије. Али, имали смо и страхоушне блокаде не само код руководиоца албанске националности, на жалост, него и код руководиоца српске националности, пошто ако су из Пећи. Прошло је неколико година наше ангажовања, малтретирања, да добијемо сагласност само за 4 пројекта. Настао је нов проблем. Требало је обезбедити финансијска средства. У међувремену се променила и политика и кадрови у Србији и на Косову, па смо веровали да ће бити лакше и брже. На жалост, успели смо делимично да добијемо средства за два пројекта. Поново смо обилазили све највише политичке структуре српске државе, јер југословенска није имала ауторитет да то реши. Сви су оцењивали у разговору, од председника Скупштине до председника Председништва да је то добро, да нам баш то треба, да морамо да обезбедимо средства за такве пројекте. Учињене су и репоруке са највишег врха државне власти директорима појединих банака. Разумевања је било, али конкретних ефеката никада. Уз њихово обећање да ми слободно наставимо да радимо, а да ће се средства у међувремену обезбедити, и даље смо улажали своја средства за почетак радова на изградњи фабрика, уређивали локације, поставили камене темеље уз помоћ и присуство представника највиших органа Републике и средства информисања. Одржани су бриљантни говори појединих политичара да српски народ није сам, да држава мисли на њих, да крећу нове фабрике, појени ... да би данас, по-

сле шесті іодина коміанију „Браћа Карић” јавно ірозивали, и ішо у ірвом срїском вишесїраначком Парламентіу, да је хїшела да се боїаїи на средсївима Фонда федерације, „на нужди и муци Срба и Црноїораца”, како је ішо изјавио іосланик Терзић, да смо іримили 259 хиљада милијарди. Уместіо да іосланик іиїа - шїа је са 4 милијарде долара које су Косово и Мейіохија добили, іде су іаре уїрошене и ко их је добио?

Истїина је следећа: комїанија „Браћа Карић” уложила је велика своја средсїва за іриїрему іоменуїих іројекаїа изїрадње фабрика, за кадрове и ексіерїе које је аніажовала за реализацију ішоі іроїрама, извршила исїлаїе свим аніажованим ексіерїїма іо ііом основу, заусїављајући делом и свој развој на друїим іодручїима, верујући да ће реализоваїи іројекаї „КАРИЋ-КОСОВО 50”, као сїраїїешки іројекаї за Србију, Косово и Мейіохију, како би іїе фабрике у неким іїежим сїїуацијама биле и најбоља одбрана ііог народа и іодручїа.

Није реїко комунистїичка идеолоїија све оне који су носиоци іроїреса іосле одређеної усїеха іокушавала да комїромиїује и іовуче назад. Остїаци бољшевичкої іонашања и данас се іроїїежу.

Данас комїанија „Браћа Карић” има 107 чланица - іредузећа у земљи и у иносїрансїву, која зайіошљавају две и іо хиљаде радника, који обједињују 19 хиљада кооперанатїа широм Јуїославије. Ми іранице не іризнајемо.

Право уїрављања у 44 іредузећа има Уїравни одбор Комїаније „Браћа Карић”, док у 63 іредузећа Комїанија „Браћа Карић” има део акција. Наша комїанија не носи име река, ірадова, іланина, народних хероја и іолиїичара, већ име наше іородице, које чувамо и афирмишемо.

Поводом изношења оваких лажи и неисїїина обраїили смо се Косовској банци Д.Д., из Пришїїине, која је у сїїечају, дана 19. 4. 1991. іодине. Замолили смо сїїечајної уїравника да нам из докуменїиације досїаве све коришћене кредиїїе комїаније „Браћа Карић”, као и сисїема уїоворних и іриваїїних іредузећа. Одїовор Косовске банке, односно њеної сїїечајної уїравника, іласи: На захїїев СП „Браћа Карић”, из Пеїи, дајемо іодаїїке о до сада одобреним кредиїїима:

1) Кредиїїи одобрени из средсївава Фонда Федерације за кредиїїирање бржеї развоја іривредно недовољно развијених реїублика и САП Косова:

- у 1983. іодини 597,57 динара за изїрадњу хале;
- у 1987. іодини 6. 280,00 динара за набавку оїреме;
- у 1988. іодини 15.759,39 динара за набавку оїреме;
- у 1988. іодини 3.235,74 динара за набавку оїреме;
- у 1984. іодини 100,80 динара за ТОС.

УКУПНО: 25.973,50 динара.

Ови кредити су одобрени и коришћени када је назив фирме био „КО-СОВОУНИВЕРЗУМ”, Пећ (уговорна организација рада).

2) Кредити одобрени из банкарских средстава:

- у 1986. години 2.655,43 динара за набавку опреме.

Овај кредит је одобрен и коришћен са називом фирме „МЕТАЛАЦ” ООУР „БРАЋА КАРИЋ”, Пећ (као уговорна организација удруженој раду, која, дакле, нема статус приватној предузећа).

3) Кредит одобрен из средстава међународне финансијске корпорације и ИФЦ из Вашингтона из кредитне линије за малу привреду у износу од УС \$ 86.180,14 и ДЕМ 86.180,14. Кредит је одобрен у 1981. години, у целини је искоришћен и отплаћен.

И ако смо овај кредит добили на 10 година, вратили смо га за 4 године, и без обзира што смо добили динарски део, а не девизни, редовно смо отпоређивани курсним разликама, што такође говори каква је политика била тада према нама. Потписник овог документа је стечајни управник, др Слободан Станојевић. Изузев примедби у зајради, све остало је дајто према тексту дописа, који достављамо уз писмо.

На основу наведеног, јасно је да приватно предузеће „Браћа Карић”, никада није добило, није користило ни један једини долар, није динар кредит. Истина је да смо средства стално тражили, до сада је за потребе наших чланица на стотине захтева упућено банкама да се одобри било какав кредит. Обавили смо више интервенција код званичних органа републике, посебно од када је формирана „Карић банка”. Тражили смо, на пример, кредит од 100 милиона динара, крајем прошле године, како би „Карић банка” у најбољим условима за развој приватној предузетништва малих и средњих предузећа могла да помоћу развоја тих предузећа. Дobili смо, као и обично, сва обећања, али на жалост, до данас ни „Карић банка” није добила ништа.

Шта нам је преостало, осим да схватимо да смо били у заблуди да је ово време бизниса и промена, економској размишљања и тржишној понашања, да су сви наши најори и огромни материјални трошкови до сада узалуд уложени. Дешавало се прошле године да у неколико друштвених предузећа која преко нас извозе или раде са нама, дође до смене њихових директора и прекида пословних односа.

Преостало нам је једино да одемо у цркву, да ујалимо свеће, да се Богу помолимо да нам помоћу да испирајемо на свом путу који је сигурно пративан и исправан, и да своје чланице што пре реституирамо и повежемо са зајадним комјанијама.

Сматрамо да дубоко припадамо Европи и свету, 23 наша предузећа, а самим тим и представништва, налазе се у најразвијенијим земљама -

од Јајана, Аустралије, Америке, Француске, Аустрије, Швајцарске, па до Совјетској Савеза.

Јуна месеца прошле године, у Москви смо устали у рад нову фабрику, уз присуство највиших функционера и привредника Руске Федерације и Совјетској Савеза. И поред упућених позива орјанима Србије и председнику српске владе, који је управо тих дана боравио у Москви, ни он, ни југословенски амбасадор нису присуствовали отварању фабрике.

Ове године завршавамо још једну фабрику у Москви. У току је закуљивање још 6 фабрика у Совјетском Савезу, које производе и раде за зајадно тржиште по моделу орјанизације производње и управљања компаније „Браћа Карић“, чији се производи све више продају за конвертибилну валуту на зајадном тржишту. Ових дана се завршава и формирање мешовите банке у Русији, коју је покренула „Карић банка“.

Изградњом фабрика на Косову и Метохији сопственим средствима нисмо ни дана били ослобођени пореза и доприноса, док у Русији три године немамо обавезу да плаћамо порезе.

Били бисмо срећни када би народни посланици наше Скупштине модел нашег рада и функционисања покушали да ставе у функцију привредног развоја Републике и када би трансформацију друштвене имовине на првој наредној седници ставили под једну тачку дневног реда.

Сва друштвена предузећа која нису од посебне државне интереса српске државе, хитно би требало трансформисати у приватна и мешовита предузећа. Рок завршетка - 180 дана. За то време отпустили све оне који то нису способни да изведу, оставили младе, амбициозне, енергичне стручњаке, који ће даноноћним радом бити spremни да ревитализују и оспособе посрнулу привреду, која је на ивици економске амбиса. То је, по нама, најважнија тачка дневног реда Скупштине Србије. Тако би се по први пут створили услови да Скупштина Србије данима не расправља о економском положају привредних субјеката и социјалним проблемима, ширајковима и општом, већ да се бави политичким, правним, еколошким, културним, образовним и другим подручјима. А појединим посланицима који не могу да прежале време бољшевичкој, бирократској и каријеристичкој улитицања у рад привредних субјеката, кадровску политику и слично, и који би после овога изгубили, пре свега, личне интересе и привилегије, саветујемо да савесно обављају своје функције из свој домена, а рад предузећа и њихово пословање преустане менаџерима, тржишту и надлежним орјанима и службама. Алтернативно, свим заинтересованима нудимо функцију директора наших пројеката изградње фабрика на Косову и Метохији, с упозороњем да то није ни мало лак посао, у шта ће брзо моћи да се увере.

С поштовањем према свима међу вама који часно бранише законитоси, правду, истину и добробит грађана Србије.

Пећ, 20. 4. 1991. год.

Одбор директора

Комитаније „БРАЋА КАРИЋ“

Богољуб Ј. Карић

Одјек - мук

Писмо је у медијима прећутано. У Скупштини о њему уопште није расправљано, није покренута никаква комисија за испитивање истинитости наведених тврдњи. Зашто? Утврђивање чињеничног стања и евентуална јавна „рехабилитација“ Карића никоме није била од користи. Напротив, било је и те како и политички и материјално корисно оставити да над њима непрестано лебде облаци сумње, а повремено их и подстицати. И, наравно, наплаћивати им „заштиту“. Били су златна кока, идеална мета напада и за власт и за опозицију: најуспешнија српска фирма, можда и једина која је током санкција успевала (легално) да прави новац. Каса из које се, милом или силом, увек могло захватати.

У времену о коме је овде реч, обраћање Скупштини једног приватног пословног човека био је чин храбрости, па и дрскост. Никад ником пре Богољуба Карића тако нешто није пало на памет. У социјализму грађанин никад јавно не полемише с државом, он никад (јавно) не критикује државу, а нарочито - он је никад, али никад, јавно не оптужује; оно што грађанин треба да ради кад га држава јавно „оплете“, јесте да ћути, трпи и Богу се моли да хајка на њега прође, и да буде срећан ако се све заврши само на речима.

Кад Партија неког грађанина узме на зуб и крене у његову учесталу „прозивку“ - то је могло бити опасно. Често би идеолошке „хајке“ на појединце биле крунисане његовом професионалном и моралном дискредитацијом, губитком посла, ускраћивањем грађанских права, укључујући лишавања физичке слободе.

У случају напада на Кариће једног релативно анонимног посланика, па макар и са скупштинске говорнице, који уосталом није наишао на хорски одзив других посланика, нити богзна како жесток одјек у медијима, није личио на планирану, смишљену кампању из врха власти. Самим тим, вероватно, да он за Кариће није представљао неку озбиљну непосредну опасност.

Зашто је онда Богољуб Карић реаговао тако жестоко?

Карић је знао да су у питању преломни политички тренуци. „То-чак историје” је тренутно блокиран политичким муљем, али сваког тренутка се могао закотрљати: нико није знао у ком правцу: можда у будућност, можда натраг у прошлост? У самој партији око „идеолошког курса” постоје унутрашње поделе.

Тврдо крило старих „Титових револуционара”, још је било моћно. За њих је капитализам - класни непријатељ, бизнис - лоповлук, а бизнисмен - лопов. Радо се сећајући идиличних времена кад су „капиталистичку банду” постројавали пред стрељачким стројем; времена кад су у револуционарном заносу с планина сишли право у луксузне виле таквих као што је овај Карић, да би им о истом трошку одузимали и све друго што су ови имали: фабрике, банковне рачуне, животе... Њихов непоколебиви поглед на живот остао је непромењен, поглед - преко осе нишана; а он је још живахно тињао у „револуционарним” душама остарелих ветерана.

Насупрот њима, „реформско” крило СПС-а још је лабаво, у повоју; они нису довољно високо у хијерархији моћи, оклевају, повијају се према приликама. У суштини, чекају да Милошевић преломи. Милошевић не жури. Он обично чека дванаест и пет.

Карић нема времена да чека: одговара противнападом. Жестина његовог одговора несразмерна је провокацији, и политички не нарочито мудра. Он за то има разлог: јавно демонстрира да се не да застрашити, и што је важније - покушава да окуражи све оне који ћуте и калкулишу да проговоре, да време не ради за њих, да ће чекајући праву прилику изгубити животну шансу да спасу и странку и Србију. Наравно, било би политички наивно мислити да Карић изосола није покушавао да врши притисак и на Милошевића. Не у смислу конфронтације, било је то време Карићевих нада да би овај прагматични политичар још могао да направи одлучујући заокрет у пожељном правцу.

Али, у медијима Карић избегава да говори о овој политичкој димензији сукоба. Ограничава се на одбрану личног и породичног достојанства. Каже да је нарочито погођен што се у овој прљавој игри бескрупулозно насрнуло на све што човека чини човеком: на његово елементарно поштење и патриотизам, на приврженост свом косовском пореклу; да је бачено благо не само на њега него и на целу породицу, укључујући и децу. Подсећа да ово није први напад на Кариће, да инсинуације показују континуитет; овај „напад из задњих клупа” само је опасна индикација да је стављен изван закона, да ће убудуће блаћење Карића постати „спортска дисциплина” за сваког „политичког пикавца” коме се прохте да се иживљава, а да ни на који начин због тога законски не одговора.

Важно му је исто тако да не дозволи да његов Програм „Карић-Косово 50” постане предмет подметања и манипулације. За сваке новине које су спремне да објаве он подсећа да је његов пројекат настао као реакција на катастрофалну ситуацију на Косову и Метохији, односно на његов шири контекст и значај:

„Медији су били препуни вести о масовном исељавању косовских Срба. Сваки ТВ дневик почињао је снимцима дугих колона српских избеглица који, носећи шта се понети може, напуштају заувек свој завичај и спас траже у Србији. Народ је у Београду демонстрирао, скупштинска заседања су била препуна патриотске реторике и бриге за људе који „под притиском”, како се говорило, морају да се исељавају. И нико ништа није предузимао да се ствар поправи. Србима је забрањено да продају своју земљу Албанцима, пооштрена је полицијска заштита српских домаћинстава. Али, то није дотицало суштину проблема. Етнички сукоб Албанаца и Срба био је далеко сложенији него што је то изгледало из Београда.”

„Поред историјских корена, важно је разумети у каквој беди живи становништво Косова и Метохије. Сиротињска, заостала пољопривреда, огромна незапосленост. Милијарде које су деценијама улагане у Покрајину из Фонда за неразвијене, нису ништа битно промениле. На шта су те паре трошене Србија није имала скоро никакву контролу. У сваком случају, најмање на привредни развој. Онда су се одједном појавиле велике паре. Откуд албанској сиротињи паре за масовну куповину српских кућа и имања? Одједном, пара за исељавање Срба било је на претек. Није се питало шта кошта. Сваку цену били су спремни да плате. Што парама, што насиљем, најчешће комбиновано, читави крајеви су „испражњавани” од српског живља. Тако је укратко изгледала ситуација на Косову, у време кад смо пројектом „Карић - Косово 50” покушали исељавање бар донекле да зауставимо.”

„Да ли се могло понудити нешто више и боље? Наравно да се могло. Али не као индивидуална иницијатива, него као државни програм. А држава није имала никакав конкретан економски програм. Само административне мере, углавном репресивне. Кад смо ми понудили наш програм, од медија западних република смо нападани као екстремни националисти. 'Зашто фабрике за Србе? Зашто Југославија да финансира „српски националистички пројекат”?' Поредили су га с ционизмом, с присилним исељавањем Палестинаца од стране Израела у појасу Газе. Поређење је било крајње дегутантно и потпуна замена теза, јер с Косова се нису исељавали Албанци већ Срби, и никакав, али баш никакав притисак на Албанце није вршен, нити је било икаквог исељавања Алба-

наца. Напротив, на Косову је трајало неконтролисано усељавање Албанаца из Албаније - зато што је у Албанији владала још већа беда. У Србији су кренуле појединачне оптужбе да Карићи хоће да се обогате на српској беди. Тако смо били нападани са свих страна. А нико ништа није предузимао, нити предлагао да се предузме, као да је ескалација кризе - у нарастајућим међурепубличким обрачунима - свим завађеним странама одговарала ради дизања опште температуре и заоштравања сукоба.”

„Те фабрике су требале да буду истинске „карауле” одбране Србије и Југославије, искре вере и наде у боље сутра. Стварање радних места и услова за живот једини је начин да се заустави масовно исељавање Срба.”

„Утолико ми теже падају што међу јавним наступима појединих људи има и оних који тачно знају шта је истина, а без трунке стида говоре како су „Браћа Карић” успела захваљујући специјалним привилегијама, олакшицама у добијању кредита за изградњу фабрика из Фонда Федерације, и ко зна шта још. Одговорно тврдим да ништа од тога није тачно. То свако може да провери. Ни сам више не знам колико пута сам позивао сваког ко има доказ да не говорим истину да ту ствар истерамо на чистину, пред камерама, пред законом. Једном за свагда. Ћуте, праве се луди, до следеће прилике, кад ће се опет неко досетити да би било „згодно” прозвати Богољуба Карића за неки лоповлук.”

„Ако им је циљ био да дигнем руке од свега, успели су. Резигнирам сам па и згађен. Много сам себе у тај пројекат уложио и потрошио. Премного. Године посвећености, рада, новца, чекања по разним министарским предсобљима; хрпе пројеката, документације, дозвола, малтретирања... И баш ту хоће да ме уједу. Ако сам у неки посао у животу ушао без икакве рачунице, личне зараде - онда је то пројекат „КАРИЋ-КОСОВО 50”. Био сам толико наиван да верујем да је то, можда, моје животно дело, завештање за будућност. Да ће ме се генерације људи, ако ни по чему другом, сећати по томе што сам им омогућио да остану на Космету, што сам њима и њиховој деци омогућио пристојан живот у лепим индустријским варошима. Али, увек се нађу они којима ништа није свето, који све морају да опогане. Из интереса, из зловоље, из мржње према сваком ко нешто у овој жабокречини ради и гради...” („Интервју”, Београд, 1. 2. 1991. г.)

Овај напад на Кариће не само да је имао посебну тежину, већ је био илустративан и за многе друге нападе који су по сличној матрици понављани - предвиђање Богољуба Карића се остварило. Од те - 1991. године, „Браћа Карић” су постали мета у коју ће са разних страна, из различитих побуда - и с различитих нивоа моћи - повремено бити

одапињане стреле. Период релативног мира који су уживали као „мали привредници” заувек је био за њима. У будућности, смењиваће се периоди наметнутих „ратова” с периодима „мира”. И рат и мир зависиће највише и најчешће од политичког понашања Богољуба Карића - односно од његове политичке и финансијске (не)послушности. Сваки његов крупнији искорак из стројевог корака, којим је за Милошевићем марширала Србија - биће кажњен. Исто, као што ће бити кажњен од оних који су 2000. године - у име демократије - свргли Милошевића с власти.

Србија у изолацији

Током распада Југославије и годинама после њега, СР Југославија (Србија и Црна Гора) остала је доследна у катастрофално погрешној процени ситуације у свету и свог положаја у њему. Сваки нови политички потез био је степеник дубље у глобалну изолацију. Подршка Србима у Хрватској и Босни изазвала је оштру реакцију Америке, ЕУ и НАТО. Обележена као негативац број један, Србија је за кратко време постала најомраженија земља света, а Срби најомраженији народ од Другог светског рата. Мржња није правила разлику између Срба у Србији, Срба у Хрватској и Срба у Босни. Природно, многи мрзитељи нису ни знали где се Србија налази, али су били инструктирани шта у вези с њом треба да осећају. На тако сатанизовану земљу и народ лако је било прогурати и најнељудскију казнену политику. Према патњама „геноцидног народа” нема сажаљења. Један лош народ живи на Балкану, окружен добрим народима - његовим жртвама; политика је да жртвама треба помоћи, а лош народ казнити. То што сви они говоре истим језиком, деле исти животни простор, историју, обичаје, заједничке вредности, кога је брига. Ако би се признало да између Хрвата, Срба и Бошњака има неупоредиво више сличности него разлика, теже би било извести поделу на добре и лоше момке, без које Америку није могуће политички и војно покренути против неке земље. Дакле, из разлога практичности, Срби у јавим наступима Клинтонове администрације дехуманизовани су до онељуђења.

Побуна Срба у Хрватској окончана је поразом Срба. Војном операцијом „Олуја”, планираном уз благослов и саветодавну помоћ Америке, из Хрватске је трајно протерано преко 250.000 Срба. Њихови домови - опљачкани су и спаљени.

Побуна Срба у Босни окончана је Дејтонским споразумом, стварањем неке врсте двочлане федерације под војним и цивилним протекторатом УН. Број српских избеглица који су пребегли у Србију варира. Током трајања борби прелазио је број од око милион, а данас је преполовљен.

Срби на Косову и Метохији су још од 1981. године били изложени „присилном исељавању”. Процес још није окончан. Око 200.000 Срба се „преселило” у Србију.

Осим српских, на простору экс-Југославије данас нема других избеглица. Мало ко се уопште бави овим парадоксом.

Срби у Србији кажњени су због политике свог руководства које је отворено помагало Србе у Хрватској и Босни. Међународна заједница почела је да стеже омчу око режима Слободана Милошевића 1992. године а да их укида 2000. године после његовог пада са власти.

Санкције и хиперинфлација

Током 1992 - 1993. године Савет безбедности Уједињених нација постепено је уводио и заостравао санкције према СРЈ. Разлог за њихово увођење била је оцена Савета безбедности да СР Југославија - пружајући помоћ Србима у Босни - подстиче сукоб изван својих граница.

Санкције против СРЈ уведене су Резолуцијом 757 Савета безбедности Уједињених нација од 30. 5. 1992. године (пооштрене Резолуцијом 787 од 16. 11. 1992. године).

Резолуцијом 820 од 17. 4. 1993. године, земља је стављена у карантинску изолацију. По свеобухватности и оштрини - биле су то најтеже казнене мере које су УН икада предузеле против једне земље. Последице за економију земље биле су катастрофалне.

Већ у првој години санкција (1992-1993. г.) производња је опала за 44 посто, плате за 57 посто, извоз за 70 посто.

Друштвени производ СРЈ од близу 25 милијарди долара у 1991. години, пао је у 1993. години на 9,5 милијарди долара.

Бруто друштвени приход по глави становника СР Југославије износио је 1991. године 2.950 долара, да би крајем 1993. године износио једва нешто преко 700 долара.

Већ 1992. године у земљи је беснела инфлација незабележена у историји новца. Вредност националне монете, динар, обезвређиван је из дана у дан гомилањем безбројних нула. Динар, као платежно средство потпуно је уништен. Чак и на пијацама и буваљацима одомаћила се немачка марка.

Југословенска хиперинфлација била је по дужини трајања (24 месеца), најдужа у људској историји, а по расту цена сматра се трећом најгором катастрофом куповне моћи свих времена.

Већ прва година санкција (1992. г.) довела је до инфлације од 9.000 посто. Паклица цигарета крајем 1992. године коштала је 1.000.000.000 динара.

Штета од санкција већ тада достигла је 20 милијарди долара.

Хиперинфлација током 1993. године достигла је незамисливе размере - 400.000 милијарди процената. Цене су повећане за 352 билиона процената, а трошкови живота за 628 билиона процената.

У децембру 1993. године раст цена мерио се дневно, а инфлација је расла 2,3 посто на сат, тј. 60 посто дневно. Месечне плате и пензије су пале на једну до две марке.

У оптицају се нашла новчанице од 11 нула која је била једна од новчаница са највећим номиналним износом у историји светских економија.

То је био резултат санкција илустрован хладним бројкама. Како је изгледао обичан, свакодневни живот грађана - кажњеника у утамниченој држави? Да се килограм хлеба могао купити за килограм пара, живот и не би био тако лош. Али хрпе пара нису вределе ништа. Радње су биле празне, делом зато што је велики део производње обустављен, делом што се произвођачима није исплатило да робу износе на тржиште и „продају“ за новац који није имао никакву вредност... Србијом је завлада „улична економија“: стотине хиљада људи који су остали без посла постали су ситни шверцери, по тротоарима српских градова се продавало готово све - од бензина до техничке робе и хране.

Запад је рачунао да ће санкције изазвати социјалне немире и унутар партијске деобе у владајућој социјалистичкој странци, које ће ослабити и евентуално разбити владајући режим, да ће се владајући режим, пре или касније растурити на фракције: „тврдокорну“ која ће бити све ригиднија како притисак на њу буде растао, и „реформистичку“ која ће заговарати дијалог, компромис, помирење... Идеја је била да се ова реформистичка струја споља охрабри да се конфронтира с тврдокорним језгром. То је сценарио с којим се рачунало.

Међутим, рачуница је била погрешна. Уместо дезинтеграције и слабљења владајућег режима, санкције су изазвале супротан ефекат - националну хомогенизацију која је знатно отежала положај демократске опозиције. Спремност народа да жртвује све друге - па и демократске интересе, у циљу очување земље, режим је одлично умео да материјализује у политичку добит: гнев осиромашеног и опљачканог народа, бар делом, преусмерио је са себе на „спољњег непријатеља“. То није било тешко из више разлога.

Срби су се (не без разлога) осећали етнички угрожени: ни у једном од југоконфликата међународни фактор није показивао разумевање за српске етничке интересе. Срби су били огорчени, убеђени да је полити-

ка моћних интересно окренута против њих, упркос томе што је правда на њиховој страни; по том питању није било суштинске разлике између власти и опозиције.

Политику Запада током распада Југославије, Срби су доживели као антисрпску. Кад су се Срби противили изласку Хрватске и Словеније из Југославије позивајући се на Хелсиншку повељу и друге документе међународног права којима се границе европских земаља гарантују као трајно непроменљиве, Запад је пресудио да ове две републике само користе једно друго право из корпуса међународног права, а то је легитимно право народа на самоопредељење. Кад су се Срби у тим републикама као њихов конститутивни народ позвали на исто право и затражили отцепљење од Хрватске, односно Босне, исто то право није им признато (Срби у високом проценту живе и изван граница Србије, расејани у другим републикама бивше Југославије, нарочито у Хрватској и Босни).

Патриотска пљачка Србије

Санкције које су уведене против Милошевићевог режима како би се убрзао његов пад, у пракси, изолација је дефинитивно „цементирала” његову власт. Показало се да његовом начину владавине изолација иде наруку, као што је то био случај многих других земаља против којих су санкције примењиване.

Режиму је пружен моћан алиби за неформално увођење ванредног стања у свим сферама јавног живота. Државне институције постале су само параван иза кога је функционисала стварна власт - концентрисана у рукама малог броја људи.

Током година санкција економија је потпуно измештена из својих легалних токова. Створена је „паралелна економија”: разрађени су илегални извори државних прихода, а новац од тих послова склањан је на тајне приватне рачуне широм света. Из тих „црних фондова” финасирао се опстанак режима, куповао социјални мир, вероватно финансирао борба Срба у Хрватској и Босни, а сигурно - велики део тог новца завршио је у приватним џеповима.

Санкције су омогућиле највећу пљачку Србије у њеној историји, које су партијско-привредној елити омогућиле неограничено лично богаћење.

Санкције су биле и алиби за „озакоњење” мафијашке економије: криминал је постао патриотски чин, правдан највишим националним интересима, борбом за голи биолошки опстанак. „Патриотски бизнис” био је привилегија режима и пријатеље режима. За неке играче то је била шанса о каквој до јуче нису могли ни да сањају: да за пар месеци постану доларски милионери.

Са Југославијом се могло трговати само илегално. С обзиром да су сви гранични прелази према Југославији били контролисани од УН-а која је на њих поставила своје царинске контролоре, сва страна роба која је доспевала на српско и црногорско тржиште била је шверцована.

Изузетак је била хуманитарна помоћ, као и један мањи број роба (претежно храна и лекови) који су били изузети од санкција и могли су се увозити у земљу легално.

Упркос „ригорозној контроли” УН-а, бродови, авиони, железничке композиције, камиони - шлепери крцати робама, годинама су лако проналазили рупу у „непробојном зиду санкција” и успевали да уђу у Југославију! Роба широке потрошње, храна, хемија, цигарете, алкохол, милиони барела нафтиних деривата... неоцарињено су улазиле у земљу и продаване по баснословним ценама.

Има истине у томе да Србија без „црне економије” не би преживела санкције, да је држава била присиљена да толерише махинације огромних размера, па и директно учествује у њима. Такође има истине и у томе да су појединци из тог посла изашли као милионери; да су милионима стеченим ратним профитерством себи касније купили и привилеговане позиције главних купаца предузећа која је држава понудила на продају у процесу њихове приватизације; то су, значи, људи који су у пљачки Србије учествовали бар двапут, први пут кад су стекли „стартни капитал”, други пут кад су тим истим новцем багателно куповали посрнула српска предузећа. То су људи који су „преживели” и демократске промене 2000. године, и данас представљају српску пословно-финансијску елиту (уз часне изузетке).

Како се име Богољуба Карића, не једном доводило у везу са „ратним профитерством” из доба санкција, треба нешто рећи о стратегији ове масовне пљачке као и о њеним актерима, без обзира што ће овом феномену бити посвећено посебно поглавље кад будемо говорили о политичкој ситуацији у Србији после пада Милошевића, октобра 2000. године и неубудљивим покушајима нове власти да се обрачуна с овим опасним наслеђем.

Стратегија пљачке

Стратегија пљачке и стицања личног богатства у време санкција била је с временом потпуно разрађена у паралелан систем који је истовремено деловао и кроз институције и мимо њих. У номенклатури власти тачно се знало шта је чији део, који финансијски ресурс одређени део апарата контролише и колико се, и на који начин може украсти за себе лично.

Пирамидално, од врха ка дну, таксативно се наводе учесници који су, уз прећутни благослов режима, имали „право” пљачке.

Учесници пљачке:

- најужи део руководећег естаблишмента;
- идеолошки апарат (страначки функционери и медијски контролори);
- апарат насиља (полиција, тајна полиција, војска, криминални гангови);
- врхови подсистема, пре свега правосуђа и банкарства;
- привредни менаџмент;
- синдикални контролори;
- челници локалне администрације;
- делови политичке опозиције, односно врхови опозиционих политичких странака.

Области пљачке:

- пљачка дела буџета државе који се „пуни” од пореза на промет од трговине нафтом, нафтним дериватима, гасом, цигаретама и тзв. акцизном робом (алкохолна пића, кафа, козметика итд.);
- пљачка новчаних резерви претходне државе; пљачка државних фондова;
- пљачка девизне штедње грађана; пљачка преко пирамидалних банака;
- пљачка кроз девалвацију националне валуте, инфлацију и уличним откупом девизних резерви становништва преко неформалних група „дилера”;
- пљачка прихода од трговине оружјем и стратешким сировинама (дрво, угаљ, олово, бакар, злато итд.);
- пљачка прихода од игара на срећу (лутрије, коцкарнице, кладионице);
- пљачка стамбеног и пословног простора и грађевинског земљишта; пљачка огромног броја некретнина угашених „друштвених и политичких организација”;
- провизије од трговине наркотицима, sex-trafficking-a и трговини људи, чак и преузимање тог посла од стране мафијашких група (истраживања показују да се овом врстом криминала остварују већи приходи од трговином наркотицима).

То, наравно, уопште не значи да су се сви из поменутих структура користили могућношћу незаконитог богаћења. Маркиране су само позиције у систему са којих је то било најлакше изводљиво, а да се не дође у сукоб са самим системом, као што су маркиране и области у којима је та пљачка имала најкрупније размере.

Исто тако, више је него вероватно да су многа од данашњих великих богатства Србије створена чистим криминалом.

Колико је људи било укључено у тај велики ланац пљачке? Ни данас није поуздано утврђено. Процене се крећу од неколико стотина до неколико хиљада људи.

Колико је новца опљачкано? Процене су различите: од пар десетина до скоро сто милијарди немачких марака.

Српски транзициони тајкуни

Транзициони тајкуни Источне Европе, од којих су, као што је познато, најбогатији они руски, јединствен су економски и политички феномен. Прва асоцијација на помињање саме речи тајкун је - доларски милијардер чије је богатство сумњивог порекла. Управо су транзициони тајкуни овој речи дали негативну конотацију. Међутим, многи од њих до својих огромних богатстава уопште нису морали доћи пословица који се косе са законом. Само су у правом тренутку били на правом месту, и то искористили. У време стихијне и експлозивне приватизације указала им се прилика да по сто пута или хиљаду пута нижој цени купе неку нафтну компанију, металуршки гигант, рудник злата. Из њихових биографија можемо видети да су пре куповине (којом су „преко ноћи” постали доларски милијардери), били државни службеници - директори тих истих предузећа, односно утицајни људи у политици. Дакле, потичу из менаџерско-политичког естаблишмента једне државе и с њим интересном повезаним појединцима.

Из истог миљеа потичу и српски транзиционих тајкуни. Уз једну специфичност коју не налазимо у осталим земљама Источне Европе: велика српска богатства настала су у време санкција, у једној потпуно изолованој економији, далеко директније су била везана за криминал и оно што уобичајено називамо ратним профитерством.

Политичка и економска изолација пронашла је и себи одговарајућу „економију”. Ова особеност произилази из просте чињенице да је држава у условим санкција, комплетног распада економског система земље прва прибегла криминалу како би опстала. Кад се један апарат власти у

име највиших патриотско-државних интереса упусти у криминал, онда је логична последица да се нађу појединци који су у том „патриотском бизнису” занемарили патриотизам за рачун личне користи.

Људи који данас представљају најбогатије људе Србије, с ретким изузецима, око 1990. године били су партијски функционери или директори државних предузећа у пропадању, који су живели од државне плате. Нису могли имати богзна колико велике личне уштеђевине. Дакле, једини новац којим су могли да се укључе у приватизацију и багателно купују предузећа по Србији, био је новац стечен на један од наведених начина. Једном покраден новац (изнет из земље ради прања у неком од пореских острвских рајева) враћао се као улог у нови (и далеко већи) круг приватизационе пљачке.

Богољуб Карић - ратни профитер

Део српских и страних медија о Богољубу Карићу је писао као о ратном профитеру, Милошевићевом милионеру.

По речима самог Богољуба Карића, да су Карићи хтели да учествују у „великој пљачки”, могли су - били су позивани да се прикључе. Али нису.

Богољуб Карић се није полакомио на разне сумњиве понуде којима је био обилато засипан. Имао је чврсту намеру да траје у послу и преживи актуелну власт. То није било једноставно. Власти се никад није смело рећи - не, али ни - да. Била је то опасна игра - ход по жици разапетој изнад амбиса.

Чињеница је да нису ушли ни у један од послова из области „црне економије”, и што је куриозитет, чак ни њихови највећи непријатељи никад их нису оптуживали да су се бавили пирамидалним банкарством, трговином оружјем, енергентима, хемијом, дуваном и многим другим робама широке потрошње које санкцијама паралисана српска привреда више није могла да производи. Богољуб Карић то овако коментарише:

„Још се може чути да смо ми Карићи - ратни профитери, да смо богатство стекли захваљујући Милошевићу. Знате ли где би смо ми били данас да није било Милошевића? Санкције су неким људима из његовог окружења одговарале. Читава економија је сишла у подземље. Никад у историји Срба политика није омогућавала тако брзо и енормно богаћење. Људи су преко ноћи постајали милионери. Довољно је било да изведете неколико крупних увозних послова с нафтом, кафом, цигаретама... и да изађете из игре као

мултимилионер (мањина која је тако урадила никад неће бити ухваћена), али већина људи није у стању да контролише своју похлепу и ти су људи до задњег дана Милошевићеве владавине исисавали паре из земље. Преживели су систем, дочекали демократске промене, прикључили им се, и нико од њих није пред законом одговарао. Да смо ми, Карићи, зарадили један једини долар у било ком од таквих послова давно би били ухапшени. Толико смо били велики миљеници и бивших и садашњих власти.” (Богољуб Ј. Карић, „Њујорк тајмс”, 16. 5. 2001. г.)

У време санкција могли су стећи десетоструко веће богатство од стеченог. Одлучили су да се држе пута који су давно изабрали: одлучили су да трају - да преживе „кризу” и обезбеде себи место у будућности. Уместо што су градили по Сибиру или улагали у Србији могли су се прихватити „озбиљних послова” у којима су људи за неколико месеци постајали доларски милионери. Данас би се, вероватно, налазили на Форбсовој листи најбогатијих људи света. Или би, ипак, како Богољуб Карић каже - завршили у затвору?

Освајање светских тржишта

За разлику од званичне политике која се хвалила да може „и сто година одолевати санкцијама”, Богољуб Карић је знао да је то само популистичка пропаганда. Без слободног протока капитала, радне снаге и тржишта није могло бити ни говора о великим пословима. Знао је да ниједна компанија која се буде ограничила на домаће тржиште - неће преживети.

Опстанак је зависио од способности компанија да своје послове извезу на страна тржишта.

До 1992. године више од 80 посто укупног пословања Компаније „Браћа Карић” остваривано је у иностранству, а тек двадесетак посто на домаће тржиште, што је компанију у великој мери заштитило од удара санкција.

Богољуб Карић никад није играо „на једну карту”, али ни ризика се није плашио. Компанија је била спремна истовремено да крене у више обједињених подухвата: да уђе у нове области пословања, финансијски постане најуспешнија српска компанија; стварањем нових компанија да себи отвори могућност деловања на страним тржиштима, на простору од Кине и Сибира на Истоку, до Канаде и САД-а на Западу. Подухват није био нимало скроман, пре би се рекло - био је грандиозан (сумњичавост у погледу његове изводљивости делила је и већина директора БК групе). Нимало чудно. У време кад је Богољуб Карић размишљао о „освајању света”, „Браћа Карић” још су била релативно мала компанија, чак и у југословенским размерама. Али, време ће му дати за право: показаће се да је одлука о истовременом „пробоју” била видовита, а вероватно и спасоносна.

И после увођења санкција Богољуб Карић је знао да санкције морају пасти, и да ће земља, пре или касније, након краха изолационистичке политике, поново бити интегрисана у међународну заједницу. Зато му је било важно да, у међувремену, учини све како би будућност дочекали спремни.

Како су имали отворен излаз према страним тржиштима пре него што је обруч санкција почео да гуши Југославију и економску кризу Србије, Карићи су дочекали спремнији од било које друге српске фирме. Њихове компаније у матици и те како су трпеле последице санкција, али санкције их нису могле уништити. Уз подршку својих иностраних фирми, из године у годину бележиле су, истина, успорен али стабилан раст. Не само да су обезбедили опстанак постојећим компанијама у оквиру БК групе, већ су у условима кад је земља гурнута деценијама унатраг³¹ успели да направе експанзију далеко изван земље.

Стратегија пословања у иностранству, у суштини, била је једноставна. Карићи су пословну филозофију која се показала успешном у локалним оквирима истраживали и у глобалним. Идеја је била да се на страним тржиштима стварају сопствене или мешовите фирме, и да се са те позиције уговарају послови који би упошљавали властите и укупне српске привредне потенцијале. Као што су својевремено с малим домаћим привредницима успели да створе јаку, флексибилну мрежу кооперативе, како би ушли у партнерске односе с великим југословенским производним системима, сад је требало применити сличан рецепт, само у увећаним размерама: поред постојеће кооперативе у земљи, стварали су мешовита предузећа са страним фирмама, суинвестирали у привреду, банкарство, грађевинарство... страних земаља, и интересно вешто повезивали све те многобројне учеснике.

Током периода од 1991. до 1993. године Богољуб Карић је ретко у Београду. Најчешће се креће на релацији Лондон - Њујорк - Торонто. Ни браћа нису у земљи: Драгомир је већ дуго у Москви, Зоран у Бечу, Лондону, Пекингу, Сретен на Кипру. Компанијом у земљи руководи борд директора.

Богољуб Карић из Торонта за један београдски недељник³² даје интервју са „програмским” насловом „Профитне игре без граница”.

Говорећи о ограничењима пословања којима је његова компанија изложена у условима санкција и неопходности да се изађе из изолације, он посредно износи критику актуелног режима (о политичким разлозима овог „одсуства” биће више речи у поглављу „Карићи напуштају земљу?”). На питање зашто је све ређе у Београду одговара:

31 Бруто производ СРЈ је током 1990 – 2000. године пао за више од 50 посто - износио је око 10 милијарди долара.

32 „Дуга”, Београд, 9. 10. 1993. г.

„У Југославији данас не можемо правити велике послове, што због санкција, што због унутрашњих прилика - озбиљнији послови већ су „раздељени” по критеријумима који немају везе с тржишним пословањем. Зато смо се окренули свету, тражећи могућност да прерастемо у снажну међународну компанију. Сматрамо да ћемо тај циљ достићи до 1995. године. На тај начин најбоље ћемо помоћи и Србији, којој ће после укидања санкција требати једна таква фирма, како би се брже вратила на светско тржиште. Не знам колико се то у Србији зна и цени, али без обзира на све, моја компанија наставља зацртаним путем ка остварењу циљева који нису мали.”

„Настојимо да послове у свету ширимо акционарским учешћем с угледним међународним компанијама, које нас поштују и уважавају, знајући нашу позицију на бившем совјетском тржишту. Заједничким улагањем са страним компанијама улазимо у послове којих се не би стидела ни једна светска фирма. Карићи су данас власници око 40 посто имовине којом располаже компанија. Шездесет посто су фирме и појединци који учествују у компанији „Браћа Карић”.

„Тежиште мог личног ангажмана је да маркирам подручја на међународном тржишту на којима можемо успешно конкурисати, али и да штитим наше интересе тамо где смо одређене позиције већ освојили. У могућности сам да уђем на многа врата, не само великих пословних људи, већ и многих светских политичара, па и шефова држава. Тренутно сам посебно ангажован око разраде стратегије нашег наступа на тржиштима Канаде и САД-а, али ће о томе моћи нешто више да се каже тек за годину-две.”

„Свет признаје само најбоље и ја се трудим да у свету будемо међу најбољима у областима којима се бавимо. Моја жеља је да једног дана компанија „Браћа Карић” буде фирма по којој ће Србија бити позната, као што је Јапан по „Сонију”, САД по IBM-у, Немачка по „Мерцедесу”, Холандија по „Филипсу”... Можда ми то нећемо постићи, али неко други из Србије хоће, само кад једног дана укупна политика и свест људи буду такви да се не сече све што штрчи изнад просека, а богатог и успешног појединца унапред квалификују као криминалца или, блаже речено, сумњиву особу.”

„Ми смо, и као породица и као Компанија, осетили ефекте такве политике на сопственим леђима. Једнима се не свиђа кад послујемо у земљи, другима кад радимо у иностранству; увек неко покушава да нас притиска и ограничава. Па, не може. Ми смо озбиљна компанија, ми не импровизујемо од данас до сутра, нити зависимо од тренутних збивања на политичком и економ-

ском плану било које земље, па ни Србије; ми мислимо унапред, гледамо у будућност - наша глобална стратегија осмишљена је за следећих двадесет година.”

О пословању „Браће Карић” у Русији било је опширно говора. У Русији су постигли (и постижу) најкрупније и најстабилније успехе. Објективно, Русија има сасвим посебно место у укупном пословању компаније. То је разлог зашто је ова тема у књизи издвојена у посебно поглавље и обрађена с највише пажње. Међутим, Русија никад није представљала једино страно тржиште за које су били заинтересовани, нити једино тржиште на коме су успешно пословали. Више пута је речено да је Богољуб Карић стратегију експанзије компаније на страним тржиштима замишљао глобално: планирао је да створи светску компанију која ће пословати на свим профитабилним тржиштима. То је и урађено. Негде с више, негде с мање успеха. Мера успешности је, по правилу, више зависила од политичке изолације Србије, него способности компаније. Упркос крајње неповољним околностима, „Браћа Карић” су могла бити задовољна резултатима у многим деловима света.

Кина

За кинеско тржиште био је задужен Зоран Карић. Његов задатак је био да у Кини направи оно што је Драгомир направио у СССР-у. Зашто су „Браћа Карић” била заинтересована за Кину? И Кина је на свој начин почела да се отвара према свету. Данас су предности кинеске индустрије свима очигледне. Она је одмах иза САД-а, земља са највећим бруто-производом, такође је и друга земља у свету по обиму извоза. Ако успе да одржи висок степен привредног раста у наредних десет-двадесет година, Кина ће престићи САД и постати најјача привреда света. У Кину се данас сливају огромне инвестиције из читавог света. Многи велики западни индустријски гиганти производњу су преместили у Кину (и неке друге земље Далеког истока). Идеолошке препреке, пре свега оне везане за стање демократије и људских права, показало се да и нису тако непремостиве препреке између Запада и Кине, као што је то изгледало у време тврдог Маовог комунизма. Чим је Кина кренула у упечатљиво отворање према тржишној економији, нарочито после присаједињења Хонг-Конга-а матици, поставила је западним привредама изазов којем ове нису одолеле. Тај изазов је, више од свега другог, јефтина и квалитетна радна снага. У време кад је Зоран Карић дошао у Кину, просечна месечна плата кинеског радника била је око 20 долара, отприлике онолико колико је амерички послодавац морао да плати радника, али за један сат рада.

Данас је примамљивост кинеског тржишта, и ништа мања привлачност јефтине кинеске радне снаге свима очигледна, али у време када је Богољуб Карић са браћом планирао да њихова релативно мала компанија крене у позиционирање на руском и кинеском тржишту, ниједна од ових земаља (нарочито Кина) није уживала пажњу западних инвеститора. Будућност посрнуле комунистичке империје СССР-а изгледала је крајње црно, а херметична Кина је представљала једначину са превише непознаница. Да ли ће Кина у будућност кренути у отварање или остати у традиционалној самодовољној изолацији, тешко је било предвидети. Као више пута у њеној прошлости, изгледало је да то мање зависи од ситуације у свету него од тога која ће струја у унутар-партијским превирањима огромне комунистичке партије Кине у будућности однећи превагу. На срећу, Кина изгледа да неповратно иде путем реформи и модернизације које је трасирао Денг Сјаопинг, ослобађајући се левих застрањивања из позних година владавине Мао Цедунга.

Осим чисто трговинских послова, Карићима је било јасно да ће Кина у непосредној будућности представљати велики изазов за инвеститоре. Зато су од почетка заинтересовани како за трговину, тако и за финансирање кинеске производње. У тим првим година кинеског отварања, није био занемарљив фактор ни то што су „Браћа Карић” из социјалистичке земље. Кина је са Југославијом одржавала традиционално коректне односе. Нису то били „посебни” односи какве је Кина успоставила с Енвер Хоџином Албанијом, али у историји тих односа није било ниједне оптерећујуће теме. Како су и сами (нарочито у односу на СССР) заговарали став да свако има свој пут у социјализам, и да је тај пут од земље до земље различит, нису никад дошли ни до отворених идеолошких размирица које су оптерећивале односе неких социјалистичких земаља.

Карићи нису имали велике препреке у сарадњи са кинеским предузећима. Без обзира што су наступали као приватна компанија, њихово социјалистичко порекло као да је отклањало све сумње на које су могле наићи компаније из „империјалистичких” земаља. Наравно, у земљи у којој не постоји слободно тржиште, у којој је сва производња централизована, њима је било јасно да сваки посао који склапају, у крајњој инстанци јесте посао са државом а не са слободним привредним субјектима. Имали су искуства у таквом пословању и то их није обесхрабрило. Поготово што су наишли на начелно благонаклон став државе. Из искуства су научили да где год не нађу тврдо „не” од стране државе, шансе за преговор и договор постоје. Наравно, између „не” и „да” често је пут дуг и компликован. Зависно од тога где се послује, пут до „да” је често био толико дуг да се није исплатило истрајавати, али и у Кини је тај пут био краћи него што су се уопште смели надати. И тамо

где су наилазили на препреке, наилазили су и на добру вољу да им се помогне у њиховом превладавању.

„У Кини сам, с прекидима, провео четири године. У четири јаке покрајине: Хонг-Конг, Пекинг, Шен-Џен и Кјан-Џин. Почели смо да формирамо један јак центар. Из Беча сам стално путовао за Кину. Кад је кренуо ембарго нисмо више могли да увозимо. Волео сам Далеки исток, Кину. У Београду сам формирао фирму Карић-Жен, 40 младих момака и девојака, са ликовне и примењене академије који су разрађивали моје дизајне, и извозили производе за Кину и Русију... Почели смо заједничку производњу у партнерству са три њихове велике фабрике. Посао је почео да цвета. Извозили смо им боје које нису имали. Њихова месечна плата 20 долара. Куповао сам њихове вредне уникате да направим велику изложбу. Рецимо, „Зид девет змајева“ из Забрањеног града који је делио царев од царичиног дела, „Храм сунца“, или минијатурни „Кинески зид“ (3 x 3 м). Стизали су вагони робе, кинески производи су се добро продавали на српском тржишту. Боги је дошао на идеју да направимо огроман кинески тржишни центар у Београду. Осмислио га је, но никад га није видео. Скупио сам велики број експоната, али је све остало у Пећи: мамутова кљова од 4 метара у коју су 4 радника 3 године урезбарилa читаву династију Минг, стилски кинески намештај стар више од 600 година... Идеја је била да кинеску културу и привреду уведемо на велика врата у Србију, да остваримо снажан мост привредне сарадње. Истовремено, да српској привреди отворимо врата Кине. И ако је Србија већ економски посртала, у то време још увек је имала шта да понуди и кинеској привреди и кинеском тржишту. И знање и робу.”

„Кренули смо пуном паром. Али, ембарго је уништио све наше напоре. Један део проблема је био у томе што је Кина поштовала санкције, други, ништа мањи, био је тај што нисмо могли транспорт између Кине и Србије обавити на легалан начин. Познато је да је Србија и у време санкција успевала да увози неке робе које су биле неопходне за њен опстанак. Како се увоз обављао замршеним трансакцијама које су представљале кршење санкција, то је астрономски дизало цену робе. Под санкцијама је, такође, дошло и до потпуног колапса српске привреде. Завладала је несташица капитала за репродукцију, енергената, сировина, резервних делова за индустријска постројења. Производња је потпуно замрла. Тако да се није постављало само питање како у условима санкција српску робу пласирати на страна тржишта, српске робе није било. Осим сировина, Србија није имала никакву производњу. У таквим условима, пословање са Кином није више имало економску рачуницу.” (Зоран Ј. Карић)

У Кини нису постигнути успеси као у Русији, али пословање је настављено током свих година санкција, као и после њиховог укидања. У међувремену, Кина је израсла у привредног џина, светско економско чудо првог реда. Све мање зависи од страног капитала. Постала је незаинтересована и за најкрупније светске финансијере. Самостално је ушла у привредне мегаинвестиције. Уместо да продаје сопствена предузећа страном капиталу, све чешће се на светској пијаци јавља као купац великих брендираних компанија. Од земље увозника робе широке потрошње, претворила се у највећег светског извозника. Економска експанзија је била тако брза и тако џиновских размера, уз оснажени државни протекционизам, да су средњи инвеститори тешко могли да испрате конкуренцију. Резиме „кинеске авантуре” Карића је да су у једном периоду искористили шансу да се на том огромном тржишту укључе у утакмицу пре западне конкуренције (исто као у Русији). Своју шансу су искористили у границама властитих могућности. Шта то значи? Карићи су у Кини били и остали слободни стрелци. Иза њих није стајала држава или нека моћна мултинационална пословна групација. У таквим условима постигнуто је колико се могло: Карићи су и данас пословно присутни у Кини, што је већ по себи велики успех. Њихова „кинеска авантура” још није добила свој епилог, стрпљиво граде своје позиције у очекивању евентуалне „животне прилике”. Зорану су се убрзо придружили млади лавови из треће генерације Карића, Саша, Горан и Симон. Они остају у Кини у Пекингу, Шангају и Хонгконгу.

Европа, Америка

Прикупљајући грађу за књигу, најтеже је било реконструисати пословање „Браће Карић” у Западној Европи и Америци. Кад сам се на то пожалио Богољубу Карићу, одговорио ми је да постоји разлог зашто још не могу да изађу са потпуним подацима о пословању на Западу. Као југословенски грађани током деведесетих година нису могли под својим именом да региструју послове. Не само што је Југославија била под санкцијама, санкционисано је и улагање држављана Југославије на западном тржишту.

„Да бих под својим именом регистровао компанију, на пример, у Енглеској, морао сам, као многи руски тајкуни, да тражим политички азил. Сваки други капитал који је долазио из Србије током деведесетих година третиран је као „режимски”, дакле налазио се под ударом санкција. Постојали су посредни начини и ми смо их искористили. Али, то није то. Ми смо имали велике планове

за Запад. Говорим о заиста крупним пословима. Такве послове можете да контролишете само ако имате неограничену слободу пословања какву имају грађани Запада, а нама је на разне начине, чак, и слобода кретања била лимитирана, условљавана разлозима који нису били ни у каквој вези са бизнисом. То је велика иронија: покушавао сам да „утекнем” од мешања политике у бизнис, да се отргнем тог смртоносног загрљаја и пласирам капитал у земље „слободног тржишта”. Тамо ме опет дочекала политика. Нуђене су ми нагодбе. Оне су, у мање или више завијеној форми, подразумевале да ми се да неограничена слобода пословања, под условом да активно учествујем у обарању режима Слободана Милошевића. За мене је то било неприхватљиво. Ја јесам био за промене, али не насилне. Те промене су морале доћи изнутра, вољом грађана, а не у режији Вашингтона и Лондона.”

„Сви ти разлози, узети заједно, лоше су утицали на наш бизнис са Западом. Зато он никад није досегао размере о којима сам годинама сањао. Али, и о ономе што јесмо успели да постигнемо у пословању на Западу још увек нерадо говорим. Ми у земљама Запада имамо многе пословне партнере. Не желим да тим компанијама и људима стварам неприлике. Поучен лекцијом како су се бирократе на Западу поигравале мојим именом и угледом, знам да још није време да о неким стварима причам. Можда је тај опрез претеран, али наш народ каже: „Кога једном уједе змија, тај се и гуштера плаши”.

„Занимљиво је да смо најмање политичког уплитања доживели у неким земљама које у свету нису уживале глас узорних демократских друштава као што су државе бившег СССР-а и Кина.” (Богољуб Ј. Карић)

Оно што је познато, то је да су и поред свих отежавајућих околности успешно пословали и на Западу. Отворене су банке у Женеви и Лондону, и још око 30 компанија на Западу.

Латинска Америка

Богољуб Карић је покушао да БК групи обезбеди крупнији пословни продор у земљама Латинске Америка. То је за БК групу потпуно ново подручје интересовања. На заједничком састанку са групом амбасадора ових земаља, Карић их информисе да компанија на чијем је челу, намерава да до 2000. године прошири своје пословање на амерички континент са тежиштем на простор Јужне Америке.

„Кључне инфраструктурне објекте у неким од ваших земаља градили су југословенске фирме. Сматрам да садашња друштвена и привредна ситуација у Југославији представља шансу за сарадњу са партнерима из Латинске Америке. Пред нама је преструктурирање југословенских предузећа и њихова приватизација. Сигурно је да постоје производни програми наших предузећа који се могу одмах или уз одређене корекције пласирати у вашим земљама.” (Богољуб Ј. Карић, у разговору с групом амбасадора земаља Латинске Америке, 1996. г.)

Избор није био насумичан. Карићу су била потребна тржишта која у постојећим условима (док још важи тзв. „спољни зид санкција”) имају политичку смелост да послују са СРЈ (и тако се, евентуално, замере Вашингтону). И Европа и САД су још у великој мери биле затворене за СРЈ. Логичан излаз из „обруча” је покушај привредне сарадње са земљама које нису под стриктном контролом америчке администрације, или се тој контроли опиру. Не ради се ту о само левичарским и комунистичким земљама, као што је Куба. Круг латиноамеричких земља различитог идеолошког опредељења, које су „удружено” настојале да се одупру гвозденом загрљају моћног северног суседа, почео је нагло да се шири још од шездесетих година прошлог века. Природан савезник је био „Покрет несврстаних”. С њим су имале бројне додирне тачке. Покрет је окупљао земље свих могућих идеолошких формација (краљевине, диктатуре, комунистичке земље изван совјетског лагера, многе ослободилачке покрете, али и земље грађанске демократије). Покрет се проширио на више континената: Азија, Европа, Африка, Јужна Америка. Заједничко им је било: колонијална прошлост, сиромаштво, привредна неразвијеност, жеља да се изађе из хладноратовског сврставања уз један од два војна блока и нађе „трећа алтернатива” - алтернатива несврстаности. Иако је Покрет несврстаних често био предмет потцењивања, не треба заборавити да су неке од његових чланица биле међу водећим произвођачима нафте и других важних енергената или сировина. Да је потенцијална снага овог „савеза слабих” била заиста минорна, не би се тако интензивно радило на његовом унутрашњем расколу. Истина, крајем века, Покрет је на издисају, али многе везе су преживеле. На пример, неке од муслиманских земаља, попут Либије, Ирака, Индије, Индонезије... насупротив муслиманској већини подржале су СРЈ током распада Југославије и нису испољиле нарочити ентузијазам за стварање муслиманске државе на њеном и европском тлу.

Титова Југославија, као један од лидера Покрета несврстаних, имала је живу привредну сарадњу са неким од земаља Латинске Америке, остали су ненарушено добри односи СРЈ с већином држава Латинске Америке која се опирала хегемонији Вашингтона. Слабљењем Покре-

та, а и под притиском непосредне опасности, ти односи су дуго остали занемарени. Карић је луцидно процењивао да је занемаривање ових традиционално добрих међудржавних и привредних односа велика грешка српске спољне политике, и од велике штете за СРЈ. Покушао је да оживи бар нека од тих замрлих партнерстава. Практично, покушава да поново раскрчи запуштени пут који је некад широко трасирао Тито. Њему су, наравно, на располагању стајала далеко скромнија средства, а и укупна ситуација је била неповољнија. Међутим, начин размишљања, показаће се - био је исправан. А што се оријентације ка земљама „трећег света” тиче, чудно је да током деведесетих година ни једна од држава экс-Југославије није за њих показивала нарочито интересовање (изузев земаља с великим ненаплаћеним дуговима, као што су Либија и Ирак.) Практично, нико осим Богољуба Карића.

И српска влада била је незаинтересована за све изван троугла Америка - Европа - Русија. У таквој ситуацији, Карићев покушај је био интелигентан искорак из овог шаблона понашања и размишљања. Ту долази до израза једна његова карактерна одлика. Током свих година санкција Карић се ниједног тренутка не уживљава у улогу губитника, не пристаје на улогу парије, он је оптимиста, понаша се као да су му отворена сва врата света. Он не губи време на јадиковке, он обзнањује велике планове. И кад говори о препрекама он их минимализује. Током рата у Босни и Хрватској, он упорно, неуморно говори о природном историјском и културном савезништву СРЈ, САД и ЕУ. О уласку Србије у ЕУ говори као да је то готова ствар, која се само непотребно развлачи због глупости извесног броја бирократа.

Африка

Регион за који је БК група показала снажно интересовање била је Африка.

Компанија „Браћа Карић” потписала је уговор који обухвата широк спектар пословних аранжмана с Угандом - у које спадају изградња фабрике текстила, реконструкција аеродрома и изградња великог пословног центра у Кампали, градња и опремање комплексна прехрамбене индустрије (фабрике за прераду воћа, поврћа, меса и рибе, хладњаче итд.). Заједничке инвестиције подржане су стварањем заједничке мешовите банке. Како би се подржао дугорочан привредни развој уговорен је и „извоз знања”: Институт за развој малих и средњих предузећа у Уганди формирао је огранак Института са задатаком да оспособи домаће стручњаке за самостално планирање привредног развоја.

Бројни уговорени послови ангажоваће широку мрежу коопераната, и то пре свега грађевинара који таворе на самој ивици егзистенције и из године у годину убрзано увећавају редове незапослених. Рентабилни послови наћи ће се и за предузећа машинске индустрије и аграра, за текстилце и произвођаче обуће.

Саша Карић, најстарији син Драга и Хафе Карић, одлази у Кенију у Најроби и отвара фабрику за прераду кафе.

Индија

Сарадња са највећим индијским фирмама „Бирла” и „Тата” успостављена је током посета председника БК групе Богољуба Карића и експерата БК групе Индији на пословима реконструкције аеродрома и изградње путева у Индији, као и на реконструкцији постојеће и изградњи мреже нових хотела у Индији и Југославији.

Између Универзитета „Браћа Карић”, централног Њу Делхијског универзитета и московског Ломоносов универзитета - постигнут је договор о оснивању заједничког универзитета у Њу Делхију.

„IBM” се враћа у Србију?

На прве знаке слабљења санкција Богољуб Карић је покушао да БК групи обезбеди пионирску позицију и у информатичкој области привреде. Србија није имала ни своју ни коопративну производњу компјутера. Познати западни произвођачи компјутера држали су се резервисано, чекајући да се политичке прилике стабилизују и свака забрана на извоз високе технологије у Србију скине. Милионско тржиште је било гладно квалитетних производа. Трговина компјутерима, компјутерским компонентама и софтвером била је потпуно дивља. И на овом тржишту су постојали монополи. Грађани су куповали дивље, небрендиране рачунаре од хиљада „шрафцигер-фирми” које су рачунарске компоненте куповале будући да од непознатих произвођача Далеког истока. Била је то роба лошег квалитета и високе цене. Практично, без икаквих улагања хиљаде увозника стварало је безобразно висок профит.

Карић је предвиђао да то не може дуго потрајати. Да ће компатибилност у информатичкој технологији, као и законско регулисање патентних права и интелектуалне својине у овој области бити један од првих

услова повратка Србије у Европу. Зато је одмах после Дејтонског споразума и делимичне суспензије санкција, отпочео преговоре о повратку „IBM”-а, највећег америчког произвођача компјутера и рачунске технике на југословенско тржиште.

Преговори с извршним директором „IBM”-а за Централну Европу и Русију, Хорстом Брајтенштајном ишли су одлично. Потписано је писмо о намерама којим се дефинишу заједнички интереси, партнерство и кооперација од производње до заједничког наступа на југотржишту и тржиштима трећих земаља. Будућа сарадња је предвиђала и кооперацију у производњи персоналних рачунара и одређених компоненти у Србији. „IBM” и БК група су се договорили и о заједничком наступу на тржиштима Русије, Украјине, Белорусије, Грузије и Казахстана.

Преговори су заокружени у јулу 1997. године потписивањем уговора о пословној сарадњи у производњи рачунара ВК IBM за југословенско тржиште у погонима Електронске индустрије у Нишу, као и производњи делова за „IBM”-ове производе за Источну и Средњу Европу. Најављен је и извоз рачунара на тржиште Русије.

„Компанија Карић улаже десет милиона долара у покретање производних трака у погонима нишке Електронске индустрије за информатичке програме, што ће обезбедити неколико стотина нових радних места. Наша пословна стратегија је да се оно што се може произвести у земљи не увози и ово је једна у низу производних кооперација које намеравамо да реализујемо.” (Богољуб Ј. Карић)³³

Очекивало се да ће до краја исте године из фабрике у Нишу изаћи пробна серија од 10.000 рачунара вредних десет милиона долара. Већ следеће године планирано је да се производња удесетостручи, а даљи пораст производње да прати потребе тржишта. Домаћи купци би реализацијом овог уговора били у највећој добити. По цени 20 - 30 посто нижој од уобичајених, купац би добијао врхунски светски производ.

Преговорима је дат значајан публицитет у српским медијима. Вест о пословној сарадњи једне од најмоћнијих америчких и најмоћније српске приватне фирме примљена је као симбол нових, бољих времена. Дакле, више од обичног посла, била је то својеврсна гаранција да земља улази у раздобље тако потребног мира и изласка из изолације. „IBM”, један од симбола америчке технолошке супериорности не улази на тржиште које би Вашингтон проценио ризичним или непријатељским.

А онда је као хладан туш, с америчке стране дошло до изненадног „замрзавања” уговора на неодређено време. То је била лоша вест. Не

³³ „Привредни преглед”, Београд 27. 7. 1997. г.

само за БК групу, већ лоша политичка вест за Србију. Политика САД-а према Србији је још једном у релативно кратком периоду прошла кроз коперникански обрт. Краткотрајно побољшање америчко-српских односа било је пред новим захлађењем. У најави је била ескалација козовске кризе. Напречац Медлин Олбрајт „терористичку ОВК” почиње да назива „ослободилачким покретом”. На помолу је био нови конфликт. Драматичном брзином односи између две земље падају на тачку смрзавања. Србија је поново под санкцијама. Још горе, под директном претњом војне интервенције.

Тако је прва добра „прича” између САД и Србије још од 1990. године остала без хепиенда. Премда до овог посла никад није дошло, поклоњена му је пажња зато што добро илуструје начин на који је Карић и пословно и политички размишљао. И поред пропалог посла, Карић не одустаје од Америке. Током 1998 - 1999. године често борави у Америци. Убеђује, преговара... Али, о томе ће бити више речи на другом месту.

„Ериксон” и „Мобтел” – заједно

Непосредно пред НАТО бомбардовање, крајем 1998. године, потписан је још један важан уговор. „Ериксон” и „Мобтел” потписали су уговор о оснивању заједничког предузећа у Југославији које би се бавило обуком, оправком, одржавањем, набавком резервних делова, подршком телекомуникационим системима и инжењерингом. Планирано је да ово мешовито предузеће почне и са производњом мобилних телефона. Уговор је омогућавао „Мобтелу” да већ у следећој години прошири мрежу на милион прикључака (вредност инвестиције - 382 милиона марака). Рат је за последицу имао да и овај посао пропадне.

Овде су наведена само два важна уговора која због ситуације у земљи нису реализована и која су нанела велику штету БК групи. Као директна последица рата пропало је и на десетине других планова БК групе. А укупна штета које су санкције нанеле компанији мери се милијардама долара.

III

БК ГРУПА - У СРБИЈИ

Зірада Аероинжењеринїа - седишиє Мобїела и БК ТВ

Нове компаније и нове области пословања

Упркос крајње неповољном економском амбијенту, Карићи су и финансијски и стратешки били потпуно спремни за експлозивно ширење поља свог пословања. Од момента кад им је закон омогућио неограничени раст, и знатно проширио дозвољене области деловања приватног сектора (банке, школство, медији...) - ништа их није могло задржати. Кључне области развоја БК групе (1985 - 1995. г.) прошириле су са металопрерађивачке индустрије, трговине (увоз-извоз) и грађевинарства, на банкарство, инвестиције, осигурање, медије и комуникације: ТВ, радио, интернет, мобилна телефонија; издаваштво; штампани медији; туризам; музичку продукцију; дизајн и пропаганду. Посебна област деловања су хуманитарне, образбоне и научне институције: „Карић фондација” (с централом у Београду и ограницима у Москви, Бечу, Лондону), универзитети „Браћа Карић” у Београду и Москви, научни институти.

Компаније БК групе су се брже развијале, чак, и него што је Богољуб Карић планирао.

Главна филијала „Карић банке” у Приштини

Завод за економске експертизе

Чим је компанија кренула у велике послове, испоставило се да није толики проблем привући капитал, колико је тешко наћи стручни кадар који је у стању да послује по светским стандардима.

Богољуб Карић је знао да му капитал мало значи ако не располаже одговарајућим кадром и правим пројектима: неопходан му је био нови профил стручњака и менаџера, способних да се равноправно носе са знатно искуснијим менаџерима са Запада. Да је у праву, дефинитивно се уверио кад се компанији придружио „Завод за економске експертизе“ из Београда. То је био један од првих великих пословних потеза у Београду. Била је то институција са високообразованим кадром, али презадужена због лошег пословања и нагомиланих дугова.

Удруживањем са Компанијом „Браћа Карић“, Завод је добио нове послове, а стручњаци су се нашли у неочекиваној ситуацији. Послодавац им је понудио могућност да свако себи одреди плату на основу субјективне процене свог доприноса пословању фирме. А у уговору који су руководиоци потписивали сваке године на годишњицу Компаније, 20. јануара, стајало је да менаџер предузећа има право на репрезентацију, трошкове превоза, накнаду употребе личног телефона, одевања до одређене своте, коришћење аутомобила одређене класе, али и да исти тај менаџер предузећу мора да обезбеди послове који ће годишње донети одговарајући профит. Ако менаџер не испуни план, био је дужан да у потпуности надокнади средства која су у њега уложена.

На првом радном састанку са руководством фирме Богољуб Карић им је рекао:

„Господо, ја не познајем вас, нити ви познајете мене. Не знам колико ко од вас објективно вреди. Никог не желим да потценим. За почетак, сами процените властите могућности и одредите себи плату, а кад будемо видели резултате, показаће се колико сте били реални.”

Већ после неколико месеци показало се да један број људи на руководећим положајима, који су себи одредили плате од 2.000 долара, немају учинак ни за плату од сто долара. Навикли да за губитке не носе никакву одговорност, они су клаузуле уговора прихватили олако. Кад је, у складу с учинком, дошло до кресања плата - уследила је бура протеста. То је дигло поприличну прашину у јавности, али Богољуб Карић није попуштао. Кадровски проблем је био двострук: људе са највишим стручним квалификацијама требало је неким стварима доучити а од других одучити. Ово друго је често било теже. Однос према послу који је формиран деценијама требало је изменити за неколико месеци. Показало се да многи за то нису способни. Време их је оставило за собом.

Банкарство

Компанија је још у Пећи - за унутрашње потребе предузећа - основала своју „интерну банку”. Банка је финансирала производњу, опрему, градњу нових погона, радничких станова, непрофитних делатности компаније (синдикалну помоћ, хуманитарне акције итд.); пружала је и финансијску потпору развоју коопрената „Браће Карић”.

Било је периода, нарочито кад је компанији почео да дотиче профит и са страних тржишта, кад су фабрике Карићевих располагале великим вишковима готовине која им моментално није била потребна (за конвертабилним валутама је у југословенској привреди владала хронична несташица). Истовремено, многим предузећима готовински новац је био преко потребан (Југославија није имала берзу, није постојало обједињено и законом регулисано тржиште новца; кредити и банкарске позајмице добијане су и даване по импровизованим критеријума, тако да се новац могао купити и продавати по јако различитим ценама), вишкове новца Карићи су пласирали својим пословним партнерима, па и комерцијалним банкама (на пример, „Кредитној банци Марибор”, с којом су имали одличне пословне однесе, давали су милијарде динара кредита).

У тој новој врсти посла „експериментисали су” до 1989. године, кад је донет закон који им је омогућио да оснују сопствену комерцијалну банку - „Карић банка”, са седиштем у Београду, почела је са радом 25. априла 1990. године.

Била је то прва приватна банка у целој Источној Европи. Њеним оснивањем задат је први ударац „државном банкарству” - једном од најважнијих државних монопола. Карићи су широм отворили врата приватном банкарству. На та врата ће за њима брзо почети да улазе и многи други мање или више озбиљни приватни банкари; само две године после њеног оснивања у Србији је постојало на десетине банака и стотине „штедионица”.

Банка је од почетка била јасно профилисана; наставила је да ради исто оно што је радила као Интерна банка „Браће Карић” у Пећи - само у далеко крупнијим размерама: кредитирала је производњу и развој малих и средњих приватних предузећа. Да је то основно пословно опредељење банке, стоји у кратком саопштењу које су за јавност поводом отварања банке дали „Браћа Карић”:

„Карић банка” ће попуњавати празан простор настао недостатком слуха великих пословних банака за развој мале привреде. Банка ће финансирати атрактивне програме мале привреде којима ће привући слободан финансијски капитал из земље и иностранства.”

Иако је кренула с пословањем без медијске помпе, у скромним негламурозним просторијама, штедише су брзо осетиле да ова банка доноси нешто суштински ново.

Грађанин се у социјализму сасвим одвикао од љубазности и предусретљивости не само од службеника државних институција, него чак и банака у које је улагао властити новац. Била је то једна од „природних девијација” социјализма. У економији у коме нема слободног тржишта - нема ни тржишне утакмице, ни борбе за потрошача. - Зашто би продавац био љубазан прем купцу, порезник према пореском обвезнику, или банкарски чиновник према штедиши, кад су и једни и други били безначајни, мрзовољни шрафчићи једне исте циновске „фирме” - државе! Све потиче из исте - државне - касе, и завршава у истој тој каси. Народ који је у приватном животу иначе дружељубив и гостољубив, у службеним односима, подлегао је мрзовољи, па и испољавању агресивног непоштовања сажетог у максими из оног времена „Нико не може тако мало да ме плати колико ја могу мало да радим.”

Клијент је већ на улазу у „Карић банку” могао да осети угодно изненађење: од вратара до банкара - беспрекорно обучени, неговани, свежи млади људи, љубазност и предусретљивост уместо намргођеих лица, фотеље уместо гужви, разговор у четири ока са службеником који се труди да пружи све информације о штедној и кредитној понуди и, на крају, оно најважније - понуда је од почетка била разноврснија и повољнија него што је могла понудити било која банка.

„Мало сам и бринуо како ће јавност прихватити приватну банку: у државним банкама штедни улог грађанима гарантује државе, у приватној банци - нико осим власника. А наши људи традиционално верују држави, чак и кад их она шиканира и очигледно вара. Неповеће према свему што је приватно последица је дуготрајне индоктринације; и прибојавао сам се да ће нам требати доста времена да то неповеће пробијемо. Међутим, ни држава данас више није оно што је некад била: показало се да у кризним временима банке брину искључиво о државном интересу, и да их није много брига за преузете обавезе према штедишама.”

„Интересовање штедиша превазишло је сва моја очекивања. С постојећим капацитетима не можемо да опслужимо све заинтересоване клијенте. Зато ћемо отворити већи број експозитра у Београду и свим градовима Србије; како и у другима републикама за „Карић банку” влада велико интересовање, проширићемо мрежу експозитура на Црну Гору, Босну и Македонију.”

„Питају ме шта је тајна нашег успеха? Нема тајне. Квалитет, брзина и љубазност коју ја добијам у свакој солидној банци на Западу

- желим да „Карић банка” пружи сваком нашем клијенту. Дакле, највиши стандард банкарског пословања једини је кључ, другог нема. То значи да клијенту пружамо више од било које домаће банке.”

„Свеједно да ли је реч о малом или крупном штедиши, код нас свако мора да добије „VIP” третман. Најмање што можемо учинити за нашег клијента је да му искажемо поштовање и захвалност за указано поверење. Наравно, уз то иде дискреција, квалитет услуге и висока безбедност депозита коју гарантује наш банкарски капитал.”

„Тај стандард услуге у нашој средини, на жалост, представља нешто јединствено, што се другде не може наћи. Наш штедиша не чека. По потреби, идемо му и „на ноге”, ако из неких разлога посао жели да обави у своме дому. Као газда свог новца има право од нас да тражи да се понашамо као његови службеници.”

„Камата је у нашој банци тајна. Наше дискреционо право је да преговарамо и уговарамо услове штедње и кредитирања у најбољем интересу клијента и банке. То су овде све велике новине, народ је навикао да је банка - као полиција или суд - само оличење моћи, инквизиција пред којом се осећа безначајно па и застрашено. Узима од њега новац без „хвала”, а кад треба да му га врати, срећан је ако то прође без шиканирања и дугог чекања.” (Богољуб Ј. Карић, „Он”, Београд, 11. 12. 1990. г.)

„Чак и економски тешка 1991. година била је за „Карић банку” година пословних успеха. У прошлој години пословни потенцијал је увећан, успешно прати потребе малих и средњих приватних предузећа. Што кредитирањем, што заједничким улагањима, поставила је на ноге 1.500 предузећа са 45.000 запослених. Вредност извозних послова у којима је банка учествовала износио је 200 милиона долара. До краја фискалне 1991. године банка је већ имала 51 филијалу, које су покривале територије Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Македоније. Само због рата, мрежа филијала није проширена на Хрватску и Словенију. У време гашења свих веза са светом, „Карић банка” је успела да успостави и развије интензивније пословне односе с иностранством.”³⁴

Крајем 1991. године Народна банка Југославије одобрила је „Карић банци” такозвано „велико девизно овлашћење”, чиме је банка добила могућност да обавља све девизне операције, девизне зајмове и кредитне линије с иностраним финансијским институцијама. Убрзо је „Карић

34 „Карић банка” у 1991. години”, „Време”, Београд, 30. 3. 1992. г.

банка” успоставила коресподентске односе с многим угледним светским банкама, а своје пословање подигла на највиши технолошки ниво модерног банкарства.

Током хиперинфлације (1992-1994. године) дошло је слома банкарског система. Све велике банке су практично банкротирале. Био је то најкритичнији период постојања „Карић банке”. На врхунцу хиперинфлације и врхунцу процвата пирамидалног банкарства³⁵, од 1993. до 1994. године, банка се дистанцирала, и ишла својим одвојеним путем.

Одбијајући да уђе у трку с пирамидалном конкуренцијом, „Карић банка” је у 1993. години за свега неколико дана изгубила велики број штедиша. Треба рећи да су милиони осиромашених људи у то време искључиво живели од камата на штедњу, јер других прихода нису имали. Километарски редови постали су уобичајена слика у свим градовима Србије. На Тргу Републике у Београду на десетине хиљада људи би до изнемоглости чекало да од хуманитараца приме једну бесплатну векну хлеба (један дан живота); ко је имао новца да купи хлеб - чекао је у огромним редовима да хлеб стигне у радњу; ко је имао 1000 - 2000 марака у банци чекао је у реду да подигне камату, или пресели уштеђевину у другу банку која је тренутно нудила вишу камату. А у пирамидалној трци, банке - пиране су свакодневно зидале камате до неба. Надметање да се привуче што већи број жртава скоро да је потпуно паралисало свакодневни живот грађана. Пред банкама су се правили непрегледни редови. Људи су даноноћно чекали. Чекање у редовима ће у Србији задуго постати „стил живота” и начин опстајања.

Пирамидална пљачка

Овде морамо укратко одговорити на питање - одакле осиромашеном грађанству уопште девизе које су главна мета пљачке? Нелогичност да пирамидално-банкарска пљачка цвета у годинама економске кризе и стравичног сиромаштва - само је привидна. Одакле грађанима паре? Држава је већ „конфисковала” целокупну девизну штедњу грађана. Плате су ништавне. Међутим, држава зна да српска дијаспора и грађани на „привременом раду” у иностранству годишње у Србију шаљу 4 - 5 милијарди немачких марака тзв. „девизних дознака”. Предмет пљачке је тај новац. Тај новац треба на сваки начин измамити из сламарица.

³⁵ Детаљније о техници и последицама пирамидалног банкарства у Србији видети у поглављу „Патриотска пљачка Србије”

Астрономске камате, људска лаковерност, па и похлепа - савршен су мамац; грађани Србије нису ни први ни последњи који су упали у ову замку: пирамидална пљачка има дугу историју, а вероватно и светлу будућност.

То је разлог наглог процвата банкарства. Само током 1992 - 1993. године отворено је више стотина приватних банака, штедионица и хиљаде мењачница. Већина тих тобожњих приватних банака прикривено ради за државу. Њихови номинални власници су људи с дебелим полицијским досијеима, неки су пуштени из затвора само да би обавили „банкарске послове”. Њихова лојалност се не доводи у питање, обезбеђена је претњом дугогодишње робије. Свој посао су професионално обавили. За две године, по неким проценама стручњака (стварна сума никад се неће сазнати) грађани су опљачкани за око две милијарде марака.

Карић банка се ограђује

Током 1993. године штедише „Карић банке” почеле су да врше притисак да банка дигне камате на штедњу. С њиховог становишта захтев је био разуман, имајући у виду да су стотинак других банака нудиле далеко вишу камату. Са становишта банке захтев је био неприхватљив, банка није могла да им удовољи. Разлоге је објаснио Ратко Чалошевић, генерални директор компаније „Браћа Карић”³⁶:

„Карић банка” послује на чистој економској рачуници. Ми смо увек давали реалне камате. Ако је месечна камата 10 посто, то значи да за депонованих 100 долара на крају године треба да исплатите 300 долара. Нема легалног посла који може да обезбеди такав профит; ми не знамо какав је то посао. Чим је нешто економски нелогично, нисмо заинтересовани.”

„Имали смо једно време мало вишу динарску камату. Међутим, када су неке банке почеле да дају 200 - 250 посто годишњу камату, па и већу, сматрали смо да то више није банкарство већ нешто друго. Ми не желимо да учествујемо у том „послу”. То је уједно и једини разлог што тренутно имамо потешкоћа с исплатом штедиша: они који хоће више камате него што можемо да им понудимо - масовно дижу свој новац и улажу у банке које им нуде више. То је њихово легитимно право. Али, изненадно, масовно подизање штедних улога сваку банку у свету може да доведе у неприлику с

³⁶ Чалошевић, „Експрес Политика”, 25. 3. 1993. г.

ликвидношћу. Тај проблем ће бити решен у најкраћем року.”

„Неке штедише нас питају како то да друге банке могу да дају више камате од нас. Искрено одговарам: Не знам како могу, питајте њих. Нас то не интересује, то је њихова ствар.”

„Код нас штеде претежно људи виших примања, којима је важнија сигурност улога од висине камате. То је око 18 посто грађана, који нису принуђени да живе од камате. Поред грађанства, наша банка опслужује и привреду; опслужује и наш пословни систем и треба да прати његове развојне потребе.”

Да би у годинама санкција помогла домаћим предузећима да наставе нормално пословање са светом, „Карић банка” је отворила представништва у бројним градовима Европе: Бечу, Лондону, Паризу, Франкфурту, као и у Кијеву (Украјина), Симферопољу и Ташкенту (Узбекистан), Алма Ати (Казахстан), Тјумену и Тобољску (Западни Сибир), Јакутску (Република Саха), Москви (Русија), као и off shore пословну јединицу на Кипру, која је 1992. године добила лиценцу од Кипра за обављање платног промета, под називом „Карић банка COBU”.

Најзначајније услуге биле су у међународном платном промету с напоритим погодностима за мала и средња приватна предузећа (трансфери, акредитиви и гаранције); олакшавала је потраживања - плаћања српској привреди на тржиштима која су према Југославији примењивала санкције; финансијске трансакције компаније БК групе у иностранству.

Банка је од првих дана инвестирала и у развој компанија БК групе у: осигуравајуће друштво, грађевинарство, мобилну телефонију, Универзитет, институте, телевизију, Интернет провајдинг итд.

„Карић банка” је једина југословенска банка која је преживела дуге године кризе, све време ликвидно пословала, сачувала поверење штедиша, а после распада пирамидалног банкарства, број штедиша знатно увећала и изашла ојачана. У временима о којима је овде реч, то је било више од успеха. Био је то подвиг.

С таквим угледом није јој било тешко да привуче домаћи и страни капитал. Породична банка је 1999. године прерасла у акционарско друштво с домаћим и страним капиталом. Акционари су донели одлуку да се то огледа и у имену банке: добила је ново име „Астра банка а.д.” С мрежом од 200 пословница у Југославији и чврстим пословним односима са преко 300 банака широм света, учврстила је позицију једне од најсолиднијих банака у региону.

Њен значај за развој српског банкарства још 1992. године сажео је београдски недељник „Време”: „Карић банка” је направила изузетно важан идеолошки и економски пробој - праву малу револуцију на српском банкарском тржишту. Као прва приватна банка, она је отвори-

ла пут многим другим приватним банкама. Њеним стварањем нарушен је монопол државно-партијског апарата у банкарском систему. Убудуће ће банке бити принуђене да изађу на тржиште и да се боре за сваког штедишу или пословног партнера...”

Да ништа друго није урадила, било би то довољно да „Карић банка” уђе у новију историју Србије.

Осигурање

Финансијску област свог деловања БК група обогатила је 1991. године пословима осигурања, формирањем деоничарског друштва за осигурање „Европа -Интернационал АД”. Било је то прво приватно осигуравајуће друштво у Југославији, са седиштем у Београду и филијалама чији је број брзо покрио сва већа места у Србији.

Инжењеринг, машиноградња, грађевинарство

БК инжењеринг

Да би заокружили своју пројектантско-грађевинску понуду „Браћа Карић” стварају компанију „БК инжењеринг”. Делатност ове „know - how” компаније обухвата широк распон: пројектовање, инжењеринг, грађевинарство, машиноградња, ентеријери - до увођења објеката у експлоатацију по систему „кључ у руке”: индустријски, туристички и стамбени објекти; болнице и друге здравствене установе; аутопутеви, мостови и тунели, реконструкције старих градских језгара и центара; цивилни аеродроми, хелиодроми; ваздухопловне базе, аеродромска расвета; израда и мотажа антенских носача за потребе мобилне телефоније.

„БК инжењеринг” је 1996. године докапитализацијом постао већински власник реномираног државног предузећа „Аероинжињеринг”, које се током 30 година постојања специјализовало за објекте ваздушног саобраћаја и постало водећа домаћа компанија у изградњи објеката и опреме у тој области. „Аероинжињеринг” је пројектовао и градио објекте у многим земљама света (преко 40 цивилних аеродрома, ваздушних база и других објеката, у које је уграђивао најновију технологију, која успешно држи корак са технологијом развијених ваздухопловних индустрије света). Предузеће је одлично пословало све док су српским компанијама била отворена врата несврстаних земаља. Увођењем

санкција компанија је изгубила традиционална тржишта и остала без посла. Кад су га Карићи преузели, био је у дубокој финансијској кризи. Није било ни посла, ни капитала. БК група је компанију финансијски поставила на ноге и обезбедила јој нове послове (нарочито у Русији и земљама бившег Совјетског Савеза).

„БК инжењеринг” је стекао значајну репутацију нарочито пословима у иностранству (око 1990. године грађевински послови, због економске кризе, у Југославији су практично обустављени). На својим градилиштима запошљава хиљаде грађевинских радника потонулих српских грађевинских гиганата који су остали без посла, али како је због величине послова њих недовољно, запошљава и грађевинску оперативу из суседних балканских земаља.

До почетка рата на Косову, до 1999. године, компанија има сопствену производњу индустријских машина и алата; аеродормску транспортну механизацију, расвету; у кооперативи производи медицинске уређаје, грађевинску столарију, декоративни оков и намештај за све врсте објеката... Осим тога, банкарски подржана од система „Браћа Карић”, компанија улази у готово све познате аранжмане клијент - извођач: раде за готов новац, суинвестирају градњу или постају сувласници изграђених предузећа, наплаћују послове кроз испоручене производе...

Зайослени у Мобџелу

Мобилна телефонија „Мобтел”

Прва југословенска компанија за мобилну телефонију „Мобтел”, основана је у априлу 1994. године, као заједничко предузеће „БК Трејда” из Москве (руска компаније БК групе) и Јавног предузећа ПТТ саобраћаја „Србија”³⁷ (у даљем тексту ЈП ПТТ).

Како је дошло до овог неочекиваног партнерства између државе и БК групе?

Прве кораке на увођењу мобилне телефоније Србија је предузела 1990. године. На том пољу већ је била у заостатку за развијеним републикама Југославије (Хрватском и Словенијом), као и земљама Источне Европе које су амбициозно кренуле у развој мобилне телефоније, сврставајући је у развојне приоритете.

ЈП ПТТ - републички монополист у области фиксне телефоније - није био у стању да самостално уђе у тако сложен технолошки посао, нити је могао да обезбеди кредите за тако велике инвестиције, па је у договору с Владом Републике Србије, одлучено да се за тај посао пронађе партнер међу великим светским компанијама из области мобилне телефоније.

Према оном што је дошло до јавности, седамнаест водећих страних компанија заинтересовало се за овај посао. Најповољније услове је дала америчка компанија Communication Group International Ltd., CGI у конзорцијуму са компанијом Sprint International Communications corporation, Inc.

Влада Републике Србије и владина агенција за страна улагања дају сагласност. ЈП ПТТ с америчким партнером 1992. године закључује уговор.

Већ су извршене почетне припреме за рад, кад је амерички партнер обавестио југословенску страну да због ступања на снагу санкција према СРЈ није у стању да реализује уговор.

Како би одлагање реализације пројекта довело до заостајања Србије у развоју мобилне телефоније у Србији, држава је одлучила да, под истим условима који су нуђени америчком партнеру, уговор понуди домаћим компанијама. Ниједан од српских посрнутих гиганата није се усудио да прихвати изазов. Посао је био исувише ризичан. Зависио је од много фактора на које компаније нису могле да утичу. Осим што је оснивачки капитал био велики (а ни један кредитор није био спреман да ризикује), успех посла је у великој мери зависио од врхунске стране технологије на коју је стављен ембарго.

Последња у низу компанија којима је понуђен „амерички уговор” била је Компанија „Браћа Карић”. И једина која се усудила да посао прихвати. Једино се Богољуб Карић усудио да уђе у ризик.

³⁷ Јавно предузеће за пошту, телеграф и телефонију „Србија”

Договор браће

Добивши понуду Богољуб је сазвао „кућни савет”. Драгомир је био у Москви, Зоран у Бечу, Сретен у Никозији. Када су се окупили, Богољуб је укратко изложио садржај понуде:

„Мобилна телефонија је најзначајнији посао који се данас може добити у Србији а да има велику будућност, нуде нам тај посао, нуде нам лиценцу, пројекат морамо да реализујемо за две године, ако не успемо - губимо и паре и лиценцу.”

Завладала је тишина. Обично би у оваквим ситуацијама одмах кренула жучна расправа - да ли је посао добар, колико је добар, како га треба одрадити. Овога пута - не.

„Сви имамо неке тренутке који нам остану у трајном сећању. Ово је био један од таквих тренутака. Богољуб нас је гледао и чекао реакцију. Сретен је шеткао по соби, пушио и погледавао кроз прозор као да одговор треба да му стигне однекуд споља. Драгомир би озбиљно погледао час једног, час другог, спустио поглед, задубио се у мисли. Мене је обузела нека језа. Мисли су ми се ројиле. Знате, сви смо ми већ имали велико искуство, радили смо крупне послове, навикли да баратамо великим цифрама. Оно по чему је овај посао био изузетан, било је нешто друго. Ово је био посао са државом. У иностранству смо правили пословне аранжмане у које су често биле укључуне државне институције, па и саме владе. Овде нисмо. Све што смо у Србији покушавали да урадимо у партнерству са државом олупало нам се о главу. Уз то, 1994. година била је тешка, време опасно. Фирме су се рушиле као куле од карата. Власт је била угрожена и споља и изнутра, а кад је политика угрожена, најбоље је држати се подаље. С друге стране, мени је одмах било јасно - зато што ме највише интересују модерне технологије и о њима више знам од браће - да ће мобилна телефонија, па и код нас у Србији за пет до десет година бити један од најпрофитабилнијих послова. Ко у њега први уђе и обезбеди стартну позицију, наравно, под условом да преживи, има велике изгледе да у будућности постане „број један”.”

„Први је проговорио Сретен: Богољубе, пецао си шарана а 'закачио' сома. Само што би нас овај сом могао потопити на дно мутног Дунава. - По обичају, окренуо је ствар на шалу, али та шала била је тачан одраз оног што сам и сам осећао: бојазан и изазов. Питам Богија шта он мисли: 'Нећу да ти кажем шта мислим, али ћу да ти кажем шта ћу да урадим. Није то Срето сом, него ајкула, а ја ћу ту ајкулу за чељуст да ухватим. Шта ја уопште тражим у бизнису, ако

ћу сада да се уплашим и побегнем? Да ли је посао чист? Чист је! Да ли је ризичан? Ризичан је! Кад смо ми бежали од ризика? Кад су времена била добра а посао безопасан? Никад! Овај ризик јесте већи од других. Па шта? И посао је велики. Питам вас хоћемо ли заједно? ' (То питање се међу нама никада није постављало. Кад један одлучи да нешто хоће, сви су уз њега.)”

„Преломео је Драган. Он одувек има у себи ту црту безусловне војничко-братовљевске лојалности. Ако Богољуб одлучи, исто као да је Бог одлучио. Ако Богољуб верује у посао, готово, одлука је пала. Он ће за њим: 'Ако си одлучио, завршили смо разговор. Води, следим те. Никад нисам радио ништа слично, не знам шта треба урадити. Ти реци шта, а ја ћу видети како. Што се тиче санкција, препоне служе да би се прескочиле.' - Тиме је лед некако пробијен и тек онда је кренуо 'прави' разговор, какав је међу нама уобичајен. Требало је окупити тимове људи. Обавити стотине консултација, од правних до практичних. Повезати се с многим страним компанијама и људима од поверења. Укратко, требало је испланирати цео посао до најситнијег детаља. А то је нешто у чему смо ми прворазредан тим.” (Зоран Ј. Карић)

За разлику од „Инекса”, „Генекса”, „Комграпа”, „Заставе” и других гиганата - који су под тежином економске кризе тонули и губила страна тржишта, БК група је већ стекла велико искуство пословања у ванредним ситуацијама. Успешно су пословали и у транзиционој Русији, комунистичкој Кини, на капиталистичком Западу; инвестирали и оснивали компаније широм света, у земљама великих међусобних разлика, и по идеологији, и по законодавству и по степену економских слобода; стварали су компаније с најразличитијим модалитетима власништва; прилагођавали се и учили, стицали широк круг пословних веза, и што је најважније - са искуством и успехом расло је самопоуздање - све им је то било неопходно да би пословали са светом упркос изолације земље. БК група се, дакле, усудила да прихвати ризик и уђе у посао.

Још један куриозитет у вези са оснивањем „Мобтела” је што је уговор склопљен између ЈП ПТТ и „БК Трејда” из Москве, а не неке од домаћих компанија „Браће Карић”. Зашто? Одовора има бар два. Прво, „БК Трејд” је пословао као руска фирма, дакле није подлегао санкцијама. Могао је слободно пословати са шведским „Ериксоном”, као и другим светским фирмама. Преко Русије, и других земаља које се нису нарочито дисциплиновано држале блокаде Србије, тј. заобилазним каналима - могао је технику увозити у Србију. Други, вероватно ништа мање важан разлог је био тај што је „БК Трејд” била страна фирма. Улога страног партнера је „Браћи Карић” обезбедила заштиту од самовоље режима. Према иностраној фирми власт се није усуђивала да примењује мере

„дисциплиновања” и увијених форми „рекетирања” које је спроводила над домаћим компанијама. Разлози су дакле били техничко-практични и безбедоносни.

Влада и ЈП ПТТ одлучују да закључе уговор са „БК Трејд, Москва” под истоветним условима под којим је био закључен уговор с америчком компанијом Communication group international.

Уговор је закључен у априлу 1994. године - „Мобтел” је уписан у регистар Привредног суда као „Предузеће мобилне телекомуникације Србије БК - ПТТ д.о.о.”, са седиштем у Београду. Уговором је основано мешовито предузеће за пројектовање, изградњу, одржавање и експлоатацију система јавне мобилне радио-телефоније, као друштво с ограниченом одговорношћу на период од 20 година и могућношћу петогодишњих продужења по истеку наведеног периода.

Од оснивања „Мобтела” до данас и домаћи и страни медији су стотинама пута постављали Богољубу Карићу питање у вези с његовим настанком, као и разлозима спора сувласничких односа у „Мобтелу” између Карића и државе.

„Мислим да је још 1990. године ПТТ потписао уговор с једном америчком компанијом о покретању мобилне телефоније у Југославији. Али већ 1992. године ступиле су санкције и овај посао је пропао.”

„После одустајања Американаца, ПТТ Србије је исти уговор понудила неким домаћим фирмама које су се бавиле гигантским извозно-увозним пословима (оружје, нафта и слично). Ни то им није успело. Тако је идеја две године била мртво слово на папиру.”

„Кад су се 1994. године обратили нама, глатко смо их одбили. Ако посао нису могле да обаве фирме које баратају милијардама долара, пробијајући „непробојни зид санкција”, како смо могли ми који смо у односу на њих били „ситна риба”?”

„Онда су нам понудили један „умекшан” уговор, који нам је остављао на располагање две године да реализујемо пројекат, а у случају неуспеха следио би споразуман раскид уговора без међусобних финансијских потраживања. Мислили смо да таквим уговором не ризикујемо много.”

„Стицајем околности добили смо и понуду једне групе инвеститора из Грчке, Израела и Русије, која нам је осим финансијске гарантовала и технолошку подршку. Без тих гаранција, у условима санкција, и имајући у виду наше и финансијске и технолошке могућности, лудост би била прихватити се тако крупног, ризичног посла. Ризиковали смо, ушли смо у посао. „Мобтел” је осно-

ван 1994. године. Почети су у првој, експерименталној, фази били скромни. Довијајући се на разне начине, проналазили смо канале да, мало по мало, увозимо санкцијама забрањену технологију. Почетак је био тежак, али обећавајући. Већ 1995. године експериментално смо увели технологију за једну мрежу, која није могла да се мери са GSM технологијом, али је у датим условима било највише што смо могли.”

„Знали смо да рат у Босни и Хрватској мора престати а са њиме и абнормално стање потпуне блокаде. Мало смо имали среће, мало и видовитости. Јер 1996. године санкције су делимично укинуте што нам је омогућило да увеземо најсавременију „Ериксон”-ову технологију. Тако смо створили компанију спремну да пружи врхунске професионалне услуге у области мобилне телефоније.”

„Тако је Србија добила најсавременију мобилну телефонију у време кад то није било једноставно. Успели смо да уведемо модерну GSM мрежу. Компанија је професионално сазрела и стала на ноге.” (Богољуб Ј. Карић, Тајм, 2001. г.)

Компанија је почела са радом, и то успешно. Интересовање грађана је било далеко веће од очекиваног, упркос малој куповној моћи. У првој години рада имала је само 5.000 корисника, следеће године већ 50.000 корисника, да би се њихов број до 2002. године попео на 1,5 милион. Планирано је да у 2004. број корисник достигне 2 милиона, а у 2006. 3 милиона.

Пропозиције уговора

Уговором је предвиђено да почетни капитал „Мобтела” износио 130 милиона америчких долара. „БК Трејд” из Москве као већински власник (51 посто) требало је да уложи 66 милиона долара у опреми, а држава 6,23 милиона долара у кешу и остатак до 49 посто у форми тзв. „нематеријалних улагања”, односно кроз давање лиценце за коришћење фиксне телефоније.

а) Систем „Браћа Карић – БК Трејд” из Москве, са 51 посто власништва у мешовитом предузећу, улаже - 51.000,00 динара на име почетног оснивачког капитала и 66.350.000\$ као додатног оснивачког капитала, и то 1.000.000\$ у новцу, а 65.350.000\$ у опреми за мобилну телефонску централу, системе преноса, базне станице, антене, мерне инструменате и рачунарску опрему потребну за функционисање система.

б) ЈП ПТТ за 49 посто власништва у „Мобтелу”, улаже 49.000,00 динара на име почетног оснивачког капитала и 63.748.000\$ на име додатног оснивачког капитала, од чега 5 посто у новцу у износу од 6.321.700\$, а 44 посто, односно 57.426.300\$ у правима да омогући прикључивање мреже јавне мобилне радио-телефоније на постојећу фиксну мрежу у потребном броју прикључних тачака и омогући да мешовито Предузеће лоцира своје уређаје унутар ПТТ просторија, уколико за то постоје могућности.

Укупан капитал „Мобтела” је у пропорцији 51 посто према 49 посто у корист Система БК, и износи 130.098.000 \$.

У односу 51 посто према 49 посто оснивачи учествују у деоби добити „Мобтела” и у управљању њиме, с тим да је одредбама оснивачког уговора о квалификованој већини гласова предвиђено да ПТТ може да спречи доношење одређених одлука у „Мобтелу”, и ако је мањински оснивач. (Подаци: Међуресорна комисија Владе Србије)

Педантно наводимо ове цифре зато што ће оне постати трајан предмет спорења између већинског власника и државе; нарочито ће предмет оспоравања постати да ли је већински власник увезао и инсталирао технику у вредности од 65.350.000 америчких долара - на шта је уговором био обавезан.

Развој „Мобтела”

Изградња система мобилне телефоније почета је у најтежим условима и представља значајан корак за подстицај даљег развоја овог система од интереса за Србију. Упркос томе од самог оснивања „Мобтел” у стопу прати све што се на плану мобилне телефоније дешава у свету и та искуства уграђује у своју мобилну мрежу.

„Захваљујући Богољубу, Србија је у условима најстроже изолације којој је икад изложена нека земља света, у неким областима као што су мобилне телефоније и Интернет - одржала корак са технолошки напреднијим земљама. Не заборавите, увоз модерних технологија у Србију био је строго забрањен. Кад је уведен Интернет, кад је мобилна телефонија ушла у ширу потребу? Тако рећи, јуче. А колико се свет променио. Ради се о тако далекосежним променама које мењају свест, начин размишљања, пословања. Живот и пословање добијају фантастично убрзање. Људи који нису у стању да се томе прилагоде и активно користе нове технологије немају шта да траже ни у бизнису, ни у науци, а ускоро ни у практичном, свакодневном животу. Ми смо тек на почетку једне револуције, можемо

само да слутимо колико ће она дубоко изменити наш свакодневни живот. Од свих људи у Србији Богољуб је, убеђен сам у то, био и остао најдалековидији.” (Драгомир Ј. Карић)

За мање од десет година Карићи су створили компанију вредну две милијарде евра. У поређењу са великим мултинационалним компанијама скромно. Али шта „Мобтел” значи у размерама једне Србије, довољно је рећи да је држава током истог периода продала око 2000 предузећа (осим неколико јавних предузећа чија продаја тек предстоји) за мању своту новца. Дакле, Карићи су створили фирму вреднију од целокупне српске привреде. „Браћа Карић” су те 1994. године, стварајући прву мобилну телефонију, увели Србију у 21. век.

Радио-телевизија БК Телеком

Богољуб Карић је давно увидео да је телевизија моћан медиј пред којим тек стоји фантастична будућност технолошког развоја и проширења конвенционалних могућности. Та област је представљала један од најјачих државних монопола који је желео да разбије. Идеју да оснује сопствену телевизију могао је да реализује тек 1994. године, када су се стекли законски услови, чиме је БК група ушла у једну од технолошки и пословно најекспанзивнијих области данашњице.

БК телевизија (одомаћено име за Радио-телевизију БК Телеком) за кратко време је постала једна од најгледанијих ТВ станица с националном фреквенцијом. Промовисла је модеран, динамичан програм, препознатљив визуелни идентитет, тематски разноврсне емисије, брз, компетентан информативни програм и изузетан технички квалитет снимка. Успешно се носила с државним програмима са једне стране, као и приватним ТВ каналима који су гледаност заснивали на популистичким забавно-музичким програмима који подилазе најнижем укусу публике.

Ударна информативна емисија „Телефакт” - постала је најгледанија информативна емисија у Србији. И „Talk show” програми с актуелним политичким и друштвеним темама („Бисери”, „Профил”, „Клопка”, „Није српски ћутати”) најбољи су и најгледанији програми у свом жанру. Исто се односи и на квиз програме („Најслабија карика”, „Златна жица”, „Желите ли да постанете милионер”).

Огромни потенцијали политичког утицаја електронских медија данас ниједну власт не остављају равнодушном. Ни оне најдемократскије. Зато не чуди што је баш овај програмски сегмент БК телевизије од власти будно праћен од њеног оснивања. И пре и после промене режима, власти су нарочито будно пратиле информативне програме БК телевизије.

Више пута је светским медијима БК ТВ била једини, широко коришћени, извор информација о историјским догађањима у Београду и Србији.

БК ТВ је од оснивања трпела вишеструки политички притисак и материјалне штете. Министарство за информисање драстично је кажњавало сваку политичку „непослушност” Богољуба Карића искључивањем репетитора, а министарство телекомуникација отезало је са давањем нових локација за репетиторе и тако је спречавале да прошири гледаност.

Интернет „EUnet”

„Браћа Карић” су у стварање компаније за интернет провајдинг „EUnet” ушле у склопу одлуке да компанија прошири услуге у области телекомуникација које би покривале телевизију, мобилну телефонију и Интернет.

„EUnet”, први интернет провајдер на југословенском простору основан је 1994. године.

Потписивањем ексклузивног уговора с „EU net International om” постао је водећи интернет провајдер Србије.

Будућност у земљи прошлости

Принуђен на сталну борбу за опстанак, трансформацију и освајање „новог”, Богољуб Карић је простор својих пословних истраживања проширио и на будућност. Још као почетник запазио је једну од највећих слабости српских предузећа: била је то фундаментална неспособност да се гледа унапред: о будућности се размишљало статично, планирало се у односу на постојећу глобалну и локалну економско-политичку ситуацију, као да ће се довека пословати у неизмењеним политичким и технолошким условима. Карић је брзо увидео да се нигде као у економији не потврђује мисао да је једино *и*ромена вечита.

Практична примена најновијих технологија, у земљи под санкцијама, било је још једно поље на коме није било конкуренције. Данас бављење интернет провајдингом или мобилном телефонијом представља „нормалан” посао, али пре само 15 година, и то у условима санкција, увођење мобилне телефоније у Србију био је футуристички посао и вансеријски подвиг. За тако нешто требало је нешто више од уобичајене пословне

умешности, храбрости, па и видовитости. Зашто? Нико није могао знати колико ће санкције трајати и какав ће бити епилог најновије Југославије: у политичком, економском, безбедоносном, па и физичком смислу. Нико није могао бити сигуран за судбину својих инвестиција. Нико није могао бити сигуран да ће му бављење интернет провајдингом или мобилном телефонијом донети профит, и то због више разлога: куповна моћ становништва била је ништавна; по броју рачунара Југославија је била међу последњима у Европи; а и ти рачунари су увожени црним каналима, углавном „без порекла“ („по паме“), ниједан велики светски произвођач рачунарског хардвера није имао званичног продавца.

Тако је било и с опремом за стварање мреже мобилне телефоније, па и самим мобилним телефонима. Ниједан произвођач није имао своје представништво у Београду. Просечан корисник мобилног телефона у Србији правио је десетоструко нижи рачун од европског просека. У таквим условима није било пословне логике да се успе. Американци, који су још 1991. године због најављених санкција, одустали од увођења мобилне телефоније у Србију, нису били усамљени у неспремности да послују са Србијом. Изузев Кине, за сарадњу на томом пољу није био заинтересован нико.

Да логика увек није „логична“ потврђује успех који су Карићи постигли увођењем интернета и још већи успех на пољу мобилне телефоније. На разне начине успевали су да пробију санкције, и мало по мало купују „Ериксон“-ову опрему. Компанија је основана 1994. године. Већ 2000. године, по престанку санкција, процењивано је да „Мобтел“ вреди између једне и две милијарде долара.

IV

ХУМАНИТАРНИ И ОБРАЗОВНИ РАД

Карић фондација

„Доброчинство је једино благо које се увећава давањем.”

Слово о доброти

„Полазећи од мисли великог филозофа да је „доброчинство једино благо које се увећава давањем”, а према хришћанском, православном учењу да је помоћ људима и љубав за човека једина права душевна храна и начин за оплемењивање душе, моја породица је одлучила да своје постигнуће дели са другима, помажући онима којима је то најпотребније и развијајући у свом народу склоност ка лепом, успешном и уметничком, кроз човекољубље, чувајући традицију, веру, обичаје и све оно што су претходне генерације успеле да остваре.”

„Наша породица, пословно присутна на свим меридијанима, кроз чланице БК групе остварује велике пословне резултате и има многобројне и разноврсне контакте са успешним пословним људима, од којих очекујемо да нам се прикључе у нашим настојањима да заувек укинемо све разлоге који стварају сиромаштво, духовну, моралну и материјалну беду, разлоге за рат и несрећу сваке врсте.”

„Због тога смо основали „Карић фондацију” - укоренењу на традицији, а окренуту будућности, свету и токовима цивилизације - отворену за све људе широког срца и добре воље, желећи да нас и време и они који ће за нама доћи надмаше у доброти и љубави према људима.” (Миланка Карић, председница „Карић фондације”)

„Карић фондација” званично је регистрована 1992. године као прва српска приватна хуманитарна фондација после Другог светског рата. Бројним приватним фондацијама које су деловале пре Другог светског

рата, рад је у периоду од 1945. године све до 1992. године законом био забрањен, а неколико највећих наставило је рад под патронатом државе.

Претеча „Карић фондације” био је Социјални савет који је породица Карић основала још 1979. године у Пећи. Савет је, чим је држава законом омогућила и регулисала рад приватних хуманитарних организација, прерастао у прву хуманитарну организацију посвећену принципима који су добоко утемељени у наслеђу њених оснивача, старе и угледне косметске породице Карић.

Своју мисију и суштину напора да створе пословни систем којим ће се и њихова породица и Србија поносити и у свету препознавати, оснивачи Компаније „Браћа Карић”, увек су стављали у контекст добробити народа и земље којој припадају.

Основана у истој години кад су Југославији заведене санкције, у првим годинама постојања била је претежно посвећена најпречим потребама угроженог становништва: помоћ избеглицама, домовима за незбринуту децу, оболелима, болницама (од лекова и санитетског материјала до куповине савремених дијагностичких уређаја), помоћ школама (од учила до реконструкције дотрајалих, неусловних објеката), помоћ пензионерима и ратним ветеранима из ослободилачких ратова, изградња срушених мостова, помоћ Српској православној цркви у обнови порушених и градњи нових храмова... Свуда где је елементарно достојанство човека било угрожено, Фондација се трудила да помогне, као и да примером подстакне друге да јој се придруже. Поред хуманитарне, Фондација има и снажну културну мисију. Свесни да ништа тако непосредно не повезује народе као култура, Фондација ради на афирмацији српске културе и њеном повезивању с Европом и светом.

У оквиру Фондације конституисана су посебни центри:

- **Центар за очување породичних вредности.** Слоган Карић фондације „Породица је најсигурније место” остварује се радом Центра који тежи институционализовању активности на очувању породичних вредности. Своје програме Центар остварује организовањем семинара, научних скупова, едукативних трибина и породичних саветовалишта.

- **Центар за добротинства** организује помоћ за најугроженије појединце, породице и групе. Финансијска средства прибавља из прилога компанија у саставу БК групе, осталих донатора и спонзора, организовањем хуманитарних концерата, аукција уметничких предмета, приложима појединаца и колектива, и сопственом издавачком делатношћу.

- **Центар за промоцију и развој науке и образовања.** Фондација је оснивач Универзитета „Браћа Карић” преко кога је повезана са угледним универзитетима, научним и образовним институцијама Европе

и света. Подржава и финансира међународну студенску организацију AISEC. Центар сарађује са научним и образовним институцијама, помаже организовању научних скупова, обезбеђује учешће наших научних радника на значајним светским скуповима, финансира или суфинансира научноистраживачке пројекте, као и примењена истраживања.

- **Центар за промоцију културе и стваралаштва** делује са циљем да се подстакну уметници и млади таленти који својим стваралаштвом највише доприносе развоју националне уметности. Центар се стара о заштити споменика културе, нарочито оних чији је титулар Српска православна црква, учествује у реконструкцији и изградњи храмова наше цркве у земљи и дијаспори.

- **Центар за издавачку делатност** формиран је ради подржавања програма и идеја Фондације.

- **Награда „Браћа Карић”.**

Тешко да је од оснивања па до данас прошла иједна значајнија хуманитарна и добротворна акција, како у Србији тако и широм света где Срби живе, којој Фондација није дала значајну подршку. Финансијску и сваку другу.

Председник Фондације је госпођа Миланка Карић, супруга Богољуба Карића. Управни одбор поред председника чине чланови: Оливера Карић Недељковић, Хафа Карић, Марјана Карић и Славица Карић.

Међународна сарадња

„Карић фондација” од свог настанка промовише и подржава широке међународне контакте у области културе, науке, медија, и тиме доприноси садржајнијој комуникацији појединаца, народа и држава и афирмацији мира и пријатељства као врхунских вредности. Посебно значајан задатак у овој области је укључивање Србије у европске и светске интеграционе процесе.

Као прва приватна, невладина организација развила је сарадњу с најугледнијим невладиним организацијама Европе и Америке; парламентарним групама Велике Британије, САД, Руске Федерације, Украјине, Белорусије, СР Немачке, Пактом за стабилност Југоисточне Европе; нарочито плодна сарадња остварена је с бројним међународним културним и хуматираним организацијама и научним институцијама, међу којима су нарочито блиске оне с Међународним Црвеним крстом и UNICEF-ом са којима је организовала и суфинансирала више хуманитарних акција. Фондација је успоставила контакте и са Нобело-

Миланка Карић,
йпредседник „Карић фондације”

Марјана Карић,
йпредседник оіранка
„Карић фондације” у Лондону

Хафа Карић,
йпредседник оіранка
„Карић фондације”
у Москви и Лондону

Славица Карић,
йпредседник оіранка
„Карић фондације” у Никозији

вом фондацијом у Стокхолму, Фондацијом Конрад Аденауер у Бону, Фондацијом за мир и социјални програм у Чикагу и другим.

Испунивши међународне стандарде, Фондација је представљена у престижној публикацији „European Foundation Centre”- у друштву најзначајнијих европских фондација.

„Карић фондација” је отворила своје огранке у Москви, Лондону, Никозији, Бечу, Вашингтону и Торонту. Председник „Карић фондације” у Бечу је госпођа Марјана Карић.

„Карић фондација” у Москви и Лондону

Госпођа Хафа Карић је председник „Карић фондације” у Москви и Лондону, као и оснивач Међународног универзитета бизниса и управљања у Москви. Многе студенте овог универзитета стипендира Фондација и сваке године одређен број шаље на специјализацију у познате образовне центре Енглеске.

Од 2001. године, у организацији Фондације, одржава се московски међународни конкурс младих пијаниста под називом „Фредерик Шопен”. Конкурс се одржава под високим покровитељством председника Русије Владимира Путина, председника Пољске Квашњевског, градоначелника Москве Лужкова и министра културе РФ Свидког. „Карић фондација” је поред многих добротина била и иницијатор обнављања старе традиције коњичког спорта у Русији – коњских трка у Подмосковљу под покровитељством председника државне Думе Русије Селезњова Генеријана Николајевича.

Финансирала је реконструкцију „Бољшој театра”, обновила Храм Св. Михаила Арханђела у Архангелску и Цркву Св. Николе у Аксињину - Подмосковље. Спонзорисала је издања многих књига и часописа. Помаже многа обданишта, болнице, а посебну помоћ пружа у лечењу младих (нарочито у лечењу наркоманије).

У Русији име Карића је широко познато и популарно. Оно се повезује не само са привредним успесима већ и са похвалном подршком духовним и хуманитарним активностима, просвети и науци.

Руска православна црква је срећна што може да убраја међу своје добротинитеље Кариће који су велики пријатељи руског народа и личности достојне сваког поштовања.

„Карић фондација” у Никозији

Госпођа Славица Карић је председник „Карић фондације” на Кипру. Током 1993. и 1994. године константно су одржаване акције прикупљања хуманитарне помоћи за избеглице које су послане у Србију, на Косово и у Црну Гору. Организоване су аукције слика, продајне изложбе и добротворне вечере. „Имали смо велико разумевање кипарске јавности и подршку председника државе и кипарске православне цркве. Супруга председника Кипра, Лили Астилијано Клеридис, учествовала је у нашим акцијама прикупљања помоћи”. (Славица Карић).

Фондација је организовала, међу многим, и манифестацију „Хвала кипарском народу” на којој су гостовали бројни уметници из Србије.

„Карић фондација” је прикупљала помаћ и за кипарску децу, оболелима од леукемије и болницама како би узвратила Кипранима на њиховој несебичној помоћи.

Фондација је организатор и финансијер престављања спске културе у иностранству. Најамбициознији такав пројекат је „Недеља Србије” – пројекат којим се представљају природне лепоте и богатство Србије, њени назначајнији споменици световне и духовне архитектуре од праисторије до данас, њено етнографско богатство – фолклор и песму, а нарочито њено живо, свестрано и вредно уметничко стваралаштво данас. „Недеља Србије” представљена је у више од педесет градова света. Пројекат је почео непосредно после изолације Србије (прво „Недељом Србије у Солуну” - Богољуб и Сретен Карић проглашени су за почасне грађане Солуна) и „Недељом Србије у Никозији”, „затим Недељом Србије у Израелу”, а настављен је „Недељом Србије” у бројним градовима бившег СССР-а, Кине, Индије - касније широм Европе и обе Америке.

Садашња генерација Карића, направила је нешто што ће остати као трајно богатство Србије и српског народа.

„Ми смо се за ове две и по деценије непрестано мењали, давали смо подршку свима који су хтели да раде нешто ново, али смо увек чували дух традиције и патриотизма, радили као добри српски домаћини. Никада од друштва за то нисмо добили ништа, али и даље радимо с истим уверењем да ће доћи време када ће се при-

Патријарх Москве и целе Русије Алексије II, добитник Награде „Браћа Карић”

знати да је то што смо радили било у интересу не само нас, него читавог нашег друштва и народа.”

„Мој мотив, као и мотив мог супруга је да оставимо иза себе нешто што ће нас надживети. Новац није довољан. Ми смо превазишли мотив личне афирмације и стицања богатства, тако да у свету међународног бизниса и капитала не представљамо само себе, већ и земљу из које долазимо и њену културу. Мој мотив је да Фондација помогне афирмисању српске уметности, науке и културе, као и обавезе које има према свима онима којима могу да помогнем.” (Миланка Карић)

Карићима, посвећеним путу кога су одредили пре три деценије, упорко догађајима који их нимало не штеде, остаје да се надају да ће им време дати за право, како што се већ десило пуно пута за протекле три деценије.

*Хафа Карић са Јан Лимом, добитником
Награде на ијјанисџичком џакмичењу
у Лондону, ајрила 2001. љодине*

Боїољуб Карић са директйорком „Срйске куће“, оїранком „Карић фондације“ у Вашинїйону, Карен Велдон и њеном сесїйром

„Срйска кућа” у Вашинїйону, у Пенсилванија авенији

Виша медицинска школа у Ђурији, задужбина „Карић фондације”

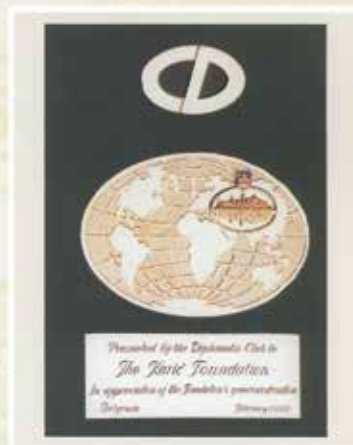
*„Карић фондација” 2000. године финансирала је изградњу
моста на Мијајивцу (аутопут Е-75 Београд – Ниш)*

Боїољуб Ј. Карић са солунским борцима којима је „Карић фондација” доделила доживојне месечне йензије када су били заборављени од свих

Милени Марйиновић је омојућена ойерација у Немачкој

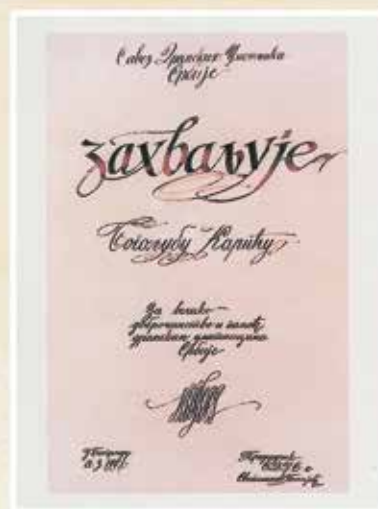

Институту „Мајка и дете“
ајарај за анестезију

Донација за ВМА: баро-комора

Награда „Браћа Карић”

„Данас су у Америци и западним друштвима, фондације, чији су донатори богати људи, главни финансијери у многим областима научног и уметничког стваралаштва. Новац уложен у културу оплемењује себе и поприма патриотску и хуману функцију, а његов власник ступа у историју свога народа. Браћа Карић су својом Фондацијом узорно разумели грађанску одговорност пред савременицима и нацијом. Улогом у култури, уложили су у будућност.”

(Академик Добрица Ћосић из беседе о Најради „Браћа Карић”)

Посебну, могло би се рећи и националну тежину, задобила је најмлађа институција у оквиру Фондације, Фонд за награду „Браћа Карић”, која је први пут додељена у години јубилеја Компаније, четврт века постојања, 1998. године.

Инфлација је у последњој деценији протеклог миленијума за Србију постала начин живота. Катастрофалан распад њене економије и потпуно обезвређење националне валуте, којој је припала жалосна слава инфлаторно светских рекордера, имао је, можда, трагичнију и дугорочнију последицу: уништење националне културе и њених цивилизацијских тековина, традиционалне хумане вредности. Инфлација вредности захватилила је све институције: законодавну, судску и извршну власт; науку, културу, образовање, медије...

Културним пољем којим су традиционално доминирали наука, уметност и образовање, завладао је агресивни медијски кич, који је наметнуо сопствене обрасце (не)културе, (не)вредности, (не)образовање, (не)компетентност „У свету без Бога”, како рече Достојевски - „све је допуштено.”

Дуже од једне деценије Србија је изложена духовној и медијској контаминацији. Али и у тим временима, у атмосфери друштвене клоуности, безнађа, апатије и дефетизма - изузетни појединци настави-

ли су да и у немогућим условима стварају дела достојна дивљења, која би част чинила културно и економски далеко напреднијим дрштвима. То је једно од највећих чуда деценије коју је Србија провела у најтежој међународној изолацији којој је једна земља била изложена од краја Другог светског рата.

Награда „Браћа Карић” установљена у част тих изузетних подвижника.

Награда се додељује и великим светским ствараоцима и хуманистима који универзалну љубав према човеку и пријатељству међу народима (па и према оним политички и медијски „прокаженима”) имају личног интегритета и храбрости да испоје и у временима када већина ћути.

Већ приликом прве доделе Награде 1998. године видна је била филозофија њеног оснивача, као и критеријуми којима се руководи. Од почетка замишљена по угледу на Нобелову награду, са нескривеном амбицијом да једном буде њен домаћи пандан, како по ширини области за која се Награда додељује, њеној финансијској тежини, тако и по угледу у јавности.

Награда је додељена ствараоцима несумњиве репутације, чији је траг у култури дубок и трајан, било да је реч о личностима у пуном стваралачком зениту, било о онима чије је дело већ заокружено, а животни век на измаку. Осим тога, Награда је доступна не само појединцима него и тимовима и институцијама.

„**Карић фондација** одлучила је да уведе овакву Награду позивајући се на ранија искуства других фондација и задужбина, како по свету, тако и на овим просторима, желећи да подстиче оне области за које мислимо да су темељне вредности сваке заједнице.”

„Велико би ми било задовољство да у нашим лауреатима ова награда изазове осећање посебности, части и задовољства, као што сам потпуно сигурна да они својим именом и делом чине част „Карић фондацији”. Јер, не чини награда част човеку, човек чини част награди. Дигнитет награде не брани се висином новчаног износа него именима лауреата.”

„Нека ова награда буде скромни допринос породице Карић своје отечевству. Можда се тако бар за корачић приближимо великанима као што су: капетан Миша, Текелија, Коларац, Спасић, Дунђерски или Лука Ђеловић, које потомци памте не по трговини сољу или по производњи пива, него по оним материјалним и духовним добрима које су завештавали и која су градили своје народу. Дакле, нека ово буде само једна цигла у тој импозантној грађевини националних завештања.” (Миланка Карић)

Награда се додељује у следећим областима:

- Награда за стваралаштво у области културе и уметности;
- Награда за научни и истраживачки рад;
- Награда за публицистику, новинарство и издаваштво;
- Награда за економију и привреду;
- Награда за хуманитарну активност, јачање мира, сарадње и пријатељства међу народима.

Добитници награде „Браћа Карић”

Међу добитницима Награде „Браћа Карић” налазе се имена као што су: **Његова светост патријарх српски господин Павле**; **Ландрум Болинг** (нобеловац, САД); **Патријарх Москве и целе Русије Алексије II**; проф. др **Дисаку Икеда** (Јапан); **Петер Хандке** (Аустрија); др **Торао Такуда** (Јапан); „Г7” (Србија - добротворна организација за бригу о деци професионалних НБА кошаркаша и репрезентативаца Србије: **Владе Дивац**, **Александар Ђорђевић**, **Предраг Даниловић**, **Жарко Паспаљ**, **Жељко Обрадовић**, **Предраг Стојаковић**); **Јиржи Динстбир** (Чешка); **Никита Михалков** (Русија); академици; **Миодраг Остојић**, **Душан**

Добитници Награде „Браћа Карић” 1998. године

Каназир, Александар Деспић, Дејан Медаковић, Владимир Кањух, Василије Крестић (историчар), др Ненад М. Костић (хемичар из САД-а), академик Жорес Иванович Алфјоров (математичар, Русија), академик Светомир Ивановић, академик Миодраг Вукобратовић (пионир роботике); Данило Бата Стојковић (глумац), Љубомир Симовић (песник), Владимир Величковић (сликар), Љуба Тадић (глумац), Емир Кустурица (филмски редитељ), Ашхен Атаљанц (балерина), Оља Ивањицки (сликар), Синиша Ковачевић (драмски писац); Предраг Миливојевић (новионар); Јован Ћирилов (публициста); Миливоје Глишић (новионар); Југослав Влаховић (карикатуриста); Економски институт из Београда; Уметничка ливница „Браћа Јеремић”, Живојин и Војин Ђорђевић, др Ференц Агоштон, Новак Ђоковић и други.

Добитници о награди „Браћа Карић”

Јован Ћирилов

„Награду „Браћа Карић” каткад зову нашом Нобеловом наградом. Она се у нашим размерама може тако назвати из више разлога: пре свега додељује се за врхунске резултате у различитим областима и ако се области само делимично поклапају. Тако награду Фондације Карић као и Нобела могу понети научници, лекари, књижевници, економисти и хуманисти, али Но-

бела не могу понети сликари, музичари, играчи, позоришни и филмски уметници, а Карића могу. Награда „Браћа Карић” одражава својим категоријама ново доба земље у којој је основана.”

„Браћа Карић нас уче моралу и томе да кад неко има треба да мисли на своје ближње и оне који немају. У томе је садржано нешто од наше европске и светске цивилизације која се труди да увек буде боља. Наравно, историја има своје зло и странпутице, али ова награда нас уверава да је људско биће - биће хуманитета.”

Петер Хандке

„Изузетно сам почаствован што сам добио ово велико српско национално признање које има и међународни карактер. Надам се да ће Србија и Југославија наћи пут ка свом преображају и своје место у Европи којој је увек припадала. Осим дивљења које имам према делу једног Андрића

или Тишме, за Србију ме вежу многа лична пријатељства; волео бих да једног дана купим кућицу крај Кремна на Тари и старост ту проведем, повремено се дружећи с мојим пријатељем Емиром Кустурицом, „чуварем” најлепшег националног парка у Европи.”

Синиша Ковачевић

„... Данас сам цело поподне провео учећи на-
памет имена људи у чије друштво сам заслугом
жираната и породице Карић вечерас ступио.
Све време сам размишљао: Господе, да ли сам ја
најслабија карика у том ланцу? Ланац је снажан
онолико колико и његова најслабија карика. Онда
ми се зеленооки јавио одозго и рекао: Шта ти је,
јеси ли нормалан, де ти можеш да будеш најслабија
карика. Свети Ђорђе кога славим, намигнуо ми је и рекао: Чуо си га, иди
тамо. Због тога сам вечерас пред вама. У обиљу честитки које сам добио,
добио сам и честитке од људи из Грачанице, Косовске Митровице... Они
су моје срце, они су српско срце. Косово је Србија.”

Љубомир Симовић

„Примајући ову награду не заборављам окол-
ности у којима се она додељује. Ако се не варам,
управо у тим околностима таквим какве јесу,
могли би се открити њена права сврха и значај. У
нашој средини су све вредности током дугог низа
година систематски оспораване и уништаване, да
би се уместо њих неке лажне вредности устоли-
чиле као праве. Није најстрашније то што смо се
на крају нашли потпуно окружени том лажном
иконографијом. Најстрашније је то што смо се на њу навикли, што смо
се са њом помирили, што смо је прихватили, и што смо научили да јој
се прилагођавамо.”

„А у времену у коме је обезвређено све, морамо се нечим и бранити
успостављањем система вредности. Систем вредности нам не може за-
менити Бога кога смо изгубили, али нам може помоћи да га нађемо и да
му се вратимо. У томе наслућујем смисао ове награде и снагом у такав
њен смисао на овој награди захваљујем.”

Добийници Наїраде „Браћа Карић” 1998. іодине

Добийници Наїраде „Браћа Карић” 1999. іодине

Добийници Наїраде „Браћа Карић” 2000. іодине

Са доделе Наїраде „Браћа Карић” 2001. године

Добитници Наїраде „Браћа Карић” 2002. године

Добитници Наїраде „Браћа Карић” 2004. године

Добийници Наїраде „Браћа Карић” 2005. іодине

Добийници Наїраде „Браћа Карић” 2006. іодине

Владимир Величковић

„Награда је признање ономе што сте урадили, она је охрабрење ономе што ћете још урадити. Она такође може понекад да одагна сумњу тог верног и упорног, али потребног и чак неопходног пратиоца који чини да се крећете можда не баш увек унапред...”

Љуба Тадић

„Својом наградом „Карић фондација” је окупила најзначајнији део наших стваралаца из области културе и уметности. Захваљујем њиховој фондацији и жирију који је баш мене изабрао за ово високо признање.”

„Дакле, вредело је живети и имати веру. Награда коју примам даје нову наду да ћу ја, као и сви остали у овој земљи, бити део велике европске породице у коју нас, поред осталих, уведе и браћа Карић.”

Добитници Награде „Браћа Карић” 2007. године

Свечаностй йоводом доделе дийлома

Универзитет „Браћа Карић”

„Будућност припада јединству науке, уметности, бизниса и менаџмента и о томе размишљај када видим активности првог приватног универзитета у СРЈ – Универзитета „Браћа Карић”.”

„Суштину његовог концепта изразио бих једноставно и са најдубљим убеђењем: савез неисцрпног духовног потенцијала човека оличеног у науци и филозофији и његове менаџерске креативности.”

„Универзитет „Браћа Карић” очевидно је надахнут идејом великог мислиоца Цицерона да није довољно достићи мудрост, већ је потребно умети руководити њоме.”

Нобеловац Мајкл Смит – САД

Одавно је речено да највећа помоћ коју људима уопште можемо пружити, нарочито ако су у питању млади, јесте - оспособити их, дати им струку како им туђа помоћ не би ни била потребна.

Председник БК групе, Богољуб Карић, још је у пећким годинама развоја компаније, у многим јавним иступима и интвјуима, гласно критиковао како стечене навике, тако и стручност радника, нарочито оних високошколованих.

Природно, како је компанија расла, све више је имала потребу најпре за високо квалификованом радном снагом, а онда и школованим истраживачима, руководиоцима, менаџерима. Често га је непријатно изненађивала некомпетенција људи са високим и највишим стручним академским звањима. Компанији су били потребни људи који имају не само знање (које се подразумева) већ и нешто више од тога: смелост, спремност да се преузима иницијатива и лична одговорност.

Школоване у систему који је афирмисао колективно руковођење, као и колективну неодговорност, стасале су читаве генерације „стручњака”, пасивне, послушничке психолошке структуре, навикле да поступају

по директивама одозго и које су могле да функционишу само у оквиру система у коме политика доминира економијом. Још за живота Јосипа Броза (када то није било безазлено), Богољуб Карић се јавно залагао за потпуно другачији (тзв. техно-менаџерски) приступ послу: колико радиш толико ћеш бити награђен, колико си способан, креативан, предузимљив - дотле ћеш у хијерахији поделе посла догурати.

О неопходности реформисања високог школства ради стварања модерног стручног кадра, способног да се укључи у светску технолошку и тржишну утакмицу, Богољуб Карић је говорио и почетком деведесетих година 20. века:

„Увидео сам да наше инертно школство не школује профил стручњака какав бих желео у својој фирми, и какав сам имао прилике да упознам послујући са западним партнерима. Образовани у ширину, о свему су пуно знали, а најмање о оном што су морали знати: како се организује посао, како се постаје лидер. Ти млади људи су огромно пуно морали да уче да би добили своје дипломе, али њихово образовање је, на жалост, у већини случајева било од мале практичне вредности, тако да су код нас морали да пролазе кроз накнадну реедукацију.”

„Као и у спорту, без обзира на личне потенцијале, врхунске резултате постижете тек онад кад победите - самога себе, превладате губитнички комплекс својствен „малима", неафирмисанима - било да су у питању народи, фирме, тимови, појединци... и стекнете победничку психологију, а то је нешто што се може научити.”

Пар година касније та идеја је реализована. Универзитет „Браћа Карић” је први приватни универзитет у Југославији. Основан је 1993. године, по Закону о универзитету Републике Србије. Оснивач Универзитета је „Карић фондација”.

У Повељи Универзитета пише:

„Знање је најмоћније средство еманципације човека, индивидуалној и друштвеној наредовања.

Наука никад у историји није љружала љако реалне шансе за љобални расљ блајосљања и неслућене мољућности љобољшавања квалитетја живољја.

Као дирекљна љоследица фанљасљичној убрзања научној развоја, љроменама је изложен и сам човек живољ, шљо за љоследицу има да се љоље научној инљтересовања шљри далеко изван љтрадиционалних оквира: морална димензија науке и научној знања никад није била на озбљњијем исљиљу.

Никад човечанство у науку није йолајало йако велике наде, никад наука није имала йако круйну одйоворностй йред човечанством.

Никад нам наука није била неойходнија. Никад бављење науком није било йако изазовно.”

Обраћајући се првој генерацији студената Универзитета „Браћа Карић”, Богољуб Карић је рекао:

„Пошйовани стйудентйи, драје моје будуће колеје,

Бојайа, цењена и йошйована Србија, земља йросйерийейта, земља образованих и кулйурних људи, вредних, добронамерних, али и људи здравој, чврстйой кова, самоуверених и свесних својих квалийейта – йаква је Србија мој сан.

Таквој Србији йойребни су нови, друйачији, бољи универзйейейи нейо шйо их имамо данас.

Знања која не йроширују и не унайређују слободе човека као људској бића, као стйвараоца - нису знања вредна наше йажње.

Само знања која унайређују живойи човеков на овој нашој малој йланейи Земљи вредна су ваше йрајне йосвећеностйи и службе.

Овде, на нашем универзйейейу, ви се сйремайе за будућностй. Знам да стйе жељни стйицања знања, йрофесионалној усавршавања и йрофесионалној доказивања.

Одбор Универзйейейта „Браћа Карић”

Желимо да вам омоућимо да йосћанетће врхунски сћручњаци у својим йрофесијама, шансе да се зайослиће у најбољим комћанијама у земљи и иносћрансћву, али и шансе да изйрадиће усйешан и срећан живой.

Овде, на Универзйетейу, ви ћетће йосћайћи чланови једној великој сложной брайсћва које ће очувайћи и изйрадићи економски моћну и снажну Србију, Србију равнойравно укључену у светй без йраница; Србију коју сложно сањамо и коју ћемо заједнички сћворйићи.

Овде ћетће йосћайћи акћиван члан брайсћва исћраживача, йрадићетља и ойкривалаца – сойсћвене будућносћи, будућносћи своје домовине и будућносћи светйа који вам осћављамо у завешћање.

Овај Универзйетейй треба да вас осйособи да Будућносћй, која вам йо йраву наслеђа йрийада, шййо йре узметће у своје руке.”

Универзитет омогућава даље последипломско студирање на специјалистичким, магистарским и докторским студијама. Студенти имају прилику да стечена знања примене већ за време студија кроз стручне праксе у земљи и иностранству.

Универзитет „Браћа Карић” у свом саставу има:

- Факултет за менаџмент „Браћа Карић” у Београду;
- Факултет за трговину и банкарство „Јанићије и Даница Карић” у Београду;
- Факултет за менаџмент у спорту, у Београду;
- Академију уметности „Браћа Карић”, у Београду;
- Факултет за предузетни менаџмент, у Новом Саду;
- Институт за стратегијске студије и развој „Петар Карић” у Београду;
- Институт за мала и средња предузећа (Институт МСП).

Академија за трговину „Јанићије и Даница Карић” у Пећи

Прве године постојања Факултета за менаџмент „Браћа Карић”, Богољуб Карић је пожелео да оснује факултет и у родној Пећи. Како су његове жеље обично постајале стварност, исте године, 1993. г., започела је са радом Академија за трговину „Јанићије и Даница Карић” у Пећи, названа попут старих добрих школа.

Академију су Карићи основали са жељом да буде задужбина. Замишљен је као извориште знања за бављење трговином, банкарством и ревизијом. Програми по којима се на њему учило, а и данас се учи,

урађени су по угледу на програме великих светских факултета који су истинским вредностима одолевали времену и на тај начин обезбедили углед.

Прве године на Академији пријавило се свега неколико студената, мало ко је био спреман да се школује у Пећи. Богољуб Карић, ненавикао да губи, пронашао је студенте у земљама бившег СССР-а, у сибирским просторима, Киргизији, Узбехистану, Казахстану, у Кијеву и Москви. Долазак странаца охрабрио је средњошколце из Југославије да се упишу на новоотворени факултет.

Школовање у Пећи, иако приватни факултет, захваљујући „Карић фондацији”, било је бесплатно. И више од тога. Студенти су имали бесплатан смештај у дому, бесплатну храну и уџбенике. Да би било јасно да је то Факултет а не виша школа, Академија је променила назив у Факултет за трговину и банкарство.

У Пећи су студенти били велика породица. Чланови, исто тако велике породице Карић често су долазили на факултет и доводили угледне госте из света и земље: руске академике, актуелне министре који су говорили о проблемима својих ресора, гостовао је и Војислав Коштуница, Анатолиј Карпов... Чест гост факултета, посебно омиљен међу студентима, био је Јанићије Карић. Данас многи пећки студенти раде у земљи и свету, многи су магистри и доктори наука.

Године 1998. многим који су напуштали Космет, придружио се и Факултет. Ново седиште нашао је у Београду.

Академија за трговину „Јанићије и Даница Карић”, Пећ

Међународни универзитет за бизнис и управљање у Москви

У оквиру истраживачког образовног комплекса система „Браћа Карић” 1992. године основан је Међународни универзитет за бизнис и управљање у Москви. У саставу Универзитета су:

- Факултет за менаџмент;
- Економски факултет;
- Правни факултет;
- Социолошки факултет;
- Факултет за стране језике.

„Сматрали смо да само нови квалитетни систем припреме младих кадрова може помоћи Русији да брже савлада тешкоће прелазног периода. С таквим циљем основали смо Међународни универзитет за бизнис и управљање „Браћа Карић” у Москви. Данас се на нашем Универзитету образује се више од 3.500 студената од којих 500 добија стипендију „Карић фондације”. (Хафа Карић)

Међународни универзитет за бизнис и управљање, Москва

Институт за развој малих и средњих предузећа

Институт за развој малих и средњих предузећа „Браћа Карић” основан је 1990. године. Институт је јединствена специјализована југословенска истраживачко-развојна, консултантска и образовна институција за пружање услуга у области: развоја предузетништва, система за менаџмент, запошљавања, тржишта рада и управљања људским ресурсима, пројектовања информационих система, развијања и постављања презентација на Интернету, обуке и образовања ради стицања и унапређења посебних знања и професионалних вештина.

Мисија Института је развијање и подстицање предузетништва савремених принципа менаџмента у пословању малих и средњих предузећа, као и перманентно унапређивање знања из области управљања предузећем.

На Институту раде експертски тимови састављени од запослених на Институту, професора с Универзитета и стручњака из појединих области које Институт ангажује за потребе пројекта да би задовољили потребе мреже од близу 1.000 сталних пословних партнера.

Доказане и признате, истраживачко-развојне, консултантске, образовне и издавачке делатности обезбедиле су Институту лидерску позицију у области теорије и праксе малих и средњих предузећа.

Институт за стратегијске студије и развој „Петар Карић”

Институт за стратегијске студије и развој „Петар Карић” који је основан 1996. године у оквиру Универзитета „Браћа Карић”, достојно носи име првог управника прве учитељске школе у Србији, Петра Карића. Претеча Института био је CESPRIK (Center for Strategic and Political Research), интерна истраживачка организација који је на иницијативу Богољуба Карића и проф. др Дејана Павлова Крецуља основан још 1983. године.

Институт је имао истакнуте научне сараднике из СФРЈ, као и међународно консултативно веће у коме су три носиоца Нобелове награде. Институт је учлањен у преко двадесет међународних федерација и друштава.

Институт се, пре свега, бави проучавањем фундаменталних промена које се одражавају на Србију, Балкан и Европу. Регионална истраживања за циљ имају бржу интеграцију Балкана у европске и светске интеграције.

Као невладина, независна организација отворена за сарадњу и размену искустава без икаквих политичких, идеолошких, конфесионалних, културних или других дискриминационих подела – за разлику од многих организација које партнере траже у истомишљеницима - Институт полази од дијаметрално супротног става: да ништа није драгоцене од успостављања дијалога између организација и појединаца различитих, па и супротних мишљења. Разумети различитости, изворе и узроке различитости, први је и неопходан корак да би се на потенцијалне опасности разлика превентивно деловало, а пожељни аспекти разлика заједнички афирмисали.

У новембру 1997. године у оквиру Института формиран је Центар за истраживање конфликта, који прати савремене светске токове у области преговарачког разрешавања конфликта и посредовања у изналажењу компромисних решења.

Центар је члан Међународне асоцијације за менаџмент конфликта, Европске асоцијације истраживача мира и активно учествује на симпозијумима и конгресима широм света. Сарађује са реномираним институтима и центрима у САД, Русији, Немачкој и другим земљама.

Од маја 1998. године Институт „Петар Карић” и Центар организују округле столове о улози религије у решавању конфликта. На првом скупу учествовали су професори са шест америчких универзитета (Харвардски, Бостонски и др.), декан Богословског факултета у Београду и други стручњаци за ову област.

У сарадњи са групом америчких угледних јавних личности из Центра за стратегијске и међународне студије из Вашингтона и Института за мир, из Вашингтона. Институт је био суоснивач невладине организације „Југословенско-америчког комитета за дијалог и сарадњу” – основаног 17. марта 1999. године у Вашингтону, непосредно пред НАТО бомбардовање Југославије, с циљем да се очува мир и спречи хуманитарна катастрофа на Косову и Југославији. За првог председника Комитета изабран је Богољуб Карић.

*Милан Панић, Вилијем Клинџон, Душан Мијевић, Бојољуб Ј. Карић
у Белој кући*

Бојољуб и Миланка Карић са Хилари Клинџон

Драїомир Ј. Карић, Сїорм Труман и Боїољуб Ј. Карић

*Драїомир Ј. Карић, Newt Gingrich, сїикер Конїреса САД
и Боїољуб Ј. Карић*

Amori Hutton и Боїолюб Ј. Карић

*Симон Карић, Клаус Кинкел, минисџар иносџраних йослова СР Немачке,
Хафа Карић*

*Дражомир Ј. Карић и Paul Martin,
премијер Канаде*

*Бојољуб Ј. Карић, нобеловац Roger Gilman,
Миланка Карић и нобеловац Michael Smith*

Боїолюб Ј. Карић и Тоби Рот

Боїолюб Ј. Карић и Robert Bob Doll

*Боїољуб Ј. Карић са суйруіом Миланком и Ričard Majls-ом,
ошйправником йослова Амбасаде САД у Беоіраду*

Боїољуб Ј. Карић и Džon Engler, іувернер Мичііена, САД

Боїољуб Ј. Карић и йремијер Доминикане Рафаел Бело Андино

Боїољуб Ј. Карић и йремијер Словачке Владимир Мечиар

*Боїољуб Ј. Карић љрима љризнање „Глобал рејљини“,
Лондон*

*Боїољуб Ј. Карић и Michael Grem - ољљравник љослова
делељације Евройске уније у Беољраду*

V

БИЗНИС И ПОЛИТИКА

„Ви не можете веровати како је дубоког корена ухватила равноудушност према земљи и држави код свих људи из свих стајежа. Знате ли и можете ли веровати, да се већ почињу подсмевати људима који говоре о будућности наше земље?”

Владимир Карић,

*високи функционер два министарства - просвете и иностраних
дела - у писму Стојану Новаковићу, посланику Србије у Цариграду,
послаћом маја 1888. године*

Богољуб Карић: бизнис и политика 1990–2000. г.

„Политика има неку чудну, злокобну моћ, не само над животима обичних људи, него и над већином људи који њоме почну професионално да се баве.”

„Знам пуно паметних људи који су ушли у политику, изгубили су сву памет коју су имали. Очекивао би човек да им се свест прошири, разум напредује, али не, памет им сахне, свест сужава, и после неког времена видите да имате посла са лудим, опседнутим човеком који је погубио везе са стварношћу. Шта је томе узрок не знам. Можда ће наука некад успети да објасни ову чудну појаву.”

„Само покварен човек од бављења политиком не претрпи никакву штету, напротив: уђе у политику као ситан лопов и преварант, израсте у великог лопова и великог преваранта. И то је неки напредак, зар не?” (Богољуб Ј. Карић)

Рекло би се да смо тему „деведесете године XX века у Србији”, односно период Милошевићеве владавине, свестрано приказали и исцрпili. Од читаоца који очекује да прочита шта је са Карићима, компанијом „Браћа Карић” и лидером компаније Богољубом Карићем било после пада Милошевића - 5. октобра 2000. године и успостављања нове демократске власти у Србији, дакле на почетку XXI века, тражимо још мало стрпљења.

Да би читалац успешније пратио догађаје везане за породицу Карић и њихове компније, а нарочито деловање Богољуба Карића у постмилошевићевској ери - морамо се још једном осврнути на период Милошевићеве владавине. Овог пута из једног специфичног угла, о коме је до сада било мање речи: иако смо наводили многе његове ставове везане за економска питања, са експлицитно политичком позадином, неопходно је да директније размотримо однос између бизниса Карића и политике, бизниса и дипломатије.

У центру пажње биће сам Богољуб Карић (с обзиром да се његова браћа током деведесетих нису политички ангажовала, али јесу сноси-

ла последице Богољубовог ангажмана). Зашто је то важно? Видећемо да је после Милошевићевог пада, од стране једне интересне групе (о којој ће бити више речи) много енергије потрошено да се скупа с њим сруши и оно што се називало „империјом Карића”, нарочито да се у сваком могућем погледу (моралном, политичком, пословном) дискредитује личност Богољуба Карића. Главно упориште свих тих напада изводиће се из „доказаног” политичког и пословног „партнерства” Милошевић - Карић.

Како је тај сукоб - који још траје - и политички и материјално мотивисан, у овом поглављу ћемо настојати да одговоримо на питање какав је био политички статус Богољуба Карића у Милошевићевом режиму, и какав је пословни „профит” из тог статуса произашао.

Србија без визије

Крајем осамдесетих година Србија није имала алтернативну политику за случај распада Југославије. Њена политика се у потпуности заснивала на претпоставци да ће Југославија бити очувана, а самим тим и социјализам.

Распад Југославије, довео је до неочекиване и драматичне ситуације: морала је да се суочи са кризом властитог идеолошког и политичког идентитета. Превелико поистовећивање с Југославијом и југословенством као да ју је паралисало да конструктивно и хитро одговори на горућа питања: сопствену будућност изван Југославије? Док су други спремно дочекали нужност идеолошких промена, приближавање Западу, европске интеграције, она је тврдоглаво наставила борбу за југословенство и социјализам. И што је горе, покушала оружаном да га брани. То је, можда, главни узрок њене поражавајуће судбине, чију цену још плаћа. Остала је једина социјалистичка земља у Европи (чак и кад је СССР напустио социјализам).

Изгледало је утешно то што је на чело партије (1987. г.), кроз фракцијски обрачун са конзервативним крилом, дошао млад човек, политичар новог кова, човек од акције, бескомпромисан, банкар с радним искуством у Америци (поштовалац америчког либерализма), идеолошки неоптерећен реформатор, рођени харизматични лидер који за невероватно кратко време постаје национална икона. Србија не зна шта ће са собом - али зна Слоба. Спаситељ Српства.

На таласу незадовољства изазваног албанским сепаратизмом Милошевић окупља Србе и учвршћује мит о својој мисији спаситеља. Милошевић показује приврженост Косову, Југославији и, у мањој мери, комунизму. Спектакуларним масовним митингом поводом 600

година Косовског боја - одржаним 28. јуна 1989. године у Срцу Косова, на Газиместану, Милошевић је дефинитивно устоличен као српски вођа; „крунисање” је у телевизијском преносу могао да прати цео свет; својим непријатељима, нарочито страним, јасно је ставио до знања ко представља Србију. На свечаној трибини постројен је био цео дипломатски кор, осим амбасадора САД Ворена Зимермана (Warren Zimmermann). Милошевић му то никад није опростио. Америка се оградила и одредила. Србија је стављена на листу будућих непријатеља.

На првим вишестраначким изборима Милошевић супериорно побеђује у првом кругу, а његова странка Сосцијалистичка партија (СПС) добија огромну већину посланичких места у Скупштини Србије.

„Држава то сам ја”

„Злослутно „пророчанство” Милошевићеве политичке судбине изрекао је Добрица Ћосић још 1993. године: „Лична власт му је изнад интереса државе.... Његова ће се улога трагично завршити, и национално и лично.” (С.Ђукић³⁸: „Између славе и анатеме”)

Премда ово није књига о Милошевићу, па ни хроника Србије у доба његове владавине, неопходно је о њему и његовој владавини подробније информисати читаоца, не само зато што је био алфа и омега свог времена, и што је оставио за собом наслеђе које дубоко утиче на све што се у Србији дешава до данас; нарочито важан разлог је тај што је породица Карић (Богољуб Карић нарочито), њихово богатство и пословање њихових компанија тако често довођено у везу с Милошевићем лично, и раздобљем у коме је био неприкосновени господар Србије. И зато што би без разумевања односа Карић - Милошевић наша хроника остала недоречена.

Да бисмо боље разумели промене кроз које је пролазио однос Богољуба Карића и Слободана Милошевића, морамо боље разумети самог Милошевића и природу његове владавине. Све што се у последњој деценији 20. века догађало у Србији и са Србијом, неодвојиво је од личности човека који је био њен неприкосновени господар. Којим циљевима је као политичар тежио? Којим средствима? Каквим резултатима по Србију?

³⁸ Славољуб Ђукић, новинар, публициста. Написао четири књиге о супружницима Милошевић - Слободану и Мирјани, о владавини њиховог режима и личностима које су их окруживале: „Како се догодио вођа” (1991. г.), „Између славе и анатеме” (1994. г.), „Он, Она и ми” (1997. г.) и „Крај српске бајке” (2001. г.)

Најраспрострањенији стереотип (већине) западних политичара и коментатора је да се о Милошевићу говори као монолитној фигури која је током владавине спроводила исту, непроменљиву, „великосрпску” и „геноцидну” политику. То је нетачно, крајње поједностављено становиште. Као свако поједностављивање и ово води занемаривању „нијанси”, без којих се не може објективно судити ни о Милошевићу ни о његовој владавини. Али се зато једна свесно пласирана политичка лаж може верификовати као историјска истина. Зато се једна агресорска политика према једној међународно признатој држави, њено бомбардовање и комадање може представити као „хуманитарна акција”.

(Милошевићева евентуална одговорност за „злочине против човечности” - за његовог живота судски није доказана. Како је и после његове смрти остала предмет истраге бројних судских институција, овде је нећемо коментарисати.)

Десет година његове владавине биле су десет најтрагичнијих година Балкана од краја Другог светског рата; ова десетогодишња трагедија мењала је и њене протагонисте и пасивне учеснике. Имала је своје неоčekиване перипетије, преокрете, трагичне исходе, краткотрајне периоде мира, нове заплете, сукобе, нове трагедије које нису окончане ни после смрти њихових зачетеника (Милошевић, Туђаман, Изетбеговић), оне трају, и по свему судећи, неће се скоро окончати.

О Милошевићу и његовој владавини већ је написано много књига.³⁹

И у Србији и на Западу. По обиму библиографије, рекло би се да је Милошевић био најинтригантнија политичка личност света поткрај двадесетог века. Навешћемо мишљења неколико његових савременика. Избор је могао бити и другачији. Поента на коју желимо да укажемо остала би непромењена.

Ворен Зимерман, амерички амбасадор у Београду у време распада Југославије, овако описује Милошевића: „По мом мишљењу, Милошевић је пре опортуниста него идеолог, човек кога пре покреће власт него национализам. Крајем осамдесетих био је комунистички функционер који је трагао за легитимацијом мање прокаженом од комунизма, за алтернативном филозофијом која ће му помоћи да учврсти власт над

39 Милошевић, библиографија: Слободан Антонић: „Заробљена земља”, „Србија за владе Слободана Милошевића”, Београд, 2002. г.; Славољуб Ђукић, „Како се догодио вођа”, Београд, 1991. г.; „Између славе и анатеме”, Београд, 1994. г.; „Он, Она и ми”, Београд, 1997. г.; „Крај српске бајке”, Београд, 2001. г.; Robert Thomas: „Serbia Under Milosevic: Politics in the 1990s”, London, 1998. г.; Adam LeBor: „Milosevic. A Biography”, London, 2002. г.; Florans Artman: „Milosevic. Le diagonale du fou”, Paris, 1999. г. (Florans Artman: „Dijagonala lauffera”, Beograd, 2001. г.) Dusko Doder & Louise Branson: „Milosevic. Portrait of a Tyrant”, New York, 1999. г.; Lenard Cohen: „Serpent in the Bosom. The rise and fall of Slobodan Milosevic”, Colorado, 2001. г.; Francisco Veiga: „Slobo, Una Biografia No Autorizada De Mi”, 2004. г. (Франсиско Веига: „СЛОБА – недовршена биографија Слободана Милошевића” (1941-2001. г.), Амбасада Шпаније у Београду, Научна књига, Београд, 2004. г.)

Србијом, и за митом који би узбудио и покренуо Србе што су га следили. Направио је уговор са национализмом као начином да дође на власт. Тај уговор не може да раскине а да себи не нанесе политичку штету, али он за њега има пре употребну него емотивну вредност. Милошевићу је страна етничка искључивост коју поседује хрватски председник Фрањо Туђман, који мрзи Србе. Никад нисам видео хладнокрвнијег политичара под притиском од Слободана Милошевића... Нисам могао а да се не дивим његовој мирноћи.”

„Постоје, заправо, два Милошевића: први је је тврд, ауторитаран, ратоборан, склон употреби силе у стварању Велике Србије; апоплектичан, мрзи западњаке, говори искључиво српски. Други је неуморан у тражењу разумних решења за југословенске проблеме; у друштву учтив, пријатан, опуштен, духовит, воли да се сећа својих банкарских дана у Њујорку, одлично говори енглески.”

Славољуб Ђукић, публициста, аутор више књига о Милошевићевој владавини сажима његов портрет: „Лидерске вештине му се не могу оспорити. Никада се није озбиљно посвећивао државној политици. Ништа не планира на дуже стазе, нити догађајима иде у сусрет. Он је државник без визије, а визију није могао имати, јер је био човек без идеала. Одлуке доноси или непромишљено брзо, или са фаталним закашњењем. Непредвидив је и за противнике и за сараднике; никад се не може знати шта ће бити његов следећи потез. Најбоље се осећа у ванредним ситуацијама. Нормалне прилике га паралишу. Сам ствара неред и успева да увери народ да га једино он може спасити од нереда. Као да су му кризне ситуације велика забава и смисао ангажмана.. Ако је политика спретност у опстајању на власти и под најгорим условима, онда је он даровит политичар.”

„У приватном животу аскет. Не робује ниједном пороку или страсти - осим власти. Подједнако успешно игра улогу 'комунисте', 'националисте', 'господара рата' или 'господара мира'... али се ни са једном од тих улога озбиљно не поистовећује. Ни према једној идеји (идеологија) не испољава страсну приврженост. ('За мога мужа идеологија никада није била оно што је за мене', признаје Мирјана Марковић.) Према национализму је био равнодушан као и према свим другим колективним уверењима. Ни у једном његовом говору се не могу наћи шовинистичке нетрпељивости према другом народу. Никада он није рекао нешто слично Туђману, који је захваљивао Богу 'што му мајка није ни Српкиња ни Јеврејка'. И када је побуњивао Србе, у томе је само видео могућност јачања свога владарског положаја.”

„Ова идеолошка растерећеност била му је од помоћи у тактичком маневрисању и политичком надмудривању, али није могла да изроди стабилну, дугорочну националну политку... Нити је стварао правни поредак,

нити је поштовао Устав и законе. Демократију је прихватао само онолико колико су га на то околности присиљавале. Дистанциран од свих, од јавности, опозиције, чак и од своје странке, коју је жртвовао да би изашао у сусрет својој супрузи, у стварању паралелне партије ЈУЛ⁴⁰.

„Под Милошевићем Србија је била брод који плови куд га ветрови носе. Није испољавао нарочиту забринутост ни кад је брод почео да тоне. Све док је имао потпуну контролу над посадом брода, нарочито доле у потпалубљу у које је сместио опозицију - био је хладнокрван. Ова хладнокрвност била је погубна по Србију.” (Славољуб Ђукић, „Крај српске бајке”, Београд, 2001. г.)

Дејвид Бајндер у тексту „Размишљања о Милошевићу” пише: „Био је монструм!’ трубио је Ричард Холбрук, додајући: 'Понекад монструми оставе најдубљи траг у историји. Хитлер, Стаљин. Исто важи и за овог господина'. Обратите пажњу на те две лукаво додате речи – 'овог господина.’”

„Разумљиве су, ако се зна да пропали дипломата Холбрук није само учтиво, у знак куртоазног поздрава, стезао наводно крваву руку том 'монструму', већ је са њим неретко пушио fine цигаре и испијао изврстан виски. Оцена Веслија Кларка, пропалог генерала кога је америчка војска послала у пензију одмах после његовог кратког и проблематичног командовања НАТО-ом, бледа је копија Холбрукове: за њега је Милошевић био 'мали Хитлер’.”

„Откуд овакво бесмислено претеривање? Отуд што се њиме пружа рационална потка којом се оправдава то што су САД и њихови савезници изложили Милошевићеву Србију испрва тешким санкцијама, а потом и бомбама, ракетама и уранијумској муницији. Подједнако је значајно то што су, управо захваљујући таквом претеривању, Мадлен Олбрајт, Бил Клинтон и сви разноразни Холбруци и Кларкови уздигнути у ранг 'аждајо-убица’.”

„Оставио је Србију у стању потпуне економске и политичке слабости, незапамћене још од османлијских освајања и окупације. Али он није сам започео четири балканска рата. Није тежио стварању 'Велике Србије'. Није имао улогу у масакрима око Сребренице. Није био творац плана за изгон Албанаца са Косова.”

„Нити је Тужилаштво у Хагу, са свим временом и средствима која је имало на располагању, и једну од тих оптужби доказало. Какав ће суд о Слободану Милошевићу изрећи историја? Требало је да прође десет година од Првог светског рата да амерички историчар

40 ЈУЛ - Југословенска удружена левица, оснивач странке Мирјана Марковић, супруга председника Милошевића. Странка се формално залагала за идеје комунизма, али њени водећи чланови били су најбогатији људи Србије.

Сидни Феј, у свом двотомном делу 'Порекло светског рата' (1928–1930. г.) исцрпно и неопозиво покаже и докаже да Немачка није изазвала тај рат.”

„Слутим, међутим, да ће историчарима бити потребно знатно више времена да из корена промене актуелно једнострано виђење стварних узрока ратова вођених у Југославији и праве природе улоге коју је у њима играо Слободан Милошевић.”

Навели смо неколико мишљења о Милошевићу. Избор је могао бити и потпуно другачији. Јединствена је оцена да Милошевић није био идеолог и да у вршењу власти није робовао ниједном одређеном идеолошком опредељењу. Да је једина његова „идеологија” била очување власти. - Јединствена оцена је да је генијално вешто манипулисао туђим уверењима. - Јединствена оцена је и да је био државник без јасне државничке визије; њега није занимала институционална изградња неког одређеног типа друштва, разрада дугорочних државних или националних интереса. Импровизовао је према прилици и дневним интересима. Зато је Србија као држава била мешавина свега и свачега: диктатуре, социјализма, демократије, па и анархије. Зато су сви пројекти ”реформи” током деведесетих година у Србији (а било их је више) неславно пропали.

Аутори нам нуде различите периодизације његове владавине. Не улазећи дубље у ову тему, можда је најједноставније пратити како је Запад радикално мењао курс према његовом режиму, и сходно томе уз његово име лепио одговарајућу етикету: „тврди југокомуниста” (1987-1990. г.), „великосрпски националиста” (1990-1992. г.), „балакански касап” (1992-1994. г.), „кључни фактор мира на Балкану” (1995-1997. г.), да би у периоду од 1998. до 1999. године поново постао „ратни злочинац” и „великосрпски националиста”.

Слично се и у самој Србији према њему мењао однос интелектуалне и политичке елите. Тако су горљиви бранитељи најопречнијих идеологија - бар у неком периоду његове владавине - у њему видели свог "предводника" или, бар, тајног савезника. Истовремено (или наизменично) успевао је да придобије и ортодоксне комунисте и Цркву, и либерално-демократске реформаторе и националисте.... Сви су у њему видели оно што су желели да виде, и чему су лично стремили. А он их је у тој заблуди више него успешно подржавао.

Његов највећи успех је био што га је већина грађана Србија прихватила као „спаситеља Српства”. За само годину дана стекао је такву популарност какву у Србији можда није имао нико. Чак ни кад је држава ушла у отворену „патриотску пљачку” државних фондова, приватне штедње, када је угрозила личну имовину грађана (о чему је било речи),

његов статус у свести многих људи остао је непољуљан. Из патриотизма, из вере у „спасиоца” Српства (помало и из лаконости), народ је у једном моменту био спреман да ризикује материјални основ сопственог преживљавања. Ризиковао је и изгубио. Данас је лако рећи да је народ био наиван. Сваки угрожени народ је наиван ако га довољно темељно изложите медијској индоктринацији. Нема паметних и глупих, разумних и лакомислених народа. Народ је свуда исти. Није иста култура, нису исте слободе. Није иста обавештеност.

У решавању унутрашњих криза Милошевић је примењивао мешавину манипулације и репресије. Лако је стварао савезништва и још лакше их изневеравао; издашно је награђивао и издашно кажњавао. Тражио је савезнике за демократизацију и чврсторукашко дисциплиновање неистомишљеника, савезнике за радикалне привредне реформе и оне који ће их блокирати; истовремено је спроводио приватизацију државног власништва и јачао државну контролу над предузећима. У свему томе био је невероватно успешан. Што милом што силом.

Бизнис и политика

Како је једна (било која) приватна компанија опстајала у таквом режиму? Какав је однос Карића био према Милошевићу? Какав је однос био Милошевића према Карићима. Што се тиче Милошевића, Карић није био никакав изузетак од општег правила његовог владања. Час топло, час хладно. У складу с тренутним интересима. Што се тиче Богољуба Карића, и он је мењао свој однос према Милошевићу: од отворене подршке, до отворене побуне, од компромиса и помирења, до захлађења и дистанцирања, од одликовања до одмазде.

У друштвима либералне демократије држава се начелно не уплиће у економију, као што се ни економија не уплиће у политику. У пракси, као што знамо, тај међусобни утицај не само да реално постоји, него се прећутно подразумева. Да је држава систем спојених судова, у коме ни један не делује независно од целине (зато што је веза између свих сегмената система органска, а међусобан утицај директан и у крајњој линији се одражава на систем као целину), то постаје нарочито очигледно у случајевима кад неки привредни гигант националних размера западне у кризу; не једном је влада САД-а, „најкапиталистичкије” од свих капиталистичких земаља, била принуђена да интервенише у корист неког од својих посрнутих ђинова. Разлог је једноставан: њихова стабилност директно утиче на укупно здравље привреде, а тиме и државе. Криза једног привредног гиганта некад изазива ланчану кризу не само унутар

једне привредне гране, већ економије у целини. То је само један од разлога зашто држава често прибегава протекционизму у сфери у коју се начелно не меша.

На плану спољне политике, тај утицај је још изразитији: свака привреда од своје владе очекује такву спољну политику која ће јој донети максимум економске користи. Нема владе, ма како демократски била изабрана, која се оглушује о овај интерес. У свим земљама либералне демократије велике компаније имају реалну политичку моћ и индиректно врше утицај и на унутрашњу и на спољну политику својих земаља. Финасијска моћ, свиђало се нама то или не, иде напореда с политичком. Политички уплив крупног капитала у демократским друштвима је неспоран, али, бар делимично, и омеђен: закони и демократске институције контроле власти настоје да поставе границе том упливу.

Као што државна политика оличава економски интерес једне нације, тако и свака компанија која прави велике међународне послове директно јача позицију државе. Реализујући своје пословне интересе широм света, велике компаније, по правилу, постају практични реализатори државних интереса.

Бизнис и политика на српски начин

Политичка „подобност”, у нешто модификованој верзији, преживела је и увођење вишепартијског живота у Србији почетком деведесетих. У време Милошевићеве владавине јавне личности, организације, предузећа, нису могле стајати по страни. Никома није признавано право на неутралност по логици: „или си са нама, или против нас”.

До политичке моћи долазило се и даље „подобношћу”, а ова се користила да би се стекла директна економска корист, или утицај на пословање компанија. Тако се (у једној модификованој верзији) и даље стварао затворен круг, у коме се политичка и економска моћ прожимају, међусобно подупиру и јачају. Администрација на власти настојала је да произведе „своје” милионере, преко којих је контролисала токове новца и исисавала из земље остатке националног богатства (као што је онемогаћавала или уништавала богаћење непослушника, политичких противника). То је, нажалост, био и остао главни незванични посао свих српских владајућих гарнитуре - од увећења партијског плурализма до данас.

Нису сви били послушни само зато што су морали и онолико колико су морали. Многи су били далеко послушнији него што је било нужно. Само изразитим вишком послушности могло се доспети у круг

повлашћених: а то је значило могућност да се без иједног лично уложеног долара - лично зараде милиони долара, неопорезованих - у кешу! Тако „зарађени” новац најчешће се преко поузданих људи „у џаковима” транспортовао у неку од оних банака које не постављају питање порекла новца. Тај новац се даље могао плодити по укусу власника - купујући акције нпр. „Coca Cole”, или их устостручавати њиховим „реинвестирањем” на ризичном али хиперпрофитабилном српском црном тржишту. Подобни директори великих друштвених предузећа (по неким проценама њих око 7000) незаконито су пунили властите џепове и државне „црне фондове”.

„Утеривање политичке подобности спроведено је доследно у све поре јавног живота, чак и тамо где је то уставом изричито забрањено: у привреди је деоба на „наше” и „њихове” спроведена ригорозније него игде другде. Делујући практично у условима ванредног стања, ни једна фирма није могла опстати, уколико није пристајала на безусловну лојалност. Ту лојалност је на разне начине требало и доказивати. Све значајније компаније сарађивале су с режимом, милом или силом.

И Карићи су сарађивали, онолико колико је било нужно да не би били уништени. То је била стварност земље у којој су пословали. Од те „сарадње” једни тврде да су имали огромну корист, они сами да су имали далеко више штете него користи. Испитаћемо обе тврдње.

„Пружамо руку свакој власти”

Пре него што се потпуније посветимо односу Богољуба Карића према политици Слободана Милошевића, подсетимо се какав је Карић имао однос према политици и власти уопште, од самих почетака бављења бизнисом. Карић се није либио да о овој теми говори отворено. За „Браћу Карић” било је животно важно да са сваком влашћу одржава добре односе и он је то без увијања признавао. Како Богољуб Карић није робовао идеолошким клишеима, његов став према политици био је прагматичан. Добра је она политика која је добра за бизнис: најбоља политика за бизнис је она која подржава приватан сектор и слободно тржиште. Свакој политици која је показивала иоле слуха за ову врсту реформе друштва, Карић је широм отварао врата, не штедећи речи подршке.

„Ми пружамо руку свакој власти. Пружали смо је комунистима, данас је пружамо социјалистима, а у будућности сваком ко добије мандат народа да формира владу. Ми то чинимо отворено, и чинимо то искрено: делом руковођени dobrим намерама и здравим

разумом да свакој власти треба пружити шансу и подржати је да успе све док постоји минимум изгледа да у томе успе. Чинимо то у општем интересу и свом пословном интересу, за нас је то питање опстанка. Не видима разлог да некој влади унапред желимо неуспех. Доста нам је било неуспеха. Али успех не зависи само од владе. Зависи и од нас. У том смислу, ја увек кажем: Ево руке, имате нашу подршку. И молим се Богу да та рука није у празно пружена. То тако мора бити у земљи у којој је позиција приватног бизниса законски незаштићена, изложена на милост политичкој самовољи. Кад Србија добије законе који ће гарантовати слободу приватног бизниса, а политика изгуби моћ да контролише приватно предузетништво и привреду уопште, тај однос ће се сам од себе нормализовати и свести на праву меру - каква је у друштвима развијене демократије. Све док то није тако, зашто да се претваравам да сам слободнији него што јесам, да немам ништа с влашћу, кад и деца знају да то у Србији не иде тако.”

„Под свим властима понављао сам једну ноторну чињеницу која је у крајње циничној интерпретацији касније била употребљавана против мене. Често ми је замерано да сам режимски човек. Ја знам једну просту ствар коју зна сваки српски сељак и ја сам је више пута рекао баш онако како би је неки сељак и рекао: Ако сам немаш власт, онда си њен слуга, власт може свакога да савије као прасе у плех и да га испече у фуруни. То је историјско искуство с влашћу људи с ових простора, а прилике да изградимо другачији однос између власти и грађанина нисмо имали. Подсмевали су ми се да према власти имам послушнички и удворички однос. Не знам где су одрастали и стицали положаје сви ти моји вајни критичари, по неким енглескама и америкама, или у комунистичкој диктатури. Да у тој диктатури нису можда опозиционим деловањем стицали положаје, звања, иметак... или послушничким трпљењем? Не волим лицемере, а људи не воле кад јавно кажете непријатну истину. Истина је била и остала да о власти можеш да мислиш шта хоћеш кад се вратиш с посла кући и изујеш ципеле, али кад кренеш на посао имаш и те како да водиш рачуна да се не замериш власти. Свеједно шта си. Поготово ако правиш послове који без њеног благослова не могу да се обаве. Тако је и у демократским земљама од наше, што да се лажемо?”

„Знам ја шта желим и како треба да изгледа однос између бизниса и власти. Политика не треба да се меша у бизнис, нити бизнис треба да се меша у политику. Али, и у пракси то нигде није тако: чак и у земљама најразвијеније демократије и најлибералније економије то, наравно, не иде тако - бизнис и политика су партнери и савез-

ници. Чак и у САД протекционизам политике у сфери економије је присутан; још очигледнији је утицај крупног капитала на политику.”

„У земљи без јаких демократских институција као што је Србија, политика традиционално тежи превеликој моћи, контроли свега и свачега, а највише - контроли капитала. Нас је од самих почетака бављења бизнисом неко покушавао или да заустави, спута, отера. У свим режимима морали смо да правимо компромисе како би опстали. Нисам идеолог, нисам политичар, ја сам бизнисмен. Не верујем у идеологије, не верујем у приче, верујем у бизнис. Да ли је то грех?”

„Владе долазе и одлазе, али јака, солидна компанија не прави се од данас до сутра. Потребне су деценије да се створи "име", углед и пословно поверење. Нема озбиљне компаније која своју пословну судбину везује за одређену политику или гарнитуру на власти. Крупан бизнис увек има стабилне пословне односе са сваком владајућом гарнитуром. То је логика бизниса. Ту емоције немају шта да траже. Не ради се о симпатијама или антипатијама, већ о стварима важнијим од гарнитуре на власти. Власт и држава нису исто.”

Однос према Милошевићу

Однос Богољуба Карића према Милошевићу током његове владавине се мењао и пролазио кроз различита искушења, од јавне подршке његовом режиму (нарочито током раног периода Милошевићеве владавине и НАТО бомбардовања), преко критичког дистанцирања, до директног политичког супротстављања.

Однос Богољуба Карића према режиму мењао се зависно од тога како се мењала политика режима према суштински важним питањима државне политике, као што су: демократске и економске реформе; решавање косовске кризе, однос према грађанским ратовима у Босни и Хрватској; однос према Европи и Америци.

И у неким периодима када је Карић у основи подржавао Милошевића, остајао је критичан према многим аспектима његове политике, нарочито успоравању унутрашњих реформи до њиховог скоро потпуног замрзавања.

Између Милошевића и Карића морало је долазити до неслагања. Карић не верује у силу; не верује у рат. Чврсто је уверен да је сваку кри-

зу могуће политички контролисати, као што је уверен да се конфликти не могу решити оружјем, нарочито етнички конфликти с тако дугом предисторијом какви су били они у Босни, Хрватској или на Косову. Његов став је да је сваки рат резултат лоше политике. Да је политка та која мора да понуди оставку ако неку политичку кризу не може да контролише и реши. Успешна политика конфликти решава економским интересима.

„У политици се не рачунају добре намере већ само резултати. Мерено резултатима - Милошевићева политика је изразито неуспешна, Србија се за десет година вратила 20 година у прошлост. Ни једно за њу суштинско питање није решила у своју корист. Све ратове је изгубила. Њен међународни положај никад у њеној историји није био гори, економски такође.”

Он разуме и донекле прихвата неке олакшавајуће околности: маневарски простор за битно другачију политику био је сужен, Милошевић је деловао у изолацији (којој је додуше и сам допринео), а за главног непријатеља имао је најмоћнију земљу света.

Хронологија

Ако бисмо правили грубу периодизацију односа Богољуба Карића према Милошевићевом режиму - и шире према политици - она би могла да изгледа овако:

- **1987 – 1992. година** – Богољуб Карић у основи верује да је Милошевић добра вест за Србију. Подржава његов реформски курс. Одаје му признање што је увео вишепартијски систем, озваничио приватништво. Поштује његову патриотску политку (патриотизам, иначе, није била одлика комуниста).

- **1992. година** - Учествује у оснивању Социјалдемократске партије Србије. (Критикује власт да води по Србију штетну спољну политку; критикује државну политику према ратовима у Босни и Хрватској, као и политику према Косову.)

- **1992 – 1994. година** - Јавно се дистанцира од званичне политке по многим питањима. Последица: власт мења однос према њему. Крећу оркестрирани напади за наводне финансијске малверзације. Његово пословање први пут постаје предмет истраживања полицијских органа. Први пут му је угрожена лична безбеденост. Размишља о узимању страног држављанства...

- **1994 – 1995. година** - Краткорочно приближавање током којег долази до стварања заједничке компаније са државом – „Мобтела”, Дејтонског споразум и краткотрајног отварања Србије после попуштања санкција.

- **1996 – 1997. година** - Замрзавање односа са режимом. Карић учествује у оснивању Социјалдемократске партије. Постаје му јасно да Милошевић дефинитивно мора да оде. Сугерише његову оставку. Режим се свети.

- **1998. година** - „Помирење” из патриотских разлога - прихвата положај министра без портфеља у влади Мирка Марјановића (са задатком да привуче стране инвестиције). Крајем године, због грубог интересног уплитања у његов посао подноси оставку; пристаје да оставку „замрзне” до окончања НАТО агресије. Престаје да учествује у раду владе.

- **1999. година** - НАТО бомбардовање; пасиван у влади, активан у вођењу приватне мировне дипломатије.

- **2000. година** - Богољуб Карић подржава Пети октобар, али се дистанцира од евентуалне оружане побуне.

Подржавао сам Милошевића

Слободан Милошевић и у економским питањима пролазио кроз различите фазе. До 1988. године важио је за заступника либералне економије: као члан „Крајгерове комисије” залагао се за слободно тржиште и напуштање „договорне економије”. Такво опредељење је и од домаћих либералних економиста, као и од познатих међународних стручњака и банкара, дочекано изразито позитивно. Један од потеза који потврђује то опредељење у раном периоду Милошевићеве владавине јесте додељивање „Седмојулске награде” Карићима. Први пут ово одликовање додељено је приватницима, оснивачима првог приватног предузећа у Србији. Карић и Милошевић су се први пут срели приликом уручивања награде 1989. године. Поводом награде Карић у бројним интервјуима изриче похвале и своју подршку Милошевићу.

„Наравно, обрадовали смо се када је Милошевић дошао на власт. На Космету се могло слободно говорити, до тада су проблеми Срба заташкавани, гурани под тепих, а мислили смо да долази и време слободне тржишне економије. Изгледало је да се реформе покрећу са мртве тачке. Пријатељи економисти су ме уверавали да је он истински човек реформи, који се залаже за слободу тржишта и напуштање социјалистичке економије.”

„Ми смо 1989. године, и ако приватна компанија, добили „Седмојулску награду”. У то време то је било незамисливо. Награду нам је доделио лично Слободан Милошевић. То смо доживели као велику част и доказ да се Србија заиста мења. Тад сам га, приликом доделе одликовања, први пут видео. Био је куртоазно љубазан, поразговарали смо накратко. Успео сам да му изложим своје мишљење о Косову, о томе шта треба да се ради. Замолио ме је да своје идеје писмено доставим. Написао сам предлог на 70 страница и упутио Влади Републике Србије, господину Станку Радмилковићу, никад нисам добио одговор.”

На директно питање да ли је близак председнику Милошевићу одговара:

„Близак? Не. Наши односи су далеко од интимних. Као човек који се деценијама залаже за промене, имам према њему поштовање. Започео је демократизацију друштва: увео вишепартијски систем, повео је друштво у економске реформе ка тржишној привреди. Повео је Социјалистичку партију ка ономе што називамо еврокомунизмом. Осим што је политичар, он је и правник, бавио се банкарским пословима, дакле човек је од струке. Наш стари државни и политички кадар је био конзервативан и некомпетентан. Мој утисак је да се ради о политичару модерног кова: интелигентан, одлучан, врло добро информисан, а мислим и да је идеолошки неоптерећен. Све су то новине које охрабрују и све док буде водио државу у овом правцу - имаће моју пуну подршку.”

Што се тиче његове личне политичке опредељености, Богољуб Карић је био знатно умеренији. Није се прикључио ниједној, па ни владајућој странци.

„У преломним временима нико не може остати равнодушан према политици; разлог је једноставан - политика утиче на све: на наше приватне животе, на то у каквој ћемо земљи живети у непосредној будућности и да ли ће та земља уопште опстати - и што је за мене ништа мање важно, како ће политика утицати на пословање „Браће Карић” и привреду у целини. - Сви смо ми и учесници и „таоци” историјског испита. Од тога да ли ћемо положити тај испит зависи толико много, улог је тако крупан, да данас равнодушних према политици нема. Од нас зависи да ли ћемо створити боље друштво и бољи живот.”

Дистанцу према страначком политичком ангажману објашњавао је својим већ познатим ставом да је за њега „бизнис највећа политика”:

„Моја браћа и ја нисмо приступили ни једној политичкој странци, премда је таквих понуда било. Сматрамо да је наш бизнис наша

најважнија политика и „странка”. Волели бисмо да Србија има што више „странака” чији је програм јака економија и благостање народа - то је програм који ћемо увек подржати.”

„Не утичемо на политичко опредељивање запослених у „Браћа Карић”, то је њихова ствар. Камен нам је пао са срца: до јуче смо био законски обавезни да у својим фабрикама обезбедимо рад „партијских ћелија” Савеза комуниста - више не морамо! И никаквих партијских организација нема. Доста политике. Грађанско право радника је да бирају и буду бирани, али у слободном времену. Политике током радног времена нема. Ту постоји само једна политика: политика компаније. Рад, учинак, награда. Ко се са том политиком не слаже, може да потражи себи посао у предузећу у коме је дозвољено водити политику током радног времена и примати за то плату.”

„Као бизнисмен и члан Савета Светске српске заједнице разговарао сам с много истакнутих пословних људи из дијаспоре. Сви подржавају демократске промене у Југославији и Србији. То је оно што годинама, а неки деценијама чекају. Први пут имамо вишестраначку скупштину и борбу различитих мишљења. То је драгоцено. Нема више хорског подизања руку, једногласног усвајања закона. Сваки предлог ће морати да се брани аргументима. Социјалистима у овом тренутку није проблем да надгласају мањинску опозицију. Само што имамо још један момент који раније нисмо имали: јавност рада Парламента. Медији преносе заседање Скупштине. Власти неће бити свеједно какво ће се мишљење створити у јавности о појединим њеним одлукама. То ће повећати укупну политичку одговорност за последице донетих одлука. Владајућој Социјалистичкој Партији Србије треба јака опозиција, јер партије на власти без јаке опозиције неизбежно се деформишу, ми имамо у том погледу велико историјско искуство с комунистичком партијом.”

Он ће и много касније, у време кад то више није било нимало популарно, исто тако отворено говорити о великим надама које је тих година полагао у режим Слободана Милошевића. Током НАТО бомбардовања Србије (1999. г.) он се у интервјуу за „Зиддојче цајтунг”⁴¹ по ко зна који пут сећа свог ентузијама према појави Милошевића у политичком животу земље.

„Доласком Милошевића на власт, упркос томе што је његова странка СПС остала на доста тврдим социјалистичким позицијама, направљени су неки важни помаци: уведен је вишепартијски систем, парламентарна демократија, слободни избори. На плану

41 Бернارد Куперс, „Зиддојче цајтунг”, 17. 5. 1999. г.

економије - приватни сектор је правно изједначен с државним. Почео је процес приватизација друштвених предузећа. Смисао тог процеса је био да на његовом крају постанемо тржишна економија западног типа.”

„Наравно да сам све то подржавао. Наравно да сам подржавао Милошевића. За оно време то су били огромни, револуционарни помаци. Знате ли шта је за мене и моју породицу значило само то што смо стекли уставно и законско право да се бавимо приватним капитализмом? Што су донети закони који су регулисали пословање приватних компанија, трансформацију државних у приватне компаније... До јуче смо били прогањани као капиталисти. Први пут смо легализовали свој статус, стекли законско право да се неограничено бавимо бизнисом. У комунизму смо се бизнисом у Србији бавили увек у некаквој увијеној форми, у страху да нас не оптуже за „капиталистички ревизионизам”. То су била опасна времена. Као човек са Запада не знам колико сте у стању да оцените значај свих тих позитивних промена, за вас су то нормалне ствари. Ја сам их одживљавао као чудо: могао сам први пут, без икаквих ограничења да оснивам приватне компаније: банку, осигуравајућу компанију, телевизију, нешто касније и мобилну телефонију... Само неколико година раније све је то било незамисливо.”

„Отворено је на стотине приватних банака, приватних компанија, осигурања, фабрика, на десетине приватних новина, телевизија...”

„Очекивали смо да ћемо брзо постати чланица ЕУ, а да се то остварило, ми се не бисмо распали. Наши односи с Милошевићем су били коректни, нарочито у почетку, кад је изгледало да земљу води у правцу отварања и реформи. Говорим о периоду 1998 -1992. Ми смо у том погледу били још увек далеко испред једне Чешке или Мађарске.”

„На жалост, кад је дошло до сукоба у Југославији, реформски процеси су у нашој земљи успорени, а санкције које су уведене 1992. г. потпуно су их паралисале. Уместо модерних реформи добили смо нешто сасвим друго, што нас је деценијама вратило уназад. Привреда је у правом смислу престала да постоји, кренуло се са пирамидалним банкама, шверцом, исисавањем девиза од грађана итд. У томе нисам хтео да учествујем. За неке од тих потеза држава је имала оправдање - у питању је био физички опстанак, али, и кад су прошли разлози који су оправдавали увођење „параекономија”, она је наставила да функционише. Нико јој није стао на пут. Ту треба тражити и разлоге наших разлаза. Убеђен сам да ћемо с тим наслеђем морати да рашчистимо ако намеравамо у Европу.”

Однос према опозицији

Богољуб Карић је финансијски помагао већину странака грађанске, демократске и умерене патриотске оријентације. Финансијски је помагао и медије сродних уређивачких концепција. Наставио је активно да помаже све демократске партије у Србији од њиховог оснивања.

„Нисам био ничији политички финансијер. Али је истина да сам помагао све опозиционе партије и све независне медије у Србији који су ми се обратили - више него странке на власти. Мислио сам да су Србији потребне и странке, и медији који различито мисле. А они су се задовољавали и најскромнијом помоћи, није се ту радило о великим парама. Власт је, међутим, увек некако успевала да сазна за сваки динар који бих неком дао. Свуда су имали своје људе.” Када је једном опозиционом лидеру „Астра банка” одобрила кредит за кућу, Милошевић је у истом тренутку знао тачан износ кредита.”⁴²

Био сам добар са свима

„Хтео сам да будем добар са свима. Од Шешеља и Драшковића до Ђинђића и Коштунице. Није то било ни из какве рачунице, како су ме опањкавали, него зато што ја тако разумем политику. Никад нисам имао проблема да се дружим са људима који другачије мисле од мене. Ја никад нисам имао „политичке непријатеље”. Напротив, гледао сам на њих као на пријатеље и кад су ми били директни конкуренти. Трагично је што код нас политика на већину људи делује тако да се стварају мрзилачке деобе. Нема демократије без толеранције, никад нећемо постати демократско друштво ако ми је сваки политички конкурент „шпијун, издајник, страни плаћеник”. Само у друштвима некултивисане политичке свести може да прође прича о „патриотама” и „издајницима”. Ако неко заиста јесте „шпијун, издајник и страни плаћеник” зна се ко тиме треба да се позабави и на какав начин. Демократија није слобода изражавања мржње.”

„Помагао сам своје опозиционе пријатеље у време кад су почињали, кад их је читав свемир делио од власти. Какве је рачунице ту могло бити? Нарочито у тим првим "порођајним" година наше демократије и вишепартијског система сматрао сам да су сви они Србији потребни. Владајућа Социјалистичка странка је имала

42 С. Ђукић: „Крај српске бајке”, Београд, 2001. г.

огромно искуство у владању и разрађену технологију одржавања на власти: у њеним рукама била је концентрисана сва моћ, од економије до силе. Опозиција се сводила на неколико личности и малог броја њихових присталица. То није било довољно. Требало нам је више јаких странака различитих опредељења. Помогао сам да се успостави равнотежа. Не желим да преувеличавам значај те помоћи. Ствар је у томе што сам се дружио и помагао људе у време кад је то било опасно. Сваки наш сусрет је праћен од стране режима.”

„Социјалисти су могли да поднесу опозицију само као украс на реверу, али не и као озбиљну политичку конкуренцију. Нису они дозволили оснивање странака да би их ове на неким изборима победиле, већ да би све изборе изгубиле, а да им нико не може замерити да у Србији нема демократије. То је било њихово гледање на вишешепартијски систем. Никад нисам делио то мишљење. Ако сам веровао да у бизнису треба да побеђују најбољи, а веровао сам, веровао сам да и у политици то мора да постане нормално. Да власт није од Бога него од људи дата и да ће, пре или касније, наши бирачи схватити да су они ти који слободно дају или ускраћују власт.”

Милошевић се мења

Како је Милошевић напредовао ка врху власти, тако је јењавао његов ентузијазам не само за либералну економију, него за било какво систематско решење које би цементирано демократска правила игре. Радије је земљу оставио у стању уставно-правне недовршености (неусклађеност савезних и републичких устава и закона му је омогаћавала да бира који му више одговара у конкретном случају).

Однос Србије са светом се драматично погоршавао, а земља тонула у све дубљу „депресију”. Власт је све више владала преко специјалних уредби него по законима, било је све теже бавити се бизнисом без „благослова” власти. А тај „благослов” је коштао.

Свако ко је у то време хтео да се бави иоле крупнијим послом знао је да ће на овај или онај начин бити уцењен. Тражила се лојалност, не само политичка већ и финансијска.

У овим тешким годинама Богољуб Карић се у име компаније, и своје лично име, често оглашавао у јавности. Из стотина изјава у којима је коментарисао збивања у политици и економији, критиковао, износио своја уверења и давао прогнозе, очитује се доследност, једно заокружено, зрело промишљање југословенске и српске стварности.

Погоршање међународног положаја Србије, замрзавање реформи и тотално погрешна политка на Косову и Метохији натерале су Богољуба Карића да директно уђе у политику.

Социјалдемократска партија Србије

Богољуб Карић и његов стари пријатељ Момчило Трајковић, најпопуларнији српски политичар пореклом са Косова, јула 1992. године били су иницијатори и суоснивачи Социјалдемократске партије Србије, једне од најстаријих опозиционих странака изразито демократске опције. Окосница програма нове странке је демократизација друштва и решење косовске кризе. Политички циљ странке није толико непосредна борба за власт, колико да жестоко продрмају и власт и опозицију. Да разобличи лицемерје и једних и других и „патриота” и „демократа”, али и да подстакну умерено, немилитантно крило албанских политичара да ступе у дијалог са Србима до проналажења задовољавајућег решења.

Трајковић је био члан и једно време високи функционер СПС-а, чак и потпредседник владе, али је због неслагања, нарочито око државне политике према Космету, коју је сматрао дубоко погрешном, напустио све партијске и државне функције. Карић и Трајковић размишљају на сличним фреквенцама. Карић му предлаже да оснују странку којом ће председавати Трајковић, а Карић ће финансирати странку и активно учествовати у њеном раду онолико колико то буде могуће под будним оком режима.

СДПС је незадовољна „укупним стањем у друштву”, истовремено критикују и власт и опозицију. Критикују СПС због неспремности за унутрашњу демократску трансформацију странке, због арогантног и нетолерантног става према опозицији, и погршене политке према Косову, а опозицију због превелике опседнутости стицањем власти, одсуством стварног интереса за демократизацијом политичког живота („исувише нервозни, хтели би власт преко ноћи”).

Сложивши се да начин на који режим брани интересе Срба изван Србије, у Хрватској и Босни, неће донети ништа добро, покушавају да понуде алтернативну политику у завичајном Косову и Метохији, која би довела до решења косовске кризе.

Они косовско питање пре свега виде као демократско питање. Косовски проблем може да реши искључиво - демократска правна држава, на демократски начин. („Косово и Метохија мора постати државни проблем, а не партије на власти. - Власт у Србији није нашла адекватан одговор на сепаратистичку политику. Стање ни рата ни мира продужава

Њеїова свейшосї йайїријарх срїски їосїїодин Павле и Боїољуб Карић

*Боїољуб и Срейшен Карић са беоїрадским муфїијом,
Хамдијом Јусуфсїахићем*

*Бојолуб Ј. Карић и њредседник Румуније,
Јон Илијеску*

Бојолуб Ј. Карић и Борис Трајковски

Жан Виденов, бивши премијер Бујарске, и Бојољуб Ј. Карић

Стијејан Месић, Љубомир Михаиловић и Бојољуб Ј. Карић

се на штету српских интереса. Арогантна политика Београда која одбија дијалог с Албанцима само иде на руку албанским сепаратистима: Та политика и подстиче и регенерише сепаратизам.”)

СДПС сматра да је на Косову и Метохији на власти кадар који је само продужена рука СПС-а, и то онај најнеспособнији, послушнички, јер као и свуда у Србији, способни људи од интегритета - одстрањени су са свих положаја. Људи који данас на Косову спроводе државну политику нису способни да воде ни месну заједницу, а не Покрајину која је фактички у ванредном стању. Зато Милошевић нема више морално право да представља косовске Србе. „Милошевић је одговоран што је умртвио решење косметског питања, што је Косово и Метохију претворио у партијску прђију СПС-а, замрзао преговоре с Албанцима и порушио сваку алтернативу” (Трајковић). Исељавање Срба под притиском албанских сепаратиста не само да није заустављено, оно има све веће размере и ускоро ће на Космету живети - само Албанци и српска полиција.

Тврде да нема мира на Косову и Метохији без учешћа Албанаца у парламентарном животу Србије. Треба имати максимално разумевање за политичке захтеве Албанаца, изузев стварања сопствене републике. Српско-албански дијалог нема алтернативе, али не на начин како се то диригује из Београда, већ за дијалог између оних који на Косову живе: умерених Срба и Албанца са Косова.

Време је, међутим, радило против умерених политичара и умерене политке: ескалацијом ратова у Босни и Хрватској и оружаном побуном албанских сепаратиста, практично је на територији Косова и Метохије онемогућено успешно деловање странке измиритељског и грађанско-демократског опредељења.

Интернационализацијом косовске кризе, Трајковић напушта „класични” страначки рад, потпуно се посветио одбрани права преосталих Срба на Косову. С тим циљем, с владиком рашко-призренским Артемијем, ствара Српски покрет отпора. Карић је неформално подржавао њихове напоре да у међународним круговима нађу утицајне саговорнике и придобију њихову подршку.

Цена политичке непослушности

Богољуб Карић је често кажњаван због „политичке непослушности”. Таквих покушаја било је и током осамдестих, и током деведестих година. Прва крупнија прилика да Милошевић покаже Карићу ко је газда у кући указала се поводом оснивања Социјалдемократске партије и оштрих Богољубових критика у медијима.

Милошевић је од претходног режима наследио разрађен систем „дисциплиновања Карића”. С временом он ће га усавршавати и довести до перфекције.

У основи, казнене мере су биле увек крајње једноставне: чим Богољуб испоји политичку непослушност или пружи прсте према политичкој трпези, власт везује руке његовој компанији. Не може бити простије и ефикасније. Инвентивност се испољавала више у тактици спровођења васпитних мера. Како је директни насртај на компанију била непопуларна мера у друштву „највећих демократских слобода у Европи”, казнене експедиције су слате на Карића изокола.

Најефикаснија мера је била непрестана производња афера (или рециклирање старих) око пословања „Браће Карић”. За производњу афера потребни су само медији. При том, пажљиво избегавати да се афера појави у редовном судском поступку. Иако је хронологија тих напада већ била дуга, а мотив очигледан, медији имају магичну моћ производње колетивног заборавља.

Матрица по којој се афере активирају и деактивирају непроменљива је - њихов механизам увек остаје исти. Држава је „активирала” афере око Карића због више разлога:

- Непосредан повод је увек био одмазда за политичку непослушност Богољуба Карића у неком конкретном тренутку.

- Посредна корист је: држава их је оптуживала за криминал управо у оним областима у којима је она сама држала „монопол на пљачку” и тиме настојала да прикрије сопствени траг (пљачку Зајма за препород Србије, пљачку девизне штедње грађана, социјалних и пензионих фондова...).

Власт их је оптуживала за нелегално богаћење, опозиција за колаборацију с властима (иста она демократска опозиција коју су Карићи од њених зачетака издашно финансирани). Инсинуацијама су се обилато служили и једни и други. И једнима и другима, зависно од политичког тренутка, служили су као глинене голуб, одстрел на Кариће је увек био слободан. Нападали су их кад је коме одговарало. Ма са које стране напади долазили, иза њих је увек стајао сирови интерес, пропагандни или материјални, најчешће оба.

Држава је имала начина да их репресивним мерама непосредно угрози. Опозиција није морала чекати да дође на власт како би их угрозила, штету је могла да им нанесе преко својих политичких веза на Западу. Међутим, ни једни ни други нису инсистирали да се пословање Карића једном засвагда преиспита кроз „институције система” (што је била омиљена фраза режима кад год би грађани своје незадовољство били присиљени да изразе „на улици”).

Поменуто је да је Богољуб Карић, у отвореном писму Скупштини (1991. г.), положивши рачун о свим кредитима које су компаније БК групе добиле од свог оснивања, позвао Скупштину да преиспита истинитост његових тврдњи. Ником није било до покретања званичне истраге. Зашто? Резултати такве истраге морали би бити и јавно саопштени. И тиме би била стављена тачка на „случај Карић”. Ко би од актера српске политичке сцене од таквог расплета могао извући корист? Нико. Сви би били на штети.

У једном природном поретку ствари Карићи никад не би могли да се нађу у понижавајуће вазалном односу према властима какав више није примерен ни оријенталним деспотијама.

У нормалном поретку конкуренција власти није приватни предузетник, већ искључиво друге политичке странке с којима се надмеће за придобијање поверења бирача.

У нормалном поретку конкуренција приватном предузетнику није власт, већ други приватни предузетник, у тржишној утакмици с јасним правилима игре, у којој побеђују способнији. У нормалном поретку, дакле у правној држави. Али, Србија је - нарочито од увођења економских санкција Југославији (1992. г.), све мање тежила успостављању правне државе. Делујући у потпуној изолацији, власт се измештала из државних институција: институције су постале пуки декор. Одлуке су доношене другде. Постепено, формирана је парадржавна пирамида председникових људи који су имали стварну и неограничену моћ. Да би се доскочило санкцијама, дошло је до логичне и донекле разумљиве спреге делова политке, тајне полиције и криминала.

Карићи напуштају земљу?

Крајем 1992. године у српској јавности су се пронели гласови да Карићи напуштају Србију и узимају страно држављанство. Домаћа штампа пренела је вест објављену у „Торонто стару” да браћа Карић, „најуспешнији српски бизнисмени, озбиљно разматрају могућност

У делу разговора у коме Карић описује тешку ситуацију у Југославији и некадашњим њеним просторима, он каже да је рат глупост и да у њему страдају невини. Карић тврди:

„У овом рату пет посто људи терорише осталих 95 посто, пет посто фанатика и ратних профитера. Ово је грађански рат, рат људи који вековима живе на истој земљи, дојучерашњих комшија, у њему нема 'добрих' и 'лоших' момака, српских завојевача и муслиманских жртава - како то тенденцизно пласира западна штампа; нема окупатора и окупираних, овде има злочинаца (коловођа свих трију зараћених страна) и жртава, а жртве овог рата нису само муслимани, него и Хрвати, и Срби и сви они који живе у Босни.”

Карић је дипломатски вешто разлоге евентуалног пресељавања тумачио искључиво пословним разлозима, избегавајући да у то меша политику.

На инсистирање да јасније изнесе свој став према актуелном режиму, Богољуб Карић је одговорио:

„Наравно да сам се сусретао с председником Милошевићем, познајем и већину челника СПС-а. Било би неприродно да као један од водећих бизнисмена своје земље не познајем људе који њоме руководе. Не видим у чему је проблем. Очекује ли се од мене да их не познајем? Или треба да по њима оспем „дрвље и камење” како бих вама био симпатичнији? Мој став према свакој власти, па и према овој, је да не ваља ако си предалеко од ње, не ваља ни ако си преблизу. Често им понављам да немам ништа лично против њих, да мене не занима ни велика политика ни привилегије које би ми могла донети политичка пријатељства. Да мене интересују економске реформе у земљи и да ћу подршку пружити онима који хоће и могу да створе богату, капиталистичку Србију.”⁴³

Како се актуелни режим бавио свим другим само не „стварањем богате, капиталистичке Србије”, био је то начин да се увијено каже да режим не ужива подршку Карићевих.

Без обзира на то што су се трудили да се не замере властима, и били спремни да плате колико се мора платити, Карићи нису уживали њено пуно поверење. Били су „послушни” и кооперативни онолико колико су морали.

Вест да Карићи извесно пакују кофере и трајно се исељавају из Србије имала је велики одјек у српској јавности. Да би смирио страсти и унео мало рационалности у уплахирену јавност, Богољуб Карић је за независну ТВ „Студио Б” појаснио планове породице и компаније:

43 „Торонто стар”, Торонто, 15. 11. 1992. г..

„Тачно је да браћа Карић размишљају да узму страно држављанство, али да ли баш канадско, јапанско или кипарско - није много важно. Ми смо пословни људи, морамо имати слободан улаз и излаз у земаљама у којима имамо своје компаније. Не можемо пословати у некој земљи ако месец дана морамо да чекамо улазну визу. То је апсурдно.”

„Имамо тридесетак компаније на западу и отприлике исто толико у бившем СССР-у; нелогично је да као инвеститори немамо потпуну слободу неограниченог боравка у тим земљама. Неважно је где пословни људи живе, јер најчешће живимо у ваздуху, путујући, послујући и обилазећи свет.”

„Сваки пут кад се после дужег одсуства вратим у Београд дочека ме брдо трачева. Чим ме нема, кажу: „Богољуб побегао.” Кад објасним да не бежим на Запад него послујем на Западу, одмах се нађе неко да каже: Богољуб успева да прави послове на Западу зато што „подмићује политичаре”. Могу у штампи да читам колики сам прилог коме дао. Председнику Кретјену или Клинтону, свеједно. Некад су те цифре тачне, некад апсолутна измишљотина. Али, није поента у томе. Идеја да неког ко се бави бизнисом имаш право да прозиваш због неког спонзорства, да га оптужујеш за корупцију, у основи је болесна. Уместо да чујеш - браво, човек прави послове - ја треба да се браним, да објашњавам да тако свет функционише. Позову вас на неку вечеру, очекује се добровољни прилог, позову вас на доручак с председником у Белу кућу, подразумева се прилог. На Западу је нормално да богати људи 'плаћају' учествовање у јавном животу. Увек се за нешто прикупљају прилози: за сиромашне, за боробу против сиде, за заштиту угрожених животињских врста... Сваки скуп има и ту филантропску димензију. Не видим зашто тако не би било и код нас. Ми то овде покушавамо да спроведемо кроз Фондацију. Али, и то смета, ни то се неком не свиђа.”

По свој прилици, Богољуб Карић је тих дана калкулисао: мало је подигао домаћу медијску температуру - алудирајући на личну сигурност, а и превентивно алармирао Запад.

Најлакши начин грађанима источноевропских земаља да добију западно држављанство је - политички азил. Политички азил је било последње што би он хтео. Била му је једноставно потребна слобода кретања и неограниченог боравка у земљама у којима је имао компаније. Наравно као заштита од евентуалног хапшења било је добро имати неки „јак” западни пасош, дипломатску заштиту, тако да режим, ипак, мора добро да размисли.

* * *

Милошевић који се са непослушнима обрачунавао по кратком поступку, непослушност Богољуба Карића је толерисао до извесне мере (до мере у којој се није директно мешао у политику и износио оштрије критичке судове о режиму). Карићи су му као једина успешна српска фирма били потребнији него он њима. Други разлог је био што су имали широко разграната познанства у утицајним политичким и финансијским круговима Истока и Запада. У условима потпуне личне изолације, Карићи су му били корисни.

Али, није пропуштао шансу да покаже ко је газда у кући. Сваки „испад” Богољуба Карића (критички говор о режиму страним медијима) Милошевић је кажњавао. Имао је на располагању безброј начина да то изведе. А мета је увек била једна: породичне компаније Карића.

Богољуб Карић је тих година заиста више пута размишљао да пресели породицу на Запад. Да ли су „слобода кретања и пословања” били једини разлог? Чињеница је да први пут покушава „бекство из Србије” непосредно по оснивању политичке странке? Да ли су те две ствари биле повезане. Наизглед, нелогично: зашто би оснивао странку ако је планирао да се исели из земље. Могуће објашњење је да пре оснивања странке није знао да ће због тога морати да се исели из земље. Да ли је било директних претњи? Да ли му је живот био угрожен? Карић то није хтео изричито да потврди. Треба подсетити да је почетак деведестих време првих политичких убистава у Србији. Устаљује се пракса ликвидација политичких, полицијских и војних функционера, политичара, тајкуна, мафијаша...

Чињеница је да ће убудуће његова повремена бекства из Србије увек имати непосредну политичку позадину. А било их је доста.

Спиновање једне приче

Да резимирамо, 1992 - 1993. године Богољуб Карић ниједног тренутка не демантује приче да размишља, па и предузима кораке како би доbio држављанство неке западне земље. Напротив, јавно их потврђује. Међутим, од 1992. године кад је први пут објављена, ова прича се циклично „спинује” и у српским и у страним медијима. Из ње се цеди све што би по процени „господара медија” Карићу могло наудити у српској јавности. Прича из 1992. године поново ће бити „реанимирана” 1997. године кад Богољуб Карић буде намеравао да се кандидује за председника Србије; иста та прича биће „ударна вест” и читавих десет година

касније (2001. г.) кад долази до сукова између Богољуба Карића и извесних моћника нових демократских власти и с њима повезаних старих Милошевићевих тајкуна. У свакој следећој употреби, прича се пласира као - тек разоткривана и дуго прикривана тајна. Политички трилер који не застарева. Они који ову бајату причу „одмрзавају” кад год им затреба, добро знају шта раде. Познају менталитет српског човека. Наиме, у колетивној свести године 1992 - 1993. остале су урезане као почетак модерне српске голготе, сукоба Давида и Голијата. Србије и НАТО-а.

То је вероватно био и најјачи разлог против одласка. Богољуб Карић је своју репутацију стварао као „народски човек”, чврсто везан за своје корене, човек наглашене патриотске и националне самосвести. Велики део јавности који је према њему гајио симпатије и те како је уважавао овај аспект његове личности. Ако бизнис не признаје границе и нације, како то Богољуб Карић воли да каже, јавност и те како држи до њих, нарочито јавност у земљи Србији, која се осећала национално и територијално угроженом. У кризним историјским временима Србија је од својих првака увек очекивала спремност на највеће лично саможртвовање, а не „бекство” променом држављанства. Богољуб Карић је знао да би у свести обичног човека, тако нешто било доживљено као издаја.

Социјалдемократија

Богољуб Карић се по други пут директно умешао у политику у априлу 1997. године, кад је с генералом др Вуком Обрадовићем иницирао оснивање Социјалдемократије. Међу оснивачима су се налазила угледна имена српског јавног живота. Политичка оријентација странке саже-та је у њеном имену, а амбиције да се укључи у политичку борбу за власт. Премда у то време у Србији већ делује око 150 странака, међу којима многе демократске оријентације, шансу траже у укључивању што ширег круга угледних, некомпромитованих јавних личности које би својим именима привукле гласове бирача. Странка је имала успешан почетак. Велики број људи се одазвао позиву да се активно прикључи у њеном деловању.

Председничка кандидатура

Непосредно пре оснивања Социјалдемократије, Богољуб Карић је најавио и кандидатуру за председника Србије на предстојећим изборима. Разлоге који су га навели на тај корак најопширније је изложио у интервјуу за недељник „НИН”.⁴⁴

Недељник се највише интересује за сукоб између „најбогатијег Србина и најмоћнијег политичара у Србији - Богољуба Карића и Слободана Милошевића”. Тих дана сукоб Милошевић - Карић је медијска тема број један. О разлозима сукоба нашироко се спекулише, у оптицају су најфантастичнија нагађања.

Богољуб Карић је први пут јавно говорио о разлозима сукоба, али и о разлозима који су га навели да се „супротстави господару Србије” и на предстојећим изборима кандидује за председника Србије. На питање зашто се кандидује одговара:

„Дојадило ми је да гледам шта се са Србијом дешава. Колико нам је страних председника за седам година дошло у госте? Србија је као земља богата, а држава и грађани су све сиромашнији. Талентована деца нам одоше у свет; огроман кадровски потенцијал је неискоришћен; млади су без перспективе; пензионери понижени. Кандидујем се да на двадесет први век не чекамо до 2.050. године, хоћу да у њега уђемо 2001. г.”

„За какву политику се ја залажем? Ја се не бавим такозваном „великом политиком”, у овој земљи „великих политичар” има доста и без мене. Кандидујем се због тога да кажем гласно како суштина напретка лежи у економији ослобођеној било каквих идеолошких и државних стега, у прихватању принципа светског тржишта и у поштовању основног економског закона: нема бесплатног ручка. Има да се ради и нико не сме да узима од оних који раде. А држава мора да одговори својим обавезама према пензионерима, незапосленима и онима који нису у стању да раде. То је све.”

„Политички себе видим међу оним људима који - како сам то више пута рекао - претстављају снагу „треће Србије”, смештену између „вечитих партизана” и „вечитих четника”. Свако ко данас друштвену енергију троши на подгревање идеолошких подела на левицу и десницу, четнике и партизана, патриоте и издајнике, у суштини скрива своје стварне намере; неки људи имају конкретне политичке и материјалне интересе да нас вуку у прошлост у којој нема решења ни за један од наших савремених проблема.”

44 „НИН”, 11. 4. 1997. г.

„Баш зато нисам одбацио идеју о стварању једне странке центра али, за сада, више ми се свиђа принцип саборности, окупљања више странака, чак, и различитих усмерења. Таква надстраничка снага могла би да окупи људе жељне промена (без обзира јесу ли у некој странци или нису) око кандидата за којег верују да их неће изневерити.”

„Свака важна одлука у овој земљи долази бар са десет година закашњења. Не сећам се кад смо нешто урадили благовремено и на прави начин. То се односи и на владин „Предлог закона о својинској трансформацији”. Као да је намењен одуговлачењу процеса стварне трансформације привреде и да је прављен како би у том процесу највише профитирали они који су с њим одуговлачили. Приватизација мора бити законом обавезна - за сва предузећа, а не препуштена самоуправном договарању, па ко хоће, хоће, ко неће - на грбачу држави. Наравно, посао државе је да у том процесу обезбеди социјалну правду за људе који су свој радни век провели стварајући друштвено богатство.”

„Транзиција нигде, па ни код нас, не може да се заснива на принципу "добровољности". Или се спроводи и важи за све, или је нема - па не важи ни за кога. Добровољно можете бити члан неког хуманитарног или спортског друштва. Али не може један од основних системских закона бити ствар „добровољности”. То је заправо опстукција. Они који уграђују "добровољност у закон о својинској трансформацији, у ствари раде на њеној блокади и обесмишљавању. Они желе неуређен систем - у коме је, ако је то њима по вољи, могуће све, а ако им није по вољи - није могуће ништа.”

„Шта ће бити са БК телевизијом - не знам. Зашто питате мене? Знате коме то питање треба да поставите. Ја сам створио БК ТВ у уверењу да једна таква телевизија Србији недостаје. Наша телевизија је у Србији подигла професионални стандард и показала како данас треба да изгледа један модеран телевизијски програм. За мене нема веће сатисфакције од чињенице да је Србија прихватила БК ТВ као своје национално добро и националну мрежу. Сада, када је угрожена, стижу петиције, људи излазе на улицу. Она данас представља, како кажу људи које срећем на улици, „очи Србије”. Лепо речено, прија чути. Те очи неко може заувек склопити. Једним мигом. Питам се и као власник и као грађанин: Каква је то земља?”

„Моја изјава о стању у Србији, коју сам дао „Вашингтон посту”, и у којем ме Американци помињу као могућег кандидата за председника, коштала је десетину милиона марака моју компанију и

моје људе који су се нашли на удару власти. Као што знате у истом интервјуу сам одговорио да би Ђинђић, као модеран политички менаџер, одлично обављо посао премијера. Поменуо сам и Коштуницу као мудрог и ретко доследног српског политичара.”

„Све методе притисака, уцена и претњи које је овај систем вежбао пола века, сручиле су се после моје изјаве о ситуацији у Србији и најаве моје кандидатуре на Компанију „Браћа Карић”. Раскидају се ваљани уговори, шаљу лажне фактуре, повлаче депозити по наређењу са врха, укидају фреквенције, практично, покушавају да ми отпусте све људе и затворе све што могу од мојих послова. А у готово свим тим пословима ангажован је и капитал мојих иностраних партнера чији интерес штите и државе из којих потичу и многе међународне конвенције. Свакако да нелогично делује да се у Србији доноси закон о приватизацији и, истовремено, гуши највећа мешовита компанија и тако доводи у питање интерес и нас и страних акционара.”

„Рачун за моју председничку кандидатуру још није стигао, али знам да ће стићи. Али, није најважније цена коју ћу да платим ни колике су моје шансе на председничким изборима, већ какве су шансе свих оних који нису задовољни својим животом. Саберите, па ми реците какве су шансе свих нас.”

„Шпијун и издајник”

„Оптужују ме да прислушкујем мобилне телефоне високих функционера, један од њих тврди да је БК ТВ допринела да нам Савет безбедности задржи спољни зид санкција. Неће ме изненадити ако будем проглашен за државног непријатеља број један, америчког агента и руског шпијуна, мафијаша и удбаша. Они и даље мисле да је Србија малолетна и да народ не мисли својом главом. Људима је јасно како функционише ова власт и како се обрачунава са људима који мисле својом главом. То је стаљинизам.”

Разочарање Милошевићем

„Да сам му био близак, јесам; да сам му помогао, јесам! Да сам за време санкција у земљу довео око 900 разних угледних политичких и пословних личности из света да Србију виде изнутра, у време кад наша дипломатија није довела ни једног, јесам! Да сам се због тога нашао на црној листи америчке администрације, јесам! Да сам веровао да ће одмах после санкција кренути у успешну реформу Србије, јесам. Да сам видевши све грешке режима јавно их критиковао - и то јесам. У чему је мој злочин?”

„Сви људи који су имали храбрости да испоље критички став, било да су из владајуће партије или не, проглашени су за издајнике и отпаднике. Ако овако наставе, власт ће ускоро остати усамљена, окружена издајничким народом. Нека они раде свој посао, ми имамо свој.”

„Савест ми је мирна. Волим да шетам Београдом. Не треба ми обезбеђење. Кад кренем пешице од Славије, треба сат-два да дођем до Кнез Михаилове, људи ми прилазе, желе просто да се упознамо, поразговарамо, пружају подршку. За мене је то довољно. Знате ли неког од „њих” ко сме да слободно шета Београдом?”

Карић одустаје од председничке кандидатуре

У истим новинама (НИН) у којима је „озваничио” председничку кандидатуру и жестоко критиковао Милошевића, тачно три месеца касиније (НИН, 11. 7. 1997. г.) Богољуб Карић даје „покајнички интервју” у којем „одјављује” своју председничку кандидатуру. О разлозима повлачења каже:

„Нисам ушао у политику да бих остварио некакве личне интересе. Хтео сам само да будем мост између власти и опозиције. Протеклих месеци водио сам многе разговоре и захвалан сам лидерима великог броја странака што су ме у овој, за мене новој области, подржали. Али, на нашој политичкој сцени долази до нових прегруписавања и подела, а ја не желим да будем још један додатни елеменат тих подела.”

Шта се то у међувремену десило? Зашто је Карић одустао од кандидатуре и себе демантовао?

Ако Милошевић нешто није трпео, то је непослушност. А током 1997. године Богољуб Карић је испољио управо тај „смртни грех”. И то више од једног „смртног греха”:

- Поддржао је велике народне демонстрације против изборне крађе режима на локалним изборима, учествовао је у демонстрацијама, његова телевизија је директно преносила премлаћивање демонстраната.

- Учествовао је у оснивању опозиционе странке Социјалдемократија.

- Као круна свега, најавио је кандидатуру за председника Србије на предстојећим изборима.

Сваки од тих греха понаособ био је довољан, узети заједно - превршили су меру.

Осврнућемо се на сваки од наведних Карићевих потеза и видети каква је био одговор режима.

БК ТВ и демонстрације у Србији

Крајем 1996. године дошло је бламирајућег лажирања резултата локалних избора од стране власти. Народ је подигао до тада невиђену побуну. Била је то побуна (и победа) грађанске свести. У готово свим градовима Србије. Најпре је дошло до мирних уличних маршева, „шетњи”, али како би парирали полицијским кордонима демонстранти су почели да из недеље у недељу мењају стратегију, проналазећи све духовитије и духовитије форме отпора. Без иједног фронталног сукоба са „панцири-ма”. Тај хумор био је убиственији од сваког физичког обрачуна. Режим је први пут изложен подсмеху. Народ се „отплашио” и то расположење се као епидемија ширило Србијом. Први пут су се раме уз раме нашли студенти и пензионери, радници и интелектуалци - наспрам калшњикова, оклопних кола. Студенткиње су прилазиле оклопљеним жадрамама и грлиле их. Старице им доносиле сендвиче. Атмосфера је за режим постајала неподношљива.

Како су се држали медији? Државни су ниподаштавали обим и карактер демонстрација, говорило се о „шачици изгредника, нерадника и наркомана”. Приватни медији су били под страховитом пресијом. Нико се није усуђивао да отворено прикаже шта се дешава на улицама Београда. Упркос дезинфомацијама, и инфомативном вакууму, грађани су организовали мрежу обавештавања, „од уста до уста” која је пробијала сваку блокаду. Свако вече у 19.30, када почиње ударна информативна емисија државне телевизије, грађани би цео сат лупали шерпама, трубили, дували у пиштаљке да „надгласају” медијску лаж. Диктатори не подносе да испадну смешни. Неки људи из врхова власти почели су да губе главу. Тражен је оружани обрачун са „хулиганима”. Срећом, Милошевић је и у бесу остао прибран.

Богољуб Карић је отворено стао на страну побуњених грађана. Лично је са стотинама хиљада грађана учествовао у уличним демонстрацијама. БК ТВ директно преноси премлаћивање грађана. Током протеста дао је интервју „Вашингтон посту” у коме је оштро осудио режим за лажирање избора и увођење диктатуре. Још горе назвао је режим „глупим”.

„И то сам скупо платио. Јер власт је прихватала само оне који стопроцентно мисле како се то очекује. Све друго је било кажњиво.”

„Послали су на народ борна кола, на минус петнаест, људи су заливани воденим топовима, кренуло се у масовно пребијање. То је било превише. По мом налогу БК ТВ (једина у земљи!) стала је на страну премлаћиваних демонстраната. Били смо једина ТВ станица која је тих дана имала храбрости да се отворено стави на страну демонстраната. Одмазду полиције могли су да гледају у директном преносу гледаоци широм света. Никад наши документарни материјали нису у тако великој мери преузимани од свих телевизијских станица широм света. Кад сам за „Вашингтон пост” изјавио да власт у Србији мора одмах и безусловно да призна стварне резултате избора, знао сам да све ово не може остати некажњено.”

Богољуб Ј. Карић у демонстрацијама 1996. године

Америка је посредовала између Милошевића и коалиције „Заједно”, убедивши опозицију да „спусти лопту” и задовољи се мањим комадом власти, и оставе човека на миру („фактора мира и стабилности”). У Београд као међународни посредник стиже Фелипе Гонзалес. Његово понашање просто одише поруком: Немојте људи тако, нема смисла, ипак је он ваш демократски изабрани председник и наш „фактор мира” (ко је рекао „балкански кољач”? Америка човека с таквим надимком не познаје). Милошевић је признао изборну победу опозиције у 20 највећих градова у Србији, укључујући и Београд (и предао им власт). Србија која је читаву зиму провела на улици, спремна да на њој остане све до његовог одласка, била је згранута лицемерјем Запада. Више се није задовољавала признањем изборних резултата. Хтела је више. Оставку Милошевића. Запад је није хтео, Милошевић му је још био потребан. Србија ће бити згранута далеко више две године касније кад је исти „амерички пријатељи” буду бомбардовали - због истог тог Милошевића! Овакав исход Богољуб Карић коментарише:

„Запад је подржао опозицију. Нас није подржао нико. Ни опозиција, ни светска јавност. Сви су били на добитку. Милошевић је сачувао централну власт, опозиција добила локалну. Цех смо платили ми. Скупо, прескупо је БК група платиле сваку слободно изговорену реч: следила је окрутна одмазда. Полиција је пребијала и хапсила наше сниматеље, привођили су ме на саслушавања, претили ми, застрашивали. Затим је полиција ушла и у телевизију, постало је немогуће радити. Рушени су нам ТВ репетитори и базне станице мобилне телефоније. Око 1.700 људи је остало без посла! Велика трагедија, али нисам имао куд. Нико нас није узео у заштиту, нико нам није рекао хвала: ни страни медији који су преузимали наше програме, ни опозиција, ниједна од толиких међународних организација за људска права, слободу медија итд. Тада сам постао болно свестан да немам право на потезе који угрожавају компанију и породицу.”

Ако је Америка пружила подршку Милошевићу, а непорециво јесте, чему се могао надати Карић као његов противкандидат?

Одмазда за грађанина Карића

Било је то време кад је Милошевић потпуно изгубио „смисао за хумор”. Ако се у прошлости, с обзиром на моћ којом је располагао, обрачунавао релативно „меко”, неосветнички, и најчешће задовољавао нечијом оставком, дошло је сасвим друго време. Од 1991. године никад Милошевићевој власти није претила тако непосредна опасност. Од губитка власти га је током зимских демонстрација 1997. године спасао нико други до Америка, једино га је она и могла спасти. Америка која традиционално испољава демократско разумевање према диктаторским режимима. Америка га је спасла и показала кога жели на власти у Србији. То је Милошевићу улило сигурност, одлучност, а с одлучношћу и окрутношћу. Под мистериозним и никад расветљеним околностима извршено је више политичких атентата. Јавност их је приписивала Милошевићу. Доказа није било.

У сваком случају, за „непослушне” више није било милости. Милошевић ће се са неистомишљеницима убудуће обрачунавати на далеко суровији начин.

Какву казну је режим одредио грађанину Карићу? На компаније БК групе покренуо се разорни цунами с катастрофалним последицама.

Напад на „Моботел” и БК телевизију

Истовремено је покренут бруталан напад на БК телевизију и „Моботел”, породицу Карић и њихову личну имовину. Обрачун је био је немилосрдан.

Напад на „Мобтел” имао је чисто политичку позадину. Урађене су истовремено две ствари које су трајно нанеле штету пословању „Мобтела”. Држава из ЈП ПТТ-а издваја фиксну телефонију, формира ново предузеће „Телеком” - које за 1,5 милијарди ДЕМ продаје грчко-италијанском конзорцијуму. Та издвојена компанија оснива свог мобилног оператера (противно уговору о оснивању „Мобтела”). Држава постаје сувласник у две конкурентске компаније мобилне телефоније, што је апсурд. Ствара се ситуација која је и у пословном и правном погледу потпуно шизофрена. Монополист фиксне телефоније уједно је стопостотни власник једне компаније за мобилну телефонију и мањински власник у другој („Мобтелу”).

Државу ни то не задовољава. Покушава 1997. године судски да раскине партнерство са Карићима у „Мобтелу” - и преузме компанију за себе.

Режим је мислио да ће уговор о оснивању „Мобтела” лако раскинути и повео судску парницу. Тужба је одбијена. Држава је изгубила спор. Врховни суд Србије по тужби ЈП ПТТ Србија (Предмет: раскид уговора о оснивању са БК Трејдом, Москва, пресуђује у корист туженог,⁴⁵ односно већинског приватног власника.

Одлука суда значајна је утолико што је спречила директну државну пљачку. Међутим, држава је имала друга средства притисака и она их је употребила: у Компанију је увела полицију, финансијске инспекције, онемогућавала увоз технике... Репертоар средстава притисака био је практично неисцрпан.

„Санкције су биле ништа према оном шта је режим чинио да угуши „Мобтел” и БК телевизију. По налогу државе, наш партнер ЈП ПТТ створио је другог мобилног оператера - „Телеком Србије”, упркос уговору који је то изричито забрањивао. Од самог „почетка пословна филозофија” овог оператера свела се на уништење „Мобтел”-а. Пошто нису могли да нам конкуришу квалитетом, у тој борби нису бирали средства. Тражили су судски раскид уговора. Занимљиво, да је Врховни Суд Србије, чак и у таквом времену, имао довољно храбрости и достојанства да пресуди у нашу корист, што им служи на част.”

„На жалост, од тада притисци не престају, и то траје и данас. Уместо да већ данас имамо три милиона корисника, како смо планирали, као монополист на фиксну телефонију ПТТ чини све што може да нас уништи. Што се тиче оптужби да у развој партнерске компаније нисмо уложили уговорену суму, истина је да управо ПТТ није испуњавао своје обавезе. Никад није уложио оно што је обећао, а према нама се понашао - не као према пословном партнеру - него као према непријатељу ког мора немилосрдно уништити.”

„Полиција је у два наврата вршила контролу „Мобтел”-а, и те су контроле трајале по 4 - 5 месеци (финансијска полиција и полиција за привредни криминал), за то време су могли да исконтролишу читаву Србију, а не једну компанију. Прошле године, у октобру месецу, поново је полиција исто то радила 6 месеци, истина коректно, професионално.”

45 Пресуда Врховног суда Србије Прев. 705/96 од 4. 2. 1997. год. У образложењу пресуде стоји: „Уговор о оснивању представља специфичан правни акт којим се домаћи и страни оснивач, уз сагласност надлежних државних органа, чврсто повезују ради остваривања трајне пословне сарадње у развоју система јавне мобилне радио-телефоније ... из уговора ове врсте настаје привредно-друштвено-правни субјекат који се уписује у судски регистар, тако да се уговор о оснивању не може раскинути ни делимично ни потпуно. Предузеће које је на основу уписа у судски регистар почело са радом, може да престане само на начин утврђен Законом о предузећима, што значи да се не може тражити раскид Уговора о оснивању ради престанка предузећа и повраћаја оснивачког улога”.

По признању самог Карића, премда је казна „Мобтелу” и БК телевизији била жестока и нанела огромну материјалну штету, завршни ударац је изостао само захваљујући интервенцији Мирјане Марковић (супруге председника Милошевића) - Богољуб Карић јој се обратио и директно замолио за помоћ. Госпођа Марковић је разговарала са мужем. Шта, никад нећемо сазнати. Чињеница је да је обруч око БК групе нагло почео да попушта. Богољуб Карић јој то никад неће заборавити; касније кад против ње буде покренута жестока политичка кампања читаве српске јавности, он ће за њу увек налазити биране пријатељске речи („свиђало се то коме или не”). У томе је остао доследан и после пада Милошевића и његовог хапшења. Добра илустрација овог непромењеног односа је интервју „Фајненшел тајмсу”⁴⁶ (2002. г.):

„Покушао сам да се у интересу компаније пред режимом „покајем”. Међу многим другим делатностима, имамо и издавачку. Као што вероватно знате, супруга председника Милошевића, проф. Мирјана Марковић, објавила је о југословенским темама читав низ књига. Понудили смо да будемо издавач и промотер њених дела. Шта год мислили о тим делима, нађите у њима једну реченицу која позива на национализам, мржњу, рат. Фрапантно је било управо то што су њене књиге биле у невероватној супротности с оним што нам се свакодневно дешавало. Чудна мешавина лудости, наивности, сентимента. Уосталом, књижевну и научну вредност тих књига има ко да процењује. Свет је у сваком случају био заинтересован за њено писање, јер је између редова покушавао да прозре политику њеног мужа. А њено писање и његова политичка пракса често су били у директној супротности. Превели смо њене књиге на стране језике и промовисали их у иностранству. И, могу вам рећи да су побудиле велико интересовање, јер брачни пар Милошевић је био у светским размерама једна од најпривлачнијих медијских тема.”

„Искористио сам то зближавање да јој отворено кажем шта се све ради против „Мобтел”-а и да је молим да помогне. Истине ради, да није било њеног заузимања, „Мобтел” би давно био мртав. То што сам штампао њене књиге, с друге стране и те како ми је шкодило не само у кругу опозиције, већ и у најширем кругу тзв. демократске јавности. Само једна од многих цена, и свакако не најскупља коју сам повремено морао плаћати како бих одвратио власт од насртаја на себе и Компанију.”

⁴⁶ Богољуб Карић, Стенограм интервјуа датог Стефану Вогстилу, уреднику „Фајненшел тајмса” за Источну Европу, 16. 4. 2002. г.

НОЋАС ИЗА ПОНОЋИ, ОДЛУКОМ САВЕТА РАДИОДИФУЗНЕ АГЕНЦИЈЕ СРБИЈЕ

ЦЕКИЋ УГАСИО БК ТЕЛЕВИЗИЈУ

■ Одлуку донео председник Савета Ненад Цекић
■ Интервентне јединице МУП упале у зграду
■ Запослени: Полиција је била веома коректна

■ Министар Којадиновић: Влада није консултована
■ Окупљање Београђана испред зграде телевизије

► Стране 6. и 20.

БУРНО Полиција ноћас међу запосленима са БК ТВ

Фото Н. Фиџић

Кордони полиције задржавају прву приватну телевизију у источној Европи. Обрачуна са БК телевизијом требало је да буде финале обрачуна са Бољубом Карићем. Као што је приликом преузимања Мобила његовим законитим власницима немилице кршен закон, иако се закон кришио и у обрачуну са БК телевизијом. И то пред очима читавој светли.

Напади на „Мобтел” се настављају

Богољуб Карић је успео да добије привремену милост. Међутим, да би га стално подсећали да је „грешан”, притисак је настављен све до пада режима, час јаче, час слабије.

Како санкције попуштају у постдејтонској Србији (током 1995-1996. године дошло је до укидања „спољњег зида санкција”, као награда за Милошевићеву конструктивну улогу у постизању Дејтонског споразума) домаћим предузећима је све лакше да послују с иностранством, држава се покајала што је с приватном фирмом направила компанију у којој је она мањински власник. И то, у области која доживљава експанзију, какву до пре коју годину нико није могао ни да слутити. Сад је већ јасно да је то посао будућности.

У време кад постаје очигледно да је „Мобтел” најуспешнија српска компанија, кренуло се са причом да је БК група била привилегована, да је добила ексклузиван, високоприфитабилан посао без тендера...

Што се тендера тиче, они у то време нису уопште расписивани, а не само у овом посебном случају, зато што је та област још била законски нерегулисана (тек од 2001. године, Законом о приватизацији биће законски регулисано).

У пласирању приче о привилегованом послу, „заборавља се” најважније - да 1994. године - у економски распаднутој земљи Србији под жестоким санкцијама - то није био никакав привилегован посао који је режим доделио својим „миљеницима”, већ посао екстремног ризика. Ником, па ни најљућим противницима режима, склапање овог посла није изгледало као нека незаконита привилегија. Такве приче ће да добијају на убрзању чим се живот у Србији почео мало нормализовати после ублажавања санкција. Неки људи су се једног јутра пробудили и схватили да је Србија добила велику, успешну компанију у грани пред којом је фантастична будућност.

У наставку цитараног интервјуа „Фајненшел тајмсу”, Карић ниже „казнене мере” које је БК група морала да подноси до последњег дана владавине бившег режима:

„Пошто је режим стално био, час под блажом, час под строжом изолацијом, 1998 -1999. године блокирали су нам увоз опреме из Шведске. Власт, тачније јуловски министар телекомуникација, прислио нас је да обуставимо сарадњу с „Ериксоном” - посао вредан 400 милиона америчких долара! - Потписали смо уговор за увоз опреме са Кином!? Сарадњу с „Ериксоном” нисмо прекидали. Чекали смо промену!”

„Настављени су удари на „Мобтел”, БК Телеком и све друге наше компаније. До данас се нисмо опоравили. Прошле године (1999. г.) комесар нам је у лику Ивана Марковића⁴⁷ зауставио увоз било какве опреме за мобилну телефонију и телевизију и довео нас у ситуацију да једва преживљавамо. Ометао нас је где год је могао. Адвокати компаније покренули су тужбу због блокирања, па и одузимања релеја и предајника, укидања фреквенција. Предајнике БК ТВ изнад Новог Сада народ је дошао да брани, али ни то није помогло. Шта нам је преостало него да сагнемо главу?”

„Онда је као хладан туш дошло бомбардовање НАТО-а. Претрпели смо директну штету од 175 милиона долара.”

Свестраност која је примењена у обрачуну са Карићима можда се најсликовитије огледа у једном готово надреалном примеру безакоња. Његова луксузна вила у најелитнијем делу Београда - поклоњена је будућем „председнику Србије” Милану Милутиновићу.⁴⁸

„У периоду немилости, покушали су да ми одузму и кућу у којој живим. Неко падне у немилост, неко се уздигне до милости. Прво су око те куће у јавности дигли невиђену хајку. Око начина на који сам до ње дошао. Ја сам ту кућу на Дедињу, у Толстојевој 31 купио на најрегуларнији начин. Нико ми је није поклонио, уступио на коришћење, или продао испод цене. Купио сам је за велике паре пре 10 година, још увек је дограђујемо и адаптирамо. Године 1997, тачно се не сећам, покушали су да ми је одузму. Онако „револуционарски”, као да је 1945. година. Право из шуме - на Дедиње (у туђу кућу). Враћам се из иностранства, полиција стоји испред врата и каже да не могу да уђем. - Људи, ово је моја кућа, како не могу да уђем? - Ово је сада кућа г. Милана Милутиновића, вама је одузета.”

„Телефоном ме позвао тадашњи савезни премијер Контић: 'Извини морао сам да ти одузмем кућу' - и одмах спустио слушалицу.”

„Живео сам годину дана у изнајмљеном стану. То се у јавности не зна. Рекли су ми: 'Ако објавиш, могао би мрак да те прогута, има много криминалаца у Београду'. Ипак, одмах сам поднео тужбу суду. Судски процес текао је без присуства јавности. Природно да њима није било у интересу, али није било ни мени. Нисам хтео да од тога правим „аферу” и изазивам судбину, у власти сам већ

47 Иван Марковић, високи функционер ЈУЛ-а, министар информација у влади М. Марјановића.

48 Милан Милутиновић, бивши председник Србије. Био је амбасадор Југославије у Грчкој, затим савезни министар иностраних послова и на крају председник Србије (на председничким изборима 1997. године у другом кругу тесно побеђује Војислава Шешеља)

имао довољно непријатеља, желео сам само да повратим своје власништво. После годину дана парничења суд је пресудио у моју корист, једва сам успео да „убедим” Милутиновића, да то није његова кућа, него моја. О томе постоји документација, уговори о куповини, пресуде суда.”

Државни непријатељ⁴⁹

У Председништву Србије 13. јуна 1998. окупила се војна, политичка и безбедносна елита земље. Разматра се све тежа ситуација на Косову. Атмосфера је наелектрисана. Врх полиције и војске суштински се сукобљавају о даљим корацима према побуњеним сепаратистима ОВК на Косову.

Генерали Перишић и Димитријевић, као и већина чланова Генералштаба, одбијају да војску ангажују у неконтролисаним полицијским акцијама. Начелник Генералштаба генерал Перишић тражи да се у акцијама против терориста поштује закон. То значи да војне интервенције на Космету не може бити пре проглашења ванредног стања, што значи да би полиција морала да буде подређена војсци. Међутим, Милошевић више верује полицији него војсци, полиција је једна од кључних полица његовог режима. Милошевић има више поверења у свог министра унутрашњих послова Влајка Стојиљковића, него у генерала Перишића. За разлику од војске, његови верни полицијски кадрови никад му нису постављали било какве услове, поготово не тако глупе као што је „поштовање законитости”.

Најкасније у новембру 1998. Милошевић је располагао детаљним НАТО плановима за покретање масовне побуне ОВК и војне интервенције НАТО. Извештај војне контраобавештајне службе је прецизан сценарио који не оставља простор ни за најмању сумњу, не само у погледу наоружања и бројном саставу непријатеља, већ ни у погледну сатнице којом ће криза ескалирати. Међутим, Милошевић је неповерљив према војном врху, одбијао да верује у могућност међународне интервенције на Косову. Ослања се на полицију и њене „специјалне јединице”. - Последица овог поверења је да је практично заједно с целим полицијским врхом оптужен за „злочине против човечности” пред Хашким трибуналом.

49 Извор: Дејан Лукић и Пера Симић, „Ватре и потоп”

Током састанка Влајко Стојиљковић, моћни министар унутрашњих послова Србије, заговорник најтврђег одговора на албанску побуну - сукобљава се се генералом Александром Димитријевићем, начелником Службе безбедности Војске Југославије. Бесан због одбијања војске „да му се покори”, у једном тренутку се обраћа генералу Димитријевићу: „Узгред, поручи оном твом пријатељу да ћу му затворити ону његову 'шиптарску телевизију' и похапсити све те његове 'Шиптаре'. Имам информацију од Службе да су целе породице Шиптара пребацивали комбијем у своје апартмане и куће у Тивту и Улцињу. С таквима ћемо знати да се обрачунамо.”

Кандидат за хапшење био је Богољуб Карић. Он јесте избеглицама с Косова и Метохије пружио гостпримство у породичним кућама у Тивту. БК телевизија јесте, за разлику од државних медија, тих дана емитовала слике о збивањима на Косову, које се Стојиљковићу нису допадале.

Богољуб Карић није ухапшен, али је зато - још једном, већ по ко зна који пут - жртва била његова БК телевизија. Почело је искључивање и рушење предајника; ускраћене су одобрене локације за репетиторе, покривеност Србије сигналом ове телевизије нагло је смањена. Сличне казне су стигле и „Мобтел”, којем су ускраћене локације за нове базне станице, и то само зато што се БК телевизија усудила да отвореног ока погледа у делић суморних збивања на Космету.

Десет милиона

Докле је ишла осиноост појединих моћних људи сведочи и овај пример:

„Док сам био у влади, и то у друштву са председником републичке владе Мирком Марјановићем, обратио ми се министар унутрашњих послова Влајко Стојиљковић и саопштио ми да морам да платим 10 милиона долара, наводно ради санирања штете настале због агресије НАТО-а, иначе ће ме ухапсити. Рекао сам му да је луд и да нећу да платим ни цента. У том тренутку зазвони мобилни телефон, јавља ми се жена плачући. Каже, задржала је полиција на граници и не дозвољавају јој да уђе у Мађарску, шта да ради, могу ли да јој помогнем да је пусте. Кажем јој гласно, да и Влајко може да чује, да за то нису криви полицајци већ Влајко Стојиљковић и да ја никако не могу да јој помогнем. Нисам му ништа платио. Рекао сам му: хапси ако хоћеш, нећу! - Није ме ухапсио него послао финансијску полицију у „Мобтел” и друге компаније. То је трајало више од 200 дана, све су преврнули, пре-

гледали, ништа нису нашли. Да су могли да ме ухапсе, ухапсили би ме давно пре тога. Био сам заиста чврсто одлучио да не платим, па шта буде. Јер, знам да су тако исто поступали и са другима и знам да томе онда нема краја. Имена нећу да помињем, али знам да ће и то све ускоро изаћи на светло дана.”

Привилегије или уцене⁵⁰

За нашу тему илустративан је и интервју Драгомира Карића руском „Комерсант власт” - непосредно након пада Милошевића (5. октобра 2000. године). Интервју је занимљив због два разлога: први, већина питања које му је новинар том приликом поставио парадигматична су: тичу се односа породица Милошевић и Карић (тај фамозни „однос” дуго је био опсесивна тема медија уопште, не само руских); други разлог: његови одговори на неувијен и језгровит начин дају анатомску слику једне власти. Зато га преносимо у незнатном скраћењу:

- Говори се да сте стекли своју, не баш малу имовину захваљујући везама с експредседником Југославије. Да ли је то тачно?

„Карићи су имали прилично велику имовину - виле и „мерцедесе” још пре 30 година, кад за Милошевића нико није ни чуо. Током његове власти наш највећи бизнис није био у Југославији, већ у иностранству - у Русији, Кини, Индији, САД-у, Канади и другим земљама. Тамо нам Милошевић баш никако није могао помоћи. И за све време његове владавине ми нисмо добили никакве кредите од државе.”

- А повољне пројекте?

„У Југославији смо их добијали као и у другим земљама, укључујући и Русију: у жестокој конкуренцији. Да ли сте чули да нас неко овде, у Русији, назива Јељциновим или Путиновим милионерима, да нас сматра на било који начин привилегованим? Конкуришемо за послове попут стотине домаћих и страних компаније и кад дамо најбољу понуду, природно је да посао и добијемо. Ми смо овде прве велике послове направили још у време Горбачовљеве перестројке. Наравно да и овде, по природи ствари, имамо познанства, па и пријатеље на истакнутим положајима у власти. И овде, као у свакој другој земљи, држава је највећи инвеститор и

50 Драгомир Карић, „Комерсант власт”, 31. 10. 2000.г.

пословни партнер кога можете имати. Јер она улаже у капиталне инвестиције. Неке од тих пројеката, као што вам је познато, реализовала је наша компанија. Било би ненормално да немамо познастава, па и пријатељстава са људима из оних ресурса ваше власти за које су везани наши пословни интереси.”

- Да ли се лично познајете са породицом Милошевић?

„Слободанову супругу Миру познајем дуго. А са самим Милошевићем познајем се од 1991. године. Али, лично познанство са породицом экс-председника и искоришћавање блискости са влашћу ради богаћења, морате признати, није исто.”

- Нећете ваљда тврдити, да уопште нисте имали никаквих веза с Милошевићевим режимом?

„Нећу. Наша компанија, као и многе велике компаније није изузетак и не може а да нема никаквих веза с владом сопствене земље. Проблем је у другом. Наша „привилегија” се састојала у томе што смо могли да бирамо: или да нас „прогутају” или стално уцењују министри који су, по правилу, имали и приватне компаније стваране државним новцем. То су данас највеће компаније у области банкарства, осигурања, трговине итд.”

- Вас нису „прогутали”. Значи, уцењивали су вас?

„Наравно. Кад је почела приватизација, власти су почеле да врше притисак на нас и да нас уцењују. Ствар је у томе да је Југославија, вероватно, једна од ретких земаља у којима министар, па чак и премијер може у исто време да буде и руководиоца и власника велике компаније (у праву познато као - сукоб интереса). Ти људи су искористили свој политички положај не само за личну корист, ваћ и у борби с конкуренцијом.”

- Можете ли да наведете имена?

„Могу. Донедавно, министар телекомуникација био је Иван Марковић, високи функционер ЈУЛ-а. Себе је називао „човеком број 3” у земљи. Уцењивао нас је и увек нешто захтевао. Кад му не би удовољили, искључиво је наш ТВ канал, „БК Телеком”, радио-станицу или мрежу мобилне телефоније. Примера има још. Дуго низ година господин Мирко Марјановић био је председник владе Србије и истовремено се налазио на челу велике фирме „Прогрес”. Марјановићева фирма имала је монопол на увоз руског гаса - чиме је много речено. Управо за време његовог мандата појавио се југословенски дуг Русији за гас. Москва није прекидала испоруке из политичких разлога. Гас у Србију је испоручиван, а југословенска роба по бартеру у Русију није. Где је нестала, предстоји новим југословенским властима да разјасне.

„Прогрес” је стално изјављивао да нема пара, а у то време се у суседној Мађарској куповао тај исти руски гас - два пута скупље. Значи, за некога је то било повољно. Када сам ја поставио питање о ситуацији са гасом, Марјановић и његово окружење предузело је све да нас уништи. Све то је почело давно, пре ове (Марјановићеве) владе. Још од 1990. године су премијери, њихови заменици и министри бескрупулозно пљачкали државну имовину оснивајући своје фирме које су данас гиганти у Србији.”

Бојољуб Ј. Карић - министар без портфеља

Богољуб Карић - министар без портфеља

У октобру 1998. године, неколико месеци уочи НАТО бомбардовања Југославије, преко премијера Марјановића, Милошевић је Богољубу Карићу понудио положај министра у српској влади - без портфеља, али с конкретним задатком: да хитно приватизује део српске привреде. Карић је прихватио понуђени министарски положај. Први пут у животу прихватио је понуду да директно учествује у власти. И домаћи и страни медији често су му постављали питање - зашто!

Милошевић је био у очајној ситуацији. Запад му је дефинитивно окренуо леђа. Нико осим Холбрука није хтео с њим да преговара. Над Србијом се надвила опасност рата. Богољуб Карић све то зна, зна и да Милошевић никад није био у безизлазном положају. У тренутку кад је добио понуду, фактички он се још налази у његовој суровој немилости. Марјановић га је позвао на разговор. Трајао је сатима.

„Мој први инстинкт је био да се љубазно захвалим, окренем леђа и одем, али што је Марјановић дуже причао био сам све замишљенији. Пред мојим очима се догађало нешто невероватно. Изгубио сам већ сваку наду да је овај режим уопште у стању да схвати ситуацију у којој се налази, изгледало ми је као да је Председник изгубио сваки контакт са стварношћу, да и он и Мира живе у некој одвојеној стварности, а читаво државно руководство да учествује у неком „маскенбалу“ за владајући брачни пар. Марјановић је био до краја отворен. Рекао ми је све што зна. - Богољубе, ако до пролећа крупан капитал Запада не уђе у Србију, готови смо. Ући ће тенкови.”

„Ја сам из својих извора већ знао да је то тачно. Импресионирала ме његова хладнокрвна, реалистична процена ситуације, а можда изнад свега - отвореност: „Животно је важно да за само неколико месеци извршимо приватизацију српске привреде, и то у најнеповољнијим могућим условима. Потребан нам је човек који ће то умети да изведе.” Знао сам да то могу да изведем. Што је важније, знао сам да је то преко потребно. Па ја сам, можда више

од било ког другог, био позван да урадим тај посао. Као да сам се читавог живота припремао за ову мисију: довести западани капитал у Србију пре него што дођу тенкови. Нисам уопште имао дилему - прихватио сам.”

Тако је Карић постао министар у влади која му је радила о глави. Једини министар у историји Србије који је радио бесплатно, лично је плаћао своје сараднике, путне тошкове, презентацију, анализе, пројекте... За свог министровања није потрошио ни динар државних пара. „Путовао је по свету, о свом трошку, покушавао да доведе пословне људе. Није примао плату, чак је као министар сам плаћао своје сараднике. Влада, разуме се, није волела тај заразни пример.” (М. Глишић, НИН, 12. 8. 1999. г.)

Мотиве да уђе у владу образложио је као гост своје БК телевизије.

- Ваш улазак у Владу многе је изненадио, с обзиром на то да су ваши односи са председником били у кризи?

„Замерају ми да тиме помажем опстанку режима. Ја размишљам другачије. Ако ви привучете западни капитал у стотинак највећих српских предузећа - власт тиме неће бити ојачана. Напротив. Ако је већински власник највећих предузећа страни капитал, држава не може наставити своју аутистичну политику. Ово доживљавам као шансу да практично докажем своју стару тезу да је економско везивање за свет најкраћи пут демократизације и економске интеграције. Апсолутни државни суверенитет је превазиђен концепт, он више нигде не постоји. Чак и једна Америка, која успева да привуче више од половине укупних светских инвестиција, на изванредан начин талац је својих страних инвеститора. То, наравно, не значи да ће Србија икад уступити једну једину стопу своје територије. Никад, ни под каквом претњом.”

„Начин да се сачувамо последица о којима не смем ни да размишљам јесте да велики страни капитал хитно уђе у нашу земљу. Дакле, више се не ради о политичком слагању или неслагању, у питању је Србија, а Србија се, верујте ми, налази у непосредној опасности.”

„Мислим, као што сам увек мислио да је економија најбоља политика, да је економско повезивање с великим светским компанијама не само неопходно за развој Србије већ и најсигурнији гарант њене безбедности.”

„Нисам очекивао позив премијера Марјановића. После озбиљног разговора с њиме и исто тако озбиљног размишљања и консултовања с породицом одлучио сам да понуду прихватим.”

„Позив сам схватио као велику одговорност, али и као признање мом двадесетпетогодишњем раду. Драго ми је што су сви посла-

ници у Скупштини Србије, и коалиције и опозиције, гласали за мој избор.”

„Верујем да својим знањем и искуством могу да дам допринос привредним реформама, процесу приватизације, убрзању привредног развоја, повећању стандарда и уопште напретку наше државе и народа. Верујте ми да бих прихватио да будем и курир у Влади ако би то могло да допринесе нашим заједничким циљевима.”

- Доскоро сте били жесток критичар Владе?

„Јесам. Моја критика стоји. Чињеница је да сам критиковао ову владу, као и оне претходне. Главни разлог је то што смо у огромном закашњењу у односу на друге земље региона. Пре десет година имали смо шансу да будемо најуспешнија земља у транзицији. На жалост, превладале су идеолошке предрасуде и ми смо сада на репу европских интеграционих процеса.”

„Критиковао сам и спољну политику СРЈ, која је у кључним моментима распада земље била катастрофално аматерска. Сви други успели су да створе јаке лобије међу моћним земљама света осим нас. То је за последицу имало да смо остали потпуно изоловани.”

„Критикујем је и данас зато што су појединци блиски власти искористили страшну кризу у којој се земља нашла за незаконито богаћење и стицање прекомерне моћи. Штета је направљена и ту нема помоћи. Да зло не би било веће, морамо концентрисати сву памет којом Србија располаже да се из ове кризне ситуације изађе.”

„Шта се променило да позив премијера Марјановића, ипак, прихватим? Ситуација у којој се налази земља се драматично променила. Србија је у великој опасности. Не режим, не влада, не Богољуб Карић - Србија! Директно је угрожен и њен материјални и њен територијални опстанак. Политичари о томе нерадо отворено говоре, па и медији. Ево, ја вам то кажем: Србији се први пут после Другог светског рата прети ратом. Ко сам ја да у таквој ситуацији кажем - не?”

- Не припадате ниједној од странака на власти?

„Трудим се да са свима одржавам коректне односе. У тимском раду то је неопходно. Увек сам спреман да претрпим доста тога само да бисмо добили најбоље решење за све. Ако има професионализма и патриотизма, приватни односи не представљају проблем. Уосталом, ја сам из хришћанске породице, васпитаван сам у духу толеранције и праштања. Истина, имам и жесток темперамент, али ја, Богу хвала, никад никог нисам мрзео и моја љутња је краткотрајна.”

„Тренутак за земљу је више него озбиљан. Ја ову власт доживљавам као владу народног јединства и волео бих да се у њу укључе сви најспособнији људи, без обзира на то којој странци припадају. Није време деоба и размирица. Не могу довољно да нагласим колико је ово судбоносан тренутак за будућност земље. Ових дана неуморно убеђујем лидере свих странака да привремено закопају „ратне секире” и да суспензују политичку борбу на одређено време. Сваки способан човек нам је неопходан, не нама, већ Србији. Сутра ће можда бити касно. Спреман сам да клекнем пред сваког и молим за Србију. Она нема никог другог осим нас.”

„Поверена ми је приватизација 75 предузећа по посебном владином програму (дуванска индустрија, пиваре, путеви, електропривреда, фабрика аутомобила, цементаре итд.) - то су послови који би СРЈ донели око 25 - 30 милијарди долара. То су велика предузећа од великог значаја за привредни развој гране или региона. За сваког од њих треба да обезбедим стратешког партнера, односно инвеститора који ће својим улагањем омогућити пуну запосленост, модернизацију производње и, наравно, тржишта за наше производе.”

„Рационалније је да уместо кредита тражимо partnere и инвеститоре који ће своја средства улагати у наша предузећа, извршити докапитализацију и заузврат добити акције и сувласништво? То је у свету уобичајена пракса. Разумљиво да ћемо се трудити да у тим преговорима са стратешким партнерима постигнемо највишу цену за наша предузећа.”

„Остварио сам контакте с најпознатијим светским кућама: „Филип Морис” је био кандидат за „Дуванску индустрију” Ниш, с француско-америчким „Лафажом” имали смо за 300 милиона долара вредан уговор за цементару. У Великој Британији и Аустрији разговарао сам с представницима великих компанија о могућностима пословне сарадње, кооперације и инвестиционих програма с предузећима из Југославије. Разговарао сам с представницима ланца хотела „Мериот интернешенел”, „Скотиш њукал”, једним од највећих произвођача пива у Британији, великом трговинском компанијом „Сајнсбрис”, дуванском индустријом „Имperiјал табако”.

„Аустријска инвестициона банка "Рајфајзен инвестмент" испољила је спремност да искуства у вези с приватизацијом у земљама Централне и Источне Европе пренесе и на процесе приватизације наших предузећа, као и да нам обезбеде partnere за инвестициона улагања у стратешке пројекте у Србији.”

„Даеву” је размишљао да преузме „Заставу” или изгради сопствени погон, па „Хајнекен” и многи други. Највеће интересовање показали су људи из Азије. Кина и Русија биле су највише заинтересоване за енергетику. Од око хиљаду различитих понуда, бар стотинак је дошло од светски реномираних фирми.”

„Ова влада треба да се суочи с огромним бројем нагомиланих проблема. Најтеже нам пада што нема напретка у односима с међународном заједницом. Превише је „јастребова“. Превише оружја, превише интереса који немају везе с миром на Балкану. Много има разлога за забринутост. Много треба урадити, и то у кратком времену, да се измени медијска слика о нама.”

„Сматрам да ћу захваљујући свом међународном пословном искуству тај циљ и задатак успешно обавити. Чак и независно од тога што реално постоји ограничење за инвестирање у нашу земљу и привреду, имао сам бројне сусрете у земљи и иностранству с потенцијалним страним инвеститорима и том приликом наишао на велику заинтересованост за наше програме.”

- Да ли сте замрзли послове управљања „Компанијом БК”?

„Не можете радити две различите ствари истовремено. То није могуће ни по закону, а ни практично. Законски, дошао бих у сукоб интереса, а практично, не преостаје ми довољно времена за рад у компанији. „Компанија БК” има искусан и јак менаџмент и то омогућује да и без мене све функционише како треба. Нормално је да ћу се и даље питати приликом доношења најважнијих одлука, које смо и до сада заједнички доносили као браћа и породица. У сваком случају, докле год будем обављао посао министра, томе ћу бити максимално посвећен.”

Оставка на место министра

Позивајући Карића у владу, Марјановић га је упозорио да у влади постоје поделе и свађе, али да се он на њих не обазире него да ради свој посао и да му се у тај посао - по налогу председника - нико неће мешати.

У влади јединственог става према Косову и НАТО претњи није било. Затекао је дубоке поделе између „патриота” и „издајника”. „Патриоти” су били ратоборни и сваког ко се са њима не би слагао називали су мекушцем, издајником... „Издајници” су били сви они који су се залагали са политику преговора, компромиса, мира. Водила се жестока борба између различитих фракција која није ишла само по линији коалиционих партнера СПС – СРС⁵¹.

Радикали су, по обичају, били најтврђи заговорници „патритоских ратних игара”: - ако НАТО нападне Србију утолико горе по НАТО. Биће то кратак рат који ће НАТО изгубити и војнички и медијски. Цео свет ће стати на страну мале угрожене земље. Српски војник је бољи од НАТО плаћеника. Бомбардовање ће више нанети (моралне) штете НАТО-у него (материјалне штете) Србији. У директној копненој инвазији НАТО ће бити поражен. До доласка НАТО-а, ОВК-а као покрет мора бити потпуно неутрализован.

Милошевић се није директно мешао у ове сукобе. Он, чак, није ни присуствовао седницама владе. У свом кабинету је кројио неку своју политику не изјашњавајући се отворено ни за једну страну. Тиме је заправо отварао простор за ширење сукоба. Карић је био шокиран. Марјановић му каже: „Не осврћи се, не обраћај пажњу и не губи време на ове дечије игре: нека ратници планирају рат, твој посао је да обезбедиш мир.”

Карић се држао инструкција. Створио је тим од својих проверених сарадника. Министарски кабинет је претворио у свој штаб за „мировне операције”. Укључио је у рад своје најбоље професоре, Институт за стратегијске студије, покренуо стварање неформалне међународне мреже - „бизнисом за мир”. Изван редовних послова у влади покренуо је и стварање сличне међународне мировне мреже.

Међутим, основни услов који је поставио приликом ступања на дужност - да му се нико не меша у посао и да сви међународни преговори са страним инвеститорима иду преко њега - није испоштован. И те како су му се мешали у посао. Постојале су различите интересне групе које су

51 Српска радикална странка, националистичка странка коју је основао др Војислав Шешељ. Иако повремено у опозицији између Шешеља и Милошевића постојале су чврсте личне и политичке везе. У пракси - деловала је као ултрадесно крило СПС-а. Шешељ је говорио и чинио оно што Милошевићу није одговарало због међународне јавности да се припише СПС-у.

за свој рачун, њему иза леђа, водиле преговоре по белом свету. У томе су нарочито агресивни били радикали. Не само што су предњачили у политици „ратних игара”, већ су имали своје идеје и о томе како треба обавити приватизацију српске привреде, и од тога нису одступали. Ситуација је била ирационална. Ако су нешто знали о рату, о бизнису ништа нису знали. Али, могло им се.

Председниково неоглашавање, „Милошевићев најомиљенији опозиционар” схватао је као подршку. У таквим околностима, Богољуб Карић био је потпуно онемогућен да ради. Он је преговарао, а други су иза његових леђа чинили све да његове преговоре минирају и направе властите аранжмане. После више безуспешних протеста схватио је да ради јалов посао. Оно што би он преко дана сазидао, „колеге” су преко ноћи рушиле. И не само што су рушиле, него су са разних страна падале и претње. Коалициона десница је све агресивније јавно претила Карићу, тражећи његово хапшење као „америчког и албанског шпијуна”. У томе су им се придружили и неки високи функционери из редова СПС-а, на пример, министар унутрашњих послова.

Карић је знао да није више безбедан. Ако су могли да буду убијени заменик министра полиције Радован Стојичић, Зоран Тодоровић, моћни функционер ЈУЛ-а, а десница је тражила и главе других издајника, нарочито опозиционох лидера Зорана Ђинђића и Вука Драшковића (на кога су покушана два атентата) - свака претња се морала узети крајње озбиљно. Одлучио је да поднесе неопозиву оставку.

Уручивши оставку, није чекао процедуру њеног прихватања: самоиницијативно је престао да обавља министарски посао и одлази у владу. Премијер га је „замолио” да оставку „замрзне” (односно, да је не обелодањује у јавности) до предстојеће реконструкције владе. Било је то више наређење него молба. Влада је реконструисана тек у октобру 1999. године, по окончању НАТО бомбардовања. Све до тада Карић се формално водио као министар без портфеља.

„Ја сам био министар без портфеља - задужен за приватизацију, а паралелно, постојало је и – министарство за приватизацију - које је било у рукама СРС. Под њиховим утицајем донети су и неки репресивни закони (о универзитету, о штампи), који су у свету лоше примљени, што ми је додатно отежавало задатак - да уверим ино-партнере да има смисла улагати у такву земљу. Међутим, почела су и страначка мешетарења. Ја сам јавно радио једно, а они тајно нешто сасвим друго. Ризиковао сам свој углед да доведем људе до којих ондашња власт никад не би била у могућности да допре. А моја сопствена влада радила ми је иза леђа. Брзо сам увидео како то функционише. Доведем партнера, а странке у власти (СПС, ЈУЛ, СРС) већ се потајно договарају како да деле још неис-

печен колач. Нико озбиљан у свету тако не послује. То је начин пословања мафије. Нисам хтео да учествујем у томе, поднео сам оставку. Министар сам ефективно био краће од четири месеца.”

Тако се завршио Карићев четворомесечни министарски мандат. Тако је пропао и план да се Србија спасе инвестицијама. Капитал није запљуснуо Србију, али јесу бомбе. Оружје „тешко” више хиљада милијарди долара обрушило се на СРЈ.

Оставка, званично саопштење

„Замољен” да оставку не саопштава у јавности, Карић је избегавао да јој да шири публицитет. С друге стране, добро обавештени новинари о њој месецима спекулишу пре него што је озваничена.

Званично саопштење је преко шефа његовог кабинета Бојана Бркића доспело у јавност 16. августа 1999. године.

У саопштењу се истиче да је Карић уручио оставку српском премијеру јер му није било омогућено да ради посао због кога се прихватио министарске функције и да реализује развојне пројекте, те да су њему обећане надлежности делила петорица људи око Марјановића.

Председник Владе Србије, Мирко Марјановић неформално је прихватио оставку Карића и ослободио га обавеза у влади до предстојеће реконструкције кабинета.

У саопштењу се каже да је Богољуб Карић због своје функције министра лично имао само штету (стављањем на списак људи којима је забрањено путовање у иностранство), али и да су „Мобтел” и БК ТВ због бомбардовања, ембарга итд. претрпели штету већу од 200 милиона долара.

Одлуку о евентуалном будућем политичком ангажману Карић је, према речима својих сарадника, за сада одложио и по савету кардиолога („да се не узбуђује и да што више одмара”) отпутовао у Тиват где има кућу. На поласку Карић је поверио сарадницима да не жели конфронтацију са Слободаном Милошевићем, те да ће покушати да је избегне.

Фама о две породице

Каква је била природа односа између Слободана Милошевића и Богољуба Карића читалац може сам да закључи. Као што смо видели, у њиховим односима није било никаквих посебних тајни, већина извора којима смо се служили јавно је публикована и свима доступна.

Па, и поред свега што је објављено, опстаје „мистерија” о специјалним односима, штавише оно што називамо фамом о две породице, с временом нараста све више и више. Као у некој бескрајној причи непрестано варира, надграђује се, шири, поприма фантастичне размере.

Зашто је овај фамозни однос тако плодотворан за надградњу? Да ли је то само плод необуздане колективне маште или сасвим одређених „дописивача” историје? Ако је ово друго у питању, у чијем би интересу ово „дописивање” могло бити обављано? Покушаћемо да одговоримо и на ово питање.

На Западу се каже да је најтеже зарадити „први милион”, а онда капитал почиње да плоди сам себе: новац ствара новац. Резон је, можда, крајње поједностављен, али логичан. Ако се вратимо оном „првом милиону” Карића, који је био улазница за све остале, видели смо да су га стекли још у Пећи, давно пре Милошевићевог доласка на власт, пре него што се у широј јавности уопште знало за анонимног, амбициозног партијског активисту Слободана Милошевића. О „црвеним капиталистима” из Пећи који су правили велике послове у земљи и иностранству брујала је целокупна домаћа и део светске штампе, пре него што су преселили компанију у Београд и имали прилике да упознају владајући пар! Али, ко би се тиме бавио, поготово ако ремети већ створену представу? Ко би то памтио! Било је то давно, пре него што се Србији десило све оно што јој се током деведесетих издешавало. А ствари су се дешавале пребрзо и било их је превише. Није ли онда природно и психолошки економично подлећи клишеу да су своје богатство стекли баш онако како гласине кажу да јесу: били су сиромашни музиканти све док им се није посрећило да се зближе с Господаром, а отад им, све диванећи с његовом породицом, тече мед и млеко. И милиони приде.

Погрешан кључ

Зашто је део бизнис-политичке елите и контролисаних медија с тако непосусталим ентузијазмом „трпао” (и до данас „трпа”) Карића и Милошевића у једну причу? Зашто се животне судбине ова два човека (па и њихових породица) тако упорно тумаче у истом „кључу”? Зашто се једним истим кључем насилно покушавају отворити две браве, и то кључем који не одговара ни једној, ни другој?

Зашто се њихове две животне приче - по цену силовања истине - упорно преплићу у једну заједничку, такорећи „породичну причу”?

Један могући одговор је - зато што су се путеви Карића и Милошевића током деведесетих година често преплитали, што њиховом вољом, што силом прилика да су сваки на свој начин и у исто време деловали у истој земљи. Као бизнисмен Карић је настојао да утиче на политичке промене у земљи. Као политичар, Милошевић је настојао да и политику и економију држи под контролом. Њихов сусрет био је неминован. Путевима су им се морали укрстити. До својеврсног зближавања ова два моћна, прагматична човека морало је на овај или онај начин доћи. Обојица су добро процењивала друге људе. Из њиховог сусрета морао је настати некакав „посебан” однос. Покушали смо да одговоримо на питање какав је то однос био.

Постоји и други, важнији, разлог за стварање фаме о чврстим везама између Карића и Милошевића - он је мотивисан приземним интересима, изграђен тенденциозно на „привидним чињеницама”. Зашто се Карић и Милошевић насилно доводе се везу каква међу њима никад није постојала? Разлог „креативног” тумачења њихових међусобних релација је политичан, интересан, приземан. Његов циљ је једноставан - дискредитација Богољуба Карића, одузимање имовине.

Наиме, полази се од чињенице да је у колективној свести просечно обавештеног (што значи необавештеног) човека, нарочито Запада - Слободан Милошевић само оличење Зла. Хусеин. Бин Ладен. Сотона. Мање човек, више симбол зла. Ноћна мора. (На вест о Милошевићевој смрти Ричард Холбрук изговорио је најбезосећајнији некролог који сам икада чуо: „Мислим да је вест дана да је овај човек, ово чудовиште, ратни злочинац који је похарао југоисточну Европу на самом крају 20. века мртав.”) Тако нешто могуће је изговорити само о неком кога не сматрате човеком. Нема једноставнијег начина да и другог човека једнако „онечовечите” - него да устврдите да је блиски пријатељ оног првог, његов најближи политички и пословни партнер, ортак. Кога је то у интересу, и о томе ће бити речи, не на овом месту, али то јесте питање које заслужује одговор и посветићемо му дужну пажњу.

У јавност се неуморно „упумпавало” уверење (и после Милошевићевог пада) да је Кариће створио Милошевић. По том сценарију, да није било Милошевића - не би било ни Карића. Да Карићи нису били у блиским односима са породицом експредседника не би било ништа од њиховог богатства. На чему се заснива ово уверење? У првом реду - на самом богатству! Оно је већ по себи било „доказ”. Да су поштени, били би сиромашни, а пошто су богати, шта још треба доказивати? Затим, ту су и чаршијске приче о дружењу Милошевића и Богољуба Карића. Тих прича било је много (нарочито богату колекцију прикупио је С. Ђукић у својим књигама о Милошевићу; његове анегдоте о приватним везама Карића и Милошевића макар одишу оном врстом уверљивости која проистиче из духовитости за коју се каже: делује уверљивије и од саме истине).

Сценарио је заокружен: ту је богатство, ту су лични односи, шта више треба? Све говори против осумњичених. Све, изузев чињеница - утолико горе по чињенице!

Проста истина - да је богатство Карићевих старије од режима који их је наводно створио мало значи у односу на хиљадама пута подметнуту лаж. „Служба” и њој послушни медији систематски понављају причу да су и Карићи „Милошевићеви милионери”, њима је позната моћ неуморно понављане лажи, то им је струка. Зашто је било важно „доказати” и у јавности учврстити уверење да Карићи нису ништа бољи од хиљаде превараната, мафијаша, корумпираних бирократа, пирамидалних банкарских „чаробњака”? Одговор је једноставан: да би њихове животе и животе њихових компанија ставили под своју контролу. Својатање је имало претећу позадину. Порука је била и остала: убедили смо јавност да сте „наши”! Ако вам сутра упаднемо у фирме и одузмемо имовину, ако вас будемо хапсили - нико неће мрднути прстом у знак солидарности са вама - напротив - рећи ће: Шта нас се тичу њихове „породичне” свађе.

Однос према Милошевићу - резиме

Као последњи допринос овој теми дајемо на увид два интервјуа Богољуба Карића дата у сасвим ванредним околностима. Један је дат током НАТО бомбардовања (1999. г.), други после пада Милошевића (2000. г.). Тежиште оба интервјуа је однос Милошевић - Карић. Нема у њима ничег што би бацило ново, измењено светло на ову тему. Напротив, он углавном потврђује своје раније ставове. У томе налазимо њихову највећу привлачност. У време кад већина пацова напушта брод, кад се масовно „перу” биографије, бришу досијеи, а голуби прелетачи

затамњују небо над Београдом, кад дојучерашњи пријатељи режима напрасно у себи откривају нештољиву глад за демократијом, правном државом, слободом и новом влашћу, Богољуб Карић понавља оно што је годинама говорио. Не додворава се, не прилагођава се „новом времену”. Он у том времену већ подуго живи.

Подржавам ли још председника Милошевића?⁵²

„Што се тиче моје подршке политици председника Милошевића у прошлости, она је увек била условна. На почетку његовог првог председничког мандата веровао сам у искреност његовог реформистичког опредељења: Србија је добила вишепартијски систем, слободне изборе, слободу приватног власништва, започет је процес приватизације итд.”

„Међутим, изложена санкцијама, Србија је кренула у правцу који није могао имати моју подршку, јачање једног чудног типа владавине партијске државе, у коме су појединци под окриљем председника стекли превелику моћ, што је довело до великих злоупотреба и криминализације привреде. Милошевић у томе није имао моју подршку. Покушао сам 1997. године и политички да му се супротставим. Међутим, кренуо је огроман притисак на моје компаније. Морао сам да отпустим скоро 2.000 људи. Претио је потпуни пословни крах. И, ја сам одступио. Али нисам променио критички однос према његовој политици.”

„Прихватио сам да будем министар у његовој (заправо Марјановићевој) влади из чисто патритоских разлога. То нема никакву политичку или идеолошку позадину. Србија се нашла пред једноставном дилемом: бизнис или рат, инвестиције или деструкција. Покушао сам да допринесем да Косовску кризу разрешавају пословни људи, а не генерали.”

52 М. Добс и Д. Вилијамс, „Вашингтон пост”, 5. 6. 1999. г.

Политика као патриотска дужност

„Човек сам који ће се увек одазвати ако може нешто конкретно да помогне, било која гарнитура да је на власти. Не размишљајм уско страначки, мислим да је интерес државе изнад сваке гарнитуре на власти; данас је једна, сутра ће доћи друга, људи се мењају, али држава остаје, држави смо сви ми потребни, без обзира на страначке боје, то је моје разумевање политике. Страначки, никоме не дугујем ништа, али према држави осећам одговорност и увек ћу бити спреман да се одазовем. Функције седницења, дангубљење - то ме не занима, али кад год нешто конкретно могу да урадим као човек практичар, ја сам ту. Не постављам услове. Не тражим противуслуге. Не питам ко је на власти. Управо то ми често замерају, али свако ради по својој памети и савести, а Бог нам је једини судија.”

„Као грађанин Србије осећам одговорност према својој држави, али ја сам и грађанин света. Деца Карићевих се рађају и школују свуда по свету. Моја деца се школују у Лондону. Симон, син мог брата Драгана, живи и успешно се бави бизнисом у Канади. Ја се свуда осећам као код куће. Живео сам у Енглеској, Ирској, Америци, Канади... И свуда сам имао потребу нешто да учиним, помогнем, испољим добру вољу, макар симболично. Шта је човек који никаквог трага за собом не оставља? Не могу због неправде коју владе неких земаља наносе мојој земљи да се затворим у мржњу. Осећам се грађанином света и децу тако васпитавам. Волео бих да једног дана неко од наше деце седи у Европском парламенту, друго у америчком конгресу, а једно да буде министар у нашој влади. Неда, моја најстарија ћерка, недавно је изјавила у интервјуу канадској телевизији да жели да буде председница канадског парламента.”

Да ли сам Милошевићев милионер?

Непосредно после пада Милошевића, у октобру 2000. године Богољуб Карић даје интервју за НИН⁵³ у коме још једном резимира односе породица Милошевић - Карић.

„Знам да у јавности важим за човека који је близак породици Милошевић-Марковић. Прошле године, када су ме вратили с Ки-

53 „Карић и Милошевић”: НИН, 26. 10. 2000. г.

пра због оних „црних листа”, портпарол НАТО-а, Џејми Шеј ,искористио је то као „доказ” како је тобоже враћен министар који је отишао да узме паре за Милошевића. Дакле, створен је утисак да смо ми људи, који су радили са Милошевићем, пљачкали своју државу и те паре износили у свет. То није истина.”

„Јавност сада можда мисли да од мене може да сазна све тајне старог режима, да сам ја тај који их знам и могу јавно да их откријем. Има доста људи који пуно знају о томе како је систем функционисао, још више оних који на основу разних индиција слуте, али мало је њих (можда само један, или чак - ни он) који знају све. Систем је био тајновит, а унутар система деловале су тајновите структуре које су међусобно биле неповерљиве или су, чак, биле интересно супродстављене. Колико је мени познато, приступ свим информацијама имао је само један човек: посао свих људи у власти је био да информације усмеравају ка њему, а важне, па и мање важне одлуке доносио је само он, нико више. Међутим, не би ме чудило да ни он није увек знао баш све, да није имао контролу над свиме, чак и над оним што је, стварно или наводно, по његовом налогу рађено. У таквом систему само је питање времена кад ће се неко усудити да тајно ради на своју руку.”

„Што се мене тиче, о себи и својој компанији немам шта да кријем. Ја сам нешто направио у животу. Нешто сам иза себе оставио. Имам чиме да се поносим, немам чега да се стидим. Ми смо у свету направили више од било ког другог из ове државе.”

„Да директно одговорим на питање: да ли смо ми Карићи Милошевићеви милионери? - НИСМО. УВЕК смо били успешни. И пре Милошевића. Још почетком седамдесетих година сва браћа су у Пећи имала велике куће; возили смо „мерцедесе” када их нико није имао осим највиших државних функционера; још док сам служио армију, изградили смо летњиковце у Тивту у којима и данас летујемо - а новине их, видим, називају „дворцима”.”

„Али обогатили смо се - у оном смислу у коме се та реч употребљава на Западу - пословима у бившем СССР-у. Пре него што се Милошевић уопште појавио! Пре него што сам уопште чуо за њега. А и то да кажем: да није било њега, данас бисмо били неупоредиво богатији. Богатство које је дало огроман замах свим нашим каснијим пословима стекли смо дакле у СССР-у. Вероватно смо били прва страна компанија која се, у време Горбачова, свом снагом укључила у процес совјетске транзиције. За стотинак хиљада марака могли сте купити нешто што сте неколико година касније могли продати за неколико милиона. Карићи богатство нису стекли у Србији захваљујући Милошевићу - већ у иностранству.”

„Опстали смо и под Титом и под Милошевићем. И обогатили се. Некима је то довољно да ме оптуже као „Милошевићевог милионера”. Људи којима су доступне инфомације знају да то није истина. Свеједно ме нападају. Значи, неко има интереса да о нама унедоглед производи такву слику у јавности.”

„Сасвим нормално, морали смо да будемо флексибилни и успели смо да се одржимо у сваком систему и под сваком влашћу. Нашу фабрику у Пећи посетила су два председника Југославије, четири председника ЦК СКЈ и сви функционери Косова и Метохије; као пионири приватног бизниса увек смо имали отворена врата у врх српске и југословенске политике. Нас је од почетка само интересовао бизнис. Могућност да слободно послујемо. Нама је било важно да компанија преживи и имамо отворен пролаз за бизнис.”

Мира Марковић

„Колико пута треба да говорим о мом другарству са Миром Марковић, и за НИН сам већ о томе говорио? Упознао сам Миру Марковић преко Душана Митевића. Тада се продавала зграда бившег ЦК СКЈ и господин Митевић је дошао код мене и спојио ме је са Миломиром Минићем. Тражили су за ту зграду, ако се добро сећам, 25 или 30 милиона марака. Ја сам био спреман да платим до 14 милиона. На крају тих преговора упознали су ме са Миром Марковић. Нисмо се погодили око цене. Беобанка је наводно била спремна да плати 50 милиона. Рекао сам: шта ћу вам онда ја? Продајте њима.”

„Мој однос према Мири Марковић и према ЈУЛ-у, две су ствари. Нисам се слагао с политиком ЈУЛ-а, сматрао сам да је ЈУЛ - онако како га је Мира замишљала - много лево, толико лево да то нема перспективе у нашој земљи. С друге стране, у врху њене партије нашли су се не само директори неких од највећих предузећа, него и неки од највећих приватних бизнисмена. Екстремна левица с директорима-милионерима на челу? Мени тај Мирин пројекат никад није уливао велико поверење. Нарочито људи којима је била окружена. Једини левичар ту је била Мира, а око ње су биле „ајкуле”, тајкуни.”

„Кад сам био у опасност да изгубим компанију, Мирјана Марковић ми је помогла. Ја нисам човек који заборавља. Она је према мени била човек и ја сам се трудио да јој то узвратим. Оптужују ме да сам штампао и промовисао њене књиге! Па шта? Има ли у тим

књига иједне речи мржње. Ја је нисам нашао. Не стидим се и поново бих то урадио. Данас о њој говоре све најгоре. Свако има право на своје мишљење. Али знам неке међу њима који су се до јуче упињали да јој се приближе. То је дволично. Ја отворено кажем Мирјана се према мени понашала као пријатељ, и ја нећу сада, само зато што је пала у немилост да се тог пријатељства одричем, свиђало се то коме или не.”

„Сасвим друга је ствар кад се тврди да сам био билизак пријатељ бившег председника. Нека дигне два прста онај ко за себе може да каже да је био његов интимни пријатељ? Моћни људи немају пријатеље. Имају поштоваоце, савезнике, непријатеље, али пријатеље - тешко.”

У полемичкој расправи на БК телевизији посвећеној политичким променама у земљи, „старима” и „новима”, „политичким прелетачима”, Богољуб Карић каже:

„Када су неке од опозиционих странака демократског блока улазиле у различите аранжмане с владајућим социјалистима око стварања парламентарне већине, па и уласка у владу (СПО, ДС, НД) онда се на то гледало као на нужни "политички прагматизам". Проналазе се мање или више убедљиви разлози за кохабитацију са странком с којом идеолошки немају ништа заједничко. Кад Богољуб Карић као пословни човек и патриот настоји да одржава коректне односе с влашћу и у границам својих моћи утиче на демократизацију друштва, толеранцију ширења економских слобода или ублажавање последица економских санкција које нас уништавају, онда се каже: Богољуб је режимски човек, ратни профитер итд. Као да један аршин важи за нашу драгу демократску опозицију, други за мене. Ја треба да будем тврдокорнији опозиционар од њих. Где је ту логика? Да не говорим о томе колико сам ту исту опозицију на разне начине помогао да стане на ноге. Да не говорим ни о томе колико пута су ми моји опозициони пријатељи забили нож у леђа, и то кад ми је било најтеже. Да не говорим, да опростим, али не и да заборавим.”

Ко је дволичан?

„Сада нам неки „моралисти” спочитавају што смо се „додворавали” власти. Мени то кажу они који су се од седамдесетих година до дана данашњег успињали у положају и звању. А зна се да се без „политичке подобности” није могло ни једно ни друго. Ти чистунци ми сада држе моралне лекције. Не би они данас били на положајима на којима јесу (свеједно да ли су професори, уредници „независних медија”, чланови владиних или невладиних организација, опозиционих странака...), да и сами, на овај или онај начин, нису сарађивали са влашћу, макар и пасивно. Они ретки који су свим досадшњим властима имали петљу да кажу НЕ (а све су биле недемократске), они су остали без титула, без посла, они су људи без каријера, за које јавност никад није чула, зато што им никад није дозвољено да јавно изговоре једну једину реч. Ја отворено кажем шта сам морао да радим да бих сачувао свој посао, али ме стварно замарају ти морални чистуници, који су били и остали професионални цинкароши, доушници, плаћеници. Свако одговара за своју биографију, ја се своје не стидим. Зиста бих волео да се отворе сви тајни полицијски досијеи па да се први пут заиста јавно упознамо. Да сазнамо ко је шта био и како постао оно што је данас. Не да бисмо се поново прогањали и хапсили, тек да подвучемо црту и престанемо лажно да се представљамо. Да се сви покажемо у пуном светлу - и видимо ко смо и шта смо. Ништа више. То би нас можда излечило.”

VI

БИЗНИС И ДИПЛОМАТИЈА

„Народна дипломатија” Богољуба Карића

Дипломатија у годинама санкција (1992-1996. г.)⁵⁴

Током тешких година санкција, премда су се и сами повремено налазили на неким од „црних листа” - прокажени од Међународне заједнице као „Милошевићеви људи од поверења” - којима се забрањује боравак у Америци, Канади и већини европских земаља, Карићи су успели да одрже рад своје компаније на светским тржиштима, као и да ову персоналну блокаду неутралишу.

Све време санкција Богољуб Карић је, користећи своје разгранате везе у пословним, политичким и културним круговима међународне јавности, настојао да убеди западне саговорнике у контрапродуктивност санкција, и са становишта прокламованих циљева Савета безбедности ОУН, и са становишта неизречених циљева лидера западног света.

„Још од увођења санкција 1992. године користили смо сва своја стечена познанства у утицајним политичким међународним круговима да убедимо саговорнике у контрапродуктивност санкција. Говорио сам страним саговорницима, сваком ко је хтео да слуша, да управо санкције иду на руку Милошевићу у учвршћивању апсолутне власти. Такво неселективно кажњавање, непознато у модерној историји, су истина „успешно” уништила југословенску економију и малог човека, али ојачале Милошевићеву позицију.”

„Терет санкција је подносио обичан грађанин, док је власт (против које су санкције декларативно и биле уведене!) релативно брзо пронашла рецепт да и у оваквим условима политички и материјално профитира - стварањем једног параекономског система који је најгорим људима окупљеним око власти омогућио енормно богаћење.” (Богољуб Карић, стенограм интервјуа, „Штерн”, 13. 5. 1999. г.)

⁵⁴ Извор: „Богољуб Ј. Карић: „Интервјуи 1997–2007. г.”, издавач: „Alliance Media Group” и „Публикум”, Београд, 2007. г.

У околностима кад се на сваки самоиницијативни контакт западних политичара и пословних људи са Србијом, Југославијом у њиховим земљама гледало с подозрењем, успели су да у Србију доведу више светских званичника него цела српска и југословенска дипломатија заједно.

Захваљујући таквом раду и упорности, постали су, можда, једина српска институција којој су сва врата била отворена, од кабинета америчких конгресмена и сенатора, до руских министара и депутата.

„Настојали смо да доведемо у Србију најпознатије личности из света, од парламентарца Велике Британије до Русије, да користимо везе у свету преко наших пословних партнера како би се успоставио мир. Доводили смо конгресмене из Америке, Британије, познате личности. Довели смо и руског патријарха Алексија Другог. Он је пред 300.000 људи држао молитву за мир свих људи који живе у Југославији. Народ је видео да није сам.” (Богољуб Карић, стенограм интервјуа, „Штерн”, 13. 5. 1999. г.)

Критичних месеци пред бомбардовање Југославије, нарочито након Рамбујеа и потпуног прекида дипломатских контаката са Београдом, све своје пословне и приватне везе Карићи су ставили у службу једне незваничне дипломатије која је имала за циљ да порушене дипломатске мостове по сваку цену обнови. Били су то очајнички покушаји да се „купи време”, одржи какав-такав дијалог и заустави већ активирана ратна машинерија. Та грозничава активност није промакла светским медијима и за њу је испољено велико интересовање. Домаћа цензура је то прећутала.

Самоиницијативна дипломатија Богољуба Карића није уживала поверење и подршку Милошевића. Он није имао поверења у посреднике, своје послове са светом волео је да обавља у четири ока, без сведока. Али више није имао с ким да преговара.

Дипломатија уочи и током НАТО агресије (1998-1999. г.)

Српско-америчка иницијатива

И у нормалним околностима Карићи би, по природи ствари, били заинтересовани за уношење духа либерализма и тржишне економије у српско друштво, као и за најтешњу сарадњу са Западом и САД-ом. У време драматичног погоршавања односа између Вашингтона и Београда током 1998. године, одржавање тих односа постало је од животног значаја. Богољуб Карић је улагао велике напоре да се какви-такви дипломатски односи одрже по сваку цену. Настојао је да убеди и једну и другу страну да још постоји маневарски простор за излазак из непосредне ратне опасности. Како су званични ставови и америчких и југословенских званичника били прекрути, што је онемогућавало да у директним контактима пронађу излаз из кризе, као председник приватног Института за стратегијске студије и развој „Петар Карић”, Богољуб Карић је радио на стварању међународне мировне коалиције утицајних појединаца и организација из Југославије, ЕУ и Америке.

Био је то покушај да се преко разних личних канала посредује између политичког врха Југославије и САД. С америчке стране, у тој иницијативи нарочито су се ангажовали др Ландрум Болинг, госпођа Херијет Хендцис, господин Данијел Сервер из Института за мир у Вашингтону и др Дејвид Стил из Центра за стратегијске и међународне студије, такође из Вашингтона.

Како је антиамеричко расположење расло, Богољуб Карић је због ових бројних контаката у земљи оштро критикован; за свог кратког министарског мандата истовремено је нападан и као Милошевићев и као амерички човек.

Југословенско-амерички комитет за дијалог и сарадњу

У фебруару 1999. године др Ландрум Болинг и Богољуб Карић, са својим тимовима, лансирали су идеју о стварању Југословенско-америчког комитета за дијалог и сарадњу - као невладине, приватне организације истакнутих личности из две земље, која би, бар у некој мери, допринела ублажавању кризе односа који су се из дана у дан погоршавали. Била је то мировна иницијатива људи добре воље с јаким политичким везама у обе земље.

С групом еминентних америчких личности опредељених за разрешавање кризе мирним путем, Богољуб Карић настоји да у самом Вашингтону посеје клицу отпора ратној опцији. У сарадњи с експертском екипом на челу са др Дејвидом Стилом из Центра за стратегијске и међународне студије из Вашингтона, сачињени су први пројекти о могућим путевима нормализације односа између СРЈ и САД-а, потпуне имплементације Дејтонског споразума, мирног решавања Косовске кризе, демократских и економских реформи у Србији.

У Центру за стратегијске и међународне студије у Вашингтону, 18. марта је одржана оснивачка седница Југословенско-америчког комитета за дијалог и сарадњу - само недељу дана пре почетка бомбардовања! Међу америчким члановима Комитета налазили су се и Данијел Сервер, Питер Галбрајт, Сузан Вудворд, др Ландрум Болинг и др Дејвид Стил. На предлог Данијела Сервера, за првог председника Комитета са југословенске стране изабран је Богољуб Карић.

Упркос извесности да оружани сукоб НАТО - СРЈ може да почне сваког тренутка, Богољуб Карић је у Вашингтону водио разговоре у Конгресу, Сенату, Стејт департменту. Нажалост, и поред разумевања и симпатија за мировна настојања групе окупљене око Југословенско-америчког комитета, јасно му је стављено до знања да је за преговоре „сувише касно”. Ратна машинерија већ је била покренута. Напад на СРЈ био је питање дана.

Дипломатија између два бомбардовања

Након посете Вашингтону, Богољубу Карићу је, нажалост, преостало само да констатује да је за преговоре касно.

Први пут након 1944. године - 24. марта 1999. године, нешто после 20 часова - у свим градовима СР Југославије сирене су својим злослутним завијањем најавиле ваздушну опасност!

У 20 часова и 38 минута бомбардовање СРЈ је почело. Док је од Приштине до Суботице тло подрхтавало од снажних детонација, „Анђео милосрђа” односио је прве жртве.

Богољуб Карић ни током бомбардовања (март - јун 1999. године) није одустајао од покушаја да за ствар мира мобилише све људе добре воље широм света. Југословенско-амерички комитет за дијалог и сарадњу још више је појачао своје активности у настојању да допринесе ублажавању катастрофе. Незванична антиратна дипломатска и медијска кампања је настављена. Институт је постао мировни „штаб” Богољуба Карића, др Ландрум Болинга, др Дејвида Стила и других америчких колега за успостављање везе између америчких и југословенских званичника.

Сам Богољуб Карић је током бомбардовања дао око 80 интервјуа и изјава за стране медије. Из бомбардованог Београда неуморно шаље апеле.

„Ми смо део Европе. Ми видимо своје место у ЕУ. Треба да тежимо партнерству с НАТО-ом. Ако може Русија, зашто не бисмо могли и ми, који смо давно пре њих већ били неформални члан Европске економске заједнице? То је наша будућност. Само губимо драгоцено време због кратковидости ваших и наших политичара.”

„Бизнисмени праве мостове, а политичари их руше, они су експерти за рушење. Ми укидамо границе, они их праве. И у овој малој Југославији правили су и праве нове границе. Још сам онда предвидео одвајање Космета од Србије насилним путем, као и рушење Македоније, све у функцији стварања тзв. Велике Албаније.”

„НАТО треба с нама да прави партнерство за мир, а не да иде с ОВК-а, руши постојеће и прави нове границе.”

Због овог и сличних интервјуа Богољубу Карићу је прећено хапшењем и преким судом због издаје.

Мировна мисија Конфедерације верских заједница САД-а

Југословенско-амерички комитет био је медијатор посете највиших представника Конфедерације верских заједница САД-а у Београду од 3. до 6. маја 1999. године.

Делегацију је предводио пречасни Џеси Џексон, бивши кандидат за председника САД-а, пречасна Џоан Кемпбел, председница националног савета црква САД-а, Рабин Стеван Бенет Џејкобс, др Назир Удин Каја, председник Америчко-муслиманског савета, као и конгресмен Род Благојевич. Домаћини су им били, у име Комитета, Богољуб Карић, а у име „Карић фондације” госпођа Миланка Карић.

Америчка делегација је у мировну мисију дошла подстакнута успехом Југословенско-америчког комитета да се ослободе три заробљена америчка војника (Ендрју Рамирез, Кристофер Стоун и Стивен Гонзалес), био је је то симболични мировни гест и одговор на испољену добру вољу југословенске стране.

Приликом посете договорена је стална сарадња „Карић фондације” и Конфедерације верских заједница САД-а. Говор који је Богољуб Карић одржао на свечаној вечери пренео је „Глас Америке” и оценио акцију као први практичан успех Комитета.

Мировна мисија Драгомира Карића

Живећи дуго у Русији, Драгомир Карић је стекао доста пријатеља у политичком, пословном и интелектуалном врху земље. Нарочито, у Думи која је и иначе била је оштро против бомбардовања СРЈ. Видевши да званична дипломатија Русије не даје резултате, лобирао је чланове Думе да Американце наговоре на мировне преговоре. Клинтонова администрација је била ратнички настројена, у њој није било саговорника. Дума добро је комуницирала са Конгресом. Идеја је била да се делегација Думе састане с делегацијом америчког Конгреса у Београду и договоре мировни услови. И међу републиканцима и међу демократама нашли су људе спремне на разговор о миру. И међу једнима и другима било је оних који су се јавно противили бомбардовању Југославије и неувијено критиковали ратну политику Клинтонове администрације. Примера ради, конгресмен Курт Велдон,⁵⁵ председник Комитета за операције изван САД-а био је против напада на Југославију, и јавно је у Конгресу говорио против рата.

Од самог почетка бомбардовања, посланици руске Думе почели су да шаљу учестале апеле конгресмену Велдону да се заједничком акцијом учини нешто како би се рат на Косову зауставио и прекинуло даље разарање. Руси су тврдили да могу убедити Милошевића да оконча рат и пристане на одређене услове, али да је неопходно да се амерички конгресмени у Београду сретну с њим. Руси су навели списак својих посланика који би из Москве дошли са делегацијом Конгреса. На списку се налазило за Велдона једно непознато име - Драгомир Карић. Руси су му објаснили да се ради о човеку изванредних способности, који као ретко ко ужива неподељено

⁵⁵ Конгресмен Курт Велдон, бивши је члан Комитета за оружане снаге Представничког дома Конгреса, шест година био је председник Поткомитета за војно истраживање и развој, један је од најактивнијих политичара на пољу развоја система америчке националне ракетне одбране; председник је Поткомитета за набавке за потребе оружаних снага, који надгледа трошење око 100 милијарди долара годишње за потребе одбране; оснивач је и председник Студијске групе Дума - Конгрес.

поверење и Београда и Москве; о успешном пословном човеку, патриоти који не припада ниједној политичкој странци, можда идеалној личности која може да убеди Милошевића да обустави рат.

Велдон је о руској иницијативи разговарао са Стробом Талботом, замеником државног секретара Медлин Олбрајт. Талбот, као ни његов претпостављени, није био склон преговорима. Тврдио је да се Милошевићу не може веровати, и да би конгресмене могао искористити у пропагандне сврхе. Међутим, није био ни изричито против, само је инсистирао да преговори буду незванични, и да место преговора не могу бити ни Москва ни Београд. Компромисно је договорен - Беч.

Састанак је одржан дискретно, далеко од очију јавности. О детаљима ових преговора није се много знало све до краја 2002. године кад је Велдон у Конгресу о њима изнео више детаља. Драгомир Карић се сећа:

„Првог маја састали смо се у Бечу: с америчке стране учествовали су и демократи и републиканци. Курт Велдон као вођа републиканаца и Дени Кучинић, демократа, наш човек, пореклом из Даља. Представницима Думе (Лукин Владимир Петрович – демократа, потпредседник Думе и осам година амбасадор у Америци, Шабанов Александар Александрович – комунисти, Ришков Владимир – партија „Наш дом“) било је изузетно стало да дође до договора. На моје изненађење, и амерички конгресмени били су искрено мотивисани да се нађе мировно решење.”

„Курт Велдон био је најзаслужнији што је америчка страна прихватила преговоре. Нисмо могли пожелети компетентнијег саговорника. Не само као личност великог ауторитета у Конгресу, већ и као врсног познаваоца војних питања, а што је, такође, било важно - одлично је познавао Русе. Још од студентских дана познавао је велики број данашњих водећих руских политичара, и као мало ко у САД познаје руске политичке прилике. И он је био добро познат члановима руске делегације, што је било пресудно да разговори одмах крену у конструктивном правцу, без уобичајеног губљења времена у међусобном „испицавању пулса”.”

Курт Велдон је на позив Универзитета „Браћа Карић” и „Карић фондације” први пут боравио у Београду јануара 2003. године. Током посете, Велдон је евоцирао сећања на један изузетан догађај који га је зближио с породицом Карић.

„Први пут сам покушао да дођем у Београд априла 1999. године, непосредно пред бомбардовање Југославије. Нисам добио сагласност Владе. Покушавао сам и током бомбардовања, такође без успеха.”

„Непуне две недеље након почетка бомбардовања моји пријатељи из руске Думе, с којима као председник Комитета за сарадњу Думе и Конгреса имам дугогодишњу сарадњу, ступили су са мном у

контакт. Сложили смо се да мора постојати начин да се заустави рат, бомбардовање и убијање у Србији. Како је било мало изгледа да дође до директних преговора САД, СРЈ и РФ, сложио сам се да би од драгоцене помоћи могли бити незванични преговори утицајних политичких личности заинтересованих страна.”

„На преговорима у Бечу ја сам предводио америчку делегацију (пет републиканаца и пет демократа), руска делегација је била састављен од представника водећих руских политичких партија. Како нам није било допуштено да ступамо у директне преговоре са званичним Београдом, као придружени члан руске делегације, у преговорима је учествовао Драгомир Карић, брат Богољуба Карића.”

„Читава ова иницијатива је, у ствари, и потекла из Београда, наравно не од званичних власти, већ од Југословенско-америчког комитета за дијалог и сарадњу, чији је иницијатор и председник био господин Богољуб Карић.”

„Договорили смо се да се преговори одрже на неутралном терену, у Бечу.”

„Током два дана озбиљног рада успели смо да уобличимо план за окончање рата. Преговори су били тешки, али је на крају, ипак, склопљен за све стране прихватљив договор који је омогућавао прекид рата. Сви смо били узбуђени. Изгледало је да смо на домаку једног историјског догађаја.”

„Неочекивано за све нас, Клинтон је, по савету Медлин Олбрајт и Струба Талбота, у последњем тренутку одустао од иницијативе. Сви смо били депримирани, знали смо је да је пропуштена драгоценост прилика. Али неуспех нико није тако тешко поднео као Драгомир Карић. Покушао сам да га утешим, али он ме је само погледао и рекао: „Господине Велдон, ви се враћате у Вашингтон, ја у Москву. Било би ми лакше да сам у Београду. Ноћи проводим молећи се за свој народ, затворим очи, а прогоне ме слике разарања, не памтим кад сам спавао. Чини ми се да на то немам право. Сваки дан одлагања мира односи нове жртве и незацељиве трауме милионима невиних људи.”

„Неуспех наших преговора продужио је рат за нешто више од месеца дана. Споразум који је донео прекид рата био је скоро идентичан оном који смо израдили у Бечу.”

„Тада сам обећао Богољубу и Драгомиру да ћу, чим то буде могуће, доћи у Београд да упознам његову земљу, породицу, пријатеље, јер смо сви ми били импресионирани напорима које су уложили да дође до мира. Ови драматични дани били су почетак једног великог пријатељства с господином Богољубом Карићем.”

Боїољуб Ј. Карић за време НАТО агресије, оснивач комитетa за дијалої Југославије и Америке, у сусрећу са њречасним Jesse Jackson-ом, бившим кандидатом за њредседника САД-а, Београд, мај 1999. године

Боїољуб Ј. Карић, амерички конгресмен Kurt Weldon и Драїомир Ј. Карић

Богољуб Карић - „Снага Србије”

Бомбардовање Југославије окончано је непуних месец дана касније, након постизања „Споразума о војно-техничкој сарадњи” између СРЈ и НАТО-а у Куманову. Како је речено, током самог бомбардовања Богољуб Карић је дао бројне интервјуе најпознатијим светским медијима. У условима ратне цензуре, западни медији су безуспешно тражили државне званичнике који би били спремни да уопште говоре за медије из земаља агресора, поготово да износе сопствено мишљење. Карић је и у том погледу представљао изузетак. Не само да је јавно износио ставове који су у много чему били дисонантни у односу на званичну политику, већ је користио прилику да актуелној ратној драми да шири контекст и понуди своје виђење будућности Балкана, односа СРЈ, Америке, ЕУ и НАТО-а.

У свим тим наступима Карић патриотски лобира за Србију, и што је њему трајно својствено, настоји да једну политичко-војну тему „премести” на терен економије, привреде, дакле бизниса као најсигурнијег гаранта трајног мира. Импресивна је упорност да се политика по сваку цену, чак и условима рата, стави у рационални, тј. економски оквир. Отвореност с којом директно оптужује САД за агресију иде упоредо с отвореним позивом САД на пословну сарадњу. У тренутку кад многи у Београду помишљају на трајан и потпуни прекид свих односа са САД-ом, Карић указује на заједничке интересе и позива на мир. Тај дисонантни глас није добио довољно публицитета. Из данашње перспективе, утолико је занимљивији што је садржао прогнозе и упозорења која су се, на жалост, у великој мери обистинила. Слободно се може рећи да је његов глас био један од ретких трезвених гласова с обе стране Атлантика.

Зато ћемо опширније подсетити за шта се Богољуб Карић у тим интервјуима јавно залагао. Већина идеја које је заступао током НАТО бомбардовања, представљале су и платформу његовог политичког деловања од 2004. године, кад се активно укључио у политику кандидатуром за председника Србије и оснивањем политичког покрета „Снага Србије”.

Из многобројних изјава и интервјуа датих светским медијима можемо пратити континуитет „народне дипломатије” Богољуба Карића, као и доследност његових ставова. Време ће исправност већине његових оцена само потврдити.

Ево како сусрет с Карићем описује Марк Денис (Њусвик (Newsweek), 14. 5. 1999. г.):

„Прошле недеље, док су сирене означаваале ваздушну опасност, разговарао сам са Богољубом Карићем у седишту његове хуманитарне фондације на Новом Београду. Последњих недеља Богољуб Карић нашао се у жижи интересовања страних дописника у Југославији. „Добро обавештени извори” тврде је он последња дипломатска карика са Западом. И ако Карић негира било какву званичну дипломатску улогу, многи посматрачи га сматрају активним преговарачем који делује с обе стране Атлантика да би окончао кризу на Косову. Са својим старијим братом Драгомиром састајао се са високим представницима Русије, Европске уније и САД-а.”

- Посетили сте Вашингтон и у марту. Каква је била природа те посете?

„Посетио сам Вашингтон седам дана пре почетка бомбардовања. Састао сам се с бројним званичницима, укључујући и заменика државног секретара Медлин Олбрајт.”

„Покушао сам да уверим своје америчке саговорнике да ће евентуална војна интервенција у циљу спречавања егзодуса албанског живља постићи супротан ефекат. Упозорио сам и да би она драстично повећала број избеглица - Албанаца ка Албанији и Македонији, што би могло довести до несагледиве хуманитарне катастрофе.”

„Уверавао сам их и да би наметнути рат ујединио политички подељене грађане Србије у одбрани земље: и Милошевићеве присталице, и његове бројне противнике, и изолационисте и присталице европске Србије. Српски народ нема резервну домовину и у случају копнене офанзиве бранио би своју територију до последњег.”

„Указао сам и на очигледну чињеницу: да се ратом ништа неће решити. Да ће после рата, какав год ток имао, доћи мир. И да ће, ради одржавања тог мира, Срби и Албанци поново морати да разговарају и уређују своје односе, само у далеко тежој ситуацији него што је она данас.”

„Било је људи који су разумели моје аргументе, али још више оних који су се отворено залагали за војно решење. И једни и други знали су оно што ја нисам, и то ми је у Вашингтону отворено речено - било је касно, ратна машинерија је већ покренута, рат је практично већ почео.”

- Чује се да ове недеље поново путује у Вашингтон?

„Позвали су ме и конгресна група коју предводи републиканац Курт Велдон и Центар за стратешке и међународне студије. Чекам одобрење Стејт департмента. Нисам сигуран да ћу га добити. Само желимо да се састанемо са људима који могу да донесу одлуке. То неће бити званична посета. Ја то зовем „народном дипломатијом”.”

„Мој брат се управо вратио са састанка са немачким министром иностраних послова, Јошком Фишером, а Виктор Черномирдин, иначе, мој блиски пријатељ, ускоро долази у Београд. Југославија подржава процес у оквиру УН, али не можемо да преговарамо док траје бомбардовање.”

- Да ли Југославија жели директне преговоре?

„Наравно! Било би добро да највиши представници САД-а, Русије, Европе и Југославије седну за сто. Мислим на људе који могу да донесу одлуке. Они би кризу могли решити за седам дана.”

„Југославија подржава процес у оквиру УН-а, али не можемо да преговарамо док траје бомбардовање. Документ Групе 8 (у коме су дати главни принципи за решење кризе) позитиван је корак ка прекиду бомбардовања и почетку преговора у УН-у.”

- На тим преговорима нема места за Албанце?

„Преговори без Албанаца не би имали никаквог смисла. Сви Албанци, као што је Ибрахим Ругова, који своје националне циљеве желе да остваре процесом мирног преговарања, не само да су добродошли него су и неопходни. Места нема само за оне које је и сам Стејт департмент све до 1998. године сврставао у терористичке организације.”

- Како треба да изгледају међународне снаге које би биле присутне на Косову?

„Важне су две ствари: да војно присуство на Косову буде под заставом УН-а, а не НАТО-а, и да Космет остане у саставу Југославије и Србије.”

„Из којих земаља ће бити припадници тих снага од другоразредног је значаја. Чим се постигне мировни споразум, УН треба да пошаљу своје војнике на границе. Било би добро да се оформи

мешовита полиција Срба и Албанаца у селима, у коју би ушли плави шлемови, наоружана само лаким наоружањем, јер на Косову већ има превише оружја. Треба да позовемо све хуманитарне организације које желе да помогну у што хитнијој реконструкцији Косова. Све то мора да се уради пре зиме. Косово мора дочекати зиму под пуном војном, полицијском и административном контролом како би се избегло даље страдање људи.”

- Зашто Југославија толико инсистира да мировне снаге буду под командом УН-а, а не НАТО-а? Није ли то више формално питање?

„То је суштинско питање. До рата је и дошло зато што смо ми инсистирали на арбитражи УН-а, а НАТО је на све могуће начине настојао да заобиђе УН и делује по сопственом нахођењу. Прочитајте пажљиво текст који је Србији понуђен да потпише у Рамбујеу. Све ће вам бити јасно. НАТО је практично избацио УН из игре и самозвано преузео на себе улогу и пресудитеља и целата.”

„За Србију је од кључне важности да те снаге, без обзира на то ко се налазио у њиховом саставу, наступају с мандатом УН-а. Само УН има легитимитет да шаље војне снаге у мировне мисије на територији међународно признатих држава, наравно, уз пуну сагласност тих држава. Иначе, посреди је окупација. И Европа и Америка понављају да ће интегритет Југославије бити сачуван. Али, после НАТО агресије ми се основано бојимо да НАТО жели да створи нову државу на територији Србије. То је, понављам, мој лични став.”

- Каква је ваша улога у Влади?

„Сада немам никаквих активности у Влади. Посао министра без портфеља је замрзнут, приватизација није могућа. Мени нико не брани да контактирам Немачку, Италију, Русију, Америку, Ватикан, да покушавам да допрем до њих, да их молим, као Богољуб Карић, да престану с бомбардовањем. То нема везе с државом.”

- Упркос свему што сте рекли против њих, спремни сте за евентуални сусрет са Американцима следеће недеље?

„И када најоштрије критикујем Америку, то чиним као пријатељ. Америка је колевка свих оних идеала за које сам се борио у животу. Утолико је веће моје разочарење кад видим да САД драстично одступа од начела који су је прославили као колевку модерне демократије.”

„Баш као пријатељ Америке, забринут сам што не видим било какву велику идеју иза ове силеџијске авантуре, било какав креативан напор да се постигне једно одрживо, уравнотежено решење,

у ком би све стране морале да жртвују по нешто, у име трајног мира и просперитета Балкана. Ја сам уверен да такво решење постоји, ми смо га презентовали сваком ко је хтео да слуша. Не могу да верујем да га једна Америка не види.”

„Забрињава ме и то што међу водећим политичким личностима Америке, изгледа, постоји концензус да у међународним пословима Америка треба да делује само као батина, с позиција неприкосновене економске и војне надмоћи. И не само у односу према Југославији већ и према сваком ко по њиховој процени не дели заједничке (читај: америчке) вредности. Свака критика, макар долазила из редова НАТО партнера, излаже америчке пријатеље опасности да буду маркирани као непријатељи.”

„Није ми познат ни један пример да је на крилима бомбардера и гусеницама тенкова демократија успешно експортирана у било коју земљу. А знам пуно земља које су кроз процес интеграције: економске, политичке, институционалне, културне, успеле да постигну завидан степен демократичности. Узмимо пример из нашег најближег окружења - Грчке, којом је у не тако далекој прошлости владала војна хунта. Позитиван пример мудре политике је и однос према Турској, у којој се још увек драстично крше демократска права, као и права курдске националне мањине, али се према Турској води стрпљива политика подстицања демократских и секуларних вредности, на рачун остатака фундаменталистичке и милитаристичке традиције. И то даје резултате. Турска се мења, и све је ближа Европској унији.”

„Није време за тешке речи и међусобно оптуживање, треба охладити реторику. Исувише тешких речи је већ пало с обе стране. Нашим људима понављам да мир од нас тражи да спасавамо образ НАТО-у и препустимо му ловорике победника. Незамисливо је да би НАТО признао пат позицију пред сопственом јавношћу. Зато треба ми сами да му омогућимо тријумфалистичку излазну варијанту.”

„Лично, налазим се у чудној ситуацији: домаћи јастребови ме оптужују да сам амерички агент, велеиздајник, а амерички јастребови ме оптужују за антиамериканизам. Батине обично добије онај ко развађа.”

„Косово је мој вољени завичај, Пећ - најмилије место на свету! Међу Албанцима имам бар толико пријатеља колико их имам међу Србима. Ја сам се родио међу њима, говорима њихов језик. Не могу бранити српске интересе на рачун албанских, то је као да радим против једног дела самог себе. Кад критикујем, ја критикујем

одређену политику. А политика је нешто што се мења, као што политичари долазе и одлазе, а остају народи са својом муком и проблемима које су им створили политичари.

„С друге стране, ја сам и послом и животом трајно везан за Запад: Беч, Лондон, Торонто... Моја деца се школују у Енглеској. Ја будућност Србије и Југославије не могу да замислим изван онога што, у најширем смислу, подразумевамо кад кажемо Запад. Читав радни век сам посветио повратку комунистичке Југославије својим коренима - демократском и либералном друштву. Дакле, ја не могу бити непријатељ Запада и говорити с неких антизападних позиција. Као што не могу говорити с антиалбанских позиција. Ја послујем у целом свету - осећам се грађанином света. Ако хоћете, ја сам и Американац. Не идентификујем се са политиком ни једне земље, па ни Америке, да будем до краја искрен ни с политиком Србије.”

„Срби и Албанци на Косову немају другог избора него да живе у миру. Једини начин да се то постигне јесте да се у миру договоре око свих спорних ствари. Међутим, управо међународни фактор последњих неколико година подстиче најекстремније групе Албанаца у њиховим максималним захтевима да на територији Србије створе другу албанску државу. Пре само неколико година, као максималистички, истицан је захтев „Косово – република” унутар југословенске федерације. Чим су осетили да имају подршку Америке и Европе, наравно, то је постало мало. Захтев за сопственом државом био је природан следећи корак. Такав захтев ниједна држава Европе не би могла да прихвати. Многе европске земље имају неко своје Косово. И нигде, чак ни у машти, не поставља се питање отцепљења и стварања нове државе. Само у Србији. Стварање друге албанске државе у Европи. Албанци би били једина земља у Европи која има две државе.”

„Противно здравом разуму је да Европа тежи стварању изолованог острва кубанског типа у својим водама. Верујем да је у њеном интересу да нам помогне у реконструкцији Косова и Метохије, Србије, Југославије, ради стабилизације и интеграције целог овог региона. Сиромаштво је велики извор нестабилности. Нећу да верујем да неко жели да Србија буде сиромашна и уништена. Сада би и председници Клинтон, Блер и Шредер морали хитно да се састану и да дефинитивно искористе пакет Г8. Бомбардовање мора да се заустави. Док траје бомбардовање, никакви преговори нису могући. Треба позвати све стране да се настави с преговорима.

- Како је могуће да српски народ упорно подржава Милошевића?

„Новинари ми непрестано постављају питање зашто Срби подржавају Милошевића. Кад се народ осећа изданим и неправедно кажњеним од Запада, животно угроженим, заборавља деобе и нагонски се окупља око вође. Пре две године, 1996/97. г., током зимских демонстрација народ је био спреман да га сруши с власти. Читаву зиму 20 градова Србије било је паралисано генералним штрајком. Неколико милиона људи је три месеца свакодневно демонстрирало. Вама су они били симпатични, али ништа нисте предузели. Запад је интервенисао и сачувао Милошевића на власти. Али је зато 1999. г., ради заштите Албанаца, био спреман да Србију сравни са земљом. Заиста се човек запита коју ви то логику следите. У рату, народи инстинктивно стају уз своје руководство, шта год о њему у миру мислили. Мојим америчким пријатељима говорио сам још пре почетка НАТО агресије - ако желите да Милошевић оде с власти, не смете против њега повести рат, не смете земљу држати под санкцијама. Тиме ћете његов положај само ојачати и његову владавину продужити. Кастру сте пре пола века увели санкције, и ено га, у вашем дворишту, живахан и здрав, и нека озбиљнија опозиција на Куби неће бити могућа све док изолација траје. Народ је изабрао Милошевића, народ просуђује његову владавину, на следећим изборима ћемо сазнати шта народ о њој мисли. Ако га буде сматрао кривим, народ ће га сменити, али у миру, без притисака са стране.”

„Често чујемо замерке са Запада како је Западу тешко да разуме Србе. Али ни ми често не разумемо ваше лидере. Кад им одговара да се позивају на демократију и права, они се позивају. Кад им одговара да их не помињу, они их не помињу.”

- Ви и ваш брат сте у последње време изузетно активни на међународном плану у разним мировним иницијативама. Ваш брат Драган ангажовао се на преговорима у Бечу, ви у вези с ослобођењем америчких војника, Где је у свему томе председник Милошевић (Зиддојче цајтунг, 17. 5. 1999. г.)?

„Председник Милошевић је командант оружаних снага, тиме је све речено. Наши односи у прошлости пролазили су кроз различите фазе, од међусобног разумевања и симпатија до отворене политичке конфронтације. Али то је тема за мирнодопска времена која у ратном стању нема никакве важности. Моја дужност као грађанина Србије је да браним земљу. Одбрана земље је изнад сваког режима и сваке политике. Мислим да своју земљу најбоље браним стварајући услове да дође до мира, уверавајући своје бројне пријатеље широм света у неопходност што бржег окончања рата и успостављања мира. Што се тиче мојих личних хуманитарних и мировних иницијатива, мени није потребна ничија сагласност да се залажем за оно у шта верујем.”

„Још од увођења санкција Југославији 1992. године сви чланови породице Карић, безинтересно и незванично, дакле самоиницијативно, активирали су све своје везе у свету ради стварања притиска на политичаре да се што пре укину санкције.”

„Моја браћа и ја смо имали стотине сусрета у Конгресу Америке с парламентарцима и члановима Владе пре него што је дошло до Дејтонског споразума и стварања мира у Босни и Хрватској. Дали смо мали лични допринос да до тог мира дође. Свуда где дође до етничког или верског конфликта, наша мировна опредељеност је крајње искрена.”

„Ми смо се залагали да дође до сусрета главних личности: Клинтона, Милошевића, Туђмана и Изетбеговића како би дошло до мира. Значи, то је наша улога.”

„Породица Карић је у активну дипломатску мисију укључила све своје ресурсе: и наш Универзитет, чији су почасни професори многи угледни научници света, и нашу хуманитарну Фондацију која ове године слави 20 година постојања (међу лауреатима њене годишње награде је више нобеловаца и светски познатих бораца за мир). Наравно, пре свега, активирали смо сва своја лична познанства међу утицајним круговима из света бизниса и политике.”

„Дакле, само располагање одређеним мировним ресурсима дало нам је за право да без ичијег одобрења контактирамо све људе добре воље како бисмо направили одређени помак према миру. О томе ретко говоримо, јер мислимо да је то обавеза сваког грађанина, сваког добронамерног човека.”

„На овим просторима сви ратови по правилу су братоубилачки. Мало је овде етнички чистих породица. У срећнијим временима склапани су бракови између припадника различитих нација и вера. Из тих бракова рађана су деца, која су опет склапала етнички мешовите бракове, и тако вековима унатраг. Етнички чиста држава на тлу экс-Југослаје просто није могућа. Па, ипак, међу припадницима свих етничких група наћи ћете једну опасну шачицу људи која својом националистичком острашћеношћу наноси пуно зла, пре свега свом народу, али и свима нама.”

„Кад народ живи тешко, без посла, без перспективе, постаје лак плен демагога свих врста. Владари свих времена знали су да манипулишу народним незадовољством, преусмеравајући га са себе на неког спољњег непријатеља, наводног кривца свих његових мука. Многи ратови су вођени само зато да би лоши владари могли опстати на власти.”

Последице рата: ни рат, ни мир

Тако је за стране медије говорио Богољуб Карић током НАТО интервенције и непосредно пред потписивање мировног споразума. Крупни догађаји који ће уследити потврдиле су већину његових процена. Први од тих важних догађаја је свакако био успостављање мира.

У Куманову 9. јуна 1999. године потписан је тзв. „Споразум о војно-техничкој сарадњи” између НАТО и Југословенске армије којим је после 78 дана окончано бомбардовање земље. Власт је „Кумановски споразум” славила као „велику победу политике мира председника Милошевића која је одбранила државу, народ, мир и међународни поредак”.⁵⁶

Јединице југословенске армије и специјалних одреда полиције напустиле су Косово и Метохију. За њима су пошле непрегледне колоне српских избеглица. НАТО снаге преименоване у КФОР нису журиле да уђу и попуне насталу празнину. Паравојне формације Албанаца нису разоружане (и још дуго неће бити). Албанци су се масовно враћали из избеглиштва. Један терор замењен је другим. Рат је почео због егзодуса албанског народа. Окончан је егзодусом српског. Милошевић је остао на власти. Дакле, све је било у најбољем реду. Портпароли победника тврдили су да Срби немају разлога за исељавање. Да им војне и цивилне снаге међународне заједнице гарантују безбедност. Те приче су се држали док већина Срба није напустила Косово. (Током прве године „мира” на Косову и Метохији убијено је или нестало око хиљаду Срба.) У међувремену, постепено су комплетиране снаге КФОР-а. Међународна заједница почела је да ради на формирању цивилних органа власти. Кад је процес, напokon, окончан, дошло се до закључка да протерани Срби не треба да журе са повратком, за повратак још нису створени неопходни сигурносни предуслови. Нису, ни до данас.

Овако мировни споразум коментарише Богољуб Карић за *Boston Globe*; *The Baltimore Sun* (5. 6. 1999. г.)

- Радују ли вас вести?

„Срећни смо! Ово је велики дан! Коначно се остварило оно што је најважније за наш народ и државу - Мир! Мир ће донети потпун преокрет који се мора и економски подржати. Један финансијски пакет је неопходан, не само за Косово и Србију већ и за све земље Балкана које су у тешкој економској ситуацији. У дворишту ЕУ две трећине народа живи испод прага сиромаштва, то је ризик да првом приликом буде потпаљено оно барута што је у бурету пре-

⁵⁶ „Политика”, 10. 6. 1999. г.

текло. Неопходно је да Америка и ЕУ изграде један осмишљен програм не само политичке, већ и економске реинтеграције земаља западног Балкана.”

„Што се тиче помоћи, ми од вас не тражимо ништа што немате интереса да дате и што вам на овај или онај начин неће бити враћено. Не тражимо од вас добровољни прилог. Донације су леп, симболичан гест солидарности ради зближавања народа. Али донацијама се не решавају проблеми.”

„Ми од вас тражимо руку која ће нас увести у круг земаља међу којима желите да нас видите. Ако нам ту руку не пружите, онда ћемо морати сами, само што ће у том случају наш пут бити неизвеснији, ризичнији и сигурно далеко спорији.”

Ми смо део Европе и ми видимо своје место у ЕУ. Ми смо прва источноевропска чланица која је била придружена чланица ЕЗ. Могло би се рећи да смо још онда имали неку врсту партнерства за мир с НАТО.

„Тврдим да Албанци и Срби могу да живе заједно на Косову. Али сада би нам била потребна нека мешовита полиција да врати поверење, и врло је важно да ЕУ и Америка економски помогну. За њих ништа не значи 100 милијарди, а тим парама би решили питање регије, економски би помогли интеграцију у ЕУ.”

„Ако овај регион буде препуштен себи, остављен на споредном колосеку, бојим се да ће западни Балкан још задуго остати црна рупа Европе.”

- Још мислите да је војна интервенција била грешка?

„Велика грешка, трагична. То је као да пожар гасите бензином. Као пословни човек и хуманиста ја сам увек - и у миру и у рату - добровољни амбасадор мира, културног зближавања и пословне сарадње. Не верујем у рат. Не верујем да се њиме ишта може решити. Али зато верујем у бизнис, у економски интерес, верујем да су снажна прожимања економских интереса најсигурнија гаранција мира. Мир међу народима почива на здравим економским везама. То је грађевински материјал сваког мира. То је и одговор на трагичну ситуацију из које покушавамо да изађемо свих ових месеци.”

Дух грађанске самосвести Срба годинама излаган великим искушењима, нашао се можда пред највећим. Бомбародање је допринело да се енергија једног већ зрелог грађанског отпора према Милошевићу, преусмери у национални пркос спрам најмоћнијих сила света.

Већина странаца која је током бомбардовања боравила у Београду била је изненађена „миром” с којим су грађани Београда прихватили бомбардовање и брзином с којом су се адаптирали на свакодневне детонације, у рату у коме нису имали ни промил шансе за победу. Тек незнатни део становништва напустио је град. Ретко ко је одлазио у склопишта. Атмосфера је била надреална. Предвече сте могли срести пензионере који журе да са калемегданског платоа код споменика „Победнику” посматрају како крстареће ракете лете ка циљевима у граду. Пензионисани официри полемисали су о типовима авиона, ракета, бомби, „кибицерски”, као што су током дана коментарисали шаховске партије које су се играле на клупама у парку. Људи се готово нису освртали на сирене за узбуну пред напад.

Народ који је скоро десет година живео изван сваког рационалног устројства, лако се свикао се на нову апсурдну егзистенцију у којој није било места за оптимизам или наду. Бомбардовање као да је дочекао с оном врстом луцидности људи који од живота немају шта да изгубе, будући да је он, живот, већ изгубљен, остало је само да се судбина дочека с минимумом оног што се некад називало част, достојанство. Остао је људи пркос. О Демократији, Будућности нико није размишљао. Све су то биле утопистичке апстракције из неког другог недочеканог и неодоживљеног живота.

Међутим, инат у социјалном и политичком смислу нанео је огромну штету.

Мир је примљен апатично. Косово је изгубљено. Земља практично уништена. Изгледало је да је највећи добитник био Милошевић - човек због кога се, наводно, српском народу десило све оно што му се десило, да је изашао из рата без иједне огреботине, чак ојачан, да је демократска опозиција поражена, а идеја „европске Србије” задуго стављена у ад акта.

Миленијумски преокрет

Последња година Милошевићеве владавине, до његовог пада с власти 5. октобра 2000. године, протицала је у знаку међународне изолације. Санкције су остале. До стварног мира није дошло, само до престанка ратних дејстава. Запад више није хтео Милошевића, а није имао ни начина да га се ослободи. После подизања Хашке оптужнице против њега, с њим је замрзнут сваки контакт. Не само да више није био партнер него ни преговарач.

Цену је плаћала Србија. Њена привреда уништавана је током дуге изолације, а њени физички остаци сравњени су са земљом током 87 дана бомбардовања. Наравно, као што смо видели, и то уништавање је било селективно. Тамо где је постојао интерес (Запада) да се индустријски објекти очувају, они су очувани. Србија је, упркос свим разарањима, још имала много тога да понуди на међународном тржишту, али нико није хтео да тргује. Чекао се политички расплет.

Изгледало је да је режим поново био чврсто у седлу. Осокољен „победом”, уз велику пропаганду (по узору на ону комунистичку, после Другог светског рата) кренуло се у „обнову и изградњу” земље.

Међутим, 2000. године ће направити катастрофално погрешну процену. Поверовао је да је „отпор НАТО агресору” повратио његову уздрману популарност у народу, и да је прави тренутак да се политички профитира расписивањем превремених председничких избора на којима би обезбедио нови четворогодишњи манадат. Поново је заиграо на карту патриотизма („бранитеља од НАТО агресора”), верујући да ће на крилима најновије „победе” лако победити разједињену „прозападну” опозицију, утолико пре што она није имала ни једног изразито јаког противкандидата.

Била је то прва његова велика грешка, од које ће Србија имати велике користи.

На председничким изборима 24. 9. 2000. године је у првом кругу изгубио од кандидата удружене Демократске опозиције (ДОС) - Војислава

Коштунице. Мирна грађанска револуција га је натерала да прихвати пораз и преда власт. (Нешто касније ће га та власт ухапсити и предати Хашком трбуналу.)

Милошевић је добро проценио да је народ Србије киван на НАТО, и да је бомбардовање довело до велике кризе прозападног расположења. Потпуно је превидео да је народ гневан и на њега. Улазак НАТО на Косово за последицу је имало да изгуби подршку и националиста и патриота. Народ је током бомбардовања испољио високи патриотизама и био српеман да пружи оружан отпор НАТО, али да би бранио земљу, а не и режим на власти. Како је могуће да је Милошевић превидео ову важну разлику? Како то да је потценио нарастајући отпор у народу, нарочито после масовних демонстрација 1996/1997. године - тешко је објаснити. Но, оставићемо ту тему привремено по страни. Петооктобарске промене у Србији ћемо подробније анализирати у другом тому књиге, претежно посвећеном политичком деловању Богољуба Карића; овде ћемо само констатовати да је трећи миленијум у Србији симболично почео 5. октобра 2000. г., кад је демократска опозиције масовно подржала народом у мирној побуну преузела власт и потпуно променила политички курс Србије.

Богољуб Карић је подржао промене, уз једну једину оgradu - није желео да до промена дође оружаним устанком и крвопролићем.

Био је у врло добрим личним односима с већином предводника ДОС-а, а неке од њих је политички и финансијски помагао од самог почетка њихов опозиционог деловања. Од почетка међународне изолације Србије апеловао је на власт да промени однос према опозицији и прихвати је као партнера, да се формира концентрациона влада која би пронашла мирно решење кроз преговоре с косовским Албанцима и ЕУ.

Богољуб Карић је имао велика очекивања од програма ДОС-а, тзв. „уговора са народом“, који је коалиција ДОС понудила као свој изборни програм. Био је у пријатељским односима и са неколицином политичара који ће ући у прву демократску владу. Нарочито добро је познавао двојицу водећих људи ДОС-а - будућег председника Југославије, Војислава Коштуницу, и будућег премијера Србије, Зорана Ђинђића. Имао је о њима високо мишљење и с пуно оптимизма подржао њихов програм реформи које ће Србију вратити у Европу и увести у Европску унију.

БК група на почетку новог миленијума

Огранак БК групе у Србији делио је судбину земље. Све недаће кроз које је пролазила Србија погађале су и компанију. Ако би у најкраћем резимирали најкрупније резултате „Браће Карић” у овом трагичном периоду српске историје то би онда били свакако ови:

- уопште опстали;
- успели да спроведу планирану стратетегу развоја (1985-1995. г.) - чак и у оном делу који се односи на Србију;
- инвестирали у своје српске компаније у време када су сви износили паре из земље;
- захваљујући својим странама фирмама успели да заобиђу санкције и обезбеде посао и инвестиције својим српским фирмама;
- одолели политичким и другим притисима режима;
- успели да задрже своје пословање у границама легалног бизниса;
- отварали универзитете, фондације... стварали перспективу младима Србије, у време кад су се згртале милијарде на шверцу енергената, алкохола, техничких и хемијских производа, акцизне робе...;
- њихова „Астра банка” била вероватно једина приватна банка која није учествовала ни у једном од многобројних облика „дивљег банкарства”, која је преживела „стари режим” и сачувала поверење клијената.
- у најгорим могућим условима су Србију увели 21. века (интернет, мобилну телефонију);
- технолошки, стручно и организационо потпуно припремили компанију за долазеће време: „Браћа Карић” је једина српска компанија која је спремно дочекала трећи миленијум.

„Браћа Карић” су - у сваком погледу - била изузетак у српској привреди деведесетих година двадесетог века. У најнеповољнијим приликама њене новије историје успели су не само да опстану и напредују, него и праве продоре у технологијама будућности. Када су сви гасили фирме, они су их отварали. Када су сви износили паре из земље, буквално у џаковима, они су их улагали у земљу. И када су имали губитке, финансисрали су их је приходима из иностранства.

То им нико не може оспорити. А било је, има, и биће покушаја.

БК група је у условима санкција остварила максимум могућег, а на неким пољима - у пословању својих иностраних компанија, и појединих домаћих (на пример у мобилној телефонији) - и више него што је

објективно било могуће. Основни циљ који су Карићи пред себе поставили у годинама међународне изолације земље - да крај санкција дочекају као пословно најздравија, најуспешнија, најперспективнија српска фирма, као најпожељнији партнер страног капитала, остварен је.

Били су већински власници „Мобтела”, највећег и најмодернијег оператера мобилне телефоније југоисточне Европе. „Астра банка” била је једна од ретких српских банака (и приватних и државних) која је преживела и стари режим, и десетогодишњицу постојања прославила с репутацијом банке којој се може веровати, што је у земљи у којој нико више није веровао банкама, већ по себи било постигнуће. Имала је развијену мрежу филијала, развијене међународне односе. И све друге компаније које су чиниле кичму пословног система БК, пословале су успешно. Кад кажемо успешно, мерено америчким или западно-европским критеријумима, тачније би било рећи „релативно успешно”, што значи да су све ове (домаће) компаније у техничком, кадровском, па и профитном смислу биле у успону. Чист профит њихових српских компанија био је симболичан, али је зато новац реинвестиран у бржи развој компанија учинио своје: њихова вредност је расла. То је била цена развоја у немогућим условима пословања. Профит је тек требало да дође, с економским опоравком земље и растом куповне моћи становништва, што је за услужне делатности нормално. (Примера ради, и ако је „Мобтел” у нови миленијум ушао с преко милион корисника, просечан месечни рачун њихових корисника био је пет до десет пута нижи од земаља у окружењу. То се односи и на комерцијалну телевизију која зависи од економске моћи оглашивача, банку, и друге услужне делатности.) Богољуба Карића то није бринуло. Знао је да има здраве, модерне компаније чије време тек долази. Доказао је да улагање у „пропалу привреду” има смисла за оног ко се не лакоми на брзо богаћење већ хоће да траје у бизнису. БК група је напokon дочекала своје време за пун замах. Кључно је било да су ослобађање Србије од економских санкција дочекали технолошки спремни и без знатнијих губитака.

У њиховим институтима, у сарадњи еминентних домаћих и страних експерата, разрађивале су се стратегије привредног развоја у условима тржишне привреде. На њиховом универзитету школован је кадар који ће бити способан да предводи промене у привреди, банкарству... Њихова банка, у сарадњи с партнерским страним банкама, била је спремна да инвестира у промене. Чекала се само нормализација политичких и правних прилика у земљи. Изгледало је да су их 5. октобра 2000. године напokon дочекали.

Време биланса

Двехиљадита година означила је крај једног раздобља у историји Србије и почетак новог. Долази до великих политичких и економских промена. Милошевић одлази у историју, Србија добија демократски изабрану и проевропски оријентисану власт. Њен изборни програм је стварање правне, демократске државе засноване на тржишној економији, и економска интеграција Србије у Европску унију. Програм нових власти у потпуној је сагласности са пословним интересима БК групе. Од привредног раста, страних инвестиција, интегрисаности земље у Европу очекивао се пораст запослености, животног стандарда и куповне моћи становништва, што би за природну последицу имало неупоредиво већи профит компанија БК групе, с обзиром да је пословала у гранама које су свуда у свету биле у експлозивном расту (банкарство, инвестициона градња, мобилна телефонија, интернет), и које су пресудно зависиле од раста куповне моћи становништва.

Док је нова власт покушавала да надокнади изгубљену деценију и закорачи у трећи миленијум, БК група је увелико била у њему.

БК група, која је већ годинама свуда у свету пословала у таквим условима, очекивала је да ће по успостављању таквих „правила игре” и у Србији, њихово знање стечено искуством и филозофија пословања доћи до пуног израза.

У историји породице Карић, то је време биланса пређеног пута и стварања нових великих планова за будућност. И на пословном и на породичном плану. Браћа Карић успешни су пословни људи у зрелим годинама. Власници су најуспешније српске компаније и десетина компанија широм света. Људи су који познају свет. И познати су у свету. Адресе њихових компанија су на више континената. Сестра Оливера води сопствену компанију. Породични су људи. Њих петоро имају деветнаесторо деце. Стижу и унуци.

Чини се да су остварили све што представља сан савременог човека. Заокружили су оно што у Србији називају „пословном империјом Карић”. Преживели су бурна времена и њихов је брод, чини се, упловио у мирније воде. Промене су дочекане с оптимизмом: од великих дугогодишњих улагања у привреду Србије, у побољшаној ситуацији у земљи, могао се очекивати само далеко већи профит. Такође, у најављеној приватизацији српских предузећа од Карића се очекивало много. Природно је било да они својим инвестицијама у том процесу одиграју једну од важнијих улога. И те како су имали шта да понуде. Током деведесетих година многи су у Србији стекли милионе, али мало је њих који су легално могли да се укључе у куповину предузећа и инвестирање при-

вредне обнове земље. С далеко најкрупнијим легалним инвестиционим потенцијалом у Србији располагали су Карићи. То је наговештавало нове послове, даљи раст породичне компаније.

Поучени искуством ранијих политичких земљотреса, нису подлегли еуфорији, с разложним, али опрезним, оптимизмом били су спремни да се укључе у опоравак земље и убрзају њену евроинтеграцију.

Поговор

Догађаји описани у књизи представљају природно заокружену целину чији се претежан део односи на последње две деценије двадесетог века.

Када сам почео да пишем књигу, изгледало ми је да крај једног века и почетак новог миленијума и садржајем и симболиком заокружују ову причу. Али, како је рад на књизи одмицао, постајало ми је јасније да догађаји престижу моје намере и да ће прича морати да уђе дубоко у прву деценију новог века, зато што је и Србији и Карићима нови миленијум донео велики број неочекиваних преокрета.

Показало се да ти новомиленијумски догађаји не могу бити приказани само дописивањем нових поглавља тек написаној књизи, већ да траже место у сопственој књизи - у књизи која је колико наставак књиге коју читалац има у рукама, толико и књига за себе.

Централна личност књиге постаје Богољуб Карић и претежно се бави пословном и политичком авантуром Богољуба Карића у новом веку.

Надам се да је књига „Карићи - снага породице” оправдала свој наслов. Надам се и да је оправдала и разлог због којег је написана. Исто тако, надам се да ће и књига: „Богољуб Карић - снага Србије” оправдати ова моја очекивања.

Белешка у времену

Загледана у велике српске задужбинаре породица Карић је још давне 1979. године основала Социјални савет у Пећи који је временом прерастао у Карић фондацију са визијом трајања у далекој будућности. Данас је фондација модерна институција која гради мостове са народима света, а истовремено чува традицију Срба.

Преко четрдесет година водимо се идејом да сачувамо своје корене и добра материјалне и духовне културе нашег народа. Дубоко верујемо да је очување писма, језика, историје и културне баштине најсигурнија и најбоља врста промоције једног народа. Док живи матерњи језик, док живи историја, уметност и традиција, жива је и брига о националном идентитеу нашег народа.

Свака књига коју издаје Карић фондација је брижљив одабир аутора и дела како из српске културе тако и цењених уметника и ствараоца из региона, Европе и Света. Ако смо одговорни према народу и држави као појединци и не препуштамо забораву сва духовна добра једног друштва, једне нације, тада смо на сигурној и чврстој степеници на путу за вечност. Поносни смо да је аутобиографија великог и умног Михајла Пупина, доживела своје друго издање и да сте Ви, драги читаоче, препознали величину и вредност Пупинових речи и дела. Нека Пупинове речи и ова књига буду светионик и звезда вођи сваком човеку који изнад свега поштује своју веру, свој народ, породицу и земљу. Овом књигом настављамо да подржавамо идеју да све што чинимо као Фондација, чинимо како би дела иза нас била сведочанство и белешка у времену која је данас пред вама, а сутра и убудуће пред вашим потомцима.

КАРИЋ ФОНДАЦИЈА

Садржај

Пролог	7
1.	9
2.	11
3.	12
4.	14
Пећ, први утисци	17
Историјска дигресија	18
Први сусрет	27
Други сусрет	29
Трећи сусрет	32
Зашто пливам с ајкулама?	33
 I КОРЕНИ	43
Преци	45
Карићи из Пећи	48
Породица под окупацијом	51
Поратна Југославија	53
Југословенски социјализам	53
Комунистичка елита	54
Тито	55
 II ОТАЦ И МАТИ	57
Даница и Јанићије Карић	59
Деца	61
Знамење или црвени песак Африке	62
Последице моралног избора	64
Ваш отац је частан човек	66
 III ДЕТИЊСТВО	69
Године одрастања	71
„Наша улица”	71
Велика деца	74
Поштујте дату реч	75
Боље цабе радити, него цабе седети	76
Кућни биоскоп	77

Овако сам почео	78
Летњи и зимски распусти	79
Недеља породице Карић	81
Браћа - сличности и разлике	82
Сретен	82
Драгомир	83
Зоран	83
Богољуб	85
Рођени лидер	86
Школа на Богољубов начин	88
На „равној нози”	88
Нова кућа	91
Пионири каратеа	91
 IV МЛАДОСТ	 93
„Плаве звезде”	95
Свирање и студирање	100
„Техничар”	102
„Колкос”	104
Браћа се жене	107
Драгомир и Хафа	107
Сретен и Славица	108
Зоран и Марјана	108
Богољуб и Миланка	109
Оливера и Новица	110
Исте године петоро деце	111
Шта даље?	112
 V „БРАЋА КАРИЋ”	 115
Политичка ситуација крајем седамдесетих	117
Идеолошко „омекшавање”	117
Политичке фабрике	118
„Косовоуниверзум”	120
Високи гост	125
Црвени капиталисти	126
Нова фабрика	128
Кадровски проблеми	129
Идеолошки отпори	132
„И после Тита - Тито”	132
Организација посла	135
Рационализација и аутоматизација	140
Фабрика - друга породица	140
Социјални савет	143
Предузеће се шири	144
Извоз	145
Савремена производња	148

Зоран Карић: награђене машине	149
Производња или кооперација?	151
Кооператива	152
Економски разлози кооперације	154
Сваке године у Москву	157
Политички и медијски публицитет	158
Центар за развој мале привреде	161
Косовска криза	163
„Карић - Косово 50”	167
Ескалација кризе	169
Сеоба компаније	173
Задужбинска црква Света Тројица	177
 VI СОВЈЕТСКИ САВЕЗ	 179
Пећ - Београд - Москва	183
Београд	183
Коначно Москва	186
Москва некад и сад	187
Зима 1987. године	188
Перестројка и последње године СССР-а	189
Распад Југославије и распад СССР-а	192
Однос југословенских фирми према тржишту СССР-а	193
Предности југосоцијализма	194
Први посао	199
Прва мешовита предузећа	201
МКТ-Карић	201
Агро Карић банка - АКА банка	203
Грузија - културни шок	205
Грузија, бизнис	207
Арменија и Азербејџан	207
Казахстан, Узбекистан, Киргистан, Украјина	208
Дњепропетровск	208
У апартману Брежњева	209
Војно-ракетни завод	209
У срцу Сибира	213
Како се гради у Сибиру	214
Тоболск	215
Тјуменска област	217
Сургут	217
Новосибирск	219
Јакутија	219
Москва	231
Патриотизам - дипломатија	233
„Српска кућа”	248
Морална подршка	248
Бомбардовање и Пушкинов јубилеј	251

Мировни преговори	252
Патријарх Русије у Србији	253
Српска православна црква у Москви	253
Драгомир Карић: О послу и животу	254
Волети, разумети	256
Национализми	260
Од вас све зависи	261
„Пипните га, и он је човек”	262
„Окушао сам се у сваком послу”	263
„Продајем увек исту робу - причу”	265
Русија: будућност	266
Страх од промене	267
Купи за динар, продај за два	267
 ДРУГИ ДЕО	 271
 I У СВЕТУ ВЕЛИКОГ БИЗНИСА	 273
Југославија и њен распад	275
Три Југославије	277
Идеја југословенства	277
Прва Југославија (1918-1941. г.)	278
Друга Југославија: Титова Југославија (1945-1980. г.)	279
Тито и национално питање	280
Политичка ситуација почетком деведесетих година	280
Марковићева влада - последња шанса	281
Карићи и југословенство	283
Косово и Метохија, увод у распад Југославије	284
Почетак егзодуса	285
Милошевићев успон	286
Комунизам губи трку	287
Опозиција Милошевићу	288
Грађански ратови у Хрватској и Босни	289
Словенија	289
Хрватска	289
Босна и Херцеговина	290
Трећа Југославија	290
Запад и распад Југославије	291
„Тешки избори за Србију”	292
Ефекат извештаја	292
Богољуб Карић о распаду Југославије	294
 II БРАЋА КАРИЋ РАЂАЊЕ ИМПЕРИЈЕ	 297
Стратегија развоја БК групе	299
С оне стране стварности	302
Чему журба	304
Најуспешније српске компаније	306

Приватизације	309
Богољуб Карић подржава приватизацију	310
Наде и сумње	311
„Правила игре морају бити јасна”	313
Шта ради Скупштина?	313
„Браћа Карић”	314
Против монопола власништва	315
Дијагноза и упозорења	317
За какву приватизацију?	318
Оштра критика комунизма	320
Србија нема своју политику	320
Лицемерје комунистичке елите	323
О култу(ри) рад	324
Отворено писмо Скупштини Србије	325
НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ СРБИЈЕ	328
Одјек - мук	333
Србија у изолацији	337
Санкције и хиперинфлација	338
Патриотска пљачка Србије	341
Стратегија пљачке	342
Учесници пљачке	343
Области пљачке	343
Српски трензициони тајкуни	344
Богољуб Карић – ратни профитер	345
Освајање светских тржишта	347
Кина	350
Европа, Америка	353
Латинска Америка	354
Африка	356
Индија	357
„IBM” се враћа у Србију	357
„Ericson” и „Мобтел” - заједно	359
III БК ГРУПА - У СРБИЈИ	361
Нове компаније и нове области пословања	363
Завод за економске експертизе	364
Банкарство	365
Пирамидална пљачка	368
Карић банка се ограђује	369
Осигурање	371
Инжењеринг, машиноградња, грађевинарство БК инжењеринг	371
Мобилна телефонија „Мобтел”	373
Договор браће	374
Пропозиције уговора	377
Развој „Мобтел”-а	378
Радио-телевизија БК Телеком	379

Интернет „EU net”	380
Будућност у земљи прошлости	380
IV ХУМАНИТАРНИ И ОБРАЗОВНИ РАД	383
„Карић фондација”	385
Слово о доброти	385
Међународна сарадња	387
„Карић фондација” – Москва и Лондон	389
„Карић фондација” – Никозија	390
Награда „Браћа Карић”	399
Добитници награде „Браћа Карић”	401
Добитници о награди „Браћа Карић”	402
Универзитет „Браћа Карић”	409
Академија за трговину „Јанићије и Даница Карић” у Пећи	412
Међународни универзитет за бизнис и управљање у Москви	414
Институт за развој малих и средњих предузећа	415
Институт за стратегијске студије и развој „Петар Карић”	416
V БИЗНИС И ПОЛИТИКА	427
Богољуб Карић: бизнис и политика 1990-2000. г	429
Србија без визије	430
„Држава то сам ја”	431
Бизнис и политика	436
Бизнис и политика на српски начин	437
„Пружамо руку свакој васти”	438
Однос према Милошевићу	440
Хронологија	441
Подржавао сам Милошевића	442
Однос према опозицији	446
Био сам добар са свима	446
Милошевић се мења	447
Социјалдемократска партија Србије	448
Цена политичке непослушности	453
Карићи напуштају земљу?	454
Спиновање једне приче	458
Социјалдемократија	459
Председничка кандидатура	460
„Шпијун и издајник”	462
Разочарење Милошевићем	463
Карић одустаје од председничке кандидатуре	463
БК ТВ и демонстрације у Србији	464
Одмазда за грађанина Карића	467
Напад на „Мобтел” и БК телевизију	467
Напади на „Мобтел” се настављају	470
Државни непријатељ	472
Десет милиона	473

Привилегије или уцене	474
Богољуб Карић – министар без портфеља	477
Оставка на место министра	482
Оставка, званично саопштење	484
Фама о две породице	485
Погрешан кључ	486
Однос према Милошевићу - резиме	487
Подржавам ли још председника Милошевића?	488
Политика као патриотска дужност	489
Да ли сам Милошевићев милионер?	489
Мира Марковић	491
Ко је дволичан?	493
 VI БИЗНИС И ДИПЛОМАТИЈА	495
„Народна дипломатија” Богољуба Карића	497
Дипломатија у годинама санкција (1992-1996. г.)	497
Дипломатија уочи и током НАТО агресије (1998-1999. г.)	499
Југословенско-амерички комитет за дијалог и сарадњу	500
Дипломатија између два бомбардовања	500
Мировна мисија Конфедерације верских заједница САД-а	501
Мировна мисија Драгомира Карића	502
Богољуб Карић – „Снага Србије”	506
Последице рата: ни рат, ни мир	514
Миленијумски преокрет	517
БК група на почетку новог миленијума	519
Време биланса	521
Поговор	523
Садржај	525

КАРИЋИ - СНАГА ПОРОДИЦЕ

Приредио Миломир Марић

Издаје: Карић фондација

За издавача: председник Даница Б. Карић

Уредио: Миломир Марић

Лектор: Драгана Раковић

Технички уредник: Зоран Совиљ

Штампа: Интерпринт, Београд

Тираж: 1000

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

33:929 Карић Б.

КАРИЋИ : снага породице / приредио Миломир Марић. - Београд : Карић фондација, 2019 (Београд : Интерпринт). - фотогр., 559 стр. ; 24 cm

Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7594-057-9

а) Карић, Богољуб (1954-)

COBISS.SR-ID 280208140